

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta

Právní úprava podmínek rekultivace povrchových dolů
The legal adjustment of the conditions of the recultivation
of the surface mines

Rigorózní práce

vedoucí práce:

Doc. JUDr. Vojtěch Stejskal, Ph.D.

autor: Mgr. Ing. Jiří Hlaváček

2015

Čestné prohlášení:

Prohlašuji, že jsem předkládanou rigorózní práci vypracoval samostatně za použití zdrojů a literatury v ní uvedených. Práce nebyla využita k získání jiného, nebo stejného titulu.

V Praze dne 28. dubna 2015

Jiří Hlaváček: _____

Poděkování:

Chtěl bych touto cestou poděkovat vedoucímu této práce, panu Doc. JUDr. Vojtěchu Stejskalovi, Ph.D. za jeho odborné vedení a četné rady, které mi při zpracování této práce poskytl. Jako vedoucí práce mi vždy ochotně poskytl pomoc, zejména pokud se týkalo odborných termínů a konečné úpravy celé práce. Bez jeho zkušeností by nebylo možné práci předložit v této podobě.

Dále bych chtěl na tomto místě poděkovat pracovníkům Obvodního báňského úřadu pro území kraje Karlovarského se sídlem v Sokolově pod vedením pana předsedy Mgr. Ing. Miloše Matze, Ph.D. za zapůjčení literatury k této práci. Informovali mě také o množství starých důlních děl v regionu. Děkuji také panu Janu Hrazdírovi, vedoucímu technologovi sekce báňského rozvoje společnosti Sokolovská uhelná, právní nástupce a.s. Sokolov, za poskytnutí velkého množství podkladových materiálů a zejména množství informací ukazujících průběh rekultivace některých důlních děl.

Díky vstřícnosti všech uvedených se mi dostalo mnoho nových informací a znalostí, které jsem se pokusil přednést v této práci.

Úvod	5
1. Historie těžby v regionu	8
1.1. Těžba surovin v regionu do devatenáctého století.....	8
1.2. Význam těžby a zpracování surovin v době průmyslové revoluce	11
1.3. Lokality těžby uhlí v regionu	15
1.4. Významné uhelné společnosti a užití uhlí do roku 1945	18
1.5. Elektrifikace regionu uhelnými elektrárnami těžebních společností	24
1.6. Těžba uhlí mezi lety 1945 až 1955, znárodnění dolů	29
1.7. Povrchové velkolomy, těžba uhlí od roku 1955 do nového tisíciletí.....	32
2. Právní principy a předpisy týkající se regulace těžby surovin.....	36
2.1. Z historie právních předpisů regulujících těžbu surovin.....	36
2.2. Právní principy a právní předpisy v oblasti ochrany životního prostředí	39
2.2.1. Právní principy	40
2.2.2. Prameny práva životního prostředí.....	43
2.3. Zákonné právní předpisy týkající se těžby surovin a rekultivace po těžbě.....	48
2.4. Prováděcí právní předpisy týkající se těžby nerostných surovin vydané v působnosti Českého báňského úřadu.....	60
2.5. Výklady a stanoviska Českého báňského úřadu.....	68
2.6. Vybraná judikatura týkající se využití ložisek nerostných surovin	72
3. Vymezení pojmů.....	86
3.1. Pojmy týkající se sanací a rekultivací.....	86
3.2. Pojmy ze směrnice mezirezortní komise ustavené k řešení ekologických škod vzniklých těžbou	87
3.3. Pojmy z materiálu Fondu národního majetku č. 00489-2002-240-S-2633	88
3.4. Přehled rekultivačních variant.....	89
4. Koncepce revitalizace území Karlovarského kraje zasažených těžbou hnědého uhlí.....	91
4.1. Dokumenty o útlumu těžby uhlí - stanovení limitů těžby z usnesení vlády č. 490/91.	91
4.2. Projekty k odstraňování ekologických škod v západní části Sokolovské pánve	98
4.3. Projekty k odstraňování ekologických škod ve východní části Sokolovské pánve	99
4.4. Ferropolis - příklad revitalizace území v zahraničí	100
4.5. Vazba rekultivací na územně plánovací dokumentaci.....	102
5. Aplikace právních předpisů při rekultivaci vybraných území regionu Karlovarského kraje.....	104
5.1. Staré důlní dílo Boží Požehnání	104

5.2.	Průmyslové využití dolu Silvestr.....	106
5.3.	Od velkolomu k jezeru Medard - Libík	109
5.4.	Další rekultivované plochy	114
5.5.	Porovnání délky rekultivací na vybraných lokalitách.....	116
6.	Návrhy na zlepšení situace, úvahy de lege ferenda.....	119
6.1.	Návrh změny stávající legislativy	121
6.2.	Návrh principů věcného záměru zákona o rekultivacích	124
7.	Závěr	127
	Seznam použité literatury a pramenů:.....	131
	Seznam tabulek a grafů:	134
	Přílohy:.....	135
	Summary:	159
	Abstrakt:.....	160
	Klíčová slova v českém jazyce:.....	161
	Keywords:	161

Úvod

Rigorózní práce se zabývá vývojem právní úpravy, platnou právní úpravou a aplikací právních předpisů při rekultivaci hnědouhelných povrchových dolů na území Karlovarského kraje (také označované jako Sokolovský hnědouhelný revír). Nejde o práci vysloveně teoretickou, jejím hlavním smyslem a cílem je ukázat, jak dlouho trvá v praxi proces aplikace příslušné legislativy při revitalizaci území postižených těžbou hnědého uhlí. Předkládaná práce ukazuje, uplatnění „práva v praxi“ a jak lze, případně jak by šlo, právními nástroji regulovat složitý proces, jakým je řízená změna krajiny.

Cílem této práce je především ukázat část Karlovarského kraje, který je z hlediska životního prostředí po dobu více než několik století zatěžován těžbou surovin a průmyslovou výrobou. Z toho pramení i velmi bohatá historie těžby surovin a jejich průmyslového zpracování. Na krajině to zanechalo velmi rozsáhlé škody, které jsou nyní odstraňovány rekultivačními projekty.

Dalším cílem práce je popsat na několika příkladech různé způsoby rekultivace. Rekultivovat lze důlní díla opuštěná před nedávnem, tak i starší doly. Rekultivace může spočívat v novém využití území pro průmyslové účely, nebo návratu krajiny osázením rostlinami, lze také vytvořit umělé jezero. Specifika má každá z těchto metod.

Hlavním cílem práce je zjistit, zda by se proces rekultivace dal urychlit a jakými cestami lze tohoto urychlení dosáhnout.

Metodikou práce je popis historie těžby, dále obecný popis právních předpisů uplatňovaných při rekultivacích. Popisy jsou doplněny rozbory konkrétních rozhodnutí, kterými bylo provedení rekultivace umožněno a jejich praktický vliv na životní prostředí. Ze získaných informací vyplývají návrhy na zlepšení stávající situace.

Formálně je práce členěna do několika částí, které se dále dělí do několika kapitol. První část je věnována regionu, kde se projekty rekultivačních prací uskutečňují. Je popsána historie těžby nerostů a její vliv na kulturu regionu, na utváření okolní krajiny. Rekultivačními pracemi se uzavírá dlouholetá těžba surovin v regionu, což je jedna z největších změn krajiny

za mnoho desítek let. Těžba nerostných surovin a zejména hnědého uhlí probíhala v krajině po dobu téměř dvě stě let. Hnědé uhlí dalo práci mnoha lidem pracujícím přímo v dolech, v expedici uhlí, v dalších průmyslových provozech. Hnědé uhlí bylo také základní surovinou v elektrárnách, které uhlí spalovaly. Elektrárny měly velký vliv na elektrifikaci regionu. Elektrifikace přitom probíhala na čistě komerční bázi, bez účasti státu. Lze říci, že hnědé uhlí bylo po velmi dlouhou dobu surovinou, která původní podhorskou krajinu pomohla industrializovat. Odvrácenou stranou tohoto procesu byla zvýšená nemocnost, znečištění ovzduší a odvodnění krajiny. Okres Sokolov byl v druhé polovině minulého století jedním z pánevních okresů, kde lidé dostávali příspěvky (lidově nazvané „pohřebné“) za trvalý pobyt ve znečištěném prostředí. Děti z této oblasti pravidelně vyjížděly na Šumavu na ozdravné pobyty dýchat neznečištěný vzduch. Podobně tomu bylo u dětí z Mostecka a Ostravska.

Další částí práce je popis právního prostředí. Ten umožní seznámit se s právními předpisy, kterými se proces rekultivace řídí. V hierarchii právních předpisů seřazených podle jejich síly se nejprve jedná o vybrané části Ústavy a Listiny základních práv a svobod. Na ně navazuje popis principů ochrany životního prostředí. Další jsou uvedeny právní předpisy zákonné: Jde zejména o předpisy z oblasti práva životního prostředí a horního práva, jako jsou báňský zákon, dále horní zákon a další. Zmíněny jsou také prováděcí předpisy vydávané zejména Českým báňským úřadem. Kromě prováděcích předpisů je důležité i výkladové stanovisko k procesu sanace důlních škod. V této části práce je také popsán nález Ústavního soudu, který dává další výklad právního rámce procesu rekultivace. Stanoví, že rekultivace je u ložiska nevyhrazeného nerostu povinnost majitele pozemku k nápravě krajiny.

Následuje vymezení pojmů, jakými jsou rekultivace, sanace apod. Pojmy jsou vyloženy několikerým způsobem. Jednak podle odborné literatury, která se rekultivací zabývá. Dále jsou pojmy vyloženy podle metodiky z doprovodných materiálů, které byly vydány v souvislosti s odstraňováním škod na krajině před privatizací uhelných společností. Na tento způsob výkladu navazuje výklad podle materiálu Fondu národního majetku. Další úhel pohledu na pojmy týkající se rekultivací vychází z materiálu, který byl zpracován pro účely hodnocení kritérií jednotlivých způsobů rekultivace. Pojmy nejsou ujednoceny a v zásadě jsou modifikovány podle účelu, jakého má být následně dosaženo. Všechny výklady se ale shodují v tom, že rekultivace je prospěšný zásah do těžbou zasažené krajiny s cílem umožnit obnovu jejích přirozených funkcí.

Na tuto část naváže čtvrtá část, která čtenáře seznámí s dalšími dokumenty, které se týkají celkové koncepce útlumu těžby a její přípravy. Zmíněna jsou usnesení vlády stanovující tzv. těžební limity pro Sokolovskou pánev. Veřejnosti je mnohem více známo usnesení vlády o stanovení limitů těžby u města Litvínova a zámku Jezeří v severních Čechách, ale těžební limity byly ve stejné době stejnými dokumenty stanoveny i pro Sokolovsko. Díky tomuto opatření nebyly ve velkolomu Medard -Libík vytěženy zásoby uhlí s vysokým obsahem síry, které se nacházelo v nejhluběji uložené sloji Josef. Z důvodu vysokého obsahu síry nebude sloj Josef těžena ani na velkolomu Jiří - Družba. Nejvýznamnějším omezením plynoucím z limitů je odepsání zásob uhlí, které měly být těženy v uvažovaném velkolomu Čáňkov v blízkosti města Karlovy Vary.

Jádrem práce je rozbor konkrétních rozhodnutí, kterými jsou právní předpisy aplikovány na konkrétní situace. Jde o rozhodnutí, která popisují rekultivaci různých důlních děl. Příklad díla, kde se přestalo těžit krátce po druhé světové válce, je důl Boží Požehnaní v Kynšperku nad Ohří. Povrchový lom, který byl intenzivně těžen v době mezi šedesátými až osmdesátými lety dvacátého století, je lom Silvestr. Jeho území je rozděleno na několik částí a ty jsou pak každá rekultivovány jiným způsobem. Posledním zkoumaným příkladem je rekultivace bývalého povrchového velkolomu, který pokrývá území několika bývalých hlubinných dolů. V areálu lomu se těžilo hnědé uhlí více, než sto let. Dnes je toto území pojmenováno po dvou největších dolech jako jezero Medard – Libík.

Jediným velkolomem v Karlovarském kraji, kde dosud probíhá těžba hnědé uhlí, je velkolom Jiří - Družba. V České republice probíhá těžba ještě na několika dalších velkolomech. Ty budou dotěženy v polovině tohoto století. Pokud by ještě před jejich dotěžením byly využity dosavadní zkušenosti k tomu, aby byla přijata komplexní právní úprava, mohly by se rekultivace provádět mnohem operativněji a návrat krajiny do původního stavu by mohl být snazší.

V kapitole 6 se pokouším navrhnout věcné řešení pomocí nového zákona. Zákon o rekultivacích by mohl být využit v podstatě pro všechny povrchové lomy, nemusí být nutně využit jen pro důlní díla na těžbu hnědé uhlí.

1. Historie těžby v regionu

1.1. Těžba surovin v regionu do devatenáctého století

Změna krajiny rekultivací je velký zásah, který zásadně změní tvářnost krajiny a změní kvalitu života obyvatel. Jak tato krajina vypadala v době, kdy v ní probíhala těžba hnědého uhlí? Jak dlouho vlastně těžba probíhala? A je vůbec známo, jak tato krajina vypadala ještě před těžbou? Je možné rekultivací vrátit krajinu do původního stavu? Odpovědi na tyto otázky jsou v této práci, nejprve je popsána historie těžby v regionu a její vliv nejen na region, ale i na životní prostředí. Těžba surovin zanechala v krajině znatelné stopy a těžba ustala po velmi dlouhé době. Díky tomu lze teprve teď, po zhruba pěti stech letech, začít uvažovat o rekultivaci krajiny a způsobech, jak má být provedena. Od toho se pak odvíjí i užití jednotlivých právních předpisů v praxi.

Popis historie je důležitý také z hlediska životního prostředí – právě nyní dochází k zásadní změně krajiny. Krajiny, která už nemusí poskytovat suroviny a obživu lidem tak, jak k tomu byla intenzivně využívána po velmi dlouhou dobu. Lze říci, že změna prováděná rekultivacemi povrchových dolů nyní bude formovat životní prostředí na dalších několik set let.

V regionu dnešního Karlovarského kraje má těžba nerostných surovin velmi dlouhou tradici. Hornictví v regionu sahá do pozdního středověku. Zpracovávány byly zejména kovy, velmi známým příkladem je těžba stříbra v Jáchymově. Mimo stříbra se těžilo i olovo, měď, cín a železo. Všechny tyto kovy se vyskytují v rudách, samotné dobývání rud, zpracování a úprava za účelem získání čistého kovu. Dobývání, zpracování a další užití nerostných surovin zaměstnávalo značnou část obyvatelstva. Dávalo lidem obživu po mnoho staletí a je tak neoddělitelnou součástí kultury zdejšího kraje. Mnoho lidí si při zmínce o názvu Karlovarského kraje vybaví především lázeňství, ale vyjma nejstarších lázní - Karlových Varů, založených ve čtrnáctém století, jsou všechna ostatní lázeňská města založena na pomezí století osmnáctého a devatenáctého. V této době byla v regionu zahájena skutečná průmyslová výroba chemických produktů ze surovin zde vytěžených a následně využívaných v dalších oborech lidské činnosti. To sebou neslo nároky na zvýšení objemu přepravovaného materiálu, později vedoucí ke stavbě železnic, masové přepravě lidí a podnítilo to vznik řady

zcela nových technologií a procesů. Devatenáctému století se říká také století páry a je popisováno jako doba průmyslové revoluce. Krajina byla skutečně masově využívána a dobývána, což neslo i celou řadu nepříznivých důsledků. Kouřící komíny, vysoké množství zplodin z živelné výroby znamenaly těžké životní podmínky pro obyvatele na nižších stupních sociálního žebříčku. Naopak lidé, kteří si to mohli dovolit, mohli načerpat nové síly v lázních. Tradice odpočinku v lázních přetrvaly až do dnešních dní. Lze si vybavit jména měst lázeňského trojúhelníku (Karlovy Vary, Mariánské Lázně a Františkovy Lázně).

V listině krále Vladislava Jagellonského z roku 1480 je odkaz pro pana Jindřicha z Plavna a pro pana Jana z Lobkovic, že se mají dovolávat horního práva u soudu v Krásně. Krásno je v současné době poměrně malé město ležící v blízkosti Horního Slavkova. Městská práva získalo od císaře Ferdinanda Habsburského jako horní město, v první polovině šestnáctého století zde se těžilo zhruba 450 tun cínu ročně. Později se těžba přesunula do Horního Slavkova, kde došlo později k nálezům wolframových a uranových rud. Toto území tvoří dnes jižní část okresu Sokolov a geologicky je umístěna v oblasti Slavkovského lesa (CHKO Slavkovský les).

Na dobu těžby v této části regionu se zachovalo mnoho technických památek. Jedná se o torza zbytků dolů, z nichž některé jsou v současné době zpřístupněny ve formě muzeálních expozic. Velmi ojedinělým dílem, které je spjato s důlní činností ve Slavkovském lese, je Dlouhá stoka (Flößgraben). Jde o uměle vybudovaný vodní kanál o délce přes 20 km postavený mezi lety 1531 až 1536. Sloužil k zásobování dřívím, které se plavilo vodním kanálem. Další úkol bylo odvodnění některých dolů a zejména k pohonu některých důlních zařízení (hamrů, mlýnů na drcení hornin), proplavování rud a čištění kovů v rudách obsažených. Začátek Dlouhé stoky je umístěn na hrázi rybníka osady Kladská, pokračuje přes Krásno, Horní Slavkov, kde zásobovala jednotlivá důlní díla. V Lokti se vlévá do řeky Ohře. Původně bažinaté pozemky okolo Kladské patřily klášteru v Teplé, pro vznikající dílo sloužily jako zásobárna vody, také jako zásobárna dříví. Stoka byla udržována, čištěna a kontrolována. Po zániku těžby v dolech přestala i údržba stoky, ale v nedávné minulosti započala obnova jako ojedinělé dílo odvádějící vody do řeky Ohře. Tato památka je starší, než například Schwarzenberský kanál na Šumavě.

Olovnaté rudy daly jméno městu Oloví, umístěnému v severní části okresu Sokolov v Krušných Horách. Město bylo založeno pravděpodobně v roce 1519 Štěpánem Šlikem, vlastním též město Jáchymov. Horní právo bylo uděleno v roce 1558 již císařem

Ferdinandem. Městská práva udělil městu Oloví v roce 1561 také císař Ferdinand, v roce 1581 byla práva potvrzena císařem Rudolfem II. Těžba olova probíhala až do devatenáctého století, největší rozsah se datuje okolo šestnáctého století. Dalším větším městem v severní části okresu Sokolov, kde se těžil cín, později i měď, olovo, jsou Kraslice. Město leží blízko Oloví v Krušných horách. Těžební areál je však rozsáhlejší, kovové rudy se těžily také v Přebuzi a Nejdku (uvádí se, že v těchto ložiscích ruda měla bohatost 13 až 17 % cínu oproti obvyklým 0,4 %).¹ Stejně jako cínové a olověné rudy, těžily na stejných místech také rudy železné (magnetity, ocelek, hnědel a krevel). Výroba železa se soustředila do hamrů v Rotavě a Šindelové.

Těžba nerostů probíhala stejnými technikami, jako v jiných dolech v Čechách: Využívalo se ruční práce, hornina se oddělovala mlátkem (kladívkem) a želízkem (sochory, klíny). Doly byly odvodňovány pomocí štol, při hloubení chodeb se využívalo dříví z okolních lesů. Dřevo je také využíváno jako palivo při trhání větších kusů hornin, kdy se do komor umístilo značné množství dříví (až 38 m³), které bylo zapáleno a žár způsobil rozpukání horniny (když došlo ke změně skupenství vody přirozeně obsažené v hornině na páru a její následné expanzi v hornině). Jak je patrné, takovýto způsob těžby byl značně nebezpečný (zakouření chodeb důlního díla, nebezpečí závalů uvolněnou horninou a výskyt podzemních vod).

Z uvedeného je zřejmé, jak dlouhou má těžba surovin a dolování rud v regionu Karlovarského kraje tradici. Nikdy se zde netěžilo stříbro, jako v Kutné Hoře, zlato v Kašperských Horách na Šumavě, nebo v okolí Příbrami. Pro České království byla velmi významná těžba stříbra v Jáchymově a těžba cínu a dalších rud v okolí Horního Slavkova a v Krušných Horách. Na tradici těžby kovových rud bylo navázáno v padesátých letech dvacátého století, kdy byla v okolí Horního Slavkova a v okolí Jáchymova objevena ložiska uranových rud. Proto je možné nalézt v regionu vedle pozůstatků těžby rud ze středověku také areály uranových dolů. Některé doly jsou opět renovovány jako muzeální expozice (zejména v Jáchymově). Dva ubytovací objekty bývalých dolů slouží v současnosti pro účely Vězeňské služby České republiky (věznice v Horním Slavkově a v Ostrově - Vykmánově).²

Region Karlovarského kraje je v současné době známý díky těžbě jiných nerostných surovin - hnědému uhlí a kaolinu. Právě těžba surovin pomohla k rozvoji průmyslové výroby v celém regionu.

¹ ROJÍK, P. *Historie cínového hornictví v západním Krušnohoří* strana 21 publikace

² ROJÍK, P. *Historie cínového hornictví v západním Krušnohoří* strana 148 publikace

1.2. Význam těžby a zpracování surovin v době průmyslové revoluce

V průběhu doby se změnila technika těžby a změny ve využití těžených surovin. Došlo k vyčerpání rudných ložisek a útlumu těžby rud, stávající doly z dob středověku přestaly být rentabilní. Z těchto důvodů byla těžba rud v průběhu devatenáctého století ukončena. Mezitím (na konci osmnáctého století) byl objeven jiný nerost - hnědé uhlí. Uhlí bylo využíváno jako palivo, které bylo mnohem výhřevnější, než do té doby využívané dříví nebo milířováním z dřeva získané dřevěné uhlí, či rašelina. Větší výhřevnost znamená také dosažení vyšší teploty, což zase umožní lepší tavení a mísení různých surovin. Není náhodou, že právě v závěru osmnáctého století se právě v regionu Karlovarského kraje objevují první porcelánky. Ostrý výpal kaolínové směsi se provádí při teplotách vyšších než 1.000°C a tak vysoké teploty je možné dosáhnout jen velmi výhřevným palivem nebo spálením velkého množství méně výhřevného paliva. Používání uhlí jako paliva do prvních vypalovacích pecí je doloženo ke konci osmnáctého století. Později, okolo roku 1860 bylo v porcelánce v Klášterci zkoušeno vytápění plynem ze zplynování dřeva. Uhlí, jako základní typ paliva bylo využíváno až do počátku dvacátého století. Později užívaný svítiplyn je však také získáván zplynováním uhlí. Kapalná ropná paliva nikdy nebyla k výrobě porcelánu používána, neboť mají vysoký obsah síry, který by narušil samotnou technologii výroby porcelánu.³

Nejstarší porcelánka na území České republiky vznikla v roce 1792 v Horním Slavkově (jde o porcelánku Haas a Czjzek), necelých devadesát let po vzniku první evropské porcelánky v Míšni (založena 28. 3. 1709). Další naše porcelánky vznikly v roce 1794 v Klášterci (Thun), v roce 1803 v Březové u Karlových Varů (Pirkenhammer) a Stružné, v roce 1811 v Chodově (Miessel, později ve vlastnictví Haas a Czjzek) a Staré Roli (Moritz Zdekauer) a v roce 1815 v Lokti (Epiag). Porcelánka v Chodově byla známá výrobou růžového porcelánu - zabarveného kobaltem na růžový střep. Nejde o barvu povrchové glazury, ale přímo o probarvení porcelánové hmoty (jde o tak ojedinělou technologii úpravy, že nikdy nebyla využívána jinde, než v regionu).

Pro výrobu porcelánu nezbytná surovina kaolín, se často vyskytuje v nadloží uhelných ložisek. Z tohoto důvodu se v regionu rozvinula velice rychle i těžba kaolínu. Jde o

³ CHLÁDEK, J. NOVÁ, I. *Porcelán kolem nás* strana 128 publikace

surovinu, kterou lze dobývat podobně, jako uhlí, neboť má srovnatelnou tvrdost. Hlavní složkou surového kaolínu je kaolinit, chemicky $\text{Al}_2\text{O}_3 \cdot 2 \text{SiO}_2 \cdot 2\text{H}_2\text{O}$.⁴ V této souvislosti je nutno zmínit ještě jednu zajímavost: Karlovarský kaolín, dříve Československý kaolín (nyní těžený zejména v Božičanech) označený jako SEDLEC Ia je od roku 1924 uznán jako světový standart za úplně nejkvalitnější kaolín na světě.⁵ Umožňuje ostrý výpal teplotou až 1.380 až 1.410°C. Žádná jiná surovina takovou teplotu nevydrží (porcelán z materiálu z jiných ložisek se vypaluje při nižších teplotách, jinak by popraskal). Vysoká teplota výpalu se projevuje také v možnosti dekorace porcelánu kobaltem. Ten je vypalován při teplotách (podle druhu úpravy) mezi 1.000 až 1.300°C.⁶ Například tzv. kostní porcelán se vypaluje při mezní teplotě 1.150°C a tak není možné na něj kobalt aplikovat tak snadno, jako na porcelán z Čech. Na celém světě je možné nalézt dekoraci pravým kobaltem jen na porcelánu několika málo porcelánek, což se také projevuje v kvalitě a ceně tohoto špičkového porcelánu. Špičkový porcelán z regionální produkce je z hlediska kvality plně srovnatelným s produkcí z nejslavnější porcelánky na světě - z Míšně.

Bohužel z našich nejstarších porcelánek je do současné doby v provozu pouze porcelánka Thun, která v roce 2014 oslavila 220 let. Naše vůbec nejstarší porcelánka Haas a Czjzek se (podobně jako jiné porcelánky) vinou špatných manažerských rozhodnutí v době po privatizaci dostala v roce 2010 do velkých finančních problémů, že musela zastavit výrobu. V roce 2011 nový majitel z Ruska nejprve výrobu obnovil, zhruba po roce ale výrobu znovu zastavil a ohlásil úpadek. V současné době je porcelánka v insolvenčním řízení.

Změny ve výrobních technologiích způsobily zvýšení poptávky po surovinách jako je zelená a modrá skalice, kamenec, česká dýmavá kyselina dusičná (oleum). Ty se vyráběly v tzv. minerálních závodech (např. Dolní Rychnov).

Kyselina sírová – H_2SO_4 je známá již od 11. století, kdy byla připravena arabskými alchymisty suchou destilací (tepelným rozkladem) zelené skalice. Ve větší míře začala být využita při bělení tkanin a jako rozpouštědla při barvení oblíbeným modrým barvivem indigem (saská modř). Po útlumu způsobenému třicetiletou válkou dochází počátkem 19. století k opětovnému rozmachu tohoto průmyslového odvětví v Čechách, které se stává významným pro celou Evropu. K zániku výroby kamenců (a české kyseliny sírové) u nás

⁴ CHLÁDEK, J. NOVÁ, I. *Porcelán kolem nás* strana 89 publikace

⁵ CHLÁDEK, J. NOVÁ, I. *Porcelán kolem nás* strana 122 publikace

⁶ CHLÁDEK, J. NOVÁ, I. *Porcelán kolem nás* strana 89 publikace

dochází až počátkem 20. století. Jak je získávána využitelná surovina? Proces byl prováděn tak, že rozdrčená vytěžená břidlice obsahující kyz a kaolin byla dlouhodobě ponechána na hromadách na nepropustném jílovém podloží (aby oxidovala) a poté byla zkrápěna vodou. Kanálky sváděnými od těchto hromad byl odváděn roztok síranu hlinitého do zásobních jímek a zbytek po vyloužení se zpracovával dále pálením v pecích. Získaný roztok síranu hlinitého byl pak zpracováván na kamence, a to dvěma způsoby:

1) Starší způsob, užívaný až do druhé poloviny 18. století, používal mísení s hnijící močí (která obsahuje amoniak a uhličitán amonný) a dával tak vzniknout kamenci hlinitoamonnému.

2) Novější způsob používal výluhu z dřevěného popela (obsahuje uhličitán draselný - potaš) za vzniku kamence hlinitodraselného. Výluh z popela byl zahušťován ve velkých hrncích, což dalo i název získávané látce (der Pott – hrnec, die Asche – popel). Od poloviny 19. století, kdy byla v Německu u Stassfurtu odkryta ložiska draselných solí, byl popel pro přípravu kamence hlinitodraselného nahrazen právě těmito solemi.

Výroby kamence jsou českým vynálezem, továrny na výrobu kamence v Podkrušnohoří a Západních (a Východních) Čechách jsou nejstaršími chemickými továrnami toho druhu na světě. Zejména na přelomu 18. a 19. století měly celosvětový význam. Koncem 19. století kamenec v papírnách nahradil síran hlinitý vyráběný z grónského kryolitu.⁷

Nejvýznamnějším producentem kyseliny dusičné (olea) v regionu byl Johann David Edler von Starck. Tento podnikatel se postupně vypracoval od obchodníka a výrobce krajek. Nejprve zjistil, že se krajky prodávají s větším výnosem, když jsou bělené. Bělení se provádí pomocí olea. To bylo vyráběno v okolí města Plauen v Sasku, kde stálo 160 zlatých za 100kg. Syn J. D. Starcka Josef Karel v tomto městě nastudoval technologii výroby a po návratu do Čech zjistil, že se zde nachází dostatek surovin. Starckové založili výrobu na využití surovin, nejprve ve Stříbrné, následně v Dolním Rychnově a postupně i v dalších lokalitách. Výroba byla natolik efektivní, že Starck mohl snížit cenu olea desetinásobně, čímž získal konkurenční výhodu a značný odbyt. Bavlnu pro krajky vyráběl ve vlastní přádelně v Tisové u Kraslic. Pro své minerální závody potřeboval Starck také dostatek výhřevného paliva. V Dolním

⁷ Převzato z materiálu Nejstarší chemické výroby v Čechách, zpracoval Pavel Prachař, dostupné na www.vscht.cz/document.php?docId=5775

Rychnově byly na konci osmnáctého století nalezeny výchozy hnědouhelné sloje. J. D. Starck zopakoval řešení situace stejně, jako u olea: Zakoupil dolové míry a začal uhlí těžit sám ve vlastních dolech. Jím těžené uhlí bylo použito k výrobě sazí, ty zase byly surovinou pro výrobu barev. Výroba trvala od roku 1835 do roku 1910, největší odbyt byl v Německu a v Belgii. Postupem doby nabývala těžba uhlí na významu tím, jak se začaly nacházet další a další uhelné sloje, proto došlo k rozšíření těžby uhlí a výroba olea a dalších chemických surovin byla přesunuta do Hromnic, Kaznějova, Manětína a dalších míst na severu Plzeňska. Ze závodů, které mají význam i pro dnešní dobu, je možné zmínit keramičku v Břasích, ze které se později vyčlenila továrna na malířské nátěry „Primalex“. První sídlo všech Starckových závodů bylo ve Starém Sedle u Sokolova, kde byl také další olejový závod.

J. D. Starck byl natolik úspěšným podnikatelem, že byl roku 1837 císařem Ferdinandem I. Dobrotivým povýšen do šlechtického stavu s přídomkem Edler von Starck. Uvádí se, že v té době byl nejbohatším mužem v regionu dnešního Karlovarského kraje, bohatstvím překonal i zámožný šlechtický rod Nosticů sídlící na Sokolovsku. V dnešní části Svatavy - Davidově se nacházel jeden z uhelných dolů a další olejový závod. Jméno Davidov je jméno právě po J. D. Starckovi.

Po smrti J. D. Starcka v roce 1841, jím založené podniky řídil dále syn Johann Anton Starck, který v Třemošné u Plzně zřídil sklárnu. Jím řízená průmyslová společnost zaměstnávala přes 4.000 lidí. V té době bylo sídlo firmy přesunuto ze Starého Sedla do Dolního Rychnova, kde si Starckové vybudovali zámek. V roce 1885 byl majetek transformován do podniku „Dolové a Průmyslové závody, dříve J. D. Starck v Dolním Rychnově“. Tento podnik byl jedním z největších dodavatelů surovin v regionu a měl zásadní význam pro centralizaci těžby hnědého uhlí v regionu.

Mezitím se však začalo uhlí těžit i v jiných částech regionu. Vraťme se ještě několika větami do Dolního Rychnova. Z historie je známo přesné datum, kdy v regionu vzniklo první uhelné těžařstvo a kdo byli jeho členové: Falknovští radní (Falknov- dnešní Sokolov) Josef Fischer, Anton Böhm, Gottfried Sättler a Kilian Meissl dne 1. 12. 1797 otevřeli na chmelových pozemcích Davida Maixnera, Wenzela Bohma a Josefa Lorenze důl poblíže rybníka Krve. Uhlí našli při kopání studny v hloubce 3 sáhy (asi 5,7 m) pod terénem.⁸

⁸ JISKRA J., *Z historie hornictví v obci Dolní a Horní Rychnov 1793-1993* strana 4 publikace

1.3. Lokality těžby uhlí v regionu

V předchozí části práce je popsáno, jaké těžební lokality byly využívány pro těžbu minerálních surovin od doby středověku, popis končí těžbou uhlí v lokalitě Dolního Rychnova. Hnědé uhlí se v regionu Karlovarského kraje nachází v mnohem větší rozloze. Uhlí uložené v údolí řeky Ohře se v podstatě nachází ve dvou větších lokalitách: První je západní část a pokrývá lokalitu Chebské hnědouhelné pánve. Druhá je část východní a pokrývá lokalitu Sokolovské hnědouhelné pánve. Východní část zasahuje až ke Karlovým Varům.

Chebská uhelná pánev není příliš známá široké veřejnosti, neboť se zde uhlí nikdy netěžilo tak intenzivně, jako v Sokolovské pánvi. Geograficky je jí možné vymezit jako tři samostatná uhelná ložiska: Oldřišsko – Pochlovické, kde je uhlí uloženo v pásu dlouhém asi 13 km. Pás vede ve směru severojižním od Nového Kostela do Kynšperka nad Ohří, má šířku asi 4 kilometry a uhlí se zde nachází v mocnosti zhruba 30 metrů (uhelná sloj je ještě rozdělena na dvě části, dolní s mocností 20 až 25 m a vrchní s mocností 6 až 8 m). Tato část uhelného ložiska v podstatě sleduje seizmicky aktivní zlom od Nového Kostela (seizmická aktivita je známá ve formě zemětřesných rojů). V této oblasti se těžilo v jižní části, u Kynšperka nad Ohří v dolech Boží Požehnání, dále Arnošt – Ludmila. Na dole Arnošt - Ludmila probíhala těžba jak povrchově, tak i hlubinně mezi lety 1894 až 1949 a to až do hloubky 53 metrů. Vytěženo bylo 39.047 tun. Podrobnější popis dolu Boží Požehnání bude v práci uveden samostatně, při popisu jeho rekultivace. Těžba probíhala ve třech částech dolu – hlubinný důl Mikuláš s hloubkou 67 metrů těžen mezi lety 1876 až 1946, vytěženo bylo 144.468 tun. V severním lomu se těžilo povrchově mezi lety 1890 až 1946 až do hloubky 50 metrů, vytěženo bylo 220.467 tun uhlí. Poslední částí byl jižní lom, těžba od r. 1907 do r. 1934 až do hloubky 31 metrů, vytěženo bylo 368.607 tun. V Čižebné u Nového Kostela jsou zbytky dolu Marie Pomocná. Tento hlubinný důl byl těžen mezi lety 1917 až 1929 do hloubky 91 m, vytěženo bylo 26.242 tun. Byla zaznamenána i existence menších dolů, o kterých se dochovaly pouze jméno a umístění. Patří k nim Barbora, Barbora - Josef (Kaceřov u Kynšperka nad Ohří) a František (Kynšperk nad Ohří).

Druhá část ložiska je Odravská, zde se nachází pás široký 2 až 3 km táhnoucí se od Františkových Lázní na jih okolo naší nejmladší sopky Komorní Hůrky až k městu Cheb (obě

města v podstatě odděluje v krajině snadno přehlédnutelný kopec, kterým je právě Komorní Hůrka). Odtud se pás uhlí „zlomí“ směrem k východu, kde pokračuje přes Odruvu dalších 16 km až do Kynšperka. I v této části se těžilo, v dole Isabela u Třebeně, Adam u Zlaté (konec těžby v roce 1912) a důl Josef – Dittrich v samotném městě Chebu.

Třetí část ložiska je nazvána Františkolázeňská, jde o pás ložiska dlouhý 10 km a široký 1 až 1,5 km. Směřuje od obce Pomezí na státní hranici se SRN k Františkovým Lázním. Těžba probíhala na dole Wilhelm, dále Adam, Antonín a Cornelia v Pomezí a Johann der Täufer ve Skalce. Nejsou známy bližší údaje o množství vytěženého uhlí. Údaje o umístění ložisek jsou známy z geologického průzkumu, který měl odpovědět na otázku rentability těžby mezi Kynšperkem nad Ohří a Chebem. Jeden z důvodů, proč nakonec k těžbě nedošlo, je výskyt minerálních vývěrů. Vrtem H 11 nedaleko Františkových Lázní byly v listopadu 1957 narušeny toky pramenů, gejzír vznikl pro průniku minerální vody nasycené přírodními oxidy uhlíku. Ochranná pásma pramenů v okolí Františkových Lázní byla vyhlášena přitom Báňským hejtmánstvím v Praze již roku 1883.⁹ Pečlivější studium těchto starších dokumentů mohlo nehodě předejít.

Druhá část uhelných ložisek je vymezena Sokolovskou uhelnou pánví. Ta je v podstatě tvořena údolím řeky Ohře, která protéká mezi Krušnými Horami na severu a Slavkovským lesem na jihu. Obě tato pohoří dosahují nadmořské výšky okolo 900 m. n. m., zatímco údolí řeky se nachází v nadmořské výšce zhruba 400 m. n. m. Uhlí je zde uloženo v několika slojích nad sebou, které se překrývají. Nejhlouběji se nachází starosedelské souvrství, po jeho zvětvávání do několika údolí došlo k sedimentaci uhlí v uhelné sloji Josef. Tato uhelná sloj je složitě členěna díky následné vulkanické činnosti. Nad slojí Josef se nachází souvrství z jílu, pískovců, písčitých jílu o mocnosti mezi 15 až 50 m. Ve východní části Sokolovské pánve byla sloj Josef nejblíže povrchu. V západní části Sokolovské pánve je uspořádání slojí jiné, když se nad souvrstvím sloje Josef nachází další sloj Anežka, silná 3 až 10 metrů. Tato sloj měla nejkvalitnější uhlí a je nyní téměř zcela vytěžena. Další 10 m silná sloj meziložní, směs uhlí a dalších nerostů, se nehodila ke zpracování. Nejblíže k povrchu se nachází sloj Antonín, silná zhruba 30 m. V místech, kde nebylo meziloží vyvinuto, byla sloj Anežka spojena se slojí Antonín. V této části byla sloj mocná až 64 metrů. Geograficky lze lokalitu spojení slojí Anežka a Antonín vymezit územím mezi zaniklými obcemi Tisová a

⁹ JISKRA J., *Z historie uhelných lomů, od Johanna Davida Edler von Starcka k Sokolovské uhelné společnosti*, strana 167

Bukovany, v místě jezera Medard – Libík. Obec Tisová zanikla, její jméno dnes nese elektrárna. Obec Bukovany byla přemístěna jižněji. Nad slojí Antonín se nachází nadloží z jílu a sedimentů řeky Ohře. Souvrství sedimentů je místy silné až 120 metrů. Sokolovská uhelná pánev byla nejprve těžena povrchovými lomy a hlubinnými doly, ale po roce 1945 byl zaveden nový typ těžby. Ten spočíval ve vytvoření tzv. velkolomů, které díky jejich velikosti umožnily povrchovou těžbu uhlí do značné hloubky. Velkolomů bylo otevřeno několik: Například nyní již vytěžené a rekultivované velkolomy Medard – Libík a Silvestr, dále v současné době stále těžený velkolom Jiří – Družba. Samostatně o nich bude ještě pojednáno v další části práce.

Vedle těchto dvou základních a rozlehlých částí uhelného ložiska je nutno také zmínit uhelná ložiska těžená v těsném okolí Karlových Varů. Ty těžily v podstatě uhelnou sloj Josef (popsanou u východní části Sokolovské uhelné pánve). Největší z těchto dolů byl hlubinný důl Poldi v Jenišově u Karlových Varů, který byl těžen mezi lety 1896 až 1927 do hloubky 45 m. Bylo vytěženo 56.146 tun uhlí. Další důl, Caroli - Johani, se nacházel přímo v Karlových Varech, těžen byl mezi lety 1900 až 1928 do hloubky 73 m a vytěženo z něj bylo 40.053 tun uhlí. Celkem bylo z této části vytěženo necelých 200.000 tun uhlí. Vedle těchto dvou větších dolů jsou zaznamenány další doly v této oblasti. Další část ložiska je pojmenována Čaňkovská pánev. Tato pánev měla být vytěžena velkolomem Čaňkov. Jeho otevření zabránila vládní usnesení z počátku devadesátých let dvacátého století, popsaná v této práci. V minulosti probíhala těžba sloje Josef hlubinnými doly v lokalitách Dalovice, Čaňkov, Rosnice, Stará Role a Sadov. Zde bylo umístěno více hlubinných uhelných dolů, mezi největší patřily Anna v Dalovicích, Antonín Eleonora v Sedleci a Caroli I. v Otovicích, celkem bylo vytěženo přes 300.000 tun uhlí mezi lety 1837 až 1947. Nyní jsou to v podstatě městské části města Karlovy Vary.¹⁰

Z uvedeného seznamu je zřejmé, že se staré uhelné hlubinné doly nacházejí i v místech, se kterými je dnešní laická veřejnost rozhodně nespojuje. Představa těžních věží s velkými ocelovými koly je zažitá pro Kladno a Ostravu. Při troše fantazie ji lze spojit se Sokolovem, ale kdo by čekal takové zařízení v lázních Karlovy Vary?

¹⁰ JISKRA J., *Z historie uhelných lomů, od Johanna Davida Edler von Starcka k Sokolovské uhelné společnosti*

1.4. Významné uhelné společnosti a užití uhlí do roku 1945

V této části práce bude uvedeno, které z těžebních společností a v jakých lokalitách se podílely na využití vytěženého uhlí.

Zpracování uhlí vytěženého v Kynšperku nad Ohří v částech dolu Boží Požehnutí probíhalo od roku 1870 do roku 1949. Ve skutečnosti to však bylo (v důsledku válečných událostí), jen do roku 1939. Rozvoj těžby byl úzce spjat s dokončením tzv. Buštěhradské dráhy, což umožnilo export uhlí mimo region (Buštěhradská dráha je název pro železniční trať z Prahy do Chebu přes Ústí nad Labem, Chomutov, Sokolov a Karlovy Vary). Těžbu a zpracování uhlí prováděla v lokalitě nejprve společnost *Kynšperská báňská společnost* (Königsberger Bergbaugesellschaft - 1870). V roce 1876 se tato společnost rozpadla a část z jejích členů založila *Kynšperskou uhelnou společnost* (Königsberger Kohlen werkschaft). Ložisko, které zde bylo těženo, obsahuje mladé uhlí s nízkou výhřevností, protože uhlí obsahovalo 48 až 50 % vody a 6 až 8 % popelovin. Výhřevnost byla 11 MJ/kg, ale po vysušení vody vzrostla dvojnásobně. Uhlí bylo dobře briketovatelné. V roce 1876 byl otevřen hlubinný důl Mikuláš v Pochlovicích (část Kynšperka), od roku 1880 byla uvedena do provozu briketárna (Briketárna I.). Brikety šly dobře na odbyt a proto byla roku 1890 uvedena do provozu i druhá briketárna (Briketárna II.). Na kapacitu obou briketáren nestačil dodávat uhlí důl Mikuláš, proto byl otevřen další hlubinný důl - Boží Požehnutí. Téměř celá produkce uhlí byla briketována. Dne 18. 2. 1911 byla společnost transformována do *Kynšperských uhelných závodů a briketáren s.r.o.* (Königsberger Kohlen und Briketten werke G. m. B. H.) se základním jměním 1.184.293,-K (rakouských korun). Sídlo bylo nejprve ve Stuttgartu, pak bylo přeneseno do Kynšperka. Dne 26. 2. 1925 byla společnost s ručením omezeným přeměněna na akciovou společnost se základním jměním 2.000.000,-Kč rozděleným na 10.000 akcií po 200 Kč. Akcie byly postupně vykoupěny rodinou Petschků, kteří v roce 1927 už celou akciovou společnost prakticky ovládali. Majetek byl přesunut do trustu *Dolových a Průmyslových závodů, dříve J. D. Starck se sídlem v Dolním Rychnově*. Jako židovské rodině byl Petschkům v roce 1939 (po Mnichovské dohodě) majetek zabaven, arizován a začleněn do nacisty již ovládané společnosti *Sudetoněmecké báňské a.s. (SUBAG Sudetendeutsche Bergbau Aktiengesellschaft)*. Těžba v dolech probíhala i v době druhé světové války, kdy mělo dojít k co největšímu využití zásob uhlí. Na konci války již bylo ložisko prakticky

vytěženo. Vedle hlubinného dolu Boží Požehnání (v provozu do roku 1941) byly v roce 1890 otevřeny povrchové lomy (severní a jižní) stejného jména.

Kynšperská Briketárna I. byla druhou nejstarší briketárnou v Rakousko - Uhersku. Ta vůbec první byla postavena v Křemži u Bíliny, ale záhy zanikla. Proto je možné říci, že vůbec první využitelné brikety, vyráběné na území dnešní České republiky, pocházely z Kynšperka nad Ohří. Provoz Briketárny I. byl zastaven spolu s provozem Briketárny II. v roce 1954. To už obě briketárny zpracovávaly surovinu z Dolního Rychnova - dolu Nová Anežka. Uhlí bylo dodáváno lanovkou zhotovenou v roce 1942, délka lanovky byla okolo 10 km. Ze všech těchto staveb se nedochovalo téměř nic než zaplavené povrchové lomy. Způsob jejich rekultivace bude popsán v další části této práce. Další zajímavostí je to, že ze správních budov dolu Mikuláš se stal pozdější Domov důchodců v Kynšperku, který s jiným názvem, svému účelu slouží dodnes.

Vedle Kynšperských uhelných závodů a briketáren a.s. bylo ložisko těženo ještě na hlubinném dolu Arnošt - Ludmila. To však patřilo majitelům textilní továrny v Libavském údolí pánům Ginsbergovi a Strossovi. I toto uhlí bylo dopravováno na místo určení - do textilky - lanovkou (typu Bleichert) a to na vzdálenost asi 2 km. K dolu patřil ještě povrchový lom při výchozu sloje, který je hluboký asi 17 metrů, dnes zaplaven dešťovou a spodní vodou.¹¹

Kynšperské uhelné závody a briketárny a.s. těžily uhelná ložiska v Chebské uhelné pánvi. Všechny dále popisované společnosti těžily ložiska z uhelných slojí v Sokolovské uhelné pánvi. První z těchto společností jsou *Bodenské uhelné doly* těžící mezi Lítovem a Habartovem (na západ od Habartova) mezi lety 1869 až 1940 na dolech Apollinari a Prokopi. Vlastníky této společnosti byli nejprve drobní podnikatelé, provádějící drobnou těžbu, ale postupně byly jejich podíly vykoupěny rodinou Fikentscherových. Ti skupili téměř všechny hlubinné doly nacházející se v této oblasti. Nakonec i oni prodali své podíly a v roce 1911 došlo k přechodu pod *Deutschböhmisches Kohlen und Brikettenwerke A. G. Blasewitz se sídlem v Drážďanech*. Tato společnost již vlastnila dva doly – Libík (Liebig) založený v roce 1872 a důl Rudolf založený v roce 1887 ležící východně od Habartova. K dolům patřila vlastní třídírna uhlí a z této třídírny bylo vytěžené uhlí odváženo vlečkou k trati Chomutov – Cheb. V roce 1921 byl zvýšen základní kapitál z 1.298.000,- Kčs na 3.500.000,- Kčs a v roce

¹¹ JISKRA J., *Z historie uhelného hornictví na Sokolovsku, Chebsku a Karlovarsku*, strana 13 až 23 publikace

1924 společnost zakoupila ještě podíl v těžářstvu Sylvestr (Silvestr) u Tisové. V téže roce byla společnost transformována na akciovou společnost, která v roce 1928 přešla do trustu Dolových a Průmyslových závodů, vlastněných rodinou Petschků (stejně jako Kynšperské uhelné doly a briketárny). Majetkový podíl činil 16.600 akcií z celkem vydaných 17.500 akcií.

Další společností, která těžila mezi lety 1871 až 1940 a byla nakonec začleněna do Dolových a Průmyslových závodů, byla společnost *Citicko - Habartovské hnědouhelné a lesklouhelné těžářstvo*. To bylo založeno v roce 1871 bankéřem Gutmanem z Vídně. Společnost byla vlastníkem dolu Jakub v Citicích a nikdy netěženého prostoru mezi Kynšperkem a Chebem. Dále v roce 1888 otevřela důl Nová jáma u Bukovan, hlubinný důl Felicián (1896), briketárnu v Habartově (1905), lom Gustav I. a II. (1902, resp. 1940) a lom Vlečná jáma (1924). Do trustu Petschky ovládaných Dolových a Průmyslových závodů byla společnost začleněna v roce 1921.

Falkovsko - chebská důlní a.s. se sídlem v Ústí nad Labem byla společnost, která těžila mezi lety 1901 až 1946. Patřilo jí několik dolů – Max ve Falknově (1900 – 1906), Štěstí Požehnaní ve Vítkově (1872 – 1924), Poldi v Jenišově (1896 až 1927). Firma skončila mezi lety 1913 až 1916 v konkursu. Petschkové vykoupili akciové podíly této firmy v roce 1916. Po vytěžení shora uvedených dolů zajišťovala odbyt uhlí z trustu Dolových a Průmyslových podniků.

Fischerovy lesklouhelné doly a.s. v Citicích (Dionýs – Laurenz) těžící uhlí mezi lety 1857 až 1941. Společnost byla transformována na společnost s ručením omezeným v roce 1911, následně došlo také k jejímu začlenění do Petschkovského trustu Dolových a Průmyslových závodů. Tuto společnost potkal stejný osud - arizace.

Samotná mateřská společnost trustu *Dolové a Průmyslové závody, dříve Johann David Starck v Dolním Rychnově* má poměrně bohatou historii. Akciová společnost měla trvání od roku 1885 do roku 1946. K založení společnosti došlo na základě poslední vůle Johanna Antona Starcka, stanovy byly schváleny dne 21. 7. 1885. Petschkové zakoupili akcie

bud' v roce 1900¹², dle jiných pramenů došlo k nákupu akcií již v roce 1890.¹³ Ze sídla v Dolním Rychnově byly řízeny postupně všechny doly, které trust ovládal, ale byly z něj také řízeny všechny další závody (chemické, sklárny a další). Díky tomuto centrálnímu způsobu řízení nemusely jednotlivé těžební společnosti řešit odbyt uhlí a briket. Do Petschky ovládaného trustu Dolových a Průmyslových podniků postupně přešly téměř všechny okolní těžební společnosti. Celá společnost byla arizována krátce po obsazení pohraničních území Československa v roce 1938, po Mnichovské dohodě.

Další společností, která působila v regionu, je společnost *Duchcovsko-Podmokelská dráha*. Těžila uhlí mezi lety 1869 až 1946. K jejímu založení došlo v době, kdy zakladatelé společnosti (bylo to konsorcium bank z území Německa a Rakousko - Uherska) získaly koncesi na stavbu a provozování železniční trati Duchcov - Podmokly. Doba trvání koncese byla na 90 let. Trať měla umožnit provozování komerční dopravy materiálů, společnost však expandovala a získala koncese na tratě Osek - Chomutov (1871), v roce 1874 byla spojena se společností Duchcovsko - Pražská dráha. V roce 1874 získala společnost koncesi na trať Rakovník - Protivín. V roce 1877 zakoupila společnost uhelný důl v Duchcově od hraběte Valdštejna a začala těžit uhlí. Mezi lety 1884 až 1892 byly postupně všechny železniční tratě na území Rakousko - Uherska zestátněny za náhradu. Náhrada spočívala ve výplatě částky 171 mil zlatých ročně a to po zbytek koncesované doby (do 30. 6. 1962). Společnost si ponechala původní jméno „dráhy“, ale její podnikání se soustředilo plně na těžbu a prodej uhlí. Výplata náhrady umožnila expanzi do Sokolovského uhelného revíru a tak byly zakoupeny doly Union I. v Novém Sedle, Union II. u Vintířova, dále Antonín - Žofie u Habartova. U Nového Sedla byla zakoupena Císařská šachta, při níž byla založena podniková elektrárna. V roce 1920 byl zvýšen kapitál, a v roce 1929 byla vybudována briketárna u dolu Union II. V roce 1939 byl celý podnik arizován. V roce 1940 bylo přemístěno sídlo do Karlových Varů. V roce 1941 byla část akcií k dolům na Mostecku převedena do *SUBAGu*. Po válce v roce 1946 byla společnost zestátněna (pod národní správu).

Uhelné závody „Britannia“ v Královském Poříčí byla uhelná společnost, která mezi lety 1880 až 1941 provozovala hlubinné doly v Královském Poříčí u Sokolova. Nejprve to byly doly Meluzína, Julián, Antonín a Hubertus. V roce 1880 Meluzína byla přejmenována na

¹² JISKRA J., *Z historie uhelných lomů, od Johanna Davida Edler von Starcka k Sokolovské uhelné společnosti*, strana 27 publikace

¹³ BARTÁK J., ETTLER Z., FREMR V., *80 let elektřiny pro západní Čechy 1919-1999*, strana 60 publikace

Bernard, Julián byl uzavřen. Následně byly otevřeny doly Marie I. a Marie II. V roce 1941 došlo k likvidaci firmy a převedení majetku na *Chebskou Báňskou společnost*. Ta těžila uhlí mezi lety 1941 až 1946 s tím, že převzala část majetku společnosti Britannia (zbytek byl převeden do SUBAGu).

Mezi další společnosti se řadí *Herglotz a Co., společnost pro briketování a laboratoř se sídlem v Dolním Rychnově*. Nešlo o společnost těžební, ale zpracovatelskou, zaměřenou na výrobu surovin z uhlí (např. dehet, destilace hnědého uhlí na silice k nátěrům střech a další produkty). Nejvýznamnější byla výroba briket. Společnost byla založena v roce 1922 jako součást Dolových a Průmyslových podniků. V roce 1938 byla v rámci arizace převedena do společnosti Lurgi (dceřiná společnost koncernu Krupp).

Uhelné závody Marie Pomocná a Matyáš ve Svatavě byla společnost působící mezi lety 1846 až 1941. Provozovala doly Matyáš a Marie Pomocná v Podlesí u Svatavy (u Sokolova). Měli o ní zájem Petschkové, ale k uvažovanému převzetí již nedošlo. V roce 1941 ale byla společnost arizována tím, že byly převedeny její podíly na již arizované Dolové a Průmyslové závody.

Mezi lety 1921 až 1942 působila další společnost *Těžařstvo Gustav ve Zlatém kopci*. Jednalo se o těžební pole v okolí Chodova, Božičan a Nové Chodovské, kde byly v roce 1896 otevřeny dva povrchové lomy, vyčerpané v roce 1915. V roce 1941 byl podíl ve firmě prodán Dolovým a Průmyslovým závodům.

Dasnicko - Hlavenské hnědouhelné těžařstvo byla společnost působící mezi lety 1873 až 1940. Provozovala doly Šťastná Pomoc a Anna-Marie. V roce 1879 se napojila vlečkou na Buštěhradskou dráhu. V roce 1940 byl majetek převeden do Dolových a Průmyslových závodů.

Falknovsko - Grassetské hnědouhelné těžařstvo byla společnost působící mezi lety 1873 až 1940, ve vlastnictví rodu Nosticů. Provozovala důl Bedřich - Anna v Jehličné. Uhlí bylo dodáváno do nostických železáren v Rotavě. Po jejich uzavření v roce 1931 bylo jednáno o převzetí společnosti do Petschkovského trustu Dolových a Průmyslových závodů, k převzetí nedošlo. Společnost nebyla ani důlní společností Britannia. Teprve v roce 1941 zakoupila důl společnost Chebská báňská společnost.

Těžařstvo Sylvestr v Dolním Rychnově byla společnost působící mezi lety 1860 až 1940. Společnosti patřily pozemky mezi obcemi Dolní Rychnov a Tisovou (kde se nyní nachází rekultivovaná výsypka povrchových dolů Silvestr a Antonín). V roce 1925 byla přeměněna na akciovou společnost. V ní měli podíl Petschkové, v roce 1928 až 1929 byla začleněna do trustu Dolových a Průmyslových závodů, zanikla v roce 1940.

Falknovská uhelná akciová společnost se sídlem ve Vídni byla společnost působící na území nově vzniklé Československé republiky mezi lety 1918 až 1934. Na území nynějšího velkolomu Jiří provozovala hlubinný důl Jiří. Při krizi v roce 1934 zanikla, důl byl začleněn do Falknovského závodu *Spolku pro chemickou a hutní výrobu* (následně Chemické závody v Sokolově, nyní Momentive chemicals a.s.).

Těžařstvo Antonín v Rudolci byla společnost působící mezi lety 1868 až 1941 také (jako těžařstvo Sylvestr) na území mezi obcemi Dolní Rychnov a Tisová. Spolu s těžařstvem Sylvestr byla začleněna do Petschkovského trustu Dolových a Průmyslových závodů.

Poslední z uhelných společností, která bude v práci zmíněna, je již uvedená firma *SUBAG (Sudetendeutsche Bergbau Aktiengesellschaft)*. Na samotné těžbě se nepodílela, sloužila pro arizaci majetku uhelných dolů, především Dolových a Průmyslových závodů.¹⁴

Jakkoliv se může zdát výčet společností vyčerpávající, nebyly zmíněny všechny, které jsou uváděny v dostupné literatuře. Pro shrnutí uvádím, že v roce 1945 bylo v okolí Sokolova provozováno 39 hlubinných hnědouhelných dolů a vedle nich ještě 15 povrchových dolů (lomů). Z popisu vyplývá, v jak velkém rozsahu byla uhelná těžba provozována a jak měla velký význam pro celý region. Vedle tržeb z prodeje uhlí a briket začaly těžební společnosti prodávat novou komoditu – elektřinu. Tato činnost úzce souvisí s postupnou elektrifikací regionu. K výrobě elektřiny z uhlí sloužily vlastní elektrárny - jedna v Dolním Rychnově, druhá v Novém Sedle. Tyto dvě elektrárny elektrifikovaly prakticky celé území nynějšího Karlovarského kraje.

¹⁴ JISKRA J., *Z historie uhelných lomů, od Johanna Davida Edler von Starcka k Sokolovské uhelné společnosti*, strany 24 až 35

1.5. Elektrifikace regionu uhelnými elektrárnami těžebních společností

Rostoucí poptávka po uhlí si vyžádala změny technologických postupů, které byly využívány při těžbě uhlí. Tím, jak těžba probíhala ve stále větších hloubkách, muselo být řešeno odvádění spodních vod. Nejprve stačilo odvodnění napříč Dolním Rychnovem, kdy voda odtékala samospádem do řeky Ohře. To bylo umožněno díky majiteli důlních polí, Johannu Antonu Starckovi, který nechal vyrazit nejdelší dědičnou štolu (štola Svatého Antonína) v Sokolovském uhelném revíru, dlouhou téměř tři kilometry. Ražba štoly probíhala v letech 1844 - 1855. V pozdější době už kapacita štoly nestačila. Následně bylo nutno instalovat důlní čerpadla. Nejprve parní, která byla poměrně rychle nahrazena mnohem výkonnějšími čerpadly na nový druh energie - elektřinu.

Elektrická energie byla získávána nově postavenou elektrárnou v Dolním Rychnově. Elektrárna byla postavena v roce 1886 jako součást dolu Luitpold – Antonín. Ke spalování v jejích kotlech byla využita část vytěženého uhlí. Kromě zvýšení výkonu čerpadel, bylo využito elektřiny také ke svícení v dolech (např. kromě Luitpoldu, také na rampě dolu Boghead). Díky těmto opatřením mohlo dojít k těžbě ve větší hloubce a ve větším rozsahu.

Postupně se z elektřiny stala žádaná komodita. Nejprve byla dodávána do nově založené sklárny v Dolním Rychnově. Stejně jako důl patřila Dolovým a Průmyslovým podnikům. Následně byla elektřina dodávána i dalším odběratelům v blízkosti dolu. Je nutno si uvědomit, že v okolí žádná jiná elektrárna nebyla a proto poptávka stále rostla.

V roce 1903 bylo instalováno dynamo o výkonu 20 koňských sil (15 kW) poháněné rychloběžným parním strojem. Výkon to nebyl nijak velký, dnes jej má každý malý motocykl. V roce 1907 byla rozšířena kotelna, postavena chladicí věž a instalována první parní turbína o mnohem větším výkonu – 500 kW. Bylo zavedeno napětí 2 kV, kterým napájel kabelem důl Nová Anežka. O tři roky později (1908) bylo postaveno první venkovní vedení do asi 35 km vzdáleného Hazlova u Františkových Lázní (připojena byla textilka). V letech 1910 až 1911 začala elektrárna napájet celé město Falknov, obce Tisová a celý Dolní Rychnov. Následně byly připojeny železárny patřící Nostitzům v 15 km vzdálené Rotavě (venkovním vedením o napětí 20 kV). Tímto krokem došlo k počátku elektrifikace celého regionu. Prodej elektřiny

začal tvořit další část zisku. Došlo k dalšímu rozšiřování elektrárny: V roce 1914 bylo postaveno vedení přes Staré Sedlo do Lokte, v roce 1915 na vedení do Rotavy byla v Dolních Nivách postavena transformační stanice s odbočkou venkovního vedení o napětí 30 kV do Nejdku. V roce 1917 bylo postaveno zcela nové venkovní vedení o napětí 10 kV do již elektrifikovaného Hazlova. Ze Starého Sedla bylo postaveno další vedení do Lubů u Chebu. Obě vedení měla posílit kapacitu válečného průmyslu v době první světové války.

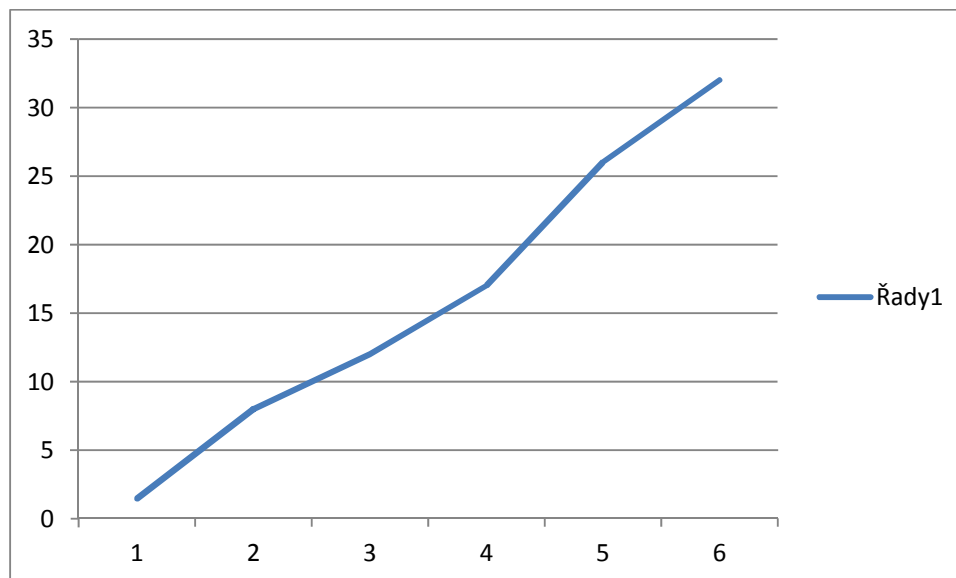
V roce 1918 bylo započato budování nové spínací stanice (dokončena v roce 1922). V roce 1919 bylo postaveno další venkovní vedení o napětí 10 kV do Horního Slavkova a města Litrbachy (dnes zaniklé) ve Slavkovském lese. V témže roce bylo postaveno venkovní vedení o napětí 2 kV přes Tisovou do Libavského údolí (opět připojena textilka). V roce 1920 bylo postaveno další vedení z Dolních Niv na důl Littmitz (napětí 20 kV) a v roce 1921 pak venkovní vedení o napětí 10 kV do města Teplá. Kromě připojení města Teplá byly připojeny i další obce v okolí. V témže roce bylo rozšířeno napájení pro Horní Blatnou, Pernink a Abertamy v Krušných Horách (venkovní vedení o napětí 10 kV). V roce 1922 bylo vybudováno další paralelní vedení do již elektrifikovaného Libavského údolí o napětí 10 kV. Z tohoto vedení byly připojeny obce Chlum svaté Máří a Lítov (u Habartova). V samotné elektrárně byly nainstalovány další dva transformátory o výkonu 1000 kVA a napětích 22/11/2 kV. Mezi lety 1922 až 1925 byla elektrárna dále rozšířena a byly budovány další vedení. Až do roku 1926 byla elektrárna ve vlastnictví Dolových a Průmyslových podniků. Stále se jednalo o podnikovou důlní elektrárnu. Lze tak říci, že od roku 1886 do roku 1926 byla elektrifikace velké části severozápadních Čech (v podstatě poloviny rozlohy dnešního Karlovarského kraje) provedena v režii soukromé společnosti Důlní a Průmyslové podniky. Po celou dobu šlo o takzvaný energetický podnik bez práva všeužitečnosti. Co tento pojem znamenal a jaký byl podnik s právem všeužitečnosti?

Významnou událostí pro elektrifikaci Československa se stal zákon č. 438/1919 Sb. nazvaný „Elektrizační zákon československý č. 438 ze dne 22. 7. 1919“. Zákon byl prováděn nařízením č. 612/1920 Sb., stanovující kritérium všeužitečnosti. Toto kritérium spočívalo v tom, když alespoň 25% základního kapitálu energetické společnosti náleželo buď státu, nebo zemi, případně okresu, nebo obci. Dále musely energetické společnosti podstoupit šetření Ministerstva veřejných prací. Pokud splnily tyto podmínky, bylo jim přiděleno postavení energetického podniku s právem všeužitečnosti. Těmto podnikům byla poskytována podpora ze strany státu. Za tuto poskytnutou podporu se naopak vyžadovala elektrifikace i na

územích, kde by to bylo jinak neefektivní. Na elektrifikaci byly poskytovány dotace. Následně bylo vyžadováno, aby energetické podniky byly kapitálově vlastněny nejméně z 25 % přímo státem a do výše 60 % pak dalšími veřejnoprávními korporacemi (obcemi, kraji). Tak tvrdé podmínky způsobily, že právo všeužitečnosti bylo přiznáno jen Západočeskému elektrářskému svazu v Plzni s.r.o. (později Západočeské elektrárny a.s. v Plzni) a Elektrárenskému svazu severopošumavských okresů s.r.o. Tachov. Žádné jiné podniky na území dnešního Karlovarského a Plzeňského kraje právo všeužitečnosti neměly. Československá republika byla v Evropě se svou koncepcí definice všeužitečnosti osamocena. Podobné elektrizační zákony v ostatních zemích definici všeužitečnosti neměly. V Rakousku platil podobný zákon od 7. 7. 1922 a neobsahoval definici všeužitečnosti vůbec. V Itálii platil zákon od roku 1894 s pojmem „ku prospěchu řemesel“, nehodnotil však elektrárenské podniky pro „všeužitečnost“. Zákon ve Velké Británii z roku 1882 výslovně chránil konkurenci. Československá republika měla z tohoto pohledu zákon málo liberální, skrytě podporující státními dotacemi podniky s majetkovou účastí státu. To se stalo předmětem kritiky na územích obývaných převážně Němci, kteří hodnotili zákon jako nástroj pro omezení soukromého podnikání v oblasti elektroenergetiky ve prospěch podniků s majetkovou účastí státu. Situace nebyla vyřešena po celou dobu existence první Československé republiky. Motivací státu k tomuto systémovému postupu byla pravděpodobně snaha o elektrifikaci všech oblastí ležících na území Československa. Těžko dostupné pohraniční oblasti se podařilo elektrifikovat právě díky dotacím státu. Naproti tomu elektrárny bez práva všeužitečnosti se úspěšně rozvíjely bez ohledu na dotace. Dalo by se konstatovat, že po elektřině jako po moderním zdroji energie prostě rostla poptávka a kdo elektřinu vyráběl, nemohl na tom prodělat. Počet zákazníků připojených k elektrické síti rostl tím, jak byly víc a víc dostupné nejrůznější spotřebiče na elektřinu.

Od roku 1926 elektrárna v Dolním Rychnově neustále zvyšovala instalovaný výkon a to i přes to, že zvětšování sítě nebylo Československým státem nijak dotováno. V roce 1928 byl nainstalován další transformátor o výkonu 3 MVA a napětích 30/22/2 kV. Bylo postaveno další vedení do Nejdku, pro posílení poptávky v závodech na zpracování vlny a pro železářny. V roce 1929 až 1931 byla elektrárna přestavěna a modernizována, byly zrušeny nejstarší turbogenerátory o výkonech 500 a 1000 kW (0,5 a 1 MW). Na jejich místo byl nainstalován nový generátor o výkonu 10 MVA, další kotle, jeřáb a další transformátor 5MVA a napětích 28/20/2 kV. V roce 1934 byl celý elektrárenský a rozvodný systém propojen s elektrárnou Nové Sedlo. Přibližně v té době byly na dolech nahrazeny stroje na parní pohon stroji na

výlučně elektrický pohon. Do té doby stále rostl instalovaný výkon. Množství vyrobené elektrické energie se neustále zvyšovalo, jak je nejlépe patrné z následujícího grafu popisujícím spotřebu mezi lety 1907 až 1937 (údaje jsou v miliónech kWh/rok):

graf č. 1: výroba elektrické energie v elektrárně Dolní Rychnov, zdroj: autor práce

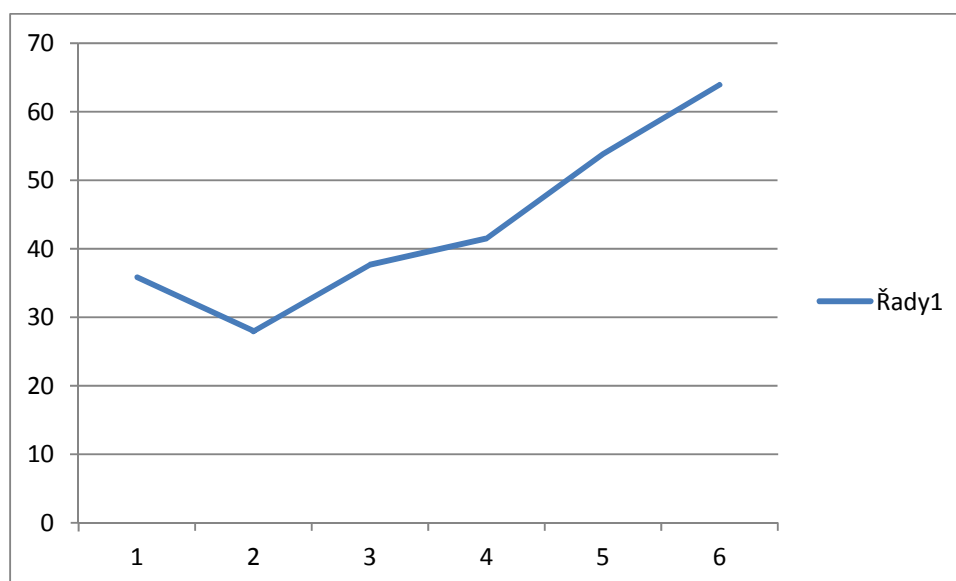
V roce 1941 měla elektrárna tři generátory (10 MVA, 6,3 MVA a 2,6 MVA, kterým dodávalo páru 6 kotlů s celkovou výhřevnou plochou 1950 m². Připojeno bylo 177 obcí s celkovým počtem 164.500 obyvatel. Venkovní vedení bylo 382 km dlouhé. V roce 1945 byla elektrárna znárodněna spolu s důlními společnostmi. Elektrárna v Dolním Rychnově byla provozována až do roku 1965, ale od roku 1955 byla postupně utlumována tak, jak byla postupně zprovožňována nově vybudovaná a mnohem větší elektrárna Tisová. Elektrárna Tisová je v provozu dodnes, patří společnosti ČEZ, jde o nejzápadnější uhelnou elektrárnu v České republice.

Vedle elektrárny v Dolním Rychnově má z hlediska elektrifikace regionu Karlovarského kraje stejný význam elektrárna Duchcovsko – Podmokelské dráhy v Novém Sedle. Stejně jako u elektrárny v Dolním Rychnově jde o elektrárnu podnikovou, založenou u dolu s názvem Císařská šachta (na počest císaře Františka Josefa I.). Po roce 1918 byl důl Císařská šachta přejmenován na Konkordii a v roce 1945 dostal jméno Družba. Pod tímto jménem existuje dodnes, s velkolomem Jiří v současné době tvoří těžební jámu o rozloze téměř 23 km². Na místě těžební jámy má vzniknout okolo roku 2040 jezero.

Elektrárna byla založena dne 24. dubna 1908, v tomto roce slavil císař šedesáté výročí vlády. Také tato elektrárna byla energetickým podnikem bez práva všeužitečnosti ve smyslu elektrizačního zákona č. 438/1919 Sb.

Při stavbě elektrárny byly nejprve používány kotle ze starších dolů, ale již v roce 1909 byly instalovány zcela nové kotle a první turboagregát o výkonu 635 kW, na napětí 2 kV a frekvenci 50 Hz. Další generátor byl instalován již s výkonem 1.000 kW (1 MW), takže v roce 1913 měla elektrárna výkon 1.635 kW. Stejně jako u elektrárny v Dolním Rychnově začala elektrárna budovat venkovní vedení a dodávat elektřinu do okolí. Nejprve vedením o napětí 10 kV, které bylo postaveno mezi obcemi Nové Sedlo, Chranišov, Chodov, Počerny, Rybáře a Doubí u Karlových Varů. V roce 1913 byly připojeny obce v okrese Locket (Nové Sedlo, Chodov, Mnichov, Božíčany, Nová Role) a další obce v okrese Karlovy Vary. Samotné město Karlovy Vary mělo svou vlastní elektrárnu, ta byla ale plně vytížena a na hranici výkonových možností. Proto bylo rozhodnuto o připojení k elektrárně v Novém Sedle. Zajímavostí byl jednofázový napájecí systém o frekvenci 42 Hz. Po připojení Karlových Varů byla elektrárna podstatně přestavěna a rozšířena instalací zcela nových turbogenerátorů dodaných firmou Brietfield – Daněk. Generátory měly výkon každý 2.000 kW (2 MW), napětí 2 kV a frekvenci 42 Hz. V roce 1915 byla připojena těžební společnost Frisch – Gluck v Sadově u Karlových Varů, v roce 1916 bylo postaveno vedení přes Rybáře a Sedlec. Na elektrárnu bylo v té době (rok 1916) připojeno 16 velkých průmyslových podniků, 25 obcí a měst, 9 blíže nespecifikovaných „soukromníků“ a 2 vlastní doly (Konkordia a Union). Venkovní vedení mělo délku 116 km a elektrárna stále rostla. V roce 1921 bylo postaveno 30 km dlouhé vedení do Jáchymova, následně byly připojeny i Chemické a metalurgické závody ve Falknově (nynější společnost Momentive chemicals a.s. v Sokolově). V roce 1927 byl už nainstalován výkon 6.200 kW pro trojfázové vedení, 4.000 kW pro jednofázové vedení. Provozovaná napětí byla 22 kV, 10 kV, 3 kV a 2 kV. Celkově bylo postaveno 186 km venkovního vedení, 28 km kabelů, připojeno bylo 53 obcí a měst, 66 podniků, 11 soukromníků, 5 venkovních vedení v Jáchymově a 6 vlastních závodů.

Podobně jako u elektrárny Dolní Rychnov je zde možné vyjádřit množství vyrobené elektrické energie grafem, údaje pochází z let 1930 až 1951 a jsou také v miliónech kWh.:

graf č. 2: výroba elektrické energie v elektrárně Nové Sedlo, zdroj: autor práce

Elektrárna byla v roce 1945 znárodněna stejně, jako elektrárna v Dolním Rychnově. Následně byla začleněna do Mostecko - Sokolovských elektráren vyhláškou Ministerstva průmyslu č. 1852/1949 Sb. ze dne 17. 9. 1949). Po zprovoznění elektrárny Palivového kombinátu Vřesová (od roku 1965) byla výroba v elektrárně Nové Sedlo utlumena.

Je zřejmé, že bez existence těchto dvou podnikových elektráren by elektrifikace na území dnešního Karlovarského kraje nemohla být provedena v takovém rozsahu, jako byl popsán. Přitom šlo o elektrifikaci vycházející čistě z principů fungování trhu. Uhlé společnosti těžily uhlí, jehož část využily k výrobě elektřiny. Ta zprvu sloužila k vlastní spotřebě, následně se ukázala jako dobrý obchodní artikl.

1.6. Těžba uhlí mezi lety 1945 až 1955, znárodnění dolů

Po ukončení bojů druhé světové války byla situace těžebních společností diametrálně odlišná, než před válkou. Před válkou byly společnosti postupně sjednocovány do trustu vedených Dolovými a Průmyslovými závody vlastněných rodinou Petschků. Tento trust byl následně arizován v době, kdy došlo k Mnichovské dohodě a následnému obsazení pohraničí Československé republiky. Všechny těžební společnosti byly fakticky ovládány Němci. Po jejich prohře v druhé světové válce došlo k zásadním majetkoprávním přesunům. Majetek Němců byl zabaven dekrety prezidenta Beneše a navíc tu už ani nebyli Petschkové. Došlo

nejprve k zavedení národní správy a později k faktickému znárodnění všech dolů a uhelných společností. Poválečné Československo uhlí samozřejmě potřebovalo využít k obnově země.

Samotné doly a ani jejich provozy nebyly válkou nijak významně poškozeny. Pouze náletem ze dne 10. 4. 1945 byla poškozena Briketárna I. v Kynšperku a 17. 4. 1945 byla poškozena vlečka a lanovka, kterou se z dolů Luitpold a Sylvestr dopravovalo uhlí na Briketárnu II. v Kynšperku. Hlavní problémy, které způsobily pomalé obnovení těžby, byly jiného druhu. Během války se do dolů z pochopitelných důvodů příliš neinvestovalo a tak jejich zařízení zastaralo a jeho údržba byla obtížná. Dalším velkým problémem byly válkou poškozené železniční uzly na Buštěhradské dráze, například vybombardované nádraží v Chebu. To znemožňovalo pravidelný přísun nákladních vagónů, na které by bylo možné vytěžené uhlí naložit. Největší problém byl ale z počátku nedostatek kvalifikovaných pracovníků. V době války byli na práce využíváni váleční zajatci a na dolech také ve velkém pracovalo obyvatelstvo německé národnosti. V regionu byl poměr Němců vůči Čechům asi 10 ku 1. Během roku 1945 byl připravován odsun dle Postupimských dohod. Ten způsobil, že v dolech chybělo asi 35% pracovníků a ve sklárnách asi 20%. Odsunutí však nebyli všichni, neboť kvalifikovaní pracovníci německé národnosti byli potřební pro zachování provozu. To se například týkalo JUDr. Ing. Otto Michlera, který se narodil u Liberce, ale je spjat s těžbou uhlí v regionu Karlovarského kraje. Byl to on, kdo zjistil, že se v okolí Františkových Lázní dá vytěžit 50 až 70 mil. tun uhlí bez toho, aby byly narušeny prameny těchto lázní. V roce 1946 byl jako německý specialista vyžádán ze seznamu Němců určených k odsunu. V Československu žil až do roku 1955 a teprve pak sám dobrovolně vysídlil do Německa, do Neckarsulmu, kde 11. října 1965 zemřel. Takové řešení se netýkalo většiny Němců, kteří mohli pracovat v dolech. Výpadek u ostatních pracovníků bylo nutno nahradit, aby se těžba uhlí rychle obnovila. Tomu mělo dopomoci doosídlování pohraničí obyvateli z vnitrozemí. Do doby zajištění dostatečného množství Čechů byl termín odsunu Němců odložen. Němci, kteří nebyli odsunuti, měli až do odsunu plat nižší asi o 30% než jejich čeští kolegové. Někteří Němci nakonec mohli zůstat a nebyli odsunuti vůbec, plat jim byl později dorovnán.

Vedle potřeby zajistit techniku a pracovníky bylo uvažováno i o jiných technologiích těžby uhlí. Bylo rozhodnuto, že na místo hlubinné těžby bude do budoucna preferována těžba povrchová. Tím dojde k úsporám v odvětrání dolů a nebude nutné ani zaměstnávat tolik pracovníků - v povrchovém lomu mohou pracovat větší stroje, než v malém prostoru chodby v hlubinném dole.

Změna technologie byla možná také z jiných důvodů. Odsunem většinového obyvatelstva německé národnosti byly zpřetrhány majetkové vazby. Dosavadní vlastníci drobných pozemků v místě uvažovaných povrchových lomů, nemohli požadovat majetkovou náhradu za zabrané území, neboť byli odsunuti. Velcí vlastníci - představitelé předválečných těžebních společností, byli buď také odsunuti (jako obyvatelstvo německé národnosti), nebo ještě před válkou vyvlastněni v rámci arizace majetku (Petschkové). Němci, kteří majetky arizovali po 29. září 1938, byli postiženi dekretem prezidenta Beneše č. 5/1945 Sb. ze dne 19. května 1945 s názvem „Dekret prezidenta o neplatnosti některých majetkově - právních jednání z doby nesvobody a o národní správě majetkových hodnot Němců, Maďarů, zrádců a kolaborantů a některých organizací a ústavů“. Samotné doly byly vyvlastněny na základě dekretu č. 100/1945 Sb. z 24. října 1945 s názvem „Dekret prezidenta o znárodnění dolů a některých průmyslových podniků“. Vlastnictví se přesunulo od všech předchozích vlastníků na stát. Všechny doly byly zařazeny do Československých dolů n. p. se sídlem v Praze. Dekrety vydané prezidentem Benešem byly do našeho právního řádu převzaty díky ústavnímu zákonu č. 57/1946 Sb. s názvem „Ústavní zákon, kterým se schvalují a prohlašují za zákon dekrety prezidenta republiky“.¹⁵ Dne 7. března 1946 byl zřízen podnik Falknovské doly a briketárny ve Falknově. Tento nově vzniklý podnik byl vyčleněn z celku Československých dolů n. p. v Praze a sídlil v provozních budovách bývalých Dolových a Průmyslových závodů, dř. J. D. Starck v Dolním Rychnově.

Díky plošnému vyvlastňování a souběhu dalších okolností mohly být po roce 1945 naplánovány, jako prostory pro dobývání uhlí povrchovým, lomovým způsobem rozsáhlé pozemky v okolí ložisek uhlí a stávajících dolů. Potřeba se ještě zvýšila po únoru 1948, systematickém budování těžkého průmyslu. Zvyšující se potřeba hnědého uhlí musela být naplňována neustále se zvyšující těžbou. Z tohoto důvodu bylo rozhodnuto o těžbě povrchové, která začala být prováděna velkými rypadly ve velkolomech. Na rozdíl od běžných malých povrchových lomů, měly velké stroje umožnit vydobytí celého ložiska, s co největším využitím kapacity ložiska. Šlo o tzv. strategii koncentrace těžby, při které se využijí pracovní síly a technologie, na co nejvyšší výkon těžby. Příprava na velkolomovou těžbu trvala do poloviny padesátých let. První velkolom, Sylvestr, začal být budován v roce 1954, v roce 1955 pak velkolom Medard, a ve stejném roce velkolom Libík. První kolesové rypadlo Lauchhammer Sch Rs bylo vyrobeno v NDR a dodáno bylo v roce 1956 na lom Medard.

¹⁵ Převzato z webu Poslanecké Sněmovny Parlamentu České republiky <http://www.psp.cz/docs/laws/dek/>

První české kolesové rypadlo K 1000/07 bylo dodáno Škodou Plzeň. Nejčastěji používaná jsou kolesová rypadla firmy Unex (značena KU). Jejich teoretické výkony se pohybují od 1.200 do 5.800 m³/hod.(KU 300/800/1000) těženého materiálu.

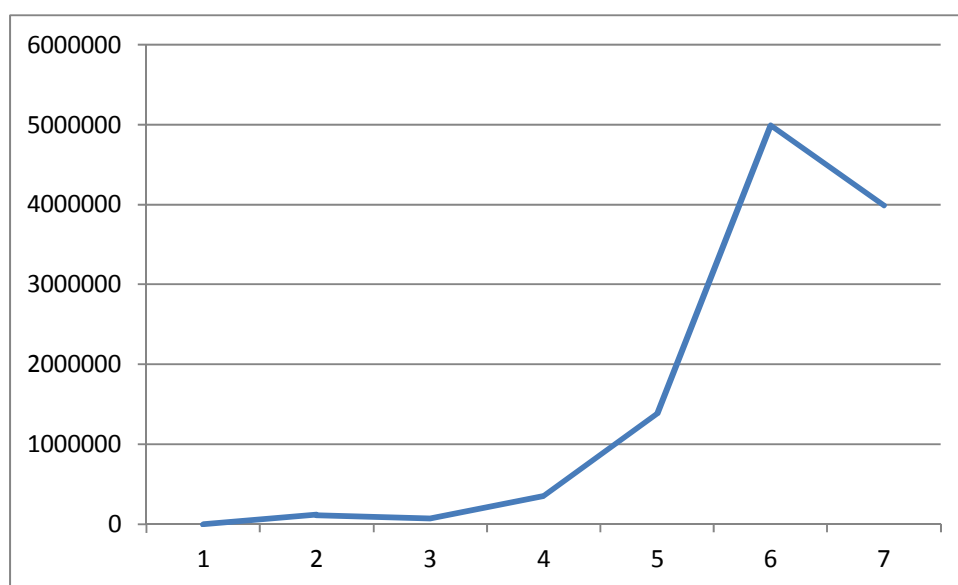
1.7. Povrchové velkolomy, těžba uhlí od roku 1955 do nového tisíciletí

Velkolomová těžba znamenala obrovský skok ve vytěženém množství materiálu. Nad slojemi s uhlím musela být odtěžena nadložní skrývka, která se ukládala na vnější výsypky (mimo dobývací prostor). Po vytěžení uhlí z části velkolomu bylo možné založit vnitřní výsypku a skrývku ukládat do již vytěžené části jámy. Tímto způsobem probíhá těžba dodnes. Nutnost ukládat na výsypky nadložní vrstvy, je typická právě pro lomový způsob těžby. U hlubinných dolů zůstane nadloží nad uhelnou slojí vždy na původním místě, prokopány jsou jen spojovací štoly (těžební, větrací apod.). Proto hlubinné doly zanechávají na krajině mnohem menší stopy. V podstatě je možné, jen vysledovat případný pokles terénu nad těžebními štolami, ale reliéf krajiny zůstává původní. U lomové těžby vzniká v krajině velká jáma pro těžbu suroviny (dobývací prostor), v její blízkosti (mimo dobývací prostor) naopak vyroste uměle vytvořený kopec z nadložní výsypky. Alternativou je vnitřní výsypka nebo uložení nadloží z jednoho dolu, do těžební jámy dolu již vytěženého. Tyto přesuny velkého množství materiálu s sebou nesou viditelné a trvalé zásahy do krajiny.

Pokud porovnáme výkon horníků z hlubinných dolů s výkonem kolesového rypadla, jde o naprosto nesouměřitelné srovnání. V dobrých podmínkách dokázal jeden horník vyrubat za směnu mezi 4 až 8 tunami uhlí. Tuna uhlí odpovídá zhruba objemu 1 m³. Dá se říci, že za směnu vyrubal horník asi 8 m³ suroviny, směna trvala 8 hodin. Hodinový výkon horníka je tedy (v optimálních podmínkách) asi 1 m³/hod. Obsluha kolesového rypadla je zhruba 10 až 15 lidí (podle typu), za tu samou hodinu dokázali vyrubat 1.200 krát až 5.800 krát větší množství. Jde o efektivitu teoretickou, je z ní však jasně patrné, proč byla přijata technologie těžby velkolomovým způsobem, a proč byla utlumena těžba v hlubinných dolech. Silné stroje ve velkolomech snadno dokázaly nahradit horníky, kterých byl v té době nedostatek. Díky této technologii bylo možné dodávat mnohem větší objemy hnědého uhlí, pro po válce budovaný průmysl a velké elektrárny.

Vytěženou skrývku ještě v roce 1955 nakládala lopatová rypadla (např. Škoda se lžící objemu 2m³ na parní pohon). Odvoz materiálu byl zajištěn důlním vlakem, taženým parní lokomotivou. Tato situace je zachycena na obrázku č. 3 příloh této práce. Na fotografii dolu Medard (v přílohách obrázků č. 4), z počátku devadesátých let, je možné vidět dvě kolesová rypadla (K 300 a KU 300), z nichž rypadlo vpravo právě naložilo uhlím důlní vlak, poháněný elektrickou lokomotivou. Elektrické lokomotivy uvezly mnohem větší vlaky, složené z větších tzv. LH vozů, takže se zněkolikanásobilo i množství přesunovaného materiálu (uhlí, skrývka). V té době již došlo ke spojení lomů Medard I., Medard II., Libík do velkolomu Medard - Libík. V aktuálně provozovaném velkolomu Jiří - Družba jsou místo vlaků použity technologické celky pásové dopravy, která dále znásobuje množství přesouvaného materiálu. Na rozdíl od vlaků jsou dopravníkové pásy v provozu nepřetržitě a umožňují kontinuální transport materiálu.

Lom Medard byl otevřen v roce 1918 již jako povrchový. V roce 1919 zde bylo vytěženo 580 tun uhlí, v roce 1920 již 114.274 tun. Do roku 1934 (doby hospodářské krize), zde bylo těženo okolo 70.000 tun uhlí ročně. V období let 1938 až 1944 bylo vytěženo celkem 2.105.100 tun uhlí (tj. 350.850 tun ročně). V letech 1945 až 1956 pak 12.455.749 tun uhlí (tj. 1.383.972 tun ročně). Po změně technologie těžby na velkolomovou, bylo za období let 1957 až 1982 vytěženo 124.771.854 tun uhlí, (tj. 4.990.874 tun ročně). V období let 1983 až 1995 bylo vytěženo 47.877.189 tun uhlí (tj. 3.989.766 tun ročně).

graf č. 3: růst těžby změnou technologie, zdroj: autor práce

Nejlépe je růst těžby vidět porovnáním na grafu. Byly dosazeny přepočítané roční průměrné hodnoty těžby tak, jak jsou uvedeny v předchozím odstavci. Pokud budeme uvažovat o běžném vytěženém množství na asi 70.000 tun ročně z počátku těžby a během hospodářské krize, pak v průběhu druhé světové války bylo těženo asi 350.850 tun uhlí ročně. V poválečných letech (v době budování těžkého průmyslu), se těžba skokově zvýšila na čtyřnásobek (1.384.000 tun ročně), a po zavedení koncentrované těžby velkolomovým způsobem, došlo vzápětí opět k čtyřnásobnému růstu objemu na necelých 5. mil. tun ročně. Lze říci, že změna technologie těžby, znamenala změnu množství ročně vytěženého uhlí na desetinásobek, když z válečných necelých čtyř set tisíc tun vytěženého uhlí ročně, došlo k těžbě zhruba pěti miliónů tun ročně. Celkově se z areálu dnešního jezera Medard - Libík vytěžilo asi 200.000.000 tun uhlí a dále asi 300.000.000 m³ skrývky.

Pro vytěžené množství uhlí byly postaveny nové velkokapacitní zpracovatelské provozy. Nejprve ústřední třídírna a briketárna Tisová (1959). Poté následovala výstavba tzv. Palivového kombinátu ve Vřesové (1965 drtírna, 1966 briketárna, 1971 tlaková plynárna, 1996 paroplynová elektrárna). Uhlím s nejvyšším obsahem síry z těžby byla zásobována elektrárna Tisová. To se záhy projevilo na kvalitě ovzduší. Elektrárna Tisová je v provozu od roku 1959. Elektrárny v Dolním Rychnově a v Novém Sedle byly postupně utlumeny a odstaveny. Elektrárna Tisová je společností ČEZ provozována dosud, v devadesátých letech byly postaveny nové fluidní kotle s vyšší účinností odsíření. Palivový kombinát ve Vřesové zpracovával uhlí briketováním až do roku 2010, kdy byla ukončena výroba briket v regionu.¹⁶ Vedle toho zpracovává Palivový kombinát ve Vřesové uhlí na svítiplyn. V roce 1996 svítiplyn přestal být dodáván jako palivo domácnostem. Nyní je spotřebováván k výrobě elektrické energie ve vlastní podnikové elektrárně, pracující na tzv. paroplynovém cyklu. Paroplynová elektrárna Vřesová navazuje na tradici podnikových důlních elektráren v Dolním Rychnově a Novém Sedle.

Podnik, který těžbu všech znárodněných dolů zastřešoval, nesl již jiné jméno, odvozené od sídelního města. Město Falknov (z původního německého Falkenau), bylo město přejmenováno na Sokolov (Falke v němčině je česky sokol, kterého má město ve znaku). Od roku 1958 se tak podnik jmenoval Sdružení hnědouhelných dolů a briketáren Sokolov a od

¹⁶ Převzato z webu http://ekonomika.idnes.cz/brikety-z-hnedeho-uhli-budou-brzy-minulosti-jejich-vyroba-v-cesku-konci-1nx-ekoakcie.aspx?c=A100525_1389985_ekoakcie_vem

roku 1965 Hnědouhelné doly a briketárny, oborové ředitelství v Sokolově, ještě později Hnědouhelné doly a briketárny v Sokolově, koncernový podnik. Těžba uhlí a jeho distribuce podléhaly v letech totality centrálně řízenému plánování.

Po roce 1990 započal útlum těžby, související s útlumem poptávky po uhlí, jako palivu zejména do domácností. Domácnosti přecházely pod vlivem různých dotací na jiné způsoby vytápění, nejčastěji elektřinou a plynem (nejprve svítiplyn, později zemní plyn). Hnědouhelné doly a briketárny byly rozděleny na tři samostatné podniky: Hnědouhelné doly Březová, Palivový kombinát 25. únor ve Vřesové a Rekultivace Sokolov. K 1. 1. 1994 byly tyto podniky opět sloučeny do Sokolovské uhelné a.s. se sídlem ve Vřesové. Od 1. 1. 1995 bylo přeneseno sídlo společnosti do Sokolova. Od roku 2004 byla společnost privatizována na Sokolovskou uhelnou, právní nástupce a.s. Tento subjekt je jediným dědicem dlouholeté tradice těžby a zpracování uhlí v regionu.

Velkolomovým způsobem těžby byly provozovány v západní části Sokolovské uhelné pánve tyto lomy: Medard (1918 až 1995), Libík (1872 až 2000), Erika (1974 až 1987), Michal (1980 až 1988), Lomnický lom (1981 až 1994), Boden (1982 až 1992) a Sylvestr (dř. Antonín 1939 až 1981). Ve východní části pánve je v provozu velkolom Jiří - Družba (1949), Lipnice (1952 až 1976).

Vzhled krajiny před velkolomovou těžbou, je patrný z obrázku č. 7 příloh této práce. Fotografie dolu Adolf-Žofie v Habartově pochází z roku 1930. Tento hlubinný důl (později, po II. světové válce přejmenovaný na Dukla), musel také ustoupit velkolomové těžbě, uhelná sloj byla dotěžena povrchově. Místo, kde stál důl Adolf - Žofie, bychom nyní našli v areálu jezera Medard - Libík.

Zřejmé je, že tak velký rozsah těžby, zanechal v krajině výrazné stopy. Na rozdíl od dřívějších malých lomů a hlubinných dolů, které do krajiny nezasahovaly výrazným způsobem, velkolomový způsob těžby znamená pro krajinu zásah opravdu citelný. Propojením velkolomu Medard s velkolomem Libík, došlo k vytvoření společné těžební jámy (velkolom Medard - Libík). V současné době se zde nachází stejnojmenné jezero. Z jednoho okraje bývalé těžební jámy na druhý je příčná vzdálenost asi 4,5 km. Nejkratší trasa z Habartova do Sokolova po silnici je nyní asi 8,5 km (byla prodloužena objížděkou těžební jámy).

2. Právní principy a předpisy týkající se regulace těžby surovin

2.1. Z historie právních předpisů regulujících těžbu surovin

Právních předpisů, které regulují činnost při dobývání nerostů, existovala v minulosti celá řada. Využití nerostného bohatství ukrytého pod povrchem země bylo především výsadou panovníka. Také v nynějším pojetí státu jako veřejnoprávní korporace je zachován monopol na vlastnictví tzv. vyhrazených nerostných zdrojů. Jejich vlastnictví náleží vždy státu, který za jejich těžbu a úpravu inkasuje poplatky. Stejně tomu bylo již od středověku.

Panovník uděloval, buď za úplatu právo k využití bohatství některému ze šlechticů, nebo toto bohatství využíval přímo – prostřednictvím jím založených horních měst. V historii České republiky nalezneme několik období, kdy využití nerostného bohatství znamenalo i silnější postavení panovníka. Například poslední Přemyslovci mohli rozšiřovat své území výboji na území dnešního Polska, Rakouska, Slovinska, Maďarska. Tyto výboje byly financovány z výnosů zlatonosných dolů ležících v okolí Příbrami a stříbrnosných dolů ležících v okolí Kutné Hory. Nejznámějším představitelem této dynastie je „Král železný a zlatý“ Přemysl Otakar II., jehož dva přídomek znamenají bohatství („zlatý“) a značnou vojenskou moc („železný“). Také Karel IV. Lucemburský byl velmi bohatým panovníkem. Výzdoba plátkovým zlatem na stropech kaple sv. Kříže na hradu Karlštejn a kaple sv. Václava v katedrále svatých Víta, Vojtěcha a Václava na Pražském hradě byla zajištěna ze zdrojů domácí těžby tohoto drahého kovu.

V předchozí části práce, která se týkala popisu těžby v regionu Karlovarského kraje, byly uvedeny i nejstarší předpisy týkající se užití nerostného bohatství. Nejznámějším předpisem je „Ius regale montanorum“ dalšího krále z dynastie Přemyslovců – Václava II. ze září roku 1300. Na tento významný zákoník navázal Ferdinand I. Habsburský uzavírajíc se stavy v roce 1534 smlouvu O narovnání o hory a kovy. Nešlo o nový zákoník, ale o další vymezení vzájemných nároků císaře, jako českého krále, na straně jedné a stavů na straně druhé. Král zřídil úřady mincmistra a mincovních úředníků (ti mu byli podřízeni), a dále byly zřízeny úřady rychtářů a přísežných. Ti podléhali stavovské vrchnosti. Král mohl dozorovat všechny doly prostřednictvím mincmistra. Na smlouvu navázal Ferdinand I. v roce 1548 vydáním Horního řádu pro Jáchymov. Ten zakotvil postavení panovníka pro stříbrné doly v Jáchymově, které provozoval šlechtický rod Šliků.

Další právní předpisy byly vydávány až v devatenáctém století, a to z důvodů regulace nově se rodícího průmyslového odvětví. V práci je v předchozí části popsán počátek systematického využívání surovin (zejména uhlí) pro minerální závody, a také pro zásobování odběratelů výhřevným palivem, dále uhlím jako nerostem pro nejrůznější úpravy (na montánní vosk, dehet, svítiplyn apod.). Stejně, jako ve středověku, pocházely z dobývání nerostných surovin pro stát významné příjmy.

Prvním předpisem v moderním pojetí se stal Horní zákon č. 46/1854 Sb. Zákon byl vyhlášen patentem císaře Františka Josefa I. ze dne 23. 5. 1854. Tímto předpisem byla vymezena působnost panovníka při dozoru nad těžbou (Dvanáctý díl: O vrchním dozoru báňských úřadů na hory a o řízení při něm). Na tento zákon navázal zákon č. 77/1871 Sb. ze dne 21. 7. 1871 zřizující báňské úřady a báňská hejtmanství.

Vedle těchto hlavních předpisů týkajících se zakotvení institucí regulujících horní, nověji báňskou (hornickou) činnost, byly vydávány i další předpisy týkající se samotného procesu těžby surovin. Jako příklad tohoto druhu předpisů je uvedena kniha o první pomoci pro horníky, vydaná v roce 1890 ve Vídni „z rozkazu ministeria orby“. Jde o podzákonný právní předpis, odpovídající dnešním vyhláškám ministerstev. Z názvu předpisu je zřejmé, jaká byla přikládána důležitost bezpečnosti práce v dolech. Fotografie titulní strany knihy je v přílohách této práce na obrázku č. 9.

Právní úprava z doby Rakousko-Uherské monarchie byla převzata recepcí práva i do právního řádu nově vzniklé Československé republiky. Byla ponechána organizační struktura báňských hejtmanství ve stejné podobě, jako z dob monarchie. Tento stav platil i po celou dobu druhé světové války a bezprostředně po ní a to až do roku 1954. Nařízením vlády č. 20/1954 Sb. ze dne 6. 4. 1954 byla báňská hejtmanství přeměněna na obvodní báňské úřady s ústředním úřadem v Praze. Obvodní úřady měly sídla v Karlových Varech, Plzni, Kladně, Kutné Hoře, Teplicích, Brně a Ostravě. Tato sídla odpovídala zhruba místům, kde probíhala těžba v dolech (např. Teplice v blízkosti povrchových dolů v Severočeské hnědouhelné pánvi, Karlovy Vary v blízkosti dolů popisovaných v této práci). Vládní nařízení je velmi stručné, text obsahuje celkem osm paragrafovaných ustanovení.

Výše popsaná změna byla provedena na úrovni nařízení vlády. Změna na úrovni zákona byla provedena o tři roky později, zákonem č. 41/1957 Sb. ze dne 5. 7. 1957, kdy byl

vydán zákon o využití nerostného bohatství. Tento nový zákon zrušil po 103 letech účinnosti (!) úpravu z Horního zákona z roku 1854. Text zákona je mnohem obsáhlejší, obsahuje celkem 59 paragrafovaných ustanovení a definuje jednak základní pojmy (např. co je nerost, vyhrazený nerost a pod.). Tento zákon definuje, komu patří nerostné bohatství, když v ust. § 5 stanoví: Odst. 1) *Všechna ložiska vyhrazených nerostů, jakož i taková ložiska nevyhrazených nerostů, která jsou vhodná k průmyslovému dobývání (§ 13 odst. 1), tvoří nerostné bohatství naší vlasti a jsou výhradním národním majetkem (dále jen "výhradní ložisko").*

Odst. 2) *Ložisko nevyhrazeného nerostu, dokud o něm nebylo rozhodnuto, že se hodí k průmyslovému dobývání, se považuje za součást pozemku.*¹⁷

Je zřejmé, že na využití tzv. vyhrazených nerostů měl v době socialismu přijatý zákon stejný názor, jako horní zákony z dob předchozích, když vyhrazené nerosty byly nadále v majetku státu (popř. panovníka).

Pro velkolomovou těžbu je důležité ustanovení § 15 citovaného zákona nazvané „výstavba těžebních podniků“ stanoví: Odst. 1) *Zřizování staveb, důlních děl a zařízení potřebných k otevření a vydobytí ložiska (výstavba těžebních podniků) se řídí předpisy o investiční výstavbě. Totéž platí o rekonstrukci staveb, důlních děl a zařízení již vybudovaných.*

Podle odst. 2) *Plánovací a projektová příprava této investiční výstavby musí kromě obecných náležitostí zejména a) zajistit bezpečné a pokud možno úplné vydobytí nerostů z ložiska, jakož i jiných průmyslově dobytelných nerostů, které jsou v jeho prostoru a b) vyřešit vztahy k jiným národohospodářským odvětvím a k obecným zájmům, a to nejen s hlediska přímých následků připravované investiční výstavby, nýbrž i s hlediska následků, které budou spojeny s prováděním těžby.* Přímo zákon tedy předpokládá, že vydobytí nerostného ložiska bude *pokud možno úplné.*¹⁸

Organizaci a uspořádání báňských úřadů jsou věnovány čtyři ustanovení, v ust. § 45 je uvedeno, že za dodržování předpisů zodpovídá vedoucí organizace a v ust. § 46 je uvedeno, že „*vrchní dozor na dodržování horních předpisů vykonává státní báňská správa*“. Horní zákon tak odkazuje na vládní nařízení z roku 1954, upravující organizaci báňské správy. Nová úprava báňské správy byla provedena usnesením vlády č. 1268/1957 Sb. ze dne 22. 12. 1957.

¹⁷ ust. § 5 zák. č. 41/1957 Sb. Převzato z webu <https://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=onrf6mjzgu3v6nbfzygmjnnga>

¹⁸ ust. § 15 zák. č. 41/1957 Sb. Převzato z <https://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=onrf6mjzgu3v6nbfzygmjvfuya>

Pro porovnání, zatímco horní zákon byl na našem území účinný 103 roky, nařízení vlády z roku 1954 bylo účinné 3 roky. Úprava z roku 1957 byla rozpracována vyhláškou předsedy Ústředního báňského úřadu. Tato úprava byla změněna v roce 1969, kdy byl tzv. kompetenčním zákonem č. 2/1969 Sb. zřízen pro Českou socialistickou republiku Český báňský úřad. Zřízením Českého báňského úřadu s územní pravomocí pro dnešní Českou republiku došlo k oddělení od báňské správy na území dnešní Slovenské republiky. Byl to důsledek federalizace Československa, kdy na oba národní státy přešla část kompetencí federace. Takto byl zřízen zákonodárný sbor pro Českou republiku - Česká národní rada. Ta dne 25. 4. 1972 přijala zákon č. 24/ 1972 Sb. (který nabyl účinnosti od 1. 7. 1972) s názvem *Zákon České národní rady o organizaci a o rozšíření dozoru státní báňské správy*. Došlo k modifikaci v počtu obvodních báňských úřadů, když nyní měly sídlo v Sokolově, Plzni, Kladně, Mostu, Trutnově, Ostravě, Brně, Příbrami a Liberci. Těmto obvodním úřadům byl nadřazen Český báňský úřad se sídlem v Praze. K zákonu byla vydána prováděcí vyhláška č. 25/1972 Sb., kterou byly vymezeny obvody jednotlivých obvodních báňských úřadů.

Zákony č. 41/1957 Sb. a zákon ČNR č. 24/1972 Sb. byly v roce 1988 nahrazeny dvěma novými zákony. První z nich byl zákon Federálního shromáždění ČSSR č. 44/1988 Sb. o ochraně a využití nerostného bohatství (Horní zákon), s účinností i pro slovenskou část federace. Druhým zákonem je zákon ČNR č. 61/1988 Sb. o hornické činnosti, výbušninách a o státní báňské správě. Podle těchto zákonů je prováděna těžba surovin i v současné době, proto jejich popisu bude věnován prostor v další části práce.

2.2. Právní principy a právní předpisy v oblasti ochrany životního prostředí

Právní předpisy, které je možné nalézt v oblasti regulace těžby surovin, lze popsat jako předpisy z oblasti zvláštní části systému práva životního prostředí. Právo životního prostředí je specifické cílem, kterého má dosáhnout. Tímto cílem je ochrana přírodního bohatství a přírodních zdrojů a současně umožnění trvale udržitelného rozvoje. Protože je právo životního prostředí upraveno v mnoha předpisech a právní úprava je roztříštěná, je nutná systemizace těchto předpisů. Z tohoto důvodu budou popsány nejprve základy, na nichž je právo životního prostředí zakotveno, dále pak některé nejdůležitější principy a nejdůležitější předpisy práva životního prostředí. Později budou popsány specifické předpisy práva životního prostředí, týkající se těžby surovin.

Ústavní základy práva životního prostředí v České republice jsou vázány na právní předpisy se silou Ústavy a ústavních zákonů. Vedle toho je Česká republika vázána přijatými mezinárodními smlouvami, které se týkají ochrany životního prostředí včetně primárních pramenů práva EU.

V Ústavě není ochrana životního prostředí nikde přímo zmíněna, ale lze ji dovodit z článku 7 stanovícím, že „*Stát dbá o šetrné využívání přírodních zdrojů a ochranu přírodního bohatství*“.¹⁹ Někdy se také hovoří o principu odpovědnosti státu. Klíčová je role státu jako garanta zastřešujícího všechny prostředky právní ochrany životního prostředí. Jen státní orgány mohou vynucovat sankce, které uložily, jen stát může stanovit svou energetickou či surovinovou politiku, jaké přírodní zdroje budou využívány na jeho území. Jde o odpovědnost politickou. V Listině základních práv a svobod je v článku 35 uveden další prvek ochrany životního prostředí, když ve třech odstavcích tohoto ustanovení je uvedeno:

Odst. 1: „*Každý má právo na příznivé životní prostředí.*“

Odst. 2: „*Každý má právo na včasné a úplné informace o stavu životního prostředí a přírodních zdrojů.*“

Odst. 3: „*Při výkonu svých práv nikdo nesmí ohrožovat ani poškozovat životní prostředí, přírodní zdroje, druhové bohatství přírody a kulturní památky nad míru stanovenou zákonem.*“²⁰

2.2.1. Právní principy

Základní principy práva životního prostředí jsou obecně definovány, jako principy působící v oblasti ochrany životního prostředí, které mají oporu v právu a umožňují uložit sankci v případě jejich nedodržování. Jsou také vodítky při výkladech předpisů týkajících se životního prostředí. Obvykle jsou uváděny tyto základní principy:

Princip nejvyšší hodnoty, který stanoví, že životní prostředí je nenahraditelnou hodnotou, na níž je závislá existence samotného života. Je nutno jej chránit tak, aby mohla být zachována existence života, zachovány jeho podmínky. Nelze to vykládat jako činnost směřující k zákazům jakýchkoliv činností, ale jen těch, které mohou životní prostředí poškodit buď nenahraditelně, nebo v tak velkém rozsahu, že by tam nemohl existovat život. Proto je tento princip vykládán ve vazbě na druhý princip, kterým je princip trvale udržitelného

¹⁹ Převzato z <http://www.psp.cz/docs/laws/constitution.html>

²⁰ Převzato z <http://www.psp.cz/docs/laws/listina.html>

rozvoje. Jde o takový rozvoj společnosti, který umožní využívání přírodních zdrojů tak, aby byly uspokojeny základní životní potřeby současné i budoucím generacím, ale nesnižuje rozmanitost (diverzitu) přírody a zachová stabilitu ekosystémů a jejich přirozené funkce.²¹ Princip trvale udržitelného rozvoje je založen na šetrném využívání přírodních zdrojů, kdy nedochází k jejich nadměrnému užívání a kdy jsou využívány s co největší možnou efektivitou danou vědeckým poznáním. Příkladem šetrného využívání přírodních zdrojů může být náhrada klasických žárovek s rozžhaveným wolframovým vláknem moderními LED žárovkami, které při zachování stejné intenzity osvětlení mají až 10x nižší spotřebu (= 90 % úspora) a 25x delší životnost. Klasické žárovky byly používány po dobu asi devadesáti let, kdy byly nahrazeny tzv. kompaktními zářivkami. Kompaktní zářivky znamenaly asi 60 % úsporu oproti příkonu žárovky, ale svítivá trubice obsahovala těžké kovy (zejména rtuť. Kompaktní zářivky nebylo možné spínat tak často, neboť muselo dojít k výboji ve svítivé trubici. Z technického hlediska jde o zmenšené zářivkové trubice uzpůsobené pro žárovkové patice. Byly masově užívány během devadesátých let dvacátého století. Nová generace umělého zdroje osvětlení - LED žárovky - mají stejnou velikost, stejné patice jako klasické žárovky, lze je opakovaně spínat a tak představují plnohodnotnou náhradu žárovek. Velmi rychle vytlačují jak zbývající klasické žárovky, tak i kompaktní zářivky. Vývoj lidského poznání vedl během velmi krátké doby k mnohem efektivnějšímu využití elektrické energie v oblasti umělého osvětlení. To umožní i přehodnocení požadavků na nutnost zvyšovat kapacitu zdrojů elektrické energie.

Princip odpovědnosti původce uvádí, že kdo svou činností způsobuje nějakou újmu životnímu prostředí, pak za tuto újmu zodpovídá a je nucen nést za toto jednání důsledky, především ve formě ekonomických nástrojů (znečišťovatel platí).²²

Princip komplexní a integrované ochrany sleduje skutečnost, že znečištění jedné složky životního prostředí obvykle znamená také znečištění i jiné složky (znečištění nepůsobí obvykle izolovaně, škodliviny z půdy jsou vyplavovány do vod). Z tohoto důvodu je nutno vlivy posuzovat komplexně, nejen chránit vody, ale také ovzduší apod. Integrovaná ochrana umožňuje jak tvorbu, tak i aplikaci právních předpisů umožňujících co nejvíce komplexní ochranu životního prostředí.²³

²¹ DAMOHORSKÝ M., *Právo životního prostředí*, strana 46 publikace

²² DAMOHORSKÝ M., *Právo životního prostředí*, strana 49 publikace

²³ DAMOHORSKÝ M., *Právo životního prostředí*, strana 50 publikace

Princip prevence působí zejména jako ochrana před nenapravitelným poškozením životního prostředí. Je nutno sledovat znečišťování a informovat o něm, předcházet poškození životního prostředí. Modifikovaným principem je princip předběžné opatrnosti, kdy je zohledněn prvek nejistoty. Je-li možné předpokládat že hrozí nebezpečí, vychází se z nejhorší možné varianty, která může nastat (v pochybnostech ve prospěch životního prostředí - „in dubio pro natura“). Musí se přijmout taková opatření, která mají tomuto potencionálnímu poškození zabránit.²⁴

Dalším principem je princip informovanosti a účasti veřejnosti. Vychází z faktu, že má každý právo na životní prostředí. Má tedy právo vědět, jak se může na jeho ochraně podílet, jak si zachovat jemu příznivé životní prostředí. O změnách životního prostředí musí mít možnost získat informace. Teprve s odpovídajícími informacemi lze uplatnit ochranu příznivého životního prostředí. Nejúplněji je princip uplatněn realizací Aarhuské úmluvy (celým názvem Mezinárodní úmluva o přístupu k informacím, účasti veřejnosti na rozhodování a přístupu k právní ochraně v otázkách životního prostředí), sjednané dne 25. 6. 1998 v Dánsku. V platnost vstoupila dne 30. 10. 2001. V České republice byla ratifikována na podzim 2004, kdy byla vyhlášena pod č. 124/2004 Sb. m. s. Aplikace této smlouvy do našeho právního řádu je vymezena judikaturou, např. v rozsudku Nejvyššího správního soudu č. j. 9 As 88/2008-301 ze dne 6. srpna 2009 (dopravní řešení Pankrácké pláně): *„K Aarhuské úmluvě kasační soud (Nejvyšší správní soud) úvodem podotýká, že tato úmluva nemá povahu „self-executing“ smlouvy, tzn. smlouvy samovykonatelné a přímo aplikovatelné. Ačkoli tedy Aarhuská úmluva nesporně patří do kategorie mezinárodních smluv, které jsou součástí českého právního řádu (tato úmluva, která byla publikována pod č. 124/2004 Sb. m. s., splňuje podmínky stanovené čl. 10 Ústavy České republiky), v případě, že by stanovila něco jiného než zákon, nebylo by možno uplatnit pravidlo o aplikační přednosti této mezinárodní úmluvy před zákonem (k těmto závěrům viz blíže např. usnesení Nejvyššího správního soudu ze dne 24. 1. 2007, č. j. 3 Ao 2/2007 - 42, nebo rozsudek NSS ze dne 18. 9. 2008, č. j. 9 Ao 1/2008 – 34).“*²⁵

Princip ekonomické stimulace vychází z podobnosti k principu odpovědnosti původce. Zatímco původce znečištění je nucen platit za znečištění, zde je naopak ten, kdo

²⁴ DAMOHORSKÝ M., *Právo životního prostředí*, strana 50 publikace

²⁵ Aarhuská úmluva - analýza dotčených ustanovení právního řádu převzato <https://ucastverejnosti.cz/dokumenty/1-2-analyza-environmentalnich-prav-na-web.doc>

chrání životní prostředí a kdo se chová odpovědně, ekonomicky zvýhodněn. Někdy se také ve zkratce uvádí jako princip, že co je EKO(logické), je i EKOnomické.

2.2.2. Prameny práva životního prostředí

Již bylo předesláno, že prvky uvedené v předpisech ústavního práva a v principech práva životního prostředí jsou prováděny mnoha zákony. Nejdůležitějším zákonem obecné ochrany je zákon č. 17/1992 Sb. o životním prostředí. Tento zákon byl přijat v roce 1992 v návaznosti na závazky, které na sebe vzalo Československo po Listopadu 1989.

Jednou z nejvíce kritizovaných oblastí v době totality byla právě chybějící faktická ochrana příznivého životního prostředí pro obyvatele tehdejšího Československa. V totalitním režimu byly využívány přírodní zdroje ve jménu dosažení co největšího objemu výroby (oceli, elektrické energie, tepla), zajištěného co největším objemem těžby surovin. Efektivita takové výroby byla sledována jen do té míry, do jaké znamenala dosažení co nejlepších hospodářských výsledků. Do ochrany životního prostředí nebylo z užití přírodních zdrojů investováno téměř nic. Důsledkem byla dalekosáhlá devastace krajiny, například překyselení půd v Krušných Horách, zasažených neodsířenými zplodinami uhelných elektráren v Podkrušnohoří. Viditelným důsledkem bylo usychání porostů jehličnatých lesů (zejména smrk) na hřebenech Krušných hor. Méně viditelným důsledkem byl značný nárůst respiračních nemocí u obyvatel žijících v takto bezohledně užívané krajině. Z tohoto důvodu došlo již v dobách totality k projevům občanské nespokojenosti spojených s požadavky na ochranu životního prostředí, proto také rostla popularita různých organizací zabývajících se ochranou přírody (např. Hnutí Brontosaurus). Dluh vůči ochraně životního prostředí z doby totality měl být v demokratickém Československu splacen důslednější ochranou a lepším využitím přírodních zdrojů. To byly skutečné důvody pro přijetí zákona zabývajícího se ochranou životního prostředí, ale také pro přijetí již citovaného textu článku 35 do Listiny.

Z hlediska systemizace předpisů práva životního prostředí je zákon č. 17/1992 Sb. zákonem obecného základu práva životního prostředí. Problematiky této práce se dotýká zejména jeho základní ustanovení, definující životní prostředí. Pokud se procesem nápravy škod po těžbě navrací krajina z průmyslově využívané těžební oblasti zpět do stavu směřujícího k obnově jejích přirozených procesů, pak naplňuje základní ideu zákona, zachovat příznivé životní prostředí budoucím generacím. Životní prostředí musí proto zachovat pro budoucí generace a přírodu přetvářet podle principů trvale udržitelného rozvoje.

Právo na příznivé životní prostředí je základním právem člověka. Životní prostředí je definováno jako *vše, co vytváří přirozené podmínky existence organismů včetně člověka a je předpokladem jejich dalšího vývoje. Jeho složkami jsou zejména ovzduší, voda, horniny, půda, organismy, ekosystémy a energie.*²⁶ Jde o klíčové ustanovení zákona. Má-li zákon chránit životní prostředí, musí nejprve definovat, co pod tímto pojmem vlastně rozumí, co je vlastně zájmem chráněným zákonem.

Zákon o právu na informace o životním prostředí č. 123/1998 Sb. je dalším ze zákonů obecného základu práva životního prostředí. Jde o zákon, kterým je umožněno získávat informace o stavu životního prostředí tak, aby byly pokud možno včasné a úplné. Informace o životním prostředí jsou podávány, buď na základě individuálně podané žádosti žadatele, nebo je možné je získat dálkovým přístupem do elektronických databází povinných subjektů (aktivně zveřejňované informace). V případě žádosti podané žadatelem je možné vyřízení takové žádosti zpoplatnit. Žádost lze také vyřídit odepřením informace, to v případě, že je podání takové informace vyloučeno předpisy chránící utajované informace, ochranu duševního vlastnictví, či chránící osobnostní práva. Informování veřejnosti o procesech nápravy škod způsobených těžební činností je například dálkově umožněno prostřednictvím zveřejňování informací projektech schválených meziresortní komisí na stránce <http://www.15miliard.cz/index.php>.

Do obecných zákonů upravujících právo životního prostředí je možné v této práci zmínit i zákon č. 282/1991 Sb. o České inspekci životního prostředí, či zákon č. 388/1991 Sb. o Státním fondu životního prostředí. Dále je možné uvést i zákon 183/2006 Sb. o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon). Tyto zákony upravují působnost jednotlivých úřadů na úseku ochrany životního prostředí. O problematice územního plánování a příslušných územních a stavebních řízení ve vztahu k předmětu této rigorózní práce budu psát v subkapitole 4.5 a v kapitole 5.

Významnými právními předpisy náležícími do obecných zákonů upravujících právo životního prostředí jsou i zákon č. 100/2001 Sb. o posuzování vlivů na životní prostředí (EIA), v platném znění (novelizace zákonem č. 39/2015 Sb.) a zákon č. 76/2002 Sb. o integrované prevenci a o omezování znečištění. Oba tyto zákony jsou významné z hlediska problematiky těžby nerostných surovin a jejich následného zpracování, či využití zejména

²⁶ ust. § 2 zák. č. 17/1992 Sb. Převzato z www.zakonyprolidi.cz/cs/1992-17

v energetice. Posouzení vlivů na životní prostředí bylo provedeno například před zahájením rekultivačních prací na území jezera Medard - Libík, o kterém budu psát zejména v subkapitole 5.3.

Delikt ní odpovědnost je odpovědnost za protiprávní jednání, kterým se porušují jednotlivá ustanovení (povinnosti osob) na ochranu životního prostředí či jeho složek.²⁷ Je upravena v samostatných zákonech ze zvláštní části práva životního prostředí, v zákoně č. 200/1990 Sb. o přestupcích a dalších zákonech. Delikt ní odpovědností jsou nejen přestupky, ale i jiné správní delikty fyzických osob podnikajících i právnických osob. Trestněprávní delikty jsou upraveny v trestním zákoníku č. 40/2009 Sb. Trestní delikty právnických osob jsou uvedeny v zákoně o trestní odpovědnosti právnických osob č. 418/2011 Sb. V soukromém právu je upravena odpovědnost za škodu a jinou majetkovou a nemajetkovou újmu v novém občanském zákoníku č. 89/2012 Sb. a to v části čtvrté, hlavě třetí.

Pro ochranu životního prostředí je významný zákon č. 167/2008 Sb. o předcházení ekologické újmě a o její nápravě. Ne každá újma je újmou ekologickou - tou se v zákoně rozumí měřitelná nepříznivá újma buď u přírodního zdroje, nebo zhoršení jeho funkcí. Zákon vymezuje na několika krocích postup, jehož smyslem je vymezení povinností provozovatelů nejruznějších zařízení, která mohou ekologickou újmu potenciálně způsobit. Při běžných činnostech provozovatele nesmí nastat nepříznivá situace, proto je nutno přijmout preventivní opatření. Ta by měla pomoci předejít nepříznivé újmě. Nejsou-li preventivní opatření účinná a k újmě dojde, je nutno přijmout nápravná opatření. Ta se skládají jednak z povinnosti provozovatele informovat příslušné orgány a dále z činností, které směřují k omezení okolností způsobujících újmu a k jejímu následnému zvládnutí. Tyto činnosti provádí zprvu zejména provozovatel, a pokud na ně jeho síly nestačí, provádějí je příslušné orgány.

Vedle zákonů obecného základu je z hlediska systemizace práva životního prostředí možné najít také zákony tzv. složkové. Jde o zákony speciálně přijaté k ochraně jednotlivých složek životního prostředí.

První složkou životního prostředí - ovzduším - se zabývaly na území České republiky postupně tři zákony. Nejprve zákon č. 309/1991 Sb. jehož účinnost byla do 31. 5.

²⁷ DAMOHORSKÝ M., *Právo životního prostředí*, strana 65 publikace

2002. Ten byl nahrazen zákonem č. 86/2002 Sb., který byl účinný od 1. 6. 2002 do 31. 8. 2012. Od 1. 9. 2012 je účinný zákon č. 201/2012 Sb. Dle tohoto zákona se ochranou ovzduší rozumí předcházení znečišťování ovzduší a snižování úrovně znečišťování tak, aby byla omezena rizika pro lidské zdraví, způsobená znečištěním ovzduší, snížení zátěže životního prostředí látkami vnášenými do ovzduší a poškozujícími ekosystémy a vytvoření předpokladů pro regeneraci složek životního prostředí postižených v důsledku znečištění ovzduší.²⁸ Naopak předmětem ochrany není vypouštění radionuklidů. Zákon zpracovává unijní předpisy. Na veřejnosti je zákon známý zejména v souvislosti s prováděcím předpisem, kterým je Nařízení vlády č. 56/2013 Sb. o stanovení pravidel pro zařazení silničních motorových vozidel do emisních kategorií a o emisních plakétách. Dalšími hlavními prameny ochrany ovzduší ve vztahu k tématu této rigorózní práce jsou: Zákon č. 383/2012 Sb. o podmínkách obchodování s povolenkami na emise skleníkových plynů, a zákon č. 73/2012 Sb. o látkách, které poškozují ozonovou vrstvu, a o fluorovaných skleníkových plynech a související evropská nařízení (např. Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1005/2009 ze dne 16. září 2010 o látkách, které poškozují ozonovou vrstvu, Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 842/2006 ze dne 17. května 2006 o některých fluorovaných skleníkových plynech).

Druhou složkou ochrany životního prostředí - vodami - se zabývá zákon o vodách č. 254/2001 Sb. Předmětem ochrany podle vodního zákona je chránit povrchové a podzemní vody, stanovit podmínky pro hospodárné využívání vodních zdrojů a pro zachování i zlepšení jakosti povrchových a podzemních vod, vytvořit podmínky pro snižování nepříznivých účinků povodní, sucha a zajistit bezpečnost vodních děl. Účelem zákona je přispívat k zajištění zásobování obyvatelstva pitnou vodou, k ochraně vodních ekosystémů a na nich přímo závislých suchozemských ekosystémů. Zákon upravuje právní vztahy k povrchovým a podzemním vodám, vztahy fyzických a právnických osob k využívání povrchových a podzemních vod, jakož i vztahy k pozemkům a stavbám, s nimiž výskyt těchto vod přímo souvisí, a to v zájmu zajištění trvale udržitelného užívání těchto vod, bezpečnosti vodních děl a ochrany před účinky povodní a sucha. V rámci vztahů upravených tímto zákonem se bere v úvahu zásada návratnosti nákladů na vodohospodářské služby, včetně nákladů na související ochranu životního prostředí a nákladů na využívané zdroje, v souladu se zásadou, že

²⁸ ust. § 1 odst. 1. zák. č. 201/2012 Sb. Převzato z <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-201>

znečišťovatel platí.²⁹ Mezi veřejností je tento zákon známý zejména z důvodů nutnosti legalizace různých domácích zdrojů vody, zejména vrtaných či kopaných studní.

Třetí složkou životního prostředí - půdou - se zabývá více zákonů. Prvním je zákon o ochraně půdního fondu č. 334/1992 Sb. Předmětem ochrany podle tohoto zákona je ochrana zemědělského půdního fondu, tedy pozemků, které je možné využívat k zemědělským účelům. Zemědělský půdní fond je základním přírodním bohatstvím naší země, nenahraditelným výrobním prostředkem umožňujícím zemědělskou výrobu a je jednou z hlavních složek životního prostředí. Ochrana zemědělského půdního fondu, jeho zvelebování a racionální využívání jsou činnosti, kterými je také zajišťována ochrana a zlepšování životního prostředí. Zemědělský půdní fond tvoří pozemky zemědělsky obhospodařované, to je orná půda, chmelnice, vinice, zahrady, ovocné sady, louky, pastviny a půda, která byla a má být nadále zemědělsky obhospodařována, ale dočasně obdělávána není. Do zemědělského půdního fondu náleží též rybníky s chovem ryb nebo vodní drůbeže a nezemědělská půda potřebná k zajišťování zemědělské výroby, jako polní cesty, pozemky se zařízením důležitým pro polní závlahy, závlahové vodní nádrže, odvodňovací příkopy, hráze sloužící k ochraně před zamokřením nebo zátopou, ochranné terasy proti erozi apod.³⁰

Dalším zákonem zabývajícím se ochranou půdy je lesní zákon č. 289/1995 Sb. Účelem tohoto zákona je stanovit předpoklady pro zachování lesa, péči o les a obnovu lesa, jako národního bohatství, tvořícího nenahraditelnou složku životního prostředí, pro plnění všech jeho funkcí a pro podporu trvale udržitelného hospodaření v něm.³¹

Posledním zákonem, kterým je chráněna půda, je zákon č. 114/1992 Sb. o ochraně přírody a krajiny. Na rozdíl od dvou předchozích citovaných zákonů sloužících speciálně k ochraně zemědělské půdy a lesa je účelem zákona za účasti příslušných krajů, obcí, vlastníků a správců pozemků přispět k udržení a obnově přírodní rovnováhy v krajině, k ochraně rozmanitostí forem života, přírodních hodnot a krás, k šetrnému hospodaření s přírodními zdroji a vytvořit v souladu s právem Evropských společenství v České republice soustavu Natura 2000. Přitom je nutno zohlednit hospodářské, sociální a kulturní potřeby obyvatel a regionální a místní poměry.³² Podle zákona o ochraně krajiny a přírody jsou zřizována chráněná území.

²⁹ ust. § 1 odst. 1. a 2 zák. č. 254/2001Sb. Převzato z <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2001-254>

³⁰ ust. § 1 zák. č. 334/1992Sb. Převzato z <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1992-334>

³¹ ust. § 1 zák. č. 289/1995Sb. Převzato z <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1995-289>

³² ust. § 1 zák. č. 114/1992Sb. Převzato z <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1992-114>

2.3. *Zákonné právní předpisy týkající se těžby surovin a rekultivace po těžbě*

Vedle zákonů obecného základu práva životního prostředí a složkových zákonů budou nyní popsány další právní předpisy, které mají vliv na ochranu životního prostředí. Na rozdíl od dosud uvedených předpisů, jsou ale zaměřeny na oblast těžby nerostných surovin a rekultivaci po této činnosti. Užití těchto předpisů je tak fakticky omezeno na území, kde jsou nerostné suroviny těženy, nebo na území, kde těžba skončila a nyní je takové území rekultivováno. Nemusí jít přímo o území, kde byl nerost těžen, ale také o území, která byla využita pro provoz těžby nerostů (např. místa, kam je ukládána skrývka z povrchových lomů). Z hlediska práva nejde o omezení územní působnosti právních předpisů „ex-lege“, ale „de-facto“. Pokud bude na novém místě objeveno ložisko nějaké nerostné suroviny a následně povolena její těžba, i na toto území se budou automaticky vztahovat tyto právní předpisy. Stejně tak, pokud dojde k rekultivaci území zasaženého těžbou a návratu území do stavu blízkého původnímu stavu, role těchto předpisů ustoupí. Na ochranu životního prostředí v rekultivované krajině budou využity právní předpisy obecného základu práva životního prostředí, případně předpisy složkové. Specializované právní předpisy v oblasti těžby nerostných surovin a rekultivace po těžbě je nutno v této práci popsat podrobněji, protože se váží úzce k tématu práce.

Prvním z těchto zákonů je zákon č. 44/1988 Sb. o ochraně a využití nerostného bohatství (Horní zákon). Tento zákon byl přijat tehdejším Federálním shromážděním Československé socialistické republiky dne 19. 4. 1988 s účinností od 1. 7. 1988. V rámci procesu recepce práva, byl nejprve převzat do právního řádu České a Slovenské federativní republiky a následně do právního řádu České republiky.

Základním účelem horního zákona je stanovení zásad ochrany a hospodárního využívání nerostného bohatství, zejména při vyhledávání a průzkumu, otvírce, přípravě a dobývání ložisek nerostů, úpravě a zušlechťování nerostů prováděných v souvislosti s jejich dobýváním, jakož i bezpečnosti provozu a ochrany životního prostředí při těchto činnostech.³³ Vedle toho je dále uvedena definice pojmu nerost. Za ten je považována tuhá, kapalná a plynná část zemské kůry s tím, že za nerost nejsou považovány vody (vyjma těch mineralizovaných, ze kterých lze získávat nerosty), přírodní léčivé vody, rašelina, bahno,

³³ ust. § 1 zák. č. 44/1988Sb. Převzato z <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1988-44>

písek, štěrk a valouny v korytech vodních toků a kulturní vrstva půdy, která je vegetačním prostředím rostlinstva. Nerosty jsou dále děleny na vyhrazené a nevyhrazené. Vyhrazené nerosty jsou radioaktivní; všechny druhy ropy a zemního plynu (uhlovodíky); všechny druhy uhlí a bituminosní horniny; nerosty, z nichž lze průmyslově vyrábět kovy; magnezit; nerosty z nichž lze průmyslově vyrábět fosfor, síru, fluor a jejich sloučeniny; kamenná sůl, draselné, bromové, jodové a borové soli; granit, granodiorit, diorit, gabro, diabas, hadec, dolomit, a vápenec, pokud jsou blokově dobytelné a lešitelné, a travertin; technicky využitelné krystaly nerostů a drahé kameny; hallozyt, kaolin, keramické a žáruvzdorné jíly a jílovce, sádrovec, anhydrit, živce, perit a zeolit; křemen, křemenec, vápenec, dolomit, slín, čedič, znělec, trachyt, jsou-li tyto nerosty vhodné k chemicko-technologickému zpracování, nebo zpracování tavením, mineralizované vody, z nichž se mohou získávat nerosty a technicky využitelné plyny, pokud nejde o plyny hořlavé (uhlovodíky). Všechny ostatní nerosty jsou nerosty nevyhrazené. Tento způsob dělení nerostů má dlouhou historickou tradici. Navazuje na středověké právo panovníka na využití určitého druhu nerostných surovin. Zmíněno bylo v kapitole o historii právních předpisů, týkajících se těžby nerostů v minulosti. U vyhrazených nerostů je stanoveno, že nerostné bohatství podle horního zákona tvoří ložiska vyhrazených nerostů (vyhrazená ložiska). Nerostné bohatství na území České republiky je ve vlastnictví České republiky.³⁴ Ložisko vyhrazeného nerostu je v majetku státu, ložisko nevyhrazeného nerostu je součástí pozemku a je tedy v majetku vlastníka pozemku. Středověké právo panovníka je nahrazeno právem České republiky k vyhrazeným nerostům, stejně jako od středověku, je tedy využití vyhrazených nerostů vyhrazeno pouze státu. Výlučné vlastnictví vyhrazených nerostných surovin má pro stát dalekosáhlý hospodářský význam.

Způsob, jakým je nakládáno s výhradním ložiskem v situaci, kdy po ukončení vyhledávání a průzkumu ložiska nedojde k těžbě, popisuje druhá část zákona. Ministerstvo životního prostředí určí v takové situaci organizaci, která zabezpečí ochranu ložiska a tato organizace je povinna navrhnout územní vymezení ložiska, jeho změny, vést dokumentaci a stav zásob, jejich změn v ložisku a další povinnosti.

Hospodaření se zásobami výhradních ložisek, ložiskový průzkum a hospodaření upravuje další část zákona. Jsou stanoveny podmínky pro organizace, které mohou vyhledávat a provádět průzkumy ložisek vyhrazených nerostů. Kdo zjistí nahromadění vyhrazených

³⁴ ust. § 5 odst. 1 a 2 zák. č. 44/1988Sb. Převzato z <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1988-44>

nerostů, je povinen to bezodkladně oznámit Ministerstvu životního prostředí a Ministerstvu průmyslu a obchodu. Výsledky průzkumu jsou vyhodnocovány a klasifikovány. Výpočet zásob je s posouzením odeslán Ministerstvu životního prostředí, Ministerstvu průmyslu a obchodu a příslušnému obvodnímu báňskému úřadu. Klasifikaci zásob a postup při výpočtu zásob výhradních ložisek a náležitosti výpočtu podrobněji upraví Ministerstvo životního prostředí obecně závazným právním předpisem. Vedle zjištění zásob vyhrazených nerostů pro jejich případnou těžbu je možné tato ložiska nevyužít a odepsat jejich zásoby. Odpisem zásob výhradních ložisek se rozumí jejich vynětí z evidence zásob, nebo jejich převod ze zásob bilančních do zásob nebilančních. Odpis je možné provést buď z důvodů zvlášť složitých báňsko-technických, bezpečnostních, nebo geologických poměrů, nebo v situaci, kdy by vydobytí nebylo hospodářsky účelné, jde-li o zásoby, jejichž dobývání by ohrozilo zákonem chráněné obecné zájmy, zejména ochranu životního prostředí a význam ochrany převyšuje zájem na vydobytí těchto zásob.³⁵ Toto ustanovení zákona je ve veřejnosti známo v souvislosti se stanovením tzv. těžebních limitů u obce Horní Jiřetín v Severních Čechách. Přitom stejné opatření bylo využito ve stejné době i pro území Sokolovské uhelné pánve, ale to veřejnosti není příliš známo. Těžební limity byly přijaty nařízeními vlády, které budou popsány v další části práce.

Ochranou nerostného bohatství se zabývá další část zákona. V ní je stanoveno, jak se nerostné bohatství má zabezpečit při územně plánovací činnosti. Ochrana výhradního ložiska se provede stanovením chráněného ložiskového území, na kterém jsou omezeny některé činnosti. Jde zejména o omezení při umístění a výstavbě staveb nesouvisejících s dobýváním výhradního ložiska. Další omezení spočívá v nakládání s pozemky, kdy subjekt, který má stanoven dobývací prostor, nebo má oprávnění k hornické činnosti, má přednostní právo k pronájmu či koupi pozemku ve vlastnictví státu (týká se například těžby vltavínů v Jižních Čechách).

Výstavba dolů a lomů části je popsána v šesté části zákona. Při projektování, výstavbě či rekonstrukci dolů se použijí obecné předpisy o investiční výstavbě. Navíc musí dokumentace těchto staveb zajišťovat (vedle podmínek pro hospodárné a bezpečné využití výhradního ložiska), také omezení nepříznivých vlivů na životní prostředí, komplexní řešení území ovlivněného hornickou činností.

³⁵ ust. § 14a zák. č. 44/1988Sb. Převzato z <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1988-44>

Podmínky, za kterých se dobývají výhradní ložiska, stanoví sedmá část zákona. Jde o zákonnou úpravu samotného procesu těžby vyhrazených nerostných surovin, hranice dobývacího prostoru a její změny, plány otvírky, přípravy a dobývání, plány likvidace hlavních důlních děl a lomů. V této souvislosti je pro téma této práce významné ustanovení § 31 odst. 5 a 6 zákona, které stanoví: Odst. 5) „*Organizace je povinna zajistit sanaci, která obsahuje i rekultivace podle zvláštních zákonů, všech pozemků dotčených těžbou a monitorování úložného místa po ukončení jeho provozu. Sanace pozemků uvolněných v průběhu dobývání se provádí podle plánu otvírky, přípravy a dobývání (§ 32). Za sanaci se považuje odstranění škod na krajině komplexní úpravou území a územních struktur*“.

Odst. 6) „*K zajištění činností podle odstavce 5 je organizace povinna vytvářet rezervu finančních prostředků. Výše rezervy vytvářené na vrub nákladů musí odpovídat potřebám sanace pozemků dotčených dobýváním. Tyto rezervy jsou nákladem na dosažení, zajištění a udržení příjmů*“.³⁶ V následujících kapitolách této práce budou právě tato ustanovení okomentována podrobněji, na materiálech týkajících se rekultivací povrchových dolů v Karlovarském kraji.

Definice jiných zásahů do zemské kůry je věnována část osmá zákona. Jde jednak o podmínky provozování zařízení na uskladňování plynů nebo kapalin buď v přírodních horninových strukturách, nebo člověkem vybudovaných podzemních prostorech. Dále uskladňování radioaktivních a jiných odpadů, ukládání oxidu uhličitého do přírodních horninových struktur. Vedle těchto skladovacích zásahů jsou ještě v této části zákona popsána práva a povinnosti související se starými důlními díly. Ta jsou definována jako důlní dílo v podzemí, které je opuštěno a jehož původní provozovatel ani jeho právní nástupce neexistuje, nebo není znám, nebo opuštěný lom po těžbě vyhrazených nerostů, jehož původní provozovatel ani jeho právní nástupce neexistuje nebo není znám.³⁷ Stará důlní díla jsou registrována v registru, který vede Ministerstvo životního prostředí. Vedením tohoto registru může pověřit jinou právnickou osobu. Kdo zjistí staré důlní dílo, nebo jeho účinky na povrch, oznámí to bezodkladně ministerstvu životního prostředí České republiky. Zajišťování nebo likvidaci starých důlních děl a jejich následků, která ohrožují zákonem chráněný obecný zájem, zabezpečí v nezbytně nutném rozsahu Ministerstvo životního prostředí České republiky. Ministerstvo životního prostředí České republiky vypořádává i případné škody na

³⁶ ust. § 31 odst. 5 a 6 zák. č. 44/1988Sb. Převzato z <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1988-44>

³⁷ ust. § 35 odst. 1 a 2 zák. č. 44/1988Sb. Převzato z <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1988-44>

hmotném majetku způsobené při zajišťování nebo likvidaci starých důlních děl. Ministerstvo životního prostředí České republiky zajišťuje v nezbytně nutném rozsahu likvidaci starých důlních děl uvedených v odstavcích 1 a 2, pokud existence takových děl brání dalšímu rozvoji území a je v souladu s územním plánem velkého územního celku. V ostatních případech o tom, zda tato skutečnost nastala, rozhodne Ministerstvo životního prostředí České republiky v dohodě s Ministerstvem pro místní rozvoj České republiky a Ministerstvem průmyslu a obchodu České republiky.³⁸ Jde o důležité ustanovení, které je možné aplikovat v případě, kdy nelze určit nebo najít provozovatele důlního díla. Pokud totiž je provozovatel znám, je mu uložena povinnost vytvářet rezervu finančních prostředků na sanaci a likvidaci důlního díla. Pokud ale provozovatel u starého důlního díla znám není, nebo již neexistuje, je možné se obrátit na Ministerstvo životního prostředí. To může zajistit likvidaci starého důlního díla v situaci, kdy brání dalšímu rozvoji území, nebo ohrožují obecný zájem chráněný zákonem.

Problematikou důlních škod a jejich náhradou se zabývá devátá část zákona. Důlní škody jsou definovány v ust. § 36 odst. 1 takto: *„Za důlní škody se považují škody způsobené na hmotném majetku vyhledáváním a průzkumem ložisek, pokud se provádí důlními díly, dobýváním výhradních ložisek, zřizováním, zajišťováním a likvidací důlních děl a lomů, včetně jejich zařízení, odvalovým, výsypkovým a kalovým hospodářstvím organizací, úpravou a zušlechťováním nerostů, prováděnými v souvislosti s jejich dobýváním, jakož i škody způsobené zvláštními zásahy do zemské kůry“.*

Odst. 2 stanoví: *„Za důlní škodu se považuje i ztráta povrchové a podzemní vody, podstatné snížení vydatnosti jejich zdrojů a zhoršení její jakosti, k němuž došlo v důsledku činností uvedených v odstavci 1.“*

Za důlní škodu odpovídá organizace, jejíž činností byla škoda způsobena. Na vypořádání důlní škody se vztahují obecné předpisy o náhradě škody, pokud horní zákon nestanoví jinak. Na zajištění vypořádání důlních škod je organizace povinna vytvářet rezervu finančních prostředků ve smyslu ust. § 37a odst. 1: *„K zajištění vypořádání důlních škod je organizace povinna vytvářet rezervu finančních prostředků. Výše rezervy vytvářené na vrub nákladů musí odpovídat potřebám na vypořádání důlních škod v časovém průběhu podle jejich vzniku, popřípadě v předstihu před jejich vznikem (§ 37 odst. 4). Tato rezerva je nákladem na dosažení, zajištění a udržení příjmů.“*

³⁸ ust. § 35 odst. 5 a 6 zák. č. 44/1988Sb. Převzato z <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1988-44>

Vytváření rezerv podléhá schválení příslušným obvodním báňským úřadem, který schvaluje též čerpání z těchto rezerv po dohodě s Ministerstvem životního prostředí České republiky. Tyto finanční prostředky se ukládají na zvláštní vázaný účet v bance.³⁹ Tímto způsobem je zabezpečeno, že provozovatel důlního díla bude mít dostatek financí na úhradu škod, které vzniknou v průběhu procesu těžby výhradního ložiska. Z hlediska principů ochrany práva životního prostředí jsou citovaná ustanovení zákona příkladem využití principu „znečišťovatel platí“. Důlní činnost je činnost specifická, nelze ji pojistit běžným komerčně dostupným pojištěním. Provozovatel důlního díla je tak v postavení, které je například podobné provozovateli jaderné elektrárny (která v případě havárie může způsobit značné škody). Vytváření finančních rezerv uložených na vázaném účtu a jejich využití pod dohledem báňského úřadu zajišťuje současně také to, že báňský úřad bude o nutnosti výplaty náhrady škod informován. Mohou tak být přijata opatření, aby se zabránilo opakování škodní události a zejména, aby se takovým událostem předcházelo. Citovaná ustanovení jsou také příkladem speciální úpravy deliktní odpovědnosti na úseku životního prostředí.

Ustanovení společná jsou obsažena v desáté části horního zákona. Jsou vymezeny pojmy o bezpečnosti provozu, důlní měřické a geologické dokumentace, definice důlních vod a vztah horního zákona ke správnímu řádu.

Jak je z popisu horního zákona zřejmé, jde o zákon, který v podstatě ošetřuje celou dobu těžby vyhrazeného ložiska, od prvního výzkumu přes období těžby až po rekultivaci celého ložiska. Významné je i ustanovení týkající se režimu starých důlních děl, u kterých není možné najít provozovatele, nebo tento provozovatel již neexistuje. Legislativně je tak zabezpečeno, že každé důlní dílo by mělo být kontrolováno v průběhu celé jeho existence. Mělo by být zajištěno, že bude možné kontrolovat celou jeho činnost, následnou sanaci a rekultivaci.

Dalším zákonem, je zákon č. 61/1988 Sb., o hornické činnosti, výbušninách a o státní báňské správě (báňský zákon). Byl přijat jako zákon České národní rady dne 21. 4. 1988, s účinností od 1. 7. 1988. Stejně jako u horního zákona došlo k jeho recepci, nejprve k převzetí do právního řádu České a Slovenské federativní republiky a následně do právního řádu České republiky.

Předmětem úpravy zákona jsou podmínky pro provádění hornické činnosti a činnosti prováděné hornickým způsobem; podmínky pro nakládání s výbušninami a výbušnými

³⁹ ust. § 37 a § 37a zák. č. 44/1988Sb. Převzato <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1988-44>

předměty; podmínky pro bezpečné provozování podzemních objektů a podmínky pro bezpečnost a ochranu zdraví osob, bezpečnost provozu a ochranu pracovního prostředí při hornické činnosti a nakládání s výbušninami. Dále se ještě zákon zabývá výbušninami, které přešly z ozbrojených složek na organizace, které s nimi mohou nakládat podle zákona č. 61/1988 Sb.⁴⁰

Vymezení pojmů hornická činnost a činnost prováděná hornickým způsobem je věnována navazující část zákona. Hornickou činností se rozumí vyhledávání a průzkum vyhrazených ložisek; otvírka, příprava a dobývání výhradních ložisek; zřizování, zajišťování a likvidace důlních děl a lomů; úprava a zušlechťování nerostů prováděných v souvislosti s jejich dobýváním; zřizování a provozování odvalů, výsypek a odkališť; zvláštní zásahy do zemské kůry; zajišťování a likvidace starých důlních děl; báňská záchranná služba a důlně měřická činnost. Činnost prováděná hornickým způsobem je definována, jako dobývání ložisek nevyhrazených nerostů, těžba písků v korytech vodních toků a šterkopísků plovoucími stroji. Práce k zajištění podzemních prostorů; práce na zpřístupňování jeskyní a práce na jejich udržování v bezpečném stavu; zemní práce prováděné za použití strojů a výbušnin (při přemístění více než 100.000 m³ hornin) s výjimkou zakládání staveb; vrtání vrtů s hloubkou větší než 30 m; jímání léčivých a stolních minerálních vod v důlním díle v podzemí; práce na zpřístupnění starých důlních děl, nebo trvale opuštěných důlních děl a práce na jejich údržbě a podzemní práce spočívající v hloubení důlních jam a studní, v ražení štol a tunelů a vytváření podzemních prostorů o objemu větším než 300 m³ horniny.⁴¹ Zákon dále definuje organizace jako právnické, nebo fyzické osoby mající oprávnění k podnikání, pokud vykonávají hornickou činnost, nebo činnost prováděnou hornickým způsobem. Vedle těchto definic jsou ještě uvedeny základní podmínky hornické činnosti a činností prováděných hornickým způsobem, povinnosti organizace při těchto činnostech. Dále jsou definovány pojmy báňského projektanta, odborného znalce a báňské záchranné služby a její pomoci organizacím při haváriích. V druhé části zákona je dále definováno, co je to technické zařízení, kdo povoluje hornickou činnost. Orgánem, který vydává povolení je obvodní báňský úřad a to jak při vyhledávání a průzkumu ložisek; tak i při otvírce, přípravě a dobýváních výhradních ložisek, likvidace důlních děl a lomů; u zvláštních zásahů do zemské kůry; zajišťování a likvidace starých důlních děl a u důlně měřické a geologické dokumentace. Stejný úřad povoluje i

⁴⁰ ust. § 1 zák. č. 61/1988Sb. Převzato z <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1988-61>

⁴¹ ust. § 3 zák. č. 61/1988Sb. Převzato z <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1988-61>

činnost prováděnou hornickým způsobem, zejména dobývání ložiska nevyhrazeného nerostu.⁴²

Výbušniny, jejich výroba a nakládání s nimi jsou vymezeny v třetí části zákona č. 61/1988 Sb. Výbušniny nemohou být uváděny na volný trh jako zboží, jejich pohyb a evidenci je nutno kontrolovat. Z tohoto důvodu se jimi zákon zabývá. Vedle těchto definic jsou dále definována ustanovení o uvádění výbušnin na trh, předávání a nabývání výbušnin. Organizace nesmí předat ani nabýt výbušninu bez povolení. O vydání povolení rozhoduje příslušný orgán státní báňské správy na základě písemné žádosti organizace, která je příjemcem výbušnin. Definován je i dovoz, vývoz a tranzit výbušnin. Kromě těchto ustanovení je dále uvedeno, jak výbušniny skladovat, evidovat, jak je přivádět k výbuchu a v jakých prostorách je možné je vyrábět. Organizace, které nakládají s výbušninami, jsou evidovány. Pro veřejnost je zajímavé ustanovení o zacházení s pyrotechnickými výrobky, pod kterými se rozumí i ohňostroje. Provedení ohňostroje podléhá ohlášení místně příslušnému obecnímu úřadu a hasičskému záchrannému sboru kraje, a to nejpozději v předposlední pracovní den před jeho provedením. Podrobnosti jsou stanoveny prováděcí vyhláškou, která je vydána Ministerstvem průmyslu a obchodu (po dohodě s Českým báňským úřadem).

Podzemní objekty jsou popsány v další, čtvrté části zákona. Podzemní objekty jsou specifické tím, že je do nich omezený přístup a omezena je také cirkulace vzduchu. Z toho pramení i bezpečnostní rizika pro osoby, které se v nich nacházejí. Podzemní prostory děleny na tunely a štoly metra; ostatní tunely a štoly, pokud jejich délka přesahuje 50 metrů; kolektory, včetně jejich hloubených částí a spojovacích šachet; jiné prostory přístupné veřejnosti o objemu větším než 1000 m³; stavby určené pro ochranu obyvatelstva; dále kanalizační stoky o průřezu větším než 2 m², pokud jejich délka přesahuje 50 m; odvodňovací a vodovodní štoly o světlém průřezu větším než 2 m², pokud jejich délka přesahuje 50 m; bývalá stará nebo opuštěná důlní díla následně zpřístupněná veřejnosti, nebo využívaná k podnikatelské činnosti. Dálniční, silniční a železniční tunely, podzemními prostorami podle tohoto zákona nejsou. U podzemních objektů je hlavním problémem jejich bezpečnost, proto jsou dále definovány podmínky k zajištění této bezpečnosti. Český báňský úřad je zmocněn k vydání vyhlášky, která stanoví podrobnosti.

Organizaci státní báňské správy je věnována pátá část zákona č. 61/1988 Sb. Zákonem je zakotvena soustava orgánů, některé jejich pravomoci a náplň jejich činnosti. Státní báňská správa se skládá z báňských úřadů – obvodních a ústředního Českého báňského

⁴² ust. § 9 až 20 zák. č. 61/1988Sb. Převzato z <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1988-61>

úřadu. Obvodní báňské úřady jsou podřízeny Českému báňskému úřadu. Jeho předsedu jmenuje a odvolává vláda České republiky. Předseda Českého báňského úřadu odpovídá za výkon své funkce vládě České republiky. Orgány státní báňské správy vykonávají dozor nad dodržováním horního zákona, nakládání s výbušninami a nad zajištěním bezpečného stavu podzemních objektů. Vrchní dozor vykonává Český báňský úřad, jehož kompetence jsou přesněji upraveny v ust. § 40 zákona č. 61/1988 Sb. Analogicky je v ust. § 41 uvedeného zákona upravena působnost obvodních báňských úřadů. Osobami, které vykonávají úkoly báňské správy, jsou báňští inspektoři. U Českého báňského úřadu jsou označeni jako ústřední báňští inspektoři a u obvodních báňských úřadů jsou to obvodní báňští inspektoři. Do funkce jsou ustanoveni předsedou Českého báňského úřadu.⁴³

Správní delikty na úseku hornické činnosti a činnosti prováděné hornickým způsobem jsou popsány v následující části zákona. Pokud byly v páté části uvedeny orgány státní báňské správy, pak v této části zákona je uvedena další část náplně jejich činnosti. Zákon rozlišuje tři druhy sankcí: Pokuty, propadnutí výbušniny a zabránění výbušniny. Pokutu je možné uložit jak fyzickým, tak i právnickým osobám za různé delikty. Nejmenší pokuta je 50.000,-Kč, nejvyšší 5.000.000,-Kč; v blokovém řízení lze však uložit max. výši 3.000,-Kč.

Dalším zákonem je zákon č. 62/1988 Sb. o geologických pracích a o Českém geologickém úřadu. Byl přijat Českou národní radou dne 21. 4. 1988, účinným se stal dne 1. 7. 1988 - jde tedy o zákon přijatý ve stejné době jako horní zákon a zákon o hornické činnosti. Formálně je členěn do čtyř částí. Účel zákona je úprava podmínek pro projektování, provádění a vyhodnocování geologických prací, jejich kontrola a sankce. Geologické práce jsou pak v ust. § 2 odst. 1, 2 a 3 definovány jako geologický výzkum a geologický průzkum na území České republiky. „*Geologický výzkum zahrnuje soubor prací, jimiž se zkoumá vznik a působení geologických procesů, zkoumá, hodnotí a dokumentuje geologická stavba území, její prvky a zákonitosti. Geologický výzkum se na další etapy nečlení. Geologický průzkum zahrnuje účelově zaměřené geologické práce, jimiž se zkoumá území v podrobnostech přesahujících geologický výzkum. Geologický průzkum se podle účelu prací člení na ložiskový, průzkum pro zvláštní zásahy do zemské kůry, hydrogeologický, inženýrskogeologický a průzkum geologických činitelů ovlivňujících životní prostředí.*“⁴⁴ Podle tohoto zákona jsou vyhledávány a zkoumány například ložiska nerostů v České

⁴³ ust. § 38 až 43 zák. č. 61/1988 Sb. Převzato z <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1988-61>

⁴⁴ ust. § 2 zák. č. 62/1988 Sb. Převzato z <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1988-62>

republiky, zdroje podzemních vod (včetně termálních a léčivých), ložiska hořlavého zemního plynu a ropy a zjišťují se i geologické činitele, jež mají vliv na životní prostředí.

V zákoně jsou dále definovány podmínky pro osoby (ať už fyzické, nebo právnické), za kterých mohou být prováděny geologické práce. Ustanovení § 3 odst. 1 stanoví: *„Geologické práce prováděné podnikatelskou činností, prováděné se zásahem do pozemku a jejichž výsledky slouží k plnění práv a povinností orgánů veřejné správy jsou oprávněny projektovat, provádět a vyhodnocovat pouze ty fyzické a právnické osoby, splňující podmínky stanovené právními předpisy, u nichž tyto práce řídí a za jejich výkon odpovídá fyzická osoba s osvědčením odborné způsobilosti geologické práce projektovat, provádět a vyhodnocovat.“* Geologické práce, které nespádají do výše uvedeného výčtu, mohou projektovat, provádět a vyhodnocovat vědecké ústavy, vysoké školy, střední školy, vyšší odborné školy, muzea, při plnění svých vědeckých nebo pedagogických úkolů a Česká geologická služba. Ta je zřízena Ministerstvem životního prostředí České republiky v ustanovení § 17 odst. 1: *„Výkonem státní geologické služby se shromažďují a poskytují údaje o geologickém složení území, ochraně a využití přírodních nerostných zdrojů a zdrojů podzemních vod a o geologických rizicích.“*

Odst. 2: *Pro výkon státní geologické služby zřídí ministerstvo Českou geologickou službu.*

Zákon o provádění geologických prací má velký význam pro ochranu životního prostředí v České republice, protože shromažďuje veškeré údaje o složení území, možném výskytu nerostných surovin a upravuje i způsob, kdo a jak taková data může získat. Není tak možné svévolné provádění výzkumu ložisek nerostných surovin. Navíc jsou získané údaje využitelné i pro potřeby územního plánování. Díky tomu jsou lépe chráněny například zásoby podzemních vod a ložisek nerostných surovin před jejich možnou těžbou, nebo před zásahy do území, kde se takové zásoby nacházejí.

Vedle těchto tří zákonů, které mají na celé provádění těžby (od přípravy až po rekultivaci) zásadní vliv, je možné ještě zmínit zákon č. 157/2009 o nakládání s těžebním odpadem. Zákon byl přijat dne 7. 5. 2009 s účinností od 1. 8. 2009. V zákoně je obsažena speciální úprava o nakládání s odpady, které jsou definovány jako jakýkoliv odpad, kterého se provozovatel zbavuje nebo má úmysl nebo povinnost se ho zbavit, včetně těžebních odpadů vzniklých při těžbě, úpravě a zpracování radioaktivních nerostů, které nelze považovat za

radioaktivní odpady.⁴⁵ Zejména tím se popisovaný zákon liší od obecného zákona o odpadech č. 185/2001 Sb. Zákon byl přijat jako předpis zpracovávající legislativu Evropských společenství (jde o směrnici Evropského parlamentu a Rady 2006/21/ES ze dne 15. března 2006 o nakládání s odpady z těžebního průmyslu a o změně směrnice 2004/35/ES). Dodržování zákona pomůže předejít problémům, které jsou ve veřejnosti známy např. z tzv. Ostravských lagun (kam byly ukládány odpady z výroby chemického podniku Ostramo).

Nakládání s odpadem se týká úvodní část zákona. Definovány jsou pojmy, co je těžební odpad (již zmíněno výše), obecné požadavky na těžbu (nesmí být využívány těžební metody poškozující životní prostředí), rozdělení úložných míst a požadavky na ně včetně jejich zařazení do kategorií. Významná z hlediska ochrany životního prostředí je povinnost provozovatele přijmout plán minimalizující vznik těžebního odpadu. Plán musí být v souladu s požadavky na trvale udržitelný rozvoj. Účastníky řízení o schvalování plánu jsou obec (na jejímž území má být zřízeno úložné místo), a provozovatel. Plán musí být ex lege přezkoumáván každých 5 let. Podrobnější náležitosti plánu stanoví Ministerstvo životního prostředí po dohodě s Českým báňským úřadem. Důležitý je zejména požadavek na minimalizaci produkce odpadu. Odpad je ukládán na úložné místo, které lze provozovat jen na základě povolení. Toto povolení může vydat jen obvodní báňský úřad. Provoz úložného místa lze řádně ukončit po dokončení sanačních a rekultivačních prací, a to jen na základě povolení vydaného obvodním báňským úřadem na žádost provozovatele. Součástí žádosti musí být zpráva o celkovém vyhodnocení úložného místa včetně způsobu jeho zajištění a splnění opatření pro ukončení provozu úložného místa a sanaci a rekultivaci. Účastníky řízení jsou provozovatel a obec, v jejímž územním obvodu se úložné místo nachází. V povolení stanoví obvodní báňský úřad podmínky pro údržbu, monitorování, kontrolu a nápravná opatření pro dobu určenou pro monitorování po ukončení provozu úložného místa, a to s přihlédnutím ke kategorii úložného místa.⁴⁶ V souvislosti s ochranou životního prostředí je také významné ustanovení týkající se povinnosti provozovatele předcházet zhoršování jakosti podzemních vod, znečištění ovzduší a půdy. Provozovatel je povinen předcházet tvorbě průsaků. Vypouštět lze shromážděnou, upravenou znečištěnou vodu požadované jakosti nebo průsaky, je-li to tak umožněno podle vodního zákona č. 254/2001 Sb. a dále dle Nařízení vlády č. 61/2003 Sb., o ukazatelích a hodnotách přípustného znečištění povrchových vod a odpadních vod, náležitostech povolení k vypouštění odpadních vod do vod povrchových a do

⁴⁵ ust. § 2 zák. č. 157/2009Sb. Převzato z <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-157>

⁴⁶ ust. § 10 zák. č. 157/2009Sb. Převzato z <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-157>

kanalizací a o citlivých oblastech. Obvodní báňský úřad může se souhlasem vodoprávního úřadu rozhodnout, že provozovatel nemusí shromažďovat a upravovat znečištěnou vodu a průsaky, pokud úložné místo nepředstavuje nebezpečí pro půdu a pro jakost povrchových a podzemních vod. Stejně jako u těžby výhradních ložisek i zákon o těžebních odpadech ukládá provozovateli povinnost tvořit rezervu finančních prostředků. Výše rezervy se vypočítá na základě předpokladu, jako by potřebné rekultivační práce vyhodnotila a provedla nezávislá a odborně způsobilá třetí osoba. Provozovatel se souhlasem obvodního báňského úřadu může upravit tuto výši jednou za 5 let. Dále jsou v zákoně upraveny preventivní opatření k předcházení závažným nehodám. Těžební odpad je možné uložit i mimo úložná místa do vytěžených prostor vzniklých povrchovou nebo hlubinnou těžbou. V kapalně formě lze těžební odpad uložit jen za podmínek umožněných vodním zákonem. Při ukládání těžebního odpadu do vytěžených prostor, ve kterých po uzavření může dojít k naplnění vodou, poskytne provozovatel příslušnému obvodnímu báňskému úřadu a vodoprávnímu úřadu informace o přijatých opatřeních předcházení znečištění půdy a povrchových a podzemních vod. Veřejnou správu podle zákona o těžebních odpadech vykonávají: Český báňský úřad, obvodní báňské úřady, Ministerstvo životního prostředí, Ministerstvo zemědělství a krajské úřady, které v rozsahu své působnosti vykonávají i kontrolní činnost. Za porušení povinností podle zákona o těžebních odpadech lze uložit pořádkové pokuty. Rozmezí pokut a jejich maximální možná výše se liší podle druhu přestupku a toho, zda jej spáchala podnikající právnická či fyzická osoba, nebo fyzická osoba nepodnikající. Fyzické osobě lze uložit pokutu až do výše 50.000,- Kč, podnikající osobě až do výše 5.000.000,- Kč.⁴⁷

Posledním zákonem uvedeným v této části práce je zákon č. 85/2012 Sb. o ukládání oxidu uhličitého do přírodních horninových struktur. Zákon byl přijat dne 7. 5. 2012, účinnosti nabyl dne 19. 4. 2012. Stejně jako u zákona o těžebních odpadech jde o zákon speciálně upravující režim ukládání nebezpečné látky – oxidu uhličitého – CO₂. Zákon zpracovává předpis Evropských společenství, kterým je směrnice Evropského parlamentu a Rady 2009/31/ES ze dne 23. dubna 2009 o geologickém ukládání oxidu uhličitého.⁴⁸

Proč byl vlastně takový zákon přijat a co je jeho hlavním smyslem? Oxid uhličitý je plyn, který se podílí na skleníkovém efektu. Jde o jednu z látek, kterým je prisuzován podíl na oteplování atmosféry. Přitom jde o plyn, který je ve velkém množství vypouštěn do ovzduší

⁴⁷ část první zákona č. 157/2009Sb. Převzato z <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-157>

⁴⁸ ust. § 1 odst. zák. č. 85/2012Sb. Převzato z <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-85>

velkými tepelnými elektrárnami. Jako vhodné alternativní technické opatření se jeví zachycení a jímání CO₂ do porézních hornin překrytých těsnící nepropustnou vrstvou. CO₂ je lehčí, než vzduch, proto má tendenci v něm stoupat vzhůru a nakonec by vystoupal do atmosféry. Jde o napodobení jevu, který v přírodě přirozeně probíhá dlouhou dobu. Ložiska přirozeného CO₂ byla objevena například v jihovýchodní Francii.⁴⁹ Uložením tohoto plynu do hornin, by mohlo dojít k řešení problémů s jeho vypouštěním do atmosféry a tím příznivě ovlivnit životní prostředí.

Úložiště oxidu uhličitého lze zřídit a provozovat jen na základě povolení obvodního báňského úřadu. Žádost o povolení lze udělit jen žadateli, který splňuje finanční předpoklady. Těmi je zabezpečení rizik zřízením pojištění, dále vázaným bankovním účtem, bankovní zárukou či finančním zajištěním. Vedle těchto povinností musí žadatel (po získání povolení „provozovatel“), také hradit poplatky za ukládání oxidu uhličitého. Základem poplatku za ukládání oxidu uhličitého je množství oxidu uhličitého uloženého do přírodních horninových struktur zaokrouhlené na celé tuny nahoru. Sazba poplatku za ukládání oxidu uhličitého je 1,- Kč za tunu oxidu uhličitého uloženého do přírodních horninových struktur. V zákoně jsou také uvedeny další podmínky pro přístup k přepravní síti a úložištím oxidu uhličitého, podmínky pro provozování úložišť po ukončení jejich provozu a další podmínky. Podobně, jako u zákona o těžebních odpadech zde vykonávají správu: Český báňský úřad, obvodní báňské úřady, Ministerstvo životního prostředí, Ministerstvo zemědělství a krajské úřady, které v rozsahu své působnosti vykonávají i kontrolní činnost.

V současné době není známá žádná osoba, která by takto na území České republiky CO₂ ukládala. Pokud by ale došlo k úpravě technologií a tepelné elektrárny by místo vypouštění plynu do ovzduší zvolily jeho ukládání pod povrchem, budou postupovat právě podle tohoto zákona. Možným ekonomickým stimulem by mohla být změna poplatků za vypouštění CO₂ do ovzduší (emisní povolenky).

2.4. Prováděcí právní předpisy týkající se těžby nerostných surovin vydané v působnosti Českého báňského úřadu

Prováděcích vyhlášek Českého báňského úřadu existuje několik desítek (celkem 46 je jich uvedeno přímo na webových stránkách tohoto úřadu). Všechny vyhlášky obsahují

⁴⁹ Převzato z <http://www.3pol.cz/cz/rubriky/medicina-a-prirodoveda/805-podzemni-ukladani-oxidu-uhliciteho>

poměrně velmi podrobná ustanovení týkající se prováděného zákona. Zatímco zákon má obsahovat co nejvíce abstraktní a obecné formulace, prováděcí vyhláška má naopak obsahovat specifické nároky na provedení, na technické a další náležitosti vázící se k dané problematice. Proto jsou takové prováděcí vyhlášky obvykle velmi rozsáhlé, jak z hlediska textu, tak i z hlediska detailů a podrobností v nich uvedených. V této kapitole budou popsány dvě vybrané vyhlášky vztahující se k těžbě nerostných surovin, neboť se dotýkají tématu této práce. Ostatní vyhlášky Českého báňského úřadu jsou v příloze této práce uvedeny alespoň výčtem, s uvedením jejich názvu a čísla sbírky, pod kterým byly publikovány.

První z popisovaných vyhlášek je vyhláška č. 104/1988 Sb., o hospodárném využívání výhradních ložisek, o povolování a ohlašování hornické činnosti a ohlašování činnosti prováděné hornickým způsobem. Vyhláška byla přijata Českým báňským úřadem dne 20. 5. 1988 s účinností od 1. 7. 1988. Provádí dva zákony: Horní zákon č. 44/1988 Sb. a zákon o hornické činnosti, výbušninách, státní báňské správě č. 61/1988 Sb.

Vyhláška má úzký vztah k tématu této práce, k rekultivacím povrchových dolů. V návaznosti na prováděné zákony vyhláška stanovuje bližší podmínky, za kterých je těžba prováděna. Stanovením konkrétního dobývacího prostoru a podmínek pro těžbu u konkrétního povrchového dolu je zaručeno, že ložisko nerostu bude využito co nejvíce a povrchový důl pak bude možné lépe rekultivovat. Díky této vyhlášce se také příslušnému obvodnímu báňskému úřadu dostanou informace o konkrétních podmínkách těžby v lokalitě povrchového dolu. Tím je zaručeno, že úřad může kvalifikovaně stanovit i výši částky, kterou má těžební organizace vázat na budoucí rekultivaci povrchového dolu.

Důraz na hospodárné využití výhradních ložisek je výchozím měřítkem veškeré těžební činnosti. Je nutno používat takové dobývací metody, které umožní vydobýt bilanční zásoby výhradního ložiska s co největší výrubností (u tuhých nerostů), popřípadě vytěžitelností (u kapalných a plyných nerostů, jakož i při loužení), s co nejmenšími ztrátami a co nejmenším znečištěním, které jsou technicky i ekonomicky zdůvodněny. Vyhláška stanoví, že při úpravě a zušlechťování nerostů, jestliže se provádějí v souvislosti s jejich dobýváním, je nutno používat takové postupy, které umožní co nejúplnější využití vydobytých nerostů, s co největší výtěžností jejich užitkových složek. Postup úpravy a

zušlechťování vydobytých nerostů a z něho vyplývající výtěžnost je organizace povinná zahrnout do plánu otírky, přípravy a dobývání výhradního ložiska.⁵⁰

Pro ilustraci dopadů těchto ustanovení vyhlášky uvádím konkrétní příklad. V nedávné minulosti byly loužením dobývány uranové rudy v oblasti Stráže pod Ralskem. To vedlo k velkému poškození životního prostředí, když došlo k narušení ke kontaminaci spodních vod kyselinami používanými k vyloužení uranové rudy. *Celkem bylo v dobývacím prostoru o výměře 24,2 km² založeno 35 vyluhovacích polí na ploše 7 km², vyvrtáno přes 9 800 vrtů do hloubky až 220 m, z toho byly přibližně dvě třetiny vrtů vtlačecích a jedna třetina vrtů čerpacích. Do podzemí bylo vtlačeno 4.100.000 tun kyseliny sírové, 315.000 tun kyseliny dusičné, 26.000 tun kyseliny fluorovodíkové, 112.000 tun amoniaku a 1.400 tun kyseliny chlorovodíkové. Některá vyluhovací pole, např. 17, 18, 23 nebo 25b byla založena prakticky přímo na březích řeky Ploučnice, vyluhovací pole 13b ležící jihozápadně od města Stráž, se nalézají v podstatě na dohled od nejbližších obydlí domů. Vtlačování směsi silných minerálních kyselin do tlakově zvodnělých propustných horizontů, navíc ležících v těsné blízkosti hlubinného dolu, nemohlo zůstat bez následků. Nejproblematictější bylo již od svého založení v roce 1973 pokusné vyluhovací pole č. 6. Kyselé loužící roztoky se nekontrolovaně šířily mimo kontury vyluhovacího pole a ohrožovaly práce v hlubinném dole. Vlivem nekvalitní výstroje vrtů i působením přirozeného pnutí mezi cenomanskou a turonskou vrstvou došlo ke kontaminaci turonského zvodnění a tím byly znehodnoceny zásoby kvalitní podzemní vody. Hlubinná těžba byla zastavena v roce 1993, hydrochemická těžba byla zastavena v roce 1996. Celkem bylo v lokalitě Stráž vytěženo přes 15.000 tun uranu. V současnosti probíhá, za značných nákladů ze státního rozpočtu, rozsáhlá a dlouhodobá sanace celého území.*⁵¹ Nedodržením požadavku vyhlášky na co nejmenší znečištění okolí a naopak přemrštěným důrazem na co nejvyšší využití ložiska byla způsobena škoda na životním prostředí, když došlo ke kontaminaci zdroje pitných vod.

Uvedený příklad se netýká těžby povrchových dolů, ale ukazuje nutnost nalézt tu nejvhodnější těžební technologii, umožňující vydobytí ložiska a přitom nebránící budoucí rekultivaci. Jak ložisko využít, stanoví další část vyhlášky týkající se povolení hornické činnosti. Vyhláška obsahuje mnohem větší technické podrobnosti, než zákon, což je možné to ilustrovat na tom, jaké druhy povolení hornické činnosti může vydat obvodní báňský úřad. Povolení jsou dělena na čtyři druhy: První druh povolení je pro vyhledávání a průzkum výhradního ložiska důlními díly, a to svislými důlními díly o hloubce větší než 40 m,

⁵⁰ ust. § 2 a 3 vyhlášky č. 104/1988 Sb., Převzato z <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1988-104>

⁵¹ Převzato z <http://www.prvky.com/hydrochemicka-tezba.html>

vodorovnými či úklonnými důlními díly o délce větší než 100 m, nebo i uvedenými důlními díly kratšími, jestliže z nich jsou ražena další důlní díla, jejichž délka spolu s uvedenými díly přesáhne 100 m; povolení se vyžaduje také pro zajištění a likvidaci těchto důlních děl. Pro představu: Hlubinné doly v České republice byly projektovány právě s ohledem na tato ustanovení, neboť téměř každý hlubinný důl má hloubku větší, než je 40 metrů a délka jeho chodeb je také větší, než je 100 metrů. Hlubinné doly na černé uhlí na Ostravsku dosahují hloubky do 1 kilometru, této hloubky bylo (poprvé na světě!) dosaženo na Příbramsku na dole Vojtěch na Březových Horách v roce 1875.⁵² Hnědouhelné hlubinné doly v Sokolovské pánvi měly hloubku okolo 100 metrů, ale poslední provozovaný hlubinný důl Marie byl uzavřen v roce 1991.

Druhý druh povolení báňského úřadu je pro otvírku, přípravu a dobývání výhradního ložiska, jakož i pro zajištění důlních děl a lomů a likvidaci hlavních důlních děl a lomů. Podle tohoto druhu povolení jsou provozovány všechny povrchové doly provozované i v současné době. Během těžby je uloženo těžební společnosti vytvářet finanční rezervu na budoucí sanaci a rekultivaci. Jako konkrétní příklad z praxe je v příloze této práce uvedeno rozhodnutí Obvodního báňského úřadu pro území kraje Karlovarského ze dne 21. června 2012 pod č.j. SBS/17166/2012/OBÚ-08. První dvě strany rozhodnutí jsou přílohou této rigorózní práce na straně 148. Citovaným rozhodnutím byla povolena změna plánu otvírky, přípravu a dobývání „*Lom Jiří 2020, měrná finanční rezerva na sanaci a rekultivaci území dotčeného těžební činnosti*“. Povolení bylo vydáno těžební společnosti Sokolovská uhelná ve smyslu ustanovení § 10 odst. 1 zákona č. 61/1988 Sb. a ustanovení § 8 odst. 2 vyhlášky č. 104/1988 Sb. a bylo jím stanoveno, že koeficient měrného zatížení pro tvorbu rezervy činí 10,81 Kč z každé vytěžené tuny uhlí. Uvážíme-li, že průměrná roční těžba se na lomu Jiří pohybuje na úrovni 6,5 mil. tun uhlí, jde o částku zhruba 70,2 mil. Kč ročně. Tuto částku váže Český báňský úřad společnosti Sokolovská uhelná na následné sanační a rekultivační práce.

Třetí druh povolení je pro zvláštní zásahy do zemské kůry, včetně vyhledávání a průzkumu provedeného důlními díly pro tyto účely. Čtvrtý druh je povolení pro zajištění a likvidaci starých důlních děl včetně jejich zjišťování. Podrobnější úprava ve vyhlášce je znatelná i ze stanovení podmínek pro žádost o povolení, kdy je nutno mimo jiné doložit i tyto údaje: Název (obchodní jméno), identifikační číslo organizace a sídlo organizace, druh

⁵² Převzato z <http://www.gweb.cz/clanky/clanek-45/>

hornické činnosti, pro kterou se žádá povolení, název a identifikační číslo katastrálního území, název a kód okresu, bližší označení místa činnosti, parcelní čísla pozemků dotčených plánovanou hornickou činností.⁵³ Jde o podrobně stanovené údaje, je však pochopitelné, že bez nich není možné zadministrovat žádost organizace o udělení povolení. Stejně podrobně jsou kladeny nároky na ohlášení hornické činnosti a činnosti prováděné hornickým způsobem, uvedené v části třetí vyhlášky.

Nejvíce technických podrobností je pak uvedeno v přílohách této vyhlášky, kdy je podrobně uvedeno, co je nutno přiložit k dokumentaci vyhledávání a průzkumu výhradního ložiska a důlními díly. Analogicky do dokumentace zajištění a likvidace důlních děl při vyhledávání a průzkumu výhradního ložiska důlními díly. Nejobsáhlejší přílohy jsou dokumentace, týkající se plánu otvírky, přípravy a dobývání výhradního ložiska hlubinným a povrchovým způsobem a plánu těžební otvírky a těžby ropy, hořlavého zemního plynu a technicky využitelného přírodního plynu. Stejně obsáhlé jsou i přílohy týkající se zajištění likvidace starého důlního díla, či průzkumného vrtu.

Další popisovanou vyhláškou je vyhláška č. 26/1989 Sb. o bezpečnosti a ochraně zdraví při práci a bezpečnosti provozu při hornické činnosti a při činnosti prováděné hornickým způsobem na povrchu. Vyhláška byla přijata Českým báňským úřadem dne 29. 12. 1988 s účinností od 1. 7. 1989. Formálně je členěna do osmi částí. Na rozdíl od předchozí popisované vyhlášky o hornické činnosti a činnosti prováděné hornickým způsobem, je tato vyhláška rozsáhlá, neboť obsahuje téměř 200 jednotlivých ustanovení. Nejvíce ustanovení se týká elektrických a strojních zařízení uvedených v části šesté.

Všeobecná ustanovení a základní pojmy vymezuje první část vyhlášky. Například je definováno, co je lom, co je návěští, co je otevřený oheň, podstatnou změnou na velkostroji se rozumí rekonstrukce, modernizace nebo generální oprava, mající za následek změny technických parametrů, přičemž velkostroj je kolesové rypadlo, korečkové rypadlo, kolesový nakladač, skládkový stroj a zakladač, jejichž teoretická výkonnost je větší než 630 m³/hod. sypaných hmot. Definovány jsou také osoby, odpovědné za dodržování vyhlášky. Kromě toho jsou dále definovány požadavky na objekty, v nichž se konají práce, evidence pracovníků, provozní dokumentace, práce ve výškách (situace, pokud je pracovník ohrožen pádem,

⁵³ ust. § 5 a 6 vyhlášky č. 104/1988 Sb. Převzato z <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1988-104>

propadnutím nebo sesutím z výšky nebo do hloubky 1,5 m nebo větší, musí být zajištěn proti pádu). Je uvedena celá řada dalších definic stanovících požadavky na pracovníky, přidělování práce, kontrolu pracovníků apod. Dále je definován havarijní plán, kdo likviduje havárii, jak se provádí seznamování s havarijním plánem, seznamování s mimořádnými událostmi a postup při jejich odstranění.

Jediné ustanovení, nazvané požadavky na pracovní prostředí, je obsaženo v další části vyhlášky. Ve skutečnosti se však spíše zabývá poskytováním první pomoci, neboť stanoví: *„Utrpí-li pracovník na pracovišti úraz nebo náhle onemocní, musí mu být poskytnuta první pomoc a musí být dopraven s doprovodem do zdravotnického zařízení. Doprava postiženého má přednost před jinou dopravou.“* Jednou za 3 roky je organizace povinna zajistit školení techniků, střelmistrů, předáků, báňských záchranářů, instruktorů středních odborných učilišť a koupelářů⁵⁴ o první pomoci. Ověřování znalostí ze zdravotnického minima, v poskytování první pomoci, musí být součástí každé zkoušky z předpisů k zajištění bezpečnosti práce a provozu.⁵⁵

Dobýváním a výsypkovým hospodářstvím se věnuje další část vyhlášky. V dílu prvním jsou ustanovení zabývající se vstupem do starých nebo opuštěných podzemních důlních děl a jiných podzemních prostor (pouze na písemný příkaz a po zabezpečení), dále styku povrchového dobývání s jinou hornickou činností, nebo činností prováděnou hornickým způsobem (souběh povrchového a hlubinného dobývání). Druhý díl je nazván dobývací práce a popisuje požadavky na technologický postup při dobývání. Je také uveden pojem generální svah lomu (při povrchovém dobývání), kterým je svah lomu určený v plánu otvírky, přípravy a dobývání, nebo v plánu využívání ložiska je daný úhlem, který svírá spojnice hlavy nejvyššího řezu a paty nejspodnějšího řezu s vodorovnou rovinou. Generální svah tvořený zeminami se zjistí na základě mechaniky zemin, s ohledem na jejich mechanické vlastnosti a z rozměrů jednotlivých řezů, s přihlédnutím na použitou dobývací metodu, dobývací stroje a dopravní zařízení. Generální svah musí být určen z nejmenší zjištěné hodnoty. Generální svah tvořený horninami se určí z rozměrů jednotlivých řezů, s přihlédnutím na použitou dobývací metodu, dobývací stroje a dopravní zařízení.⁵⁶ Dále jsou určeny požadavky na výšku, sklon a

⁵⁴ koupelář (koupelář/sanitář) je pracovní funkce zřízená u hlubinného dolu. Jde o obsluhu šaten, kde se převlékají horníci z a do pracovního oděvu. Pomocí řetězů s háky, na kterých jsou zavěšeny oděvy, koupelář eviduje, zda všichni, kdo sfárali do dolu, také vyfárali na povrch. Po nepřítomných lze vyhlásit pátrání.

⁵⁵ ust. § 28 vyhlášky č. 26/1989 Sb. Převzato z <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1989-26>

⁵⁶ ust. § 33 vyhlášky č. 26/1989 Sb. Převzato z <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1989-26>

postup řezů, šířku pracovní plošiny, očišťování a úpravy řezů. Popsány jsou práce v závalových polích a oblastech podzemních prostor. Díl třetí popisuje výsypkové hospodářství, zřizování výsypek, provoz výsypek a skládky vytěženého nerostu. Podobně jako byl definován generální svah, je zde definován generální obrys výsypky, jako obrys svahu výsypky, určený plánem otvírky, přípravy a dobývání je spojnice paty nejspodnějšího výsypkového stupně a horních hran všech dalších výsypkových stupňů (etáží), v posuzovaném profilu. Generální obrys svahu výsypky musí být určen, s ohledem na nejnepříznivější stabilitní⁵⁷ podmínky, na použitý způsob zakládání, na technické parametry zakládacích strojů a zařízení.⁵⁸

Vyhledávací, průzkumné a obdobné práce jsou podrobněji uvedeny v další části vyhlášky. Najdeme zde definovány požadavky na zajištění průzkumných děl, opatření proti pádu osob a zasypání průzkumných děl. U vrtů a geofyzikálních prací vyhláška odkazuje na zvláštní předpisy, kterými jsou: Výnos Českého báňského úřadu z 23. 7. 1981 č. 17/1981 Ú. v. ČSR o bezpečnosti a ochraně zdraví při práci a o bezpečnosti provozu pro vrtné a geofyzikální práce a pro těžbu, úpravu a podzemní skladování kapalných nerostů a plynů v přírodních horninových strukturách. Při provádění průzkumných prací je důležité si uvědomit jejich charakter. Průzkumná díla většinou slouží k ověření dat získaných z předchozích pozorování a dostupných zdrojů, nebo slouží k získání dat zcela nových. Jde o díla dočasná, při jejich provádění je na místě zvýšený ohled na bezpečnost takového dočasného díla. Proto je jim věnována samostatná část vyhlášky. To samé platí i vrtacích prací, kterým jsou dokonce věnovány zvláštní a ještě podrobnější předpisy.

Odvodňováním lomů se zabývá pátá část vyhlášky. Odvádění vod z lomů má zásadní význam pro samotnou těžbu. Povrchový lom je v podstatě jáma, do které natékají okolní povrchové vody, které se následně hromadí na dně lomu. Navíc se do lomu dostávají i spodní vody. Pokud by tyto vody nebyly odváděny, nebylo by možné v lomu vůbec těžit. Nejprve je uveden požadavek na zjištění hydrogeologických a hydrologických poměrů, dále ochrana proti průvalům vod, bahnin, zvodnělých hornin a přítokům povrchových vod. Dále jsou popsány požadavky na čerpací stanice, jejich provoz a výtlačná potrubí. Podrobněji je upraven provoz a údržba zařízení, měření, záznamy a dokumentace hydrologických a

⁵⁷ jde o podmínky geologické stability svahu výsypky, v předpisu jsou uvedeny způsoby, jak technicky ovlivnit nepříznivé podmínky paty svahu, aby nemohlo dojít k neočekávanému sesuvu celé výsypky

⁵⁸ ust. § 45 vyhlášky č. 26/1989 Sb. Převzato z <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1989-26>

hydrogeologických poměrů, měření průtoku a rozboru důlních vod. Rozbor důlních vod je významný pro ochranu okolní krajiny a povrchových vod. Z lomu do okolí mohou být vypouštěny jen vody v určité kvalitě, aby nedocházelo například k okyselení krajiny.

Nejobsáhlejší část vyhlášky je věnována elektrickým a strojním zařízením. Jde o část obsáhlou, neboť stroje s pohonem na elektrickou energii jsou v dolech využívány nejčastěji. Povrchový lom je prostředí poměrně nebezpečné, kde se zařízení s přívodem elektrického proudu dostávají do styku s vodami (významně zvyšuje rizika úrazu elektrickým proudem), nebo u uhelného dolu se dostávají do styku s uhelným prachem (který je nejen hořlavý, ale v určité koncentraci také výbušný). Definic a požadavků je proto nepoměrně více, než v jiných částech vyhlášky. Definovány jsou obecné požadavky na stroje, jejich parametry, bezpečné používání. Dále jsou speciálně definovány požadavky na elektrická zařízení, rozvodny, kabelové trasy a kabely pohyblivých zařízení, přesuvná elektrická vedení vysokého napětí, trolejová vedení, rozvod vysokého napětí vlečnými kabely, plovoucí čerpací stanice, bezpečnostní tabulky a vybavení. Kromě toho jsou definováni pracovníci pro řízení montáže, provozu, údržby elektrických zařízení, práce na elektrickém zařízení. Popsány jsou požadavky na velkstroje, kolesové nakladače a lopatová rypadla, kdy je mimo jiné stanoveno, že u velkstroje, kolesového nakladače nebo lopatového rypadla napájeného vlečným kabelem s napětím nad 1 kV, musí být zajištěna možnost jeho vypnutí včetně vlečného kabelu. Například v Sokolovské uhelné je k napájení důlních strojů a motorů pásových dopravníků užíváno střídané trojfázové vysoké napětí 6 kV, a tak provoz těchto strojů se řídí těmito ustanoveními vyhlášky. Velkstroj, kolesový nakladač, nebo lopatové rypadlo pracující v dosahu trolejového vedení, musí být vodivě spojeno se zpětným trakčním vedením měděným vodičem o průřezu minimálně 35 mm².⁵⁹ Na Sokolovské uhelné je používáno k napájení důlních vlaků stejnosměrné vysoké napětí 1,5 kV, proto se i na tuto dopravu vztahuje ustanovení vyhlášky o vodivém spojení ke zpětnému trakčnímu vedení. Hlavním smyslem tohoto požadavku ve vyhlášce je, zamezení vzniku úrazů elektrickým proudem o vysokém napětí v situaci, kdy by byly různé napěťové soustavy používány odděleně, a mohlo dojít k přetoku napětí bludnými proudy (na náhodných vodičích, jakými jsou kovové koleje, toky důlních vod apod.). Významné je pro pracovní činnost při dobývání vyhrazeného ložiska také osvětlení. Je nutné si uvědomit, že v povrchovém velkolomu stroje a těžební zařízení pracují v nepřetržitém pracovním provozu. To znamená, že obsluha těchto zařízení pracuje i v noci,

⁵⁹ ust. § 95 vyhlášky č. 26/1989 Sb. Převzato z <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1989-26>

za mlhy, či jiných nepříznivých světelných podmínek. Proto musí být zajištěna dostatečná intenzita osvětlení instalovaného buď přímo na stroji, nebo cestou k němu. Správné osvětlení zamezí úrazům způsobených pádem do neosvětlených jam v dobývacím prostoru, či přejetí neosvětleného pracovníka dopravními pásy pohybujícího se důlního stroje. Na rozdíl od povrchových lomů, jsou v hlubinných dolech používána osobní svítidla, jejichž evidence slouží i ke kontrole pohybu zaměstnanců. Z tohoto důvodu jsou svítidla a úprava jejich evidence uvedena ve vyhlášce. Požadavky na obsluhu velkostroje, jeho uvedení do provozu a další požadavky jsou popsány v části šesté, dílu třetím vyhlášky. Vedle velkostrojů jsou stanoveny požadavky na rypadla a nakladače, dopravníky, důlní vozy a další zařízení.

Chůzi, dopravě a skladování je věnována sedmá část vyhlášky. Chůze je v lomu předepsána pouze po cestách k tomu určených. V lomu se nikdy nelze pohybovat volně, dle vlastní úvahy - to by mohlo dojít k pádu z těžebního řezu, nebo by mohl chodec neočekávaně vejít do dráhy velkostroje, či jiného těžebního zařízení. Jsou definovány přesné požadavky na vyznačené cesty, jejich povrch, osvětlení a další specifikace. Doprava je definována, jako pohyb důlními vozíky, je rozlišována doprava ruční, strojní, osob a materiálu. Jsou stanoveny povinnosti řidiče a další předpoklady výkonu jeho funkce (kvalifikační požadavky). Podrobně je definováno skladování materiálů.

2.5. Výklady a stanoviska Českého báňského úřadu

Vedle vyhlášek, vydává Český báňský úřad také stanoviska a výklady právních předpisů. Pro tematiku této rigorózní práce je významné stanovisko ze dne 8. 4. 2014, které se zabývá zahlazováním následků hornické činnosti. Nejprve bude uveden text stanoviska:

„S ohledem na skutečnost, že se v médiích objevují spekulace o výkladu ustanovení horních předpisů týkajících se zahlazování následků hornické činnosti a tvorby rezerv na sanaci a rekultivaci, Český báňský úřad uvádí následující:

Povinnost organizace provést likvidaci dolu plyne z ustanovení § 10 odst. 5 zákona č.61/1988 Sb., o hornické činnosti, výbušninách a státní báňské správě, které zní: „Při trvalém zastavení provozu v dole nebo lomu je organizace povinna provést jejich likvidaci, nebo předložit obvodnímu báňskému úřadu projekt jejich jiného využití. Neprovede-li organizace

likvidaci a je-li ohrožena bezpečnost nebo zdraví lidí, obvodní báňský úřad nařídí provedení likvidace na náklady organizace.“ Tato povinnost je obecná a organizace, tedy těžař, ji musí splnit bez ohledu na výši rezervy finančních prostředků.

*Povinnost organizace zajistit sanaci a rekultivaci území pozemků dotčených těžbou plyne z ustanovení § 31 odst. 5 zákona č. 44/1988 Sb. (horní zákon) „Organizace je povinna zajistit sanaci, která obsahuje i rekultivace podle zvláštních zákonů, všech pozemků dotčených těžbou a monitorování úložného místa po ukončení jeho provozu. **Sanace pozemků uvolněných v průběhu dobývání se provádí podle plánu otvírky, přípravy a dobývání. Za sanaci se považuje odstranění škod na krajině komplexní úpravou území a územních struktur.**“ Také tato povinnost je obecná a organizace, tedy těžař, je povinen ji splnit bez ohledu na objem rezervy finančních prostředků.*

Povinnost tvořit rezervu na sanaci a rekultivaci plyne z ustanovení § 31 odst. 6 horního zákona: „K zajištění činností podle odstavce 5 (viz. výše) je organizace povinna vytvářet rezervu finančních prostředků. Výše rezervy vytvářené na vrub nákladů musí odpovídat potřebám sanace pozemků dotčených dobýváním. Tyto rezervy jsou nákladem na dosažení, zajištění a udržení příjmů.“ Povinnost vytvářet rezervu finančních prostředků byla založena až od roku 1992, od roku 2004 pak musí organizace tuto rezervu ukládat na zvláštní vázaný účet.

*Co je sanace ve smyslu horního zákona? Ve výše uvedeném ustanovení § 31 odst. 5 horního zákona zákonodárce uvádí, že „.....**Za sanaci se považuje odstranění škod na krajině komplexní úpravou území a územních struktur.**“ Nelze se domnívat, že důlní dílo vytvořené za účelem dobývání ložiska je samo o sobě škodou. Jedná se o dílo, které slouží organizaci, jehož účelem je zpřístupnit a vydobýt ložisko. Jeho likvidace pak nemůže být odstraněním škody, na krajině a nejedná se tedy o sanaci území, a to i z toho důvodu, že krajinu je nutno chápat pouze ve smyslu povrchu pozemků, nikoliv důlních děl nacházejících se pod povrchem. Uvedenému svědčí i výklad Českého báňského úřadu z roku 1998 č.j. 266/98, ze dne 12. 2. 1998: „Sanaci, kterou zákon rozumí odstranění škod na krajině komplexní úpravou území a územních struktur, je nutno odlišit od pojmu likvidace hlavních důlních děl a lomů. Podle § 31 odst. 6 zákona č. 44/1988 Sb., je povinností organizace vytvářet rezervu finančních prostředků na sanaci a rekultivaci, které se ve smyslu tvořených finančních rezerv vztahují na pozemky dotčené vlivem dobývání výhradního ložiska; nevztahují se tedy na vlastní jámy – hlubinné doly, které nemají charakter pozemků – nelze tedy náklady na jejich likvidaci hradit z uvedených finančních rezerv. Likvidaci a zajištění důlních děl a lomů považuje zákon (§ 2 písm. c) zákona ČNR č.61/1988 Sb.) za součást*

hornické činnosti, jejíž náklady je nutno odlišit od nákladů na sanaci a rekultivaci. To ostatně vyplývá i z prováděcích předpisů, konkrétně z vyhlášky Českého báňského úřadu č. 104/1988 Sb.“ Tento výklad je citován také v odborné literatuře HORNÍ PRÁVO, Stanoviska k zákonu č.44/1988 Sb., o ochraně a využití nerostného bohatství (horní zákon) a k zákonu ČNR č.61/1988 Sb., o hornické činnosti, výbušninách a o státní báňské správě, autoři Makarius, Luks, MONTANEX, 1999.

Tvoří se rezerva finančních prostředků na likvidaci hlavních důlních děl? Zákon ukládá těžaři provést po trvalém zastavení provozu buď hlavní důlní díla zlikvidovat, nebo je předat k tzv. jinému využití. Samotná likvidace hlavních důlních děl je součástí hornické činnosti a nejedná se o sanaci území (viz bod 4 výše). Z ustanovení § 31 odst. 5 a 6 zákona č. 44/1988 Sb. (horní zákon) neplyne povinnost na tuto činnost vytvářet rezervu finančních prostředků.

*Plyne ustanovení § 10 odst. 7 zákona č. 61/1988 Sb. nepřímou povinností tvořit rezervu na likvidaci hlavních důlních děl? Předmětné ustanovení zní : „**Obvodní báňský úřad může nařídit provedení prací uvedených v odstavcích 4 až 6 (zajištění a likvidaci hlavních důlních děl) maximálně do výše finanční rezervy vytvořené organizací.**“ Odpověď je nutno hledat v odůvodnění tohoto ustanovení, které se dostalo do zákona v roce 2002 jako poslanecká iniciativa. Při projednávání zákona bylo k odstavci mimo jiné řečeno: „... pokusíme se definovat jeden odstavec, který bychom implementovali do tohoto zákona tak, aby nepochybně nemohlo dojít k tomu, že bude-li např. nařízena sanace určitého území, tak musí být nařízena vždy komparativně s tím, kdy vznikla. Vznikla-li před platností horního zákona, kdy bylo nařízeno od roku 1992 kumulovat fond, tak ta společnost bude z toho vyviněna, ale vznikne-li sanace v době po roce 1992, tak bude mít inspekce právo to nařídit a bude také povinností té společnosti tuto sanaci provést z fondu, který již kumulovala. To je zdůvodnění.“ (zdroj Sněmovní tisk 1228/2 z roku 2002, 3. volební období.) Z uvedeného jasně plyne, že zákonodárce nesledoval tímto ustanovením zavedení povinnosti tvořit rezervu finančních prostředků na likvidaci hlavních důlních děl, ale chtěl zabránit nařizování sanací tam, kde se jednalo o staré škody na krajině, na něž nebyla před rokem 1992 vytvářena žádná rezerva finančních prostředků.*

Výše uvedené je dlouhodobým názorem Českého báňského úřadu, který je gestorem zákonů č.44/1988 Sb. a 61/1988 Sb.⁶⁰

⁶⁰ Převzato z <http://www.cbubbs.cz/index.php/tiskovy-servis/item/181-pravni-nazor-ceskeho-banskeho-uradu-k-publikovanym-nepresnostem.html>

Český báňský úřad vydal citované stanovisko, jako souhrnný výklad jednotlivých ustanovení právních předpisů v oblasti ukončování těžby a zahlazování následků hornické činnosti. Ve stanovisku je tak například definováno, co je považováno za sanaci (odstranění škod na krajině s tím, že sanace není synonymem pro rekultivaci krajiny při likvidaci důlního díla). Dále je ve stanovisku uvedeno, že povinnost provést likvidaci důlního díla je stanovena v zákoně každému provozovateli důlního díla, a není vázána na tvorbu finanční rezervy. Vhodné je poukázat na širší kontext problematiky, o které stanovisko pojednává. Má totiž velký vliv na životní prostředí.

Finanční rezerva, resp. povinnost provozovatele důlního díla jí vytvářet, byla stanovena až v roce 1992. Do této doby byly doly provozovány státem ve státních podnicích a povinnost vytvářet rezervu, by tak stát ukládal v podstatě sám sobě (byť prostřednictvím jiné organizační složky). V době privatizace těžebních společností, bylo ale nutno upravit tvorbu finančních rezerv na zahlazení následků těžby jiným způsobem. Jde o opatření, které v podstatě brání tomu, aby bylo provozovatelem dolu (těžební společností), vytěženo výhradní ložisko a následně provozovatelem bez jakéhokoliv zásahu opuštěno. Opuštěné důlní dílo (ať už povrchový lom, či hlubinný důl), představuje v krajině rizikový prvek z několika hledisek:

Prvním hlediskem je nebezpečí opuštěného důlního díla pro obyvatele. Může dojít k pádu do nezabezpečeného hlubinného dolu (s téměř jistými smrtelnými následky), nebo může dojít k pokusu o amatérskou těžbu výhradního ložiska pro vlastní účely (těžba podobná selskému dobývání z počátku devatenáctého století, kdy se k těžbě pro vlastní potřebu užívalo krumpáče a vlastní lidské síly). V opuštěném dole se mohou vyskytovat vysoké koncentrace jedovatých plynů (např. CO₂), nebo výbušných plynů (např. metan). Každý pohyb osob v opuštěném důlním díle je pro tyto osoby rizikový, stejně jako pro další osoby, které by se podílely na záchraně těch prvně uvedených. Nekontrolovaný pohyb osob může postupem doby situaci zhoršit.

Druhým hlediskem je nebezpečí opuštěného důlního díla pro životní prostředí v jeho okolí (ať už bezprostředním, nebo i širším). To je významné zejména u povrchových lomů. Nejde jen o estetické hledisko pohledu na nevzhlednou jámu. Má to i praktické důsledky: Z nebezpečného povrchu odkrytého ložiska, se uvolňuje do ovzduší velké množství prachových částic, zhoršujících kvalitu ovzduší (nebezpečí polévatého prachu). Tyto mikročástice se mohou usazovat v plicích živočichů a člověka pobývajících v okolí, což se

negativně projevuje na jejich zdraví. Kromě toho může dojít k nekontrolovaným požárům (zejména u dolů, v nichž bylo těženo uhlí). Vedle ohrožení okolí požárem uvnitř důlního díla jde i o další rizika. Výskyt polévacích částic (těžkých kovů a síry) v ovzduší. Životní prostředí může být ovlivněno i jinak: V důlních dílech zasahujících do zemské kůry, dochází obecně k výronu spodních vod, které postupně zaplavují buď části podzemního dolu, nebo povrchového lomu. Není-li toto kontrolováno, může dojít k výluhu různých minerálních látek do těchto vod a k následné kontaminaci okolních podzemních vod. Zejména je značné riziko okyselení spodních vod. Uhlí a břidlice v jeho nadloží a podloží obsahující pyrit a jiné minerální látky, byly využívány J. D. Starckem k výrobě dýmavé kyseliny sírové. To samozřejmě může negativně ovlivnit i kvalitu vod, využívaných jako zdroje pitné vody.

Kromě těchto hledisek, je dalším hlediskem, také nutnost hospodařit v krajině z hlediska zásad trvale udržitelného rozvoje. Nelze část krajiny prostě jen „vytěžit a jít dál“. Naopak, je nutno pokusit se, neprovozované důlní dílo využít k nějakému jinému účelu, navrátit jej do krajiny. Proto byla zavedena povinnost provozovatele, po těžbě každé důlní dílo zlikvidovat. Státní orgán, kterým je Český báňský úřad, navíc dohlíží na to, jak bude likvidace provedena. Nejde o libovolně stanovený postup provozovatele, ale kontrolovanou činnost, o které bylo rozhodnuto již v plánu otírky přípravy a dobývání vyhrazeného ložiska. Navíc od roku 2004 byla kontrola zesílena ještě povinností provozovatele ukládat finanční rezervy na vázaný účet. Provozovatelé důlních děl, jsou tímto způsobem omezeni v nakládání s finančními rezervami a při jejich využívání. Rezervy nemohou využívat například k úvěrování své činnosti, či k investicím. Finanční rezervu mohou využít pouze po předchozím souhlasu báňského úřadu, a jen k tomu určenému účelu. Z hlediska systemizace práva životního prostředí můžeme povinnost vytvářet finanční rezervy na zahlazování, řadit k administrativně-právním nástrojům. Díky těmto opatřením, není v České republice známá žádná lokalita, kde by důlní dílo výhradního ložiska s těžbou ukončenou po roce 1992 bylo provozovatelem opuštěno a zanecháno svému osudu.

2.6. *Vybraná judikatura týkající se využití ložisek nerostných surovin*

V této části práce, bude proveden rozbor vybraných judikátů (jeden Ústavního soudu, druhý Nejvyššího soudu a třetí Nejvyššího správního soudu). Judikáty byly vybrány z důvodu vztahu pro tuto rigorózní práci. Mají význam z hlediska pochopení výkonu vlastnického práva

týkajících se vyhrazených a nevyhrazených nerostů. Dále umožňují pohled na proces rekultivace a tzv. těžebních limitů. A konečně ukazují úskalí střetu zájmu na vydobytí ložiska a zájmu na ochraně životního prostředí.

Prvním relevantním judikátem je nálezný Ústavního soudu ze dne 7. 8. 2012 vydaný pod sp. zn. II. ÚS 76/12. Nález se týkal ochrany vlastnického práva majitelky pozemku, který restituovala. Původně sloužil restituovaný pozemek k zemědělské činnosti. Po konfiskaci státem v době nesvobody, na něm došlo k otevření lomu na těžbu písku. V takovém stavu došlo k navrácení pozemku původní majitelce. V době, kdy došlo k restituci, probíhala na něm těžba písku těžební společností. Po přechodu práv ze státu, na nově vyznačeného, ale de facto původního vlastníka, mohla těžební společnost těžbu provozovat jen v situaci, kdy by měla platnou nájemní smlouvu. Nový vlastník pozemku, tedy restituentka, však chtěla uzavřít na těžbu pro ni výhodnější smlouvu, s jinou těžební společností. Došlo k soudnímu sporu u obecných soudů. Jako vedlejší účastník sporu se původní těžební společnost domáhala uložení povinnosti, aby s ní byla majitelka pozemku donucena uzavřít nájemní smlouvu. Tuto žalobu však zamítl soud prvního stupně. Z důvodů délky soudního sporu, mezitím došlo k ukončení těžby a zavezení zbylých zásob ložiska skládkou. Původní těžební společnost na místo nájemní smlouvy chtěla, aby soud uložil majitelce povinnost strpět provedení rekultivace. Báňský úřad odhadl zásoby ložiska na 160.000 m³, tyto však byly znehodnoceny navážkou 46.392 m³ odpadu nasypanou na ložisko písku. Těžba se tak již nedala obnovit.

V odvolacím řízení proto soud druhého stupně rozsudek změnil, a povinnost strpět rekultivaci majitelce uložil. Opíral se o přitom o závěry správních orgánů (rozhodnutí bývalého Okresního národního výboru Praha - západ ze dne 25. 4. 1978, rozhodnutí Okresního úřadu Praha - západ ze dne 6. 2. 1991 a 20. 8. 1998). Tato správní rozhodnutí se týkala dočasného vynětí pozemku ze zemědělské výroby s tím, že po ukončení těžby, bude uložena povinnost rekultivace. Tato rozhodnutí ve správním řízení, však byla vydána v době, kdy pozemek spravoval stát a těžbu na něm prováděla původně státem vlastněná společnost.

S vyřízením opravného prostředku nesouhlasila majitelka a podala dovolání k Nejvyššímu soudu. Při něm namítala, že odvolací soud nepochopil podstatu sporu. Nelze uložit „povinnost strpět rekultivaci“ ze strany původní těžební společnosti, neboť by to v důsledku vedlo k omezení jejích vlastnických práv k pozemku. Rekultivaci může provést i nová těžební společnost, se kterou majitelka chtěla uzavřít novou smlouvu. Požadavek na

provedení rekultivace, by tak byl naplněn i za jiných smluvních vztahů. Nejvyšší soud však dovolání posoudil jako nedůvodné.

Majitelka pozemku se následně obrátila na Ústavní soud, kdy namítala porušení práva na vlastnictví. Ústavní soud zhodnotil postup obecných soudů v kontextu restitučního zákona, a dále pak vyložil i pojmy, které se týkají postupu správních orgánů v procesu rekultivací. Dospěl k závěru, že bylo porušeno vlastnické právo majitelky pozemku a rozsudky obecných soudů v odvolacím řízení a v dovolacím řízení zrušil. Celé řízení u Ústavního soudu je právně a skutkově poměrně složité, když se v něm prolínají postupy obecných soudů, správních úřadů a vztahy původní těžební společnosti a majitelky. Proto je zde nález citován nezkrácený.

„Stěžovatelka se s odvoláním na porušení čl. 2 odst. 2, čl. 11 odst. 1 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) domáhá zrušení v záhlaví uvedeného rozsudku krajského soudu, kterým byl změněn rozsudek soudu prvního stupně, jímž byla zamítnuta žaloba, kterou se žalobkyně META Servis, s. r. o., (dále jen „vedlejší účastník“) domáhala uložení povinnosti stěžovatelce strpět rekultivaci pozemku parc. č. 352 v k. ú. Kosoř, tak, že žalobě bylo vyhověno. Rovněž požaduje zrušení rozsudku Nejvyššího soudu, kterým bylo zamítnuto dovolání stěžovatelky proti rozsudku krajského soudu. Z obsahu připojeného spisu Okresního soudu Praha-západ sp. zn. 3 C 273/2006 a tvrzení uvedených v ústavní stížnosti vyplývá, že vedlejší účastník se původně domáhal po stěžovatelce, která je na základě rozhodnutí pozemkového úřadu ze dne 10. 11. 1994, jímž byla schválena dohoda o vydání pozemku dle zákona č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, ve znění pozdějších předpisů, vlastníci parcely č. 352 v k. ú. Kosoř, uzavření nájemní smlouvy k danému pozemku za účelem těžby písku jako nevyhrazeného nerostu a následné rekultivace po úplném vytěžení daného ložiska. Stěžovatelka nesouhlasila s návrhem, neboť jako vlastník pozemku má právo a hodlá uzavřít nájemní smlouvu s jiným subjektem, který po dotěžení písku rekultivaci pozemku provede. Žaloba byla rozsudky nalézacího a odvolacího soudu zamítnuta; k dovolání vedlejšího účastníka byla věc vrácena Nejvyšším soudem k dalšímu řízení. Vedlejší účastník se následně již nedomáhal uzavření nájemní smlouvy, ale pouze provedení rekultivace. Soud prvního stupně opět dospěl k závěru, že není možno uložit danou povinnost strpět rekultivaci bez souhlasu stěžovatelky, jako vlastníka předmětného pozemku, přičemž rozhodnutí správních orgánů ji nemohou ve vlastnickém právu omezit. Odvolací soud prvostupňový rozsudek změnil a rozhodl, že

žalovaná je povinna strpět rekultivaci tak, aby předmětný pozemek mohl sloužit svému původnímu účelu – zemědělské výrobě. Povinnost rekultivovat pozemek vyplývá i z rozhodnutí Ministerstva životního prostředí ze dne 3. 12. 2007, dále i z rozhodnutí Krajského úřadu Středočeského kraje z 18. 2. 2004 č. j. Žp 48325/02-06 a z rozhodnutí Ministerstva životního prostředí ze 7. 3. 2007 č. j. 500/2285/50520/06; jde i o povinnost vyplývající z ustanovení § 5 vyhlášky č. 175/1992 Sb., o podmínkách využívání ložisek nevyhrazených nerostů. Dovolací soud posoudil dovolání stěžovatelky jako nedůvodné. Stěžovatelka se závěry soudů nesouhlasí, odvolacímu soudu vytýká nepochopení problematiky, v důsledku čehož byly vyvozeny nesprávné závěry a stěžovatelka tak byla omezena ve svém ústavně zaručeném vlastnickém právu, neboť nebylo postupováno podle zákona, nebyla uložena povinnost jen pro daný účel a nebyla poskytnuta náhrada. Uvádí, že vedlejší účastník se domáhal práva rekultivovat pozemek, který byl vytěžen neoprávněně, přičemž poukazoval na to, že za nesplnění tvrzené povinnosti by mu hrozila značná škoda. Značnou škodu však již vedlejší účastník sám stěžovatelce způsobil tím, že si присvojil statistické částky, které do dnešních dnů neoprávněně vybral při nepovolených těžebních a rekultivačních pracích, a to vše bez souhlasu stěžovatelky a bez finančního vyrovnání. Odvolací soud dospěl k závěru, že povinnost rekultivovat vznikla v době, kdy stěžovatelka vlastníci pozemku nebyla, avšak nevzal v úvahu, že stěžovatelka byla pozemku zbavena protiprávně komunistickým režimem. “

Ve vztahu k tématu této práce, je významné vymezení pojmu *rekultivace pozemku* a způsob, jakým Ústavní soud zvolil řešení střetu vlastnického práva s povinnostmi majitele pozemků, na němž se nachází ložisko nevyhrazeného nerostu. Povinnosti jsou stanoveny v horním zákoně. Ústavní soud totiž stanoví:

*„Střet práva vlastníka, který hodlá svobodně naložit se svým pozemkem, na němž se nachází ložisko nevyhrazeného nerostu, jež je dle § 7 zákona č. 44/1988 Sb., o ochraně a využití nerostného bohatství (horní zákon), součástí pozemku, s tvrzeným „právem“ na provedení rekultivačních prací odvozovaným z povinnosti právního předchůdce rekultivovat jím vytěžený prostor, je třeba řešit s přihlédnutím ke všem atributům věci, přičemž nelze ani pominout smysl a význam předchozích správních rozhodnutí a zejména poměřovat jejich závaznost pro případ rozporu s ústavně chráněným vlastnickým právem. **Rekultivaci pozemku je totiž nutno chápat jako povinnost k odstranění či napravení způsobené škody, nikoliv jako právo nakládat s cizím pozemkem bez souhlasu vlastníka.***

Pokud obecné soudy nedostály těmto požadavkům, v důsledku čehož jejich závěry nevedou k rozumnému uspořádání vztahů, došlo jejich postupem k porušení čl. 36 odst. 1, čl. 37 odst. 3 a čl. 11 odst. 1 Listiny.“

Ložisko tzv. nevyhrazeného nerostu je stále ve vlastnictví majitele pozemku, ložisko písku v tomto konkrétním příkladu je vlastnictvím majitelky pozemku. To je významný rozdíl, oproti ložisku vyhrazených nerostů. U těch platí, že majitel pozemku je jiná osoba, než vlastník nerostů. U vyhrazených nerostů je majitel vždy stát, jak již bylo vyloženo v kapitole týkající se popisu horního zákona. Jde o tradici vlastnictví vyhrazených ložisek státem, či ve středověku panovníkem. Z toho vyplývá i jiný režim výkonu vlastnických práv pro majitele pozemků s ložiskem vyhrazeného nerostu, a jiný režim výkonu vlastnických práv pro majitele pozemků s ložiskem nevyhrazeného nerostu. Citovaným nálezem Ústavní soud pojem rekultivace vyložil tak, že jde o povinnost k odstranění, či napravení způsobené škody. V žádném případě nejde o právo, a to zejména ne o právo třetí osoby, odůvodňující nakládání s cizím vlastnictvím (cizím pozemkem).

Výše uvedený nálezný Ústavního soudu je významný pro pochopení procesu rekultivací v kontextu návratu krajiny do původního stavu. Pokud se pojem rekultivace vykládá jako povinnost k odstranění, či napravení způsobené škody, jde o povinnost majitele pozemku. Jde o projev omezení jeho vlastnického práva, daného zákonem, v tomto případě horním zákonem. V daném konkrétním případě projednávaného u Ústavního soudu, jde o povinnost majitelky pozemku, rekultivovat pozemek v jejím vlastnictví. Tuto povinnost nemohla fakticky vykonat, když původní těžební společnost, ložisko zavezla odpadem a zabránila provedení řádné rekultivace. Závěr Ústavního soudu o povinnosti majitele pozemku k rekultivaci, však neplatí pro majitele pozemku u ložiska vyhrazeného nerostu. Tam je vlastník pozemku omezen režimem horního zákona, který přiznává vlastnictví vyhrazeného nerostu jen státu. Povinnost k rekultivaci pozemku zasaženého těžbou, má stát. Náznor vychází i z toho, že stát prostřednictvím správních orgánů (zejména státní báňské správy), reguluje způsob těžby, její otvírku, průběh těžby a následné využití těžbou zasaženého území buď pro jiné využití, nebo pro likvidaci důlního díla, sanaci či jeho rekultivaci.

Role státu je významná také z jiného důvodu: Stát je veřejnoprávní korporací a současně i subjektem mezinárodního práva. Jako takový se může zavázat mezinárodními smlouvami. Některé mezinárodní smlouvy (týkající se ochrany životního prostředí), byly

zmíněny již v předchozí části práce. Povinnosti státu vyplývající z těchto smluv, se dají obecně definovat, jako činnosti podporující zvyšování úrovně ochrany životního prostředí. Stát je motivován k rekultivacím na důlních dílech, vzhledem k povinnostem plynoucím z uzavřených mezinárodních smluv. Ostatní vlastníci u pozemků s ložisky nevyhrazených nerostů takovou motivaci nemají. Jsou však motivováni obecnou povinností, rekultivovat z důvodů odstranění, či napravení způsobené škody.

Nález Ústavního soudu publikovaný pod sp. zn. ÚS 76/12 je podkladem pro pochopení vyšší role státu na umožnění rekultivací nejen u ložisek nevyhrazených nerostů, ale také pro rekultivace ložisek nerostů vyhrazených. Nález by mohl být právním základem, na němž může být postaven zákon o rekultivacích.

Dalším významným judikátem je rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 20. 5. 2003 pod sp. zn. 22CDo 1181/2002. Týká se výkladu vlastnického práva u ložiska vyhrazeného nerostu. Podstatou sporu mezi stranami, bylo určení, zda jeskyně nacházející se pod pozemky ve vlastnictví jedné ze stran je, nebo není, součástí ložiska vyhrazeného nerostu. Pokud by jeskyně byla součástí ložiska nevyhrazeného nerostu, byla by součástí pozemku a nesporně by patřila do vlastnictví majitele pozemku, včetně ložiska nevyhrazeného nerostu.

U vyhrazeného nerostu je situace jiná: Vyhrazené nerosty jsou majetkem státu, České republiky. Podle tohoto pravidla, by jeskyně tvořená z materiálu vyhrazeného nerostu, měla být ve vlastnictví státu. Spornou se stala jeskyně ve vápencovém skalním útvaru. Vápenec je vyhrazeným nerostem ve smyslu horního zákona.

Ke sporu došlo proto, že v průběhu doby bylo ložisko vyhrazeného nerostu odepsáno rozhodnutím Ministerstva průmyslu a obchodu ze dne 21. 5. 1998. Ministerstvo rozhodlo s ohledem na to, že vydobytí nerostu není hospodářsky účelné a dobývání by ohrozilo chráněné obecné zájmy. Úvaha vlastníka pozemku směřovala k tomu, že když ložisko bylo odepsáno, úředně již nejde o ložisko vyhrazeného nerostu a může tak přejít do režimu vlastnictví majitele pozemku. Proto podal žalobu na určení vlastnického práva. Soud prvního stupně se s tímto závěrem ztotožnil, když vydal rozsudek určující, že odpůrkyně jsou podílovými spoluvlastníky, každá z jedné třetiny, k jeskyni nalézající se pod pozemky parcelních čísel 666/1 a 666/2.

Soud druhého stupně dospěl v odvolacím řízení k jinému závěru, když určil, že jeskyně je ve vlastnictví České republiky. Podle tohoto rozsudku je posouzení věci závislé na tom, zda podzemní prostor pod pozemky, tvořící jeskyni, je součástí ložiska vyhrazeného nerostu, či nikoliv. Pokud je jeskyně součástí ložiska vyhrazeného nerostu, sdílí s ním právní režim podle báňského zákona. Soud pro určení, zda je jeskyně součástí ložiska, zavedl kritérium stanovící, že součástí pozemku je vše pod jeho povrchem, jde-li o lidskou silou ovladatelné složky. Jeskyně nebyla vytvořena lidskou silou, ale spontánně, přírodními silami. Osvědčení o výhradním ložisku má deklaratorní povahu, když jen konstatuje, že v nějakém místě je ložisko z materiálu, který je ze zákona považován za výhradní nerost. Proto nemělo na existenci ložiska ani vliv rozhodnutí ministerstva o odepsání zásob. Ložisko výhradního nerostu existuje nadále, nezávisle na deklaratorních rozhodnutích. Na charakter nerostu nemůže mít vliv, v jakém rozsahu se bude těžit, nebo zda část zásob bude odepsána. Protože se jedná o jeskyni tvořenou z ložiska výhradního nerostu, je díky povaze nerostu, ze kterého je tvořena, jeskyně ve vlastnictví státu.

Se závěry soudu druhého stupně v odvolacím řízení nesouhlasili vlastníci pozemku a proto se obrátili na Nejvyšší soud s dovoláním. Argumentovali například tím, že v rozhodnutí o odepsání zásob, bylo uvedeno, že nejde o vápenec, ale stavební kámen. Jeskyně brání těžbě, proto bylo ložisko odepsáno. Za této situace není možné na jeskyni nahlížet jako na ložisko vyhrazeného nerostu.

Nejvyšší soud se ztotožnil se závěrem odvolacího soudu, že rozhodnutí o odpisu zásob učiněné podle § 14c horního zákona nemění nic na povaze ložiska nerostu, jehož se týká, když rozhodující je skutkové zjištění, zda nerost, z něhož se ložisko sestává, je některým z nerostů uvedených v taxativním výčtu uvedeném v § 3 odst. 1 horního zákona. Rozhodnutí příslušného ministerstva, jímž se odepsaly určité zásoby výhradního ložiska, nic nezměnilo na povaze nerostu předmětného ložiska. Nelze z něj dovodit, že by další dobývání nebylo možné, nebylo toliko shledáno, že by odpovídalo společenskému zájmu.

Citovaný judikát Nejvyššího soudu má zásadní význam z hlediska výkonu vlastnických práv majitelů pozemků, pod nimiž se nacházejí ložiska vyhrazeného nerostu. Vyjasňuje sporné pohledy na to, zda lze vlastnit ložisko v situaci, kdy byly zásoby odepsány. Nejvyšší soud zkonstatoval, že i odepsané zásoby vyhrazeného nerostu jsou stále ve vlastnictví státu, bez ohledu na to, že byly odepsány. Samotný odpis zásob nemá na

vlastnictví žádný vliv, určující je pouze to, zda je nerost považován horním zákonem za vyhrazený, nebo nikoliv. To je přímo taxativně uvedeno v seznamu vyhrazených nerostů. Pokud je nerost na tomto seznamu uveden, je nerostem výhradním. Pokud nerost na seznamu uveden není, je nerostem nevyhrazeného ložiska.

Tento závěr je velmi důležitý i pro téma práce: Vládní usnesení stanovící těžební limity, odepsala zásoby hnědého uhlí s tím, že již nebudou vytěženy. Nebude ani otevřen velkolom Čaňkov u Karlových Varů. Proto na pozemcích, kde byla ukončena těžba, začaly probíhat rekultivační práce. **Judikát Nejvyššího soudu ale stanoví, že i tyto odepsané zásoby jsou stále v majetku státu, neboť jsou tvořeny ložiskem vyhrazeného nerostu. Hypoteticky se otevírá možnost, že by někdy v budoucnu mohla být v nákladně rekultivované krajině těžba opět obnovena. Zde můžeme nalézt racionální jádro úvah o prolomení těžebních limitů u Horního Jiřetína.** Zásoby ložiska hnědého uhlí sice byly odepsány, stále jsou však ve vlastnictví státu. Pokud stát kdykoliv v budoucnu přehodnotí své stanovisko k odpisu zásob, může těžbu skutečně obnovit. V Sokolovské hnědouhelné pánvi brání využití odepsaných zásob hnědého uhlí, především vysoký obsah síry. Spalování, či jiné využití uhlí, s vysokým obsahem síry znamená nutnost investovat drahou technologii na odsíření. To je základním důvodem k tomu, že odepsané zásoby uhlí ze sloje Josef v regionu Karlovarského kraje nebude chtít nikdo využít ani v budoucnu, dá se předpokládat další zpřísňování emisních limitů. V Horním Jiřetíně je situace jiná. Tamní uhlí má nízký obsah síry a lze jej využít mnohem snáze. Těžební areály nebyly dosud rekultivovány.

V řízení u Nejvyššího soudu jsou aplikovány dovolací důvody, podle právní úpravy účinné v roce 2003. Text judikátu je krácen, uveden bude pouze výklad příslušných ustanovení horního zákona.

Okresní soud v Táboře (dále „soud prvního stupně“) rozsudkem ze dne 31. března 2000, č. j. 5 C 14/97-51, zamítl návrh žalobkyně (tehdy rozpočtové organizace s právní subjektivitou), aby soud určil, „že část Ch. j. nalézající se pod pozemky parc. č. 666/1 a 666/2 v katastrálním území D. H. je ve vlastnictví České republiky – v právu hospodaření A. o. p. a k. ČR“, a ke vzájemnému návrhu všech žalovaných určil, „že odpůrkyně jsou podílovými spoluvlastníky každá z jedné třetiny k jeskyni nalézající se pod p. p. č. 666/1 a 666/2 v kat. úz. D. H.“. Dále rozhodl o náhradě nákladů řízení.

Soud prvního stupně vyšel ze zjištění, že rozhodnutím finančního odboru bývalého ONV v T. z 31. 5. 1961, č. j. Fin/88-Pol 902, přešly parc. č. 666/1 zahrada – jeskyně a parc. č. 666/2 neplodná půda – státní přírodní rezervace Ch. j., zapsané ve vložce č. 89 pozemkové knihy pro kat. území D. H., s budovou a s příslušným zařízením patřícím vlastnický V. a R. R., podle § 5 vládního nařízení č. 15/1959 a § 11 vyhlášky č. 88/1959 Ú. l. do vlastnictví Čs. státu a do správy MNV v Ch. Pravomocným rozsudkem Okresního soudu v Táboře ze 27. 2. 1995, č. j. 6 C 42/92-22, ve spojení s rozsudkem Krajského soudu v Českých Budějovicích-pobočka v Táboře z 1. 12. 1995, č. j. 15 Co 415/95-41, bylo nynější žalobkyni uloženo, aby se žalovanými uzavřela dohoda o vydání věci, týkající se pozemků parc. č. 666/1 zahrada a parc. č. 666/2 ostatní plocha v kat. území D. H. V katastru nemovitostí jsou žalované vedené jako spoluvlastnice označených pozemkových parcel; podíl každé z nich činí 1/3. Ministerstvo stavebnictví ČSR listinou z 1. 6. 1973 potvrdilo, že ložisko D. H., místně P. h. II, v kat. území D. H., okres T., je výhradním ložiskem podle § 5 odst. 1 zákona č. 41/1957 Sb., o využití nerostného bohatství (horní zákon). Rozhodnutím Obvodního báňského úřadu v P. z 21. 10. 1994, č. j. 2344-511.4/94/Ba/Př, bylo zrušeno časové omezení platnosti plánu OPD lomu Ch. včetně jeho doplňku a rozhodnutím Ministerstva průmyslu a obchodu z 21. 5. 1998 bylo vyjmuto z evidence 64 000 m³ bilančních prozkoumaných vázaných, 145 000 m³ bilančních vyhledaných volných a 700 000 m³ nebilančních zásob na výhradním ložisku Ch. – P H. z důvodu, že vydobytí těchto zásob není hospodářsky účelné, dobývání by ohrozilo zákonem chráněné obecné zájmy a není předpoklad jejich využití ani v budoucnu. Soud prvního stupně na podkladě těchto zjištění dospěl k závěru, že jeskyni, která není samostatnou věcí, nelze považovat za součást vyhrazeného nerostu, ale za součást pozemků, sledující jejich vlastnické poměry.

Krajský soud v Českých Budějovicích – pobočka v Táboře jako soud odvolací k odvolání žalobkyně rozsudkem ze dne 30. listopadu 2000, č. j. 15 Co 610/2000-75, rozsudek soudu prvního stupně změnil tak, že určil, že část Ch. jeskyně, nalézající se pod označenými pozemky, je ve vlastnictví České republiky s právem hospodaření žalobkyně, a vzájemný návrh žalovaných na určení vlastnictví k této části jeskyně zamítl. Podle odvolacího soudu je posouzení věci odvislé od řešení otázky, zda prostor pod předmětnými pozemky, tvořící část Ch. jeskyně, je součástí ložiska vyhrazeného nerostu (vyhrazeného ložiska), který by sdílel právní režim podle § 5 odst. 1 zákona č. 44/1988 Sb., o ochraně a využití nerostného bohatství (dále jen „horní zákon“), nebo zda tento prostor není výhradním ložiskem, a pak je součástí pozemků (§ 120 odst. 1 ObčZ). Setrval na svém již dříve vysloveném právním závěru v rozsudku z 1. 12. 1995, č. j. 15 Co 415/95-41, „že součástí pozemku je vše pod jeho

povrchem, jde-li o lidskou silou ovladatelné složky, vyjma té části, která je zákonem definována jako samostatná věc odlišná od pozemku“. Podle zákonné úpravy je jeskyní prostor vytvořený působením přírodních sil, nikoliv lidskou činností. Jeskyně sama o sobě nesdílí vlastnický režim pozemku. Podle horního zákona je vápenec vyhrazeným nerostem. **Osvědčení o výhradním ložisku podle § 6 odst. 1 horního zákona má jen deklaratorní povahu. Charakter nerostu jako vyhrazeného a jeho ložiska jako výhradního je dán naplněním zákonných podmínek, vyplývajících z § 3 odst. 1, § 4 a § 5 odst. 1 horního zákona.** Dále uvedl, že vyjmutím zásob z evidence rozhodnutím Ministerstva průmyslu a obchodu z 21. 5. 1998 předmětný prostor neztratil charakter výhradního ložiska. Pojem „blokově dobytelný“ je třeba chápat z technického a faktického hlediska, tedy zda je možné nerost na zjištěném místě využít, získat lidskou činností a technickými prostředky pro účely zákona. Na charakter nerostu nemůže mít vliv, v jakém rozsahu se bude těžit nebo zda část zásob bude odepsána. Podle názoru odvolacího soudu je předmětná část Ch. j., nacházející se pod předmětnými pozemky, součástí ložiska vyhrazeného nerostu a proto je jako nerostné bohatství ve vlastnictví České republiky.

Proti rozsudku odvolacího soudu podaly žalované dovolání z důvodů, že rozhodnutí vychází ze skutkového zjištění, které nemá v podstatné části oporu v provedeném dokazování, a že spočívá na nesprávném právním posouzení věci. Namítají, že podle provedených důkazů ložisko vyhrazeného nerostu v oblasti P. h. zasahovalo do jiných lokalit, než těch, které se nacházejí pod předmětnými pozemky. Nebyl proveden žádný důkaz o tom, že pod těmito pozemky se nachází vyhrazený nerost podle § 3 horního zákona a že dutina tvořící Ch. j. pod těmito pozemky zasahuje do ložiska vyhrazeného nerostu. V pochybnostech, zda je některý nerost nerostem vyhrazeným či nikoli, rozhoduje Ministerstvo pro hospodářskou politiku a rozvoj ČR. Takové rozhodnutí ve spise však není a listina z 1. 6. 1973 nestanoví nerost jako vyhrazený způsobem, který by odpovídal platnému zákonu v době rozhodnutí odvolacího soudu. V rozhodnutí z 21. 5. 1998 o odpisech zásob je jako surovina označen stavební kámen, tedy nikoli vyhrazený nerost. S ohledem na ustanovení § 2 horního zákona a contrario lze dospět k závěru, že co není tuhou, kapalnou nebo plynnou částí zemské kůry, není nerostem a nemůže proto tvořit ložisko nerostů a být nerostným bohatstvím. Existence sporné jeskyně naopak brání těžbě nerostů. Proto také došlo k omezení dobývacího prostoru a k odpisu zásob. Je proto třeba v daném případě vycházet ze zásady, že to, co je pod povrchem, sleduje stejný vlastnický režim jako pozemek. Žalované rovněž vznesly pochybnost o aktivní věcné legitimaci žalobkyně s tím, že pokud by byla jeskyně součástí vyhrazeného nerostu, pak by správa nerostného bohatství byla dána organizaci mající povolení k těžební činnosti, kterou je

P. s. m., a. s. Navrhly, aby dovolací soud rozsudek odvolacího soudu zrušil a věc vrátil tomuto soudu k dalšímu řízení. Žalobkyně se k dovolání nevyjádřila.

Po zjištění, že dovolání proti rozsudku odvolacího soudu bylo podáno oprávněnými osobami včas a že je přípustné, přezkoumal napadený rozsudek podle § 242 odst. 1 a 3 OSŘ a dospěl k závěru, že dovolání není opodstatněné.

Dovolací soud neshledává pochybení odvolacího soudu ani pokud dospěl k právnímu závěru, že ložisko nerostů obklopující předmětnou jeskyni je ložiskem vyhrazených nerostů ve smyslu § 3 odst. 1 písm. i) horního zákona. Tento závěr lze opřít především o potvrzení Ministerstva Stavebnictví ČSR z 1. 6. 73, v němž se uvádí, že ložisko D. H., místně P H., v kat. území D. H., se stává výhradním ložiskem podle § 5 odst. 1 zákona č. 41/1957 Sb., a o rozhodnutí Ministerstva průmyslu a obchodu z 21. 5. 1999 o odpisu zásob výhradního ložiska, přičemž i těmito listinami byl proveden důkaz při jednání u soudu prvního stupně 22. 2. 2000.

Ustanovení § 3 odst. 3 horního zákona o tom, že v pochybnostech rozhodne příslušný ústřední orgán, nevyklučuje, aby si soud tuto okolnost pro svoje potřeby posoudil v občanském soudním řízení jako předběžnou otázku. Odvolací soud v tomto ohledu učinil logické závěry, které korespondují s obsahem listin různých státních orgánů, především orgánů báňské správy. Dovolací soud sdílí jeho právní závěr, že rozhodnutí o odpisu zásob učiněné podle § 14c horního zákona nemění nic na povaze ložiska nerostu, jehož se týká, když rozhodující je skutkové zjištění, zda nerost, z něhož se ložisko sestává, je některým z nerostů uvedených v taxativním výčtu uvedeném v § 3 odst. 1 horního zákona. Rozhodnutí příslušného ministerstva, jímž se odepsaly určité zásoby výhradního ložiska, nic nezměnilo na povaze nerostu předmětného ložiska. Nelze z něj dovodit, že by další dobývání nebylo možné, nebylo toliko shledáno, že by odpovídalo společenskému zájmu.

Pokud jde o povahu jeskyně, je dovolací soud toho názoru, že jde o podzemní přírodou v ložisku nerostů vytvořený prostor, který není samostatnou věcí a jako takový je součástí ložiska nerostů, které tvoří její stěny, resp. vymezuje její obvod. Jde-li o ložisko nerostů vyhrazených, patří jeskyně vlastníku ložiska. Jde-li o ložisko nerostů nevyhrazených, patří vlastníku pozemku, pod jehož povrchem se nachází. V daném případě pak sporná jeskyně, pokud se nachází pod povrchem pozemku žalobkyně, nemůže být v jejich vlastnictví.

Nejvyšší soud dovodil, že ložisko vyhrazeného nerostu je trvale majetkem státu i v případě, že jej stát nehodlá těžit. Majitel pozemku ležícího nad tímto ložiskem si nemůže nárokovat vlastnictví nerostu ani v případě, že zásoby nerostu byly odepsány. Tomuto

výkladu je možné oponovat poukazem na to, že vlastnické právo státu k ložisku vyhrazeného nerostu by nemělo být v silnějším postavení než vlastnické právo majitele k pozemku nad ložiskem vyhrazeného nerostu. Obě vlastnická práva jsou si přeci rovna tak, jak je stanoveno v článku 11 Listiny základních práv a svobod, který se týká vlastnictví. Odstavec č. 1: *„Každý má právo vlastnit majetek. Vlastnické právo všech vlastníků má stejný zákonný obsah a ochranu.“* Odstavec č. 2: *„Zákon stanoví, který majetek nezbytný k zabezpečování potřeb celé společnosti, rozvoje národního hospodářství a veřejného zájmu smí být jen ve vlastnictví státu, obce nebo určených právnických osob; zákon může také stanovit, že určité věci mohou být pouze ve vlastnictví občanů nebo právnických osob se sídlem v České a Slovenské Federativní Republice.“* Odstavec č. 4: *„Vyvlastnění nebo nucené omezení vlastnického práva je možné ve veřejném zájmu, a to na základě zákona a za náhradu.“*⁶¹ Jestliže Nejvyšší soud vyložil vlastnické právo státu k ložisku vyhrazeného nerostu způsobem omezujícím vlastníka pozemku, nemělo by dojít k náhradě za omezení vlastnického práva majitele pozemku ležícího nad ložiskem? Ale jaká skutečná omezení plynou z toho, že se pod pozemkem majitelů nachází ložisko vyhrazeného nerostu? Tyto spekulace by mohla odstranit novelizace horního zákona, která by stanovila postup státu v situaci, kdy odepíše zásoby ložiska vyhrazeného nerostu. Staletími zavedená praxe o vlastnictví ložisek vyhrazených nerostů státem, může přetrvat s tím, že například bude určena forma odškodnění, na kterou by majitel pozemku nad ložiskem mohl mít za určitých okolností nárok. O přijetí zcela nového horního zákona bylo uvažováno v době rozhodnutí o stanovení těžebních limitů, v devadesátých letech dvacátého století. Bylo přislíbeno, že v textu nového horního zákona bude ošetřeno trvalé odepsání zásob hnědého uhlí a uzákonění těžebních limitů. Po volbách k projednání nového horního zákona již nedošlo, tehdejší ministr životního prostředí p. Dr. Benda stáhl návrh zákona ze Sněmovny.

Posledním judikátem, který bude v této kapitole uveden, je rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 31. 3. 2015 pod sp. zn. 4As 217/2014. Tímto rozsudkem byla zamítnuta kasační stížnost těžební společnosti OKD a.s. proti žalovanému Krajskému úřadu Moravskoslezského kraje. OKD požádala o prodloužení platnosti staveb v areálu dolu Frenštát. V kasační stížnosti dále namítala nezákonnost nesouhlasného stanoviska Správy CHKO Beskydy a jejich nadřízeného orgánu - Ministerstva životního prostředí. Tyto orgány učinily závěr, že areál dolu nelze považovat za souvisle zastavěné území. Tento závěr

⁶¹ Převzato z <http://www.psp.cz/docs/laws/listina.html>

převzaly do svého rozhodnutí o další orgány, kterými byly Městský úřad ve Frenštátu a jeho nadřízený orgán - Krajský úřad Moravskoslezského kraje. OKD se cítil rozhodnutími poškozen, když ve veřejném zájmu (který je chráněn zákonem) je, aby bylo možné vydobyti ložiska vyhrazeného nerostu.

Ministerstvo životního prostředí konstatovalo, že si je vědomo zákonem chráněného zájmu ochrany výhradního ložiska před ztížením nebo znemožněním jeho dobývání, avšak stanovisko Správy CHKO Beskydy bylo vydáno podle zákona o ochraně přírody a krajiny a tudíž i Ministerstvo životního prostředí musí stanovisko přezkoumávat dle tohoto předpisu.

Nejvyšší správní soud se ztotožnil se závěry Krajského soudu v Ostravě a uvedl, že *„by se negativně v rozporu se zákonem do právního postavení stěžovatele projeвило to, kdyby správní orgány nařídily odstranění staveb pro jejich údajnou dočasnost, ačkoli by tomu tak ve skutečnosti nebylo. Tuto námitku přitom stěžovatel může úspěšně uplatnit v navazujícím řízení o odstranění staveb. Vydáním napadeného rozhodnutí obsahující zamítnutí požadavku stěžovatele na prodloužení trvání staveb, které však nejsou stavbami dočasnými, se na jejich „statusu trvalosti“ ničeho nezmění, neboť k tomu chybí zákonný podklad. Nejvyšší správní soud totiž setrvale judikuje, že žalobce je oprávněn se domáhat ochrany pouze svých práv, nemůže tedy podat tzv. actio popularis – srov. rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 20. 12. 2012, č. j. 1 Afs 80/2012 - 40. Otázka, zda Česká republika měla či neměla být účastníkem předmětného správního řízení a zda tudíž došlo k porušení jejích práv, je pro posouzení žaloby stěžovatele irelevantní, neboť ten není oprávněn formálně prostřednictvím ustanovení § 27 správního řádu, jež obecně vymezuje účastníka správního řízení, dovozovat porušení těchto práv. K posouzení údajného účastenství České republiky v předmětném správním řízení je rovněž vhodné poukázat na ustanovení § 8 a násl. horního zákona, podle kterého je ochrana výhradního ložiska přenesena na pověřenou právníckou organizaci – srov. rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 30. 11. 2007, č. j. 1 As 58/2006 – 66, – tudíž pro posouzení otázky údajného účastenství České republiky by bylo nutné zohlednit i tuto speciální právní úpravu obsaženou v horním zákoně. Úvahy stěžovatele, že pokud by Česká republika byla účastníkem řízení, zastávala by stanovisko, které by bylo v jeho prospěch, jsou pouze nepodloženými konstrukcemi. Nejvyšší správní soud se rovněž neztotožňuje s názorem stěžovatele, že prostřednictvím účasti České republiky v předmětném správním řízení by mohl být lépe posouzen veřejný zájem v jiném než „mediálním světle“. Veřejný zájem totiž není závislý na účasti jednotlivých osob v řízení, ale je posuzován a měl by být vyvozen z přístupné právní úpravy, z právní politiky podle v úvahu přicházejících hodnotových hledisek v návaznosti na úkoly správy v příslušných oblastech.“*

Judikát je významný z hlediska vymezení veřejného zájmu na možnosti vydobýt ložisko vyhrazeného nerostu vůči veřejnému zájmu na ochraně životního prostředí. Nejvyšší správní soud zkonstatoval, že veřejný zájem musí být posouzen jinak, než osobami závislými na řízení. Měl by být vyvozen z přístupné právní úpravy v návaznosti na úkoly správy. Pokud zde existují dva protichůdné zájmy, nelze upřednostnit jeden z nich jen na základě přání účastníka řízení.

Ve světle tohoto judikátu je zřejmé, že by mělo dojít k novelizaci horního zákona k odstranění nejasností týkajících se vymezení veřejného zájmu na vydobytí ložisek vyhrazených nerostů. Zvážíme-li jako jeden ze základních právních principů v oblasti ochrany životního prostředí princip trvale udržitelného rozvoje, autor práce se kloní k názoru, že by veřejný zájem měl převážet spíše k podpoře trvale udržitelného rozvoje a ochrany životního prostředí.

3. Vymezení pojmů

3.1. *Pojmy týkající se sanací a rekultivací*

Pojmy týkající se nápravy důlních škod, sanací a rekultivací jsou definovány přímo v horním zákoně. Kde není uvedeno jinak, jsou ostatní definice převzaty ze specializované literatury zabývající se rekultivacemi.⁶² V následujících subkapitolách jsou pak pojmy modifikovány směrnici mezirezortní komise a materiálem Fondu národního majetku.

Devastace krajiny – je uvědomělý nebo neuvědomělý zásah člověka, který intenzivně narušuje geomorfologický charakter a biologickou rovnováhu krajiny, devastaci mohou způsobit i přírodní živly.

Plán otvírky, přípravy a dobývání – je součást žádosti o povolení hornické činnosti, zpracovává ho organizace určená k dobývání ložisek (definováno v ust. § 32 horního zákona).

Rekultivační prevence při hornické činnosti – je soustava technických opatření vytvářející vhodné podmínky pro usnadnění rekultivace devastovaných ploch, nebo předcházejících vzniku závažnějších degradací a devastací působených hornickou činností (vychází z ust. § 31 odst. 5 horního zákona).

Sanace – za sanaci se považuje odstranění škod na krajině komplexní úpravou území a územních struktur, sanace obsahuje i rekultivace všech pozemků dotčených vlivem dobývání (definováno v ust. § 31 odst. 5 horního zákona).

Souhrnný plán sanace a rekultivace – je rámcová studie navazující na územní plán oblasti aktivní plochy hornické činnosti. Vyjadřuje uspořádání krajiny v jisté časové etapě zahlazením škodlivých následků hornické činnosti. Rozhodující je hledisko využití půdního fondu a zlepšení životního prostředí narušeného hornickou činností (vychází z ust. § 31 odst. 5 horního zákona).

Rekultivace v technickém pojetí – zahrnuje celou soustavu technických a biologických opatření vedoucích k zúrodnění deficitních půd:

Přímá rekultivace – a) zemědělská rekultivace bez překryvu orníci

⁶² DIMITROVSKÝ K., *Zemědělské, lesnické a hydrikové rekultivace území ovlivněných báňskou činností*

b) způsob zakládání lesních porostů, při kterém lze použít tradičních způsobů zalesňování; uplatňuje se na výsypkových stanovištích jen v omezené míře a předpokládá půdní materiály s vysokou produkční schopností.

Nepřímá rekultivace – a) zemědělská rekultivace s převrstvením ornice.

b) metoda zakládání lesních porostů z vyvážené druhové skladby, avšak až po předchozí biologické přípravě výsypkových zemin (pěstování přípravných porostů).

Rekultivační cíl – je způsob konečného využití plochy nepříznivě dotčené hornickou nebo ostatní průmyslovou činností, v souladu se základními nástroji územního plánování.

Rekultivační cyklus – je soubor opatření technické a biologické povahy, časově ohraničuje rekultivační činnost na ploše, na níž byla devastace vyvolána hornickou činností, od zahájení prací až do ukončení rekultivace.

Ukončení rekultivace – je správní akt převodu plochy kultury z ostatních ploch na zemědělský nebo lesnický půdní fond případně vodní plochu, park apod.

Jak již bylo předesláno, pojmy definované přímo v horním zákoně a jeho prováděcích předpisech jsou součástí právního řádu, jsou závazné. Povinnost těžební společnosti provést sanační a rekultivační práce plyne přímo ze zákona. K ukončení rekultivace dochází při převodu rekultivované plochy z území bývalého důlního díla na území evidované jako les, zemědělskou půdu či jiný typ území. Vydání rozhodnutí o tomto převodu je podle právních předpisů ve správním řízení.

3.2. Pojmy ze směrnice mezirezortní komise ustavené k řešení ekologických škod vzniklých těžbou

Tyto pojmy vycházejí z textu směrnice mezirezortní komise, jmenované usnesením vlády České republiky ze dne 29. dubna 2002 pod č. 446/2002 Sb. Jde o definice k řešení ekologických škod, vzniklých těžbou před privatizací těžebních hnědouhelných společností v Ústeckém a Karlovarském kraji. Jde o pomocné vymezení pojmů, které mezirezortní komise využívá při financování projektů na odstranění škod.

Těžebně ekologickou škodou se rozumí takový stav těžbou narušeného území, který je v rozporu s ekologicky či hygienicky únosným stavem a v rozporu s obecně platnými právními předpisy.

Nápravná opatření znamenají soubor nutných odborných činností k nápravě, či odstranění těžebně ekologických škod, podle realizačního projektu nápravných opatření. Ve smyslu přílohy k usnesení vlády ze dne 18. března 2002 č. 272 se jedná o soubor prací směřujících k tvorbě a obnově lesních a zemědělských pozemků, vodních složek krajiny, krajinné zeleně, biokoridorů a biocenter, území pro účely využití volného času, ekologicky a přírodovědně orientovaných území a stavebních pozemků.

Vlastní *realizace nápravných opatření* postupuje dle schváleného realizačního projektu a v souladu s uzavřenou realizační smlouvou (smlouvou o dílo), kterou FNM ČR, jako zadavatel uzavřel s vybraným zhotovitelem.

3.3. *Pojmy z materiálu Fondu národního majetku č. 00489-2002-240-S-2633*

Tyto definice vycházejí přímo z materiálu Fondu národního majetku, který byl zpracován jako podklad pro řešení těžebně ekologických škod, vzniklých před privatizací těžebních hnědouhelných společností v Ústeckém a Karlovarském kraji. Opět jde o pomocné vymezení pojmů.

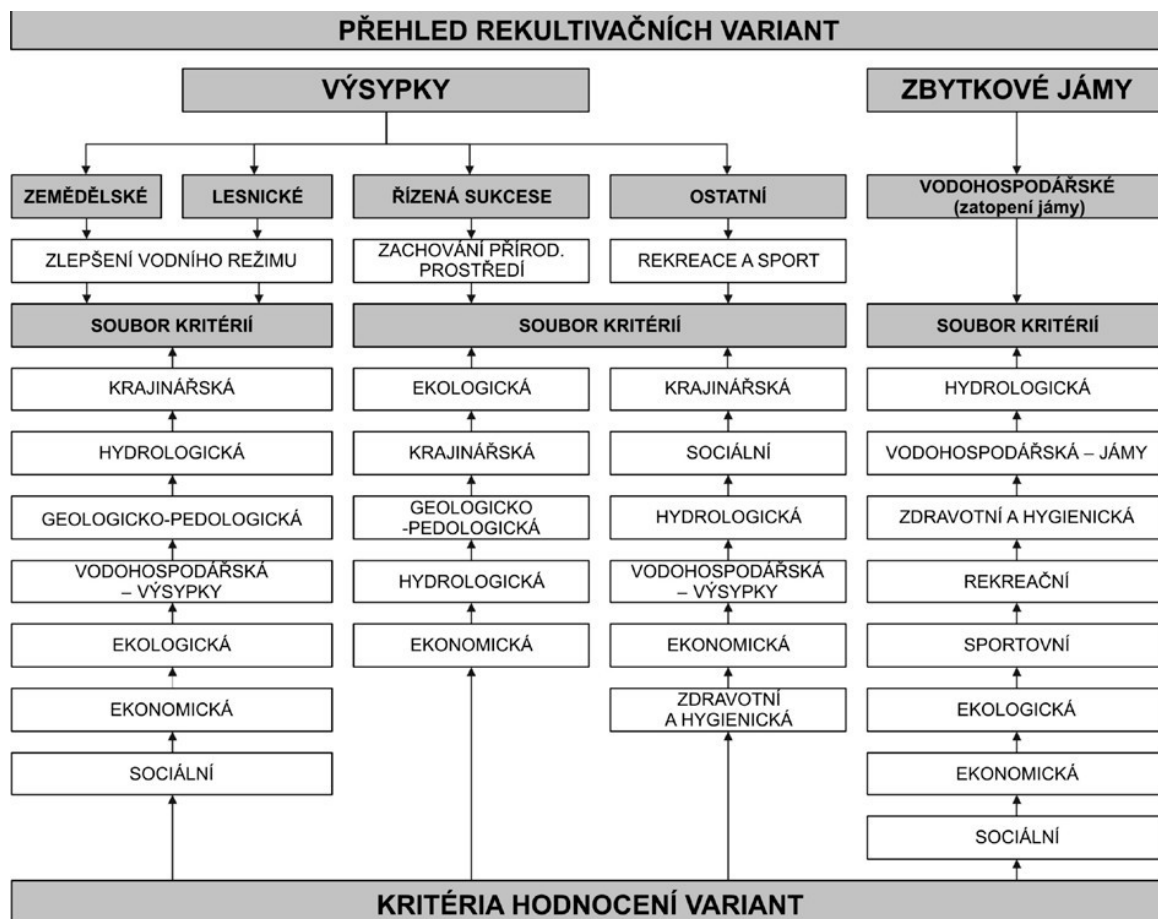
Sanace je chápána jako soubor prací na horninovém a vodním prostředí, které bylo postiženo znečištěním, či jiným negativním zásahem antropogenního původu, jenž by mohl nepříznivě ovlivnit lidské zdraví či životní prostředí. Jedná se například o sanaci sesuvů a skluzů na výsypkách, o zemní práce prováděné při závěrečné likvidaci povrchového lomu, s cílem převrstvení a utěsnění uhelné sloje, či práce na likvidaci opuštěných důlních lokalit, např. úpravy důlních vod, úpravy uhlí, hlubinné doly - zejména je-li jejich likvidace spojená s odstraňováním kontaminace na těchto lokalitách

Rekultivace je chápána jako řízený proces obnovy krajiny postižené těžební činností, a to jak přímo - vnější a vnitřní výsypky, povrchové lomy, tak i nepřímo - krajina poddolovaná hlubinnými doly. Cílem rekultivačních prací je obnovení přirozené rovnováhy krajiny. Rekultivace se podle cílového využití krajiny dělí na zemědělskou (orná půda, trvalé travní porosty, sady, vinice), lesnickou (ochranné lesy), vodní (vodoteče, drobné vodní nádrže, jezera ve zbytkových jámách) a ostatní (parky, krajinná zeleň a plochy pro další využití člověkem). Soubor prací zahrnuje jak práce technického charakteru, zemní a stavební práce, tak i biologického charakteru (agrocyclus, lesní výsadba, zatravnění atd. a následná pěstební péče). Revitalizace je, dle definice vládního usnesení č. 272/2002, souborem prací s využitím sanačních a rekultivačních prací, jejichž cílem je tvorba a obnova složek krajiny v členění dle přílohy č. II. vl. usn. č. 272/2002.

V obecné rovině je *revitalizace* obnovou, oživením něčeho nefunkčního. Na rekultivovaných plochách, z čistě ekologického hlediska, není nutné provádět revitalizaci za předpokladu, že rekultivace by byla provedena správně. V opačném případě je třeba provést revitalizaci - tedy obnovení přirozených funkcí ekosystémů. Revitalizace však není pouze čistě přírodní záležitostí. Je třeba ji chápat jako obnovení ekologických, hospodářských a sociálních funkcí krajiny. Je proto uskutečňována nejen na rekultivovaných plochách, ale i v území navazujícím na báňskou činnost tak, aby bylo dosaženo základního principu revitalizace - návratu života do krajiny, a to v tom nejširším smyslu, návratu přírody i člověka. Revitalizace je tedy chápána, jako určitá nadstavba nad sanačními a rekultivačními pracemi. Usnadňuje budoucí resocializaci území.

3.4. *Přehled rekultivačních variant*

Přehled rekultivačních variant slouží jako rámec pro zařazení jednotlivých metod rekultivace a jejich utřídění. Pomáhá při hodnocení jednotlivých variant rekultivace. Byl převzat z materiálu s názvem „*Metodika optimalizace rekultivačních a sanačních postupů pro těžbou zdevastované krajinné celky s důrazem na ochranu vod a ekologickou stabilitu.*“ Materiál byl publikován pod vedením odborného řešitele Prof. Ing. Pavla Kováře, DrSc. v prosinci 2011 Českou zemědělskou univerzitou, Fakultou životního prostředí, katedrou biotechnických úprav krajiny v rámci projektu Mze -NAZVQH 92091.

4. Koncepce revitalizace území Karlovarského kraje zasažených těžbou hnědého uhlí

4.1. *Dokumenty o útlumu těžby uhlí - stanovení limitů těžby z usnesení vlády č. 490/91.*

Útlum velkolomové povrchové těžby hnědého uhlí v regionu Karlovarského kraje byl způsoben několika faktory. Mezi nimi hrály zpočátku prim celospolečenské změny, zahájené v Listopadu 1989. Demokratizující se Československo kladlo důraz na ochranu životního prostředí, místo budování těžkého průmyslu. To snížilo nároky na poptávku v těžbě hnědého uhlí, které již nebylo tradičním odběratelům dodáváno v takovém množství, jako do roku 1989. Navíc došlo k postupné privatizaci těchto velkých odběratelů, což vyvolalo tlak na lepší hospodaření s energiemi. Někteří tradiční odběratelé postupem doby zanikli.

Restrukturalizace českého hospodářství po roce 1990 vedla k poklesu podílu tuhých paliv ve struktuře konečné spotřeby energie. Průvodní jev procesu je rovněž restrukturalizace a privatizace uhelného průmyslu. Útlum byl zahájen, aniž by došlo k úplnému vydobytí ložiska. K předčasnému ukončení těžby rovněž přispěla vyhláška Ministerstva životního prostředí České republiky č. 206/1993 Sb., na jejímž základě byly v Sokolovské pánvi odepsány zbývající uhelné zásoby sloje Josef, pro nadměrný obsah síry. Od 1. 1. 1994 mohly být v podstatě těženy jen sloje Anežka a Antonín s nižším obsahem síry.

Vyhláška č. 206/1993 Sb. stanovila:

§ 3 Požadavky na kvalitu paliv

(1) Požadavky na kvalitu paliv jsou stanoveny v přílohách č. 1 až 3.

(2) Požadavky na kvalitu paliv podle odstavce 1 platí takto:

a) podle přílohy č. 1 počínaje dnem 1. ledna 1994 bez časového omezení,

b) podle přílohy č. 2 počínaje dnem 1. ledna 1994 a konče dnem 31. prosince 1994,

c) podle přílohy č. 3 počínaje dnem 1. ledna 1995 bez časového omezení.

(3) Ustanovení předchozích odstavců se nevztahují na palivo, pokud bude použito v zařízení vybaveném odsiřovacím zařízením.⁶³

Jak je patrné, požadavky na kvalitu podle vyhlášky byly odstupňovány pro území se zvláštní ochranou ovzduší (limity sirnatosti byly platné od 1. 1. 2014 a byly uvedeny v příloze č. 1 vyhlášky).

Pro ostatní území platily na přechodnou dobu od 1. 1. 1994 do 31. 12. 1994 mírnější limity uvedené v příloze č. 2 citované vyhlášky. Následně, s účinností od 1. 1. 1995 pak byly zavedeny stejné limity maximální sirnatosti jako v příloze č. 1.

Pokud byl spotřebitel vybaven odsiřovacím zařízením, mohl odebírat i uhlí s vyšším obsahem síry.

Požadavky na kvalitu dodávaných paliv pro oblasti vyžadující zvláštní ochranu ovzduší⁶⁴ platné od 1. ledna 1994

Druh paliva	Obsah S	Měrná sirnatost	
Účel použití pro	S_{max}^d /%hm./	S_{m}^t stří. /g.MJ ⁻¹ /	S_{m}^t stří. /g.MJ ⁻¹ /
PEVNÁ PALIVA TUZEMSKÁ			
A. Hnědé uhlí pro			
a) obyvatelstvo	-	0,57	1,07
b) podnikání	-	0,80	1,20
c) energet. zařízení	-	-	1,90
B. Brikety			
pro všechny uživatele	-	-	0,60
C. Černé uhlí pro			
a) obyvatelstvo	-	0,52	0,78
b) podnikání	-	0,52	0,78
c) energet. zařízení	-	-	1,90
PEVNÁ PALIVA DOVÁŽENÁ			
A. Hnědé uhlí	0,80	-	0,50
B. Brikety	1,00	-	0,50
C. Černé uhlí	1,00	-	0,50
KAPALNÁ PALIVA			
a) obyvatelstvo	1,00	-	-
b) podnikání	3,00	-	-
ADITIVOVANÁ PALIVA			
Účel použití pro		Max. měrná emise (SO ₂) _m ^t max /g.MJ ⁻¹ /	
a) obyvatelstvo		2,05	
b) podnikání		2,30	
c) energet. zařízení		3,60	

⁶³ Převzato z <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1993-206/zneni-19930806>

Příloha č. 2 k vyhlášce č. 206/1993 Sb.

Požadavky na kvalitu dodávaných paliv pro ostatní oblasti platné v době od 1. ledna 1994 do 31. prosince 1994

Druh paliva	Obsah S	Měrná símatost	
Účel použití pro	S^d_{\max} /%hm./	S'_m stř. /g.MJ ⁻¹ /	S'_m stř. /g.MJ ⁻¹ /
PEVNÁ PALIVA TUZEMSKÁ			
A. Hnědé uhlí pro			
a) obyvatelstvo	-	0,65	1,20
b) podnikání	-	0,95	1,70
c) energet. zařízení	-	-	1,90
B. Brikety			
pro všechny uživatele	-	-	0,60
C. Černé uhlí pro			
a) obyvatelstvo	-	0,52	0,78
b) podnikání	-	0,52	0,78
c) energet. zařízení	-	-	1,90
PEVNÁ PALIVA DOVÁŽENÁ			
A. Hnědé uhlí	0,80	-	0,50
B. Brikety	1,00	-	0,50
C. Černé uhlí	1,00	-	0,50
KAPALNÁ PALIVA			
a) obyvatelstvo	1,00	-	-
b) podnikání	3,00	-	-
ADITIVOVANÁ PALIVA			
Účel použití pro		Max. měrná emise (SO ₂) _m max /g.MJ ⁻¹ /	
a) obyvatelstvo		2,30	
b) podnikání		3,20	
c) energet. zařízení		3,60	

Vedle snížení poptávky ze strany průmyslových podniků, došlo také ke snížení poptávky u menších odběratelů, zejména domácností. Od roku 1991 stát zahájil program plynofikace obcí, který umožnil masový přechod domácností na vytápění jinými palivy, nejvíce svítiplynem, později zemním plynem, či elektřinou. Na přechod k vytápění jinými palivy, než uhlím, či briketami, resp. na nákup kotle na plynná paliva, či elektrokotle byly poskytovány již v roce 1991 dotace, vázané na dobu pěti let vytápění novým palivem. V pozdějších letech došlo k vysokému růstu cen, jak u elektřiny, tak i u plyných paliv. To později způsobilo odklon domácností od vytápění plynem, mnohé obce musely vracet dotace na nedokončené programy plynofikace. Domácnosti se ale již k uhlí, či briketám nevrátily v takovém množství, jaké bylo z počátku devadesátých let. Cena uhlí a briket se mezitím také prudce zvýšila v návaznosti na tržní cenu ostatních paliv. V současné době domácnosti velmi často využívají k vytápění kusové dřevo, či dřevní pelety.

Snížení poptávky po uhlí, a závazky demokratizujícího se Československa v oblasti ochrany životního prostředí, byly také příčinou rozhodnutí o omezení velkolomové těžby uhlí,

a zvýšení účinnosti odsíření tepelných elektráren. Následným krokem bylo rozhodnutí o stanovení tzv. těžebních limitů, tedy vymezení území v krajině, kde už nemůže těžba být prováděna. Legislativně jde o rozhodnutí vlády České republiky, vláda rozhoduje usnesením. Velmi známé je stanovení limitů těžby pro obec Horní Jiřetín u Teplic, kdy se uvažuje o jejich prolomení a umožnění další těžby. Riziko, které může vést k prolomení limitů, bylo uvedeno v předchozí části práce u komentáře judikátu Nejvyššího soudu.

Pro území Sokolovské pánve je stěžejním dokumentem usnesení vlády České republiky ze dne 27. 11. 1991, publikované pod č. 490/1991. Text usnesení je poměrně krátký, má několik částí. V úvodu je vládou konstatováno, že *„stav životního prostředí v okrese Sokolov je stejně kritický, jako v pánevních okresech bývalého Severočeského kraje a že intenzita a kumulace negativních dopadů pro obyvatelstvo a krajinu je na malém území sokolovského okresu obdobná jako v severočeské hnědouhelné pánvi; životní prostředí je negativně ovlivňováno zejména intenzivní těžbou uhlí, výrobními obory chemického a strojírenského průmyslu a produkcí svítiplynu, briket a elektrické energie v kombinátech Vřesová a Tisová“*.⁶⁴ V textu je ukryta kritika předchozí doby centrálně plánovaného hospodářství, které naopak bodování dolů, palivového kombinátu Vřesová a ústřední třídirny Tisová (spojené s elektrárnou Tisová) pokládalo za znamení vysoké úrovně blahobytu. Vláda v demokratické zemi však dospěla k závěru, že tyto benefity byly vykoupeny devastací životního prostředí, které je ve stejně špatném stavu, jako území v severních Čechách.

V další části citovaného usnesení vláda *„schvaluje program ozdravení životního prostředí okresu Sokolov na léta 1992 až 1995 s výhledem do roku 2000“*⁶⁵. Jde o aktivní opatření, které reaguje na konstatování neutěšeného stavu a umožňuje tento stav napravit. Poslední částí textu citovaného usnesení je uložení úkolů vyplývajících z konkrétních ustanovení programu. V textu je doslova uvedeno, že vláda *„...ukládá ministrům pro hospodářskou politiku a rozvoj, průmyslu, financí, zemědělství, zdravotnictví, práce a sociálních věcí a životního prostředí, předsedovi Českého báňského úřadu zajistit plnění úkolů, uvedených v Programu, dále ministru financí posoudit do 31. prosince 1991 možnost stanovení systému profinancování potřeb na ekologická opatření s přednostním využitím finančních prostředků, vytvořených v regionu, ministru pro hospodářskou politiku a rozvoj vycházet ze závazných linií omezení těžby a výsypek uvedených v části IV. tohoto materiálu při koncipování energetické politiky České republiky; neuvažovat otvírku lomu Čankov na*

⁶⁴ Usnesení vlády České republiky ze dne 27. 11. 1991, č. 490/1991

⁶⁵ Usnesení vlády České republiky ze dne 27. 11. 1991, č. 490/1991

Karlovarsku, a konečně ministru životního prostředí: za a) zpracovat do 29. listopadu 1991 ve spolupráci s okresním úřadem Sokolov návrh konkrétních dotací ze státního fondu ochrany a tvorby životního prostředí na vybrané ekologické stavby pro rok 1992, za b) předložit do 15. října 1992 vládě kontrolní zprávu o plnění Programu“.⁶⁶ Jak vyplývá z citovaného textu, ve vládním usnesení došlo ke stanovení závazných limitů omezení těžby a výsypek u již existujících povrchových velkolomů a navíc bylo stanoveno, že se do budoucna vůbec nebude uvažovat o otvírce zcela nového lomu v lokalitě Čankova v blízkosti Karlových Varů.

Usnesení vlády České republiky z roku 1991 mělo pro nápravu škod v regionu Karlovarského kraje, resp. okresu Sokolov, naprosto zásadní vliv v tom, že došlo ke stanovení limitů těžby a zastavení další přípravy na těžbu v jiných lokalitách. To je velmi významný moment, neboť předchozí dokumenty těžbu neomezovaly. Důsledky usnesení č. 490/1991. spojené s návaznými prováděcími dokumenty se projevují dodnes. Tím, že nedošlo k otvírce nového povrchového velkolomu Čankov, je poslední těženou lokalitou velkolom Jiří - Družba otevřený v šedesátých letech minulého století, kde je uvažováno o těžbě do roku 2027. Zbylé zásoby uhlí, nacházející se na lokalitě Čankov a v dalších lokalitách nebudou těženy.

Je zde patrný rozdíl v postoji vlád z doby totality a vlád z doby po Listopadu 1989 – na místo důsledného rozšiřování těžby hnědého uhlí, dostala přednost ochrana životního prostředí a odpis nerostných zásob. Poprvé tak převážilo hledisko ochrany životního prostředí nad hlediskem ekonomickým, neboť z ekonomického hlediska jde o ztráty plynoucí ze ztráty tržeb za nevytěžené uhlí, ztráty pracovních míst a nákladů na řešení nezaměstnanosti a dále z nákladů na ozdravení krajiny. V celé Sokolovské pánvi, jak v západní, tak i východní části, bylo v důsledku stanovení těžebních limitů zablokováno a odepsáno celkem 217 miliónu tun zásob uhlí.⁶⁷ Toto uhlí zůstane uloženo v uhelných slojích Anežka, Antonín a Josef v terénu. Jak velké množství zásob bylo odepsáno? V roce 1997 byla v Sokolovské pánvi vytěžena jedna miliarda tun hnědého uhlí, lze tak říci, že byla odepsána zhruba pětina všech zásob. Z ekonomického hlediska se zdá, že jde o značnou ztrátu. Vyhláškou Ministerstva životního prostředí č. 206/1993 Sb. ze dne 8. 7. 1993 byly stanoveny požadavky na kvalitu pevných paliv k přímému spalování a jejich prodeji obyvatelstvu, pro podnikatele a pro energetická zařízení. Možnost spalovat uhlí s nejvyšším obsahem síry měla právě energetická zařízení, vybavená zařízením na odsíření spalin. Část z odepsaných zásob nebylo možné do budoucna

⁶⁶ Usnesení vlády České republiky ze dne 27. 11. 1991, č. 490/1991

⁶⁷ Strana č. 3 kapitoly č. 9 zakázky FNM ČR č. 00489-2002-240-S-2633

použit z důvodů ochrany ovzduší, jedná se o uhlí s vyšším obsahem síry. Jeho spalování by stále zatěžovalo životní prostředí. Odpisem zásob sirnatého uhlí možná došlo k účetní ztrátě, je ale otázkou, zda by tržby z těžby takového uhlí, vyvážily náklady na odsíření a na odstranění škod v krajině. Zisk se ve světle těchto okolností jeví jako diskutabilní.

Na usnesení č. 490/1991 navazovalo několik dalších dokumentů, zejména program na ozdravění životního prostředí okresu Sokolov. Významné je usnesení vlády České republiky č. 272/2002. Toto usnesení reaguje na situaci vzniklou během procesu privatizace uhelných společností v Karlovarském a Ústeckém kraji (zejména Mostecké uhelné a Sokolovské uhelné). Stát se prostřednictvím vlády zavázal k úhradě ekologických škod vzniklých před privatizací těchto společností, aby náklady na odstranění těchto škod hradil stát, ne subjekty privatizující uhelné společnosti. Vláda uložila „*ministru financí zabezpečit neprodleně prostřednictvím Fondu národního majetku České republiky realizaci usnesení vlády z 20. února 2002 č. 189, o změně usnesení vlády z 16. ledna 2002 č. 50, ke Zprávě o hospodářské situaci Ústeckého kraje, v souladu s přílohou tohoto usnesení a se zákonem č. 199/1994 Sb., o zadávání veřejných zakázek, ve znění pozdějších předpisů, § 18 odst. 2 písm. b), bod 4 zákona č. 171/1991 Sb., o působnosti orgánů České republiky ve věcech převodů majetku státu na jiné osoby a o Fondu národního majetku České republiky, ve znění pozdějších předpisů*“.⁶⁸ Usnesení vlády č. 272/200 Sb. navazuje na usnesení vlády č. 189/2002 Sb. ve znění usnesení vlády č. 50/2002 Sb., které se původně zabývalo náhradou financování ekologických škod pouze v Ústeckém kraji. Následně vláda rozšířila toto usnesení i na stejně postižený Karlovarský kraj. Díky tomu, bylo možné zahájit nápravu škod na životním prostředí v celém Podkrušnohoří.

Fond národního majetku následně pod číslem zakázky 00489-2002-240-S-2633 nechal vypracovat studii zabývající se problematikou nápravy škod na životním prostředí. V kapitole č. 4 tohoto materiálu, jsou hodnoceny navrhované rekultivace. Studie není právním předpisem, vytváří ale rámec pro další postup revitalizace. Ve studii rozpracované postupy jsou podkladem pro další rozhodnutí, která jsou již vypracována podle požadavků právních předpisů (stavební řízení, posouzení EIA apod.). Studie především konstatuje, že revitalizace území se v obou revírech provádí déle, než 50 let, prošla vývojem a to od ozeleňování, přes zemědělskou formu rekultivací a po roce 1990 k lesnické formě rekultivací. Nový přístup u

⁶⁸ Usnesení vlády České republiky ze dne 18. 3.2002, č. 272/2002

velkoplošných rekultivací spočívá v tom, že pro obnovu krajiny „...je nutno posílit základní ekologické principy, t.j. toky vody, energie a látek a v rámci nich zejména obnova vodního režimu v krajině dříve výrazně zamokřené a s tím související návrat malého uzavřeného koloběhu vody do této krajiny“.⁶⁹ Do budoucna nemá být uvažováno jen o hospodářském využívání rekultivovaných pozemků, ale o pomoci k obnově těch funkcí krajiny, které byly přirozené před započítáním těžby hnědého uhlí. Jde o zásadní změnu na cíl rekultivací: Na místo umělého vytvoření ploch s předem určeným způsobem využití, jde o vytvoření podmínek pro návrat funkcí, pomocí kterých se celá krajina může obnovovat přirozeně.

Kromě změn v přístupu ke způsobu rekultivace, je ve studii obsažen i návrh, jak financovat práce směřující k nápravě škod. Podle st. § 35 horního zákona musí těžební společnost povinně provést úpravu na pozemcích, které byly narušeny těžbou. Jde o důlní provozy, kterými jsou typicky těžební jáma a výsypky. Na tyto úpravy musí těžební společnost vytvářet finanční rezervu, jejíž konkrétní tvorba a využití, je projednáváno příslušným obvodním báňským úřadem. Jak ale financovat úpravy na pozemcích, které nebyly bezprostředně zasaženy těžbou, nejsou přímo výsypkou, nebo těžební jámou? Může jít o vodní toky, remízky, nebo jiná taková území, které se nacházejí v blízkosti výsypky nebo těžebního lomu. Nejsou-li ale narušeny těžbou, pak se na ně povinnost těžební společnosti k tvorbě finančních rezerv nevztahuje. Právě na financování těchto aktivit, bylo přijato již zmíněné usnesení vlády č. 272/2002. Toto usnesení ve své příloze výslovně stanoví:

*Ekologickou škodou, tzn. škodou na životním prostředí, ve smyslu usnesení vlády z 20. února 2002 č. 189, o změně usnesení vlády z 16. ledna 2002 č. 50, ke Zprávě o hospodářské situaci Ústeckého kraje, se rozumí takový stav území narušeného těžbou, který je v rozporu s ekologicky či hygienicky únosným stavem a s obecně závaznými právními předpisy. Pracemi na odstraňování škod na životním prostředí, jejichž cílem je s využitím sanačních a rekultivačních prací revitalizace krajiny, je soubor prací směřujících k tvorbě a obnově:*a) lesních porostů,

b) zemědělských pozemků,

c) vodních složek krajiny,

d) krajinné zeleně,

e) biokoridorů a biocenter,

f) území pro účely využití volného času,

⁶⁹ Strana č. 2 kapitoly č. 4 zakázky FNM ČR č. 00489-2002-240-S-2633

g) ekologicky a přírodovědně orientovaných území,

h) stavebních pozemků.⁷⁰

Jak je patrné z textu, škody na životním prostředí jsou pojaty mnohem širěji, než jen na území dotčené těžbou. Z tohoto důvodu, nebylo možné požadovat po těžebních společnostech, aby se zavázaly vedle povinné tvorby rezerv, ještě k financování dalších nákladů na tvorbu krajiny. Tvorba krajiny, obnova jejích přirozených funkcí, to je úkol nikoliv pro těžební společnost, ale pro stát a jeho organizační složky. Z tohoto důvodu se k financování zavázal stát a tyto rekultivační práce v krajině jsou prováděny za účasti těžebních společností, ale na náklady státu.

Usnesení vlády č. 50, 189 a 272 z roku 2002 jsou také známé jako „15 mld. Kč z privatizačních výnosů“. Jde o účast státu na nákladech revitalizace krajiny narušené těžební činností státních hnědouhelných podniků.⁷¹ Tento materiál byl v následujících letech aktualizován dalšími usneseními Vlády České republiky. Do současné doby se jedná o tato usnesení č. 446/2002; č. 257/2004; č. 1075/2004; č. 468/2005; č. 888/2005; č. 637/2006; č. 156/2006; č. 53/2007; č. 624/2008; č. 1074/2008; č. 882/2009; č. 1276/2009; č. 879/2010; č. 704/2011; č. 263/2012 a č. 743/2013. Je zřejmé, že reprezentace všech politických stran, které po volbách sestavily Vládu České republiky, zasahovaly do procesu odstraňování škod způsobených povrchovou těžbou.

4.2. Projekty k odstraňování ekologických škod v západní části Sokolovské pánve

Konkrétní rozsah státem placených rekultivací byl rozpracován odděleně na západní a dále na východní část Sokolovské pánve. Toto oddělení bylo použito proto, že v západní části Sokolovské pánve byla těžba již ukončena a bylo možné zahájit práce na odstraňování škod dříve, než ve východní části Sokolovské pánve, kde těžba dosud probíhá a kde je odstraňování škod zatím ve fázi příprav.

Pro západní část pánve byly připraveny konkrétní projekty na jednotlivá území. Ty byly podrobněji rozpracovány, již ve formě projektové dokumentace předkládané pro

⁷⁰ Příloha k usnesení vlády České republiky ze dne 18. 3. 2002, č. 272/2002

⁷¹ Převzato z <http://www.15miliard.cz/index.php>

příslušné orgány veřejné správy. Území zahrnuje zejména lokality velkolomu Medard - Libík, velkolomu Silvestr, lomu Boden a území, která je propojují. Tyto lomy jsou spojeny s těžbou uhlí probíhající intenzivně zejména v druhé polovině dvacátého století. Vedle nich bylo do projektů zařazeno území lomu Boží Požehnání u Kynšperka nad Ohří, které bylo k těžbě využíváno na konci století devatenáctého, a těžba zde probíhala do druhé světové války.

V oblasti západní části Sokolovské pánve byly konkrétně rozpracovány tyto plošné sanační a rekultivační projekty: Nejzápadněji v regionu jde o projekt č. 403 - sanace drážního pilíře a revitalizace přilehlého území - lom Boží Požehnání. Dále projekt č. 587 - rekultivace výsypky Lítov - převrstvení. Projekty č. 467 a 468 jsou rekultivace severní části výsypky Lítov 2. a 3. etapa. Plošně největšími jsou projekty č. 461 zakládání sanační skrývky na lomu Medard - Libík a č. 462 až č. 466 rekultivace Medard - Libík označené jako III. etapa; jižní svahy I. a II. etapa a severní část I. etapa. Pro zatopení lomu Medard - Libík byly klíčové projekty č. 398 a 399 označené jako zatopení zbytkové jámy lomu Medard - Libík, 1. stavba jímání vody SO 501 jímání vody a zatopení zbytkové jámy lomu Medard - Libík, 2. stavba - opevnění břehové linie a terénní úpravy. Dalším projektem je č. 582 označený jako Silvestr II.A - rekultivace výsypky a konečně projekt č. 585 označený jako rekultivace Silvestr III. 1 etapa. Všechny tyto projekty byly v květnu 2010 zpracovány firmou Recoplan s.r.o. se sídlem v Mostě, objednatel díla byla Česká republika – Ministerstvo financí.

4.3. Projekty k odstraňování ekologických škod ve východní části Sokolovské pánve

Východní část Sokolovské uhelné pánve je posledním územím části Karlovarského kraje, resp. okresu Sokolov, kde se dosud těží hnědé uhlí. Jde nyní o nejzápadněji položený provozovaný povrchový důl, ležící na území České republiky, velkolom Jiří - Družba. U obce Nová Role a u Loketské výsypky, lze nalézt areál kdysi naplánovaného lomu Čaňkov, k jehož otvírce nedošlo díky vládnímu usnesení č. 491 z roku 1991. Samotný Čaňkov je velmi blízko lázní Karlovy Vary. Jde o potvrzení zásob hnědé uhlí přímo na území Karlových Varů, které bylo v minulosti těženo hlubinnými doly. Představa, že by přímo na okraji území našeho největšího lázeňského města začínal povrchový velkolom, těžící hnědé uhlí a uvolňující

poléťavý prach, může nyní přijít úsměvná. Do roku 1991 bylo otevření lomu a povolení těžby skutečně plánováno.

Stejně jako u západní části Sokolovské pánve bylo ve východní části rozpracováno několik plošných projektů, které mají již nyní za cíl odstranit ekologické škody. A stejně, jako u západní části Sokolovské pánve byly všechny projekty zpracovány v květnu 2010 firmou Recoplan s.r.o. na objednávku České republiky - Ministerstva financí.

Jde o tyto projekty: Č. 391 označený jako rekultivace Podkrušnohorské výsypky X. etapa, dále č. 392 označený jako rekultivace XI. etapy Podkrušnohorské výsypky; č. 393 označený rekultivace XII. etapy Podkrušnohorské výsypky; č. 459 označený jako rekultivace Podkrušnohorské výsypky III. etapa, č. 460 rekultivace Podkrušnohorské výsypky IV. etapa a konečně č. 583 označený jako Podkrušnohorské výsypka VI. etapa revitalizace. Jde o projekty, které se týkají plošné úpravy území Podkrušnohorské výsypky. Tu je nyní možné rekultivovat, neboť už není využívána pro ukládání skrývky. U provozovaného velkolomu Jiří – Družba je skrývka ukládána do jiných výsypek - vnitřních výsypek.

4.4. *Ferropolis - příklad revitalizace území v zahraničí*

Z důvodů porovnání praxe při odstraňování ekologických škod na území České republiky a v okolních státech, bude v této práci zmíněn příklad projektu Ferropolis ze Spolkové republiky Německo. Informace o tomto projektu jsou čerpány ze sborníku konference Budoucnost 2005. Konference se konala v dnech 5. a 6. října 2005 v Chodově. Ve sborníku vyšly referáty popisující úspěšné projekty revitalizace krajiny postižené těžbou. Jedním z těchto projektů je Ferropolis se kterým účastníky konference seznámil Dr. Harald Kegler působící na Laboratory for Regional Planning.

Jde o území povrchových dolů u Gräfenhainichenu v území mezi pohořím Harz a Zittauer Gebirge. Na tomto území se nacházelo 224 povrchových dolů, které měly být asanovány částkou asi 7,5 mld. €. Na sanaci území se dohodly spolková vláda a dále vlády spolkových zemí Sasko, Braniborsko a Sasko-Anhaltsko. Ferropolis leží v oblasti Bitterfelder v místě bývalého povrchového dolu Golpa - Nord. Projekt byl odstartován v roce 1991, v roce 1995 bylo rozhodnuto, že bude představen na výstavě EXPO 2000. Základní myšlenkou

projektu bylo vytvořit kulturní krajinu s využitím bývalých těžních strojů. Pět vysloužilých kolesových rypadel, korečkových bagrů a zakladačů o délce 150 m a výšce 30 m bylo přesunuto do společného prostoru, aby v něm vytvořily oddechový park. Stroje jsou od roku 1994 památkově chráněny. Slouží jako muzejní expozice ukazující, jakými postupy byla prováděna těžba uhlí.

Samotný povrchový důl Golpa - Nord byl v provozu od roku 1958 do roku 1991, bylo z něj vytěženo celkem 69,9 mil. tun uhlí a 341,3 mil. m³ skrývky na rozloze 1.915 hektarů. Jáma dolu byla zaplavena metodou zastavení čerpání spodní vody, a z ní bylo vytvořeno jezero Gremminer See. Již během zaplavování dolu, bylo veřejnosti umožněno, aby navštěvovala areál, byly prováděny víkendové komentované prohlídky.

Variant využití bylo několik. Původně bylo plánováno, že důl zůstane suchý, ale to by znamenalo náklady zhruba 1.000.000 tehdejších marek ročně na čerpání spodních vod v objemu 5.000.000 až 7.000.000 m³ spodní vody. Udržení dolu v suchém stavu by tak znamenalo enormní náklady. Proto bylo v roce 1999 rozhodnuto o zatopení dolu s tím, že do konce roku 2004 dosáhne hladina konečné kóty 78,6 m. n. m. Jezero má plochu 543 hektarů, od roku 2000 bylo zatápěno nejen přirozeně spodní vodou, ale také vodou z blízko tekoucí řeky Mulde, bylo přivedeno 69.400. 000. m³ vody. V okolí dolu byl zřízen větrný park, přímo mezi velkostroji byla zřízena aréna pro kulturní akce a koncerty v rozvodně 30 kV je muzeum. Jezero bylo v roce 2004 privatizováno s cílem vytvořit rekreační oblast s lodní dopravou. Od roku 1996 do roku 2003 stoupl počet návštěvníků z 3.000 na 50.000 denně, za vstup do areálů je vybíráno vstupné. Útlum těžby hnědého uhlí a odstranění následků této těžby v krajině byl ve Spolkové republice Německo řešen zhruba ve stejné době, jako v České republice. Rozdíl mezi prováděním rekultivací v České republice a Spolkové republice Německo je v přístupu na rekultivovaná území: V Německu návštěvníci za vstup platili a byla jim poskytována informace o průběhu rekultivací. V České republice je do rekultivovaných území vstup zakázán.

Metody řešení odstranění škod jsou si v obou zemích velmi podobné. Podobné jsou i náklady na rekultivaci krajiny, jak na území Spolkové republiky Německo, tak i na území České republiky jde o jednotky miliard. Lze tak říci, že rekultivace prováděné na území Karlovarského kraje jsou prováděny podle měřítek srovnatelných i v zahraničí. Konkrétní projekty budou popsány v další části práce.

4.5. Vazba rekultivací na územně plánovací dokumentaci

V této části práce bude popsáno zakotvení rekultivačních projektů do územní dokumentace územního celku Karlovarského kraje. Ta vychází z územně plánovací dokumentace obcí, které se nacházejí na území kraje. V případě jezera Medard - Libík jde především o plánovací dokumentaci města Sokolov. Aktualizovaná verze územně analytického podkladu města Sokolov byla vypracována dne 31. 12. 2014 Institutem regionálních informací, s.r.o. Brno.

V textové části této dokumentace je na str. 84 konstatováno: „Na území ORP Sokolov se v souvislosti s projektem jezera Medard plánuje vznik rekreační oblasti s pracovním názvem Sokolovsko. Projekt má formu urbanistické studie a řešené území zahrnuje západní část Sokolovské uhelné pánve představovanou zejména společnou zbytkovou jámou dolů Medard – Libík s výsypkami Lítov – Boden a Gustav. Řešené území zasahuje do území sedmi obcí: Bukovany, Citice, Habartov, Chlum Svaté Maří, Lomnice Sokolov a Svatava. Jezero Medard se nachází na severní straně tzv. „Lázeňského trojúhelníku“, který je významným regionem cestovního ruchu a na jižním okraji regionu Krušných hor. V budoucnosti by měl doplnit nabídku rekreačních atraktivit těchto regionů. Ubytovací kapacity jsou v rámci Karlovarského kraje koncentrovány především v ORP Karlovy Vary a ORP Mariánské Lázně, které jsou také nejnavštěvovanějšími destinacemi kraje, a to díky jejich lázeňskému využití.“⁷²

Rekultivační projekty jsou také zahrnuty přímo v územním plánu města Sokolov, když na str. č. 66 je uvedeno: „Rekultivace: Ve všech lokalitách navazujících na správní území města Sokolova jsou již vyznačeny plochy rekultivaci (včetně členění na lesní, vodní a zemědělskou), mimo území dolu Jiří, kde jsou vyznačena alternativní řešení. Vyhodnocení: Vzhledem k malé podrobnosti dokumentace ÚPg lze konstatovat, že ÚP Sokolov není v rozporu s ÚPg.“⁷³

Rekultivacemi budou těžební areály přeměněny do krajiny přírodního charakteru. Takto nově vytvořená krajina bude napojena na územní systémy ekologické stability (ÚSES). V územně plánovací dokumentaci Karlovarského kraje, v části „Urbanistická studie západní části Sokolovské pánve, jezero Medard“, je vymezen biokoridor řeky Ohře tímto způsobem:

⁷² Územně analytické podklady obce s rozšířenou působností Sokolov, strana 84 materiálu

⁷³ Územní plán Sokolov - III. textová část odůvodnění územního plánu, strana 66 materiálu

„V rámci ÚTP Nadregionální a regionální ÚSES ČR (územně-technický podklad), zpracovaného pro odbor územního plánování Ministerstva pro místní rozvoj České republiky Společností pro životní prostředí s.r.o. v roce 1996, je v zájmovém území vymezen nadregionální biokoridor v údolí Ohře. Nadregionální biokoridor údolím Ohře Amerika – Svatošské skály má v území vymezenou osu vodní a nivní (NRBK 40). Ochranné pásmo nadregionálního biokoridoru zasahuje do řešeného území. Na regionální úrovni jsou vymezeny následující prvky: Regionální biokoridor vymezený údolím Svatavy (RBK 20 112) propojuje RBC Svataavský vrch (RBC 10 109) s údolím Ohře, prochází podél východní hranice zbytkové jámy Medard - Libík. Regionální biocentrum výsypka Antonín (RBC 1161) je vymezené na ploše lesnické rekultivace, realizované v letech 1971 - 81. Předmětem ochrany jsou sukcesní stadia rekultivačního porostu, lze očekávat jeho stabilizační účinky na lesnické rekultivace vnitřní výsypky Medard - Libík. V současné době je zde navrhován přírodní park. Dále se v území nachází regionální biocentrum Svataavský vrch (RBC 10109) a Svatava (RBC 1142). Ostatní prvky ÚSES jsou vymezeny na lokální úrovni. Jsou vymezeny většinou podél vodních toků, propojují sídla a vedou po obvodu území narušených těžbou.“⁷⁴

V platných zásadách územního rozvoje Karlovarského kraje jsou rekultivační projekty zahrnuty na straně 20, kde je uvedeno: „Záměry rekultivace a revitalizace ploch po povrchové těžbě koordinovat s cílovou urbanistickou koncepcí využití území a novým formováním krajiny, protože rekultivace jsou zpravidla zahájeny již v průběhu těžby a často jen podle úzce oborových podkladů dle horního zákona a souvisejících předpisů, je nezbytné cílovou koncepcí využití území a formování krajiny schválit v dostatečném předstihu.“⁷⁵

Z výše uvedených dokumentů nástrojů územního plánování, jak na úrovni města Sokolov i na úrovni celého Karlovarského kraje vyplývá, že rekultivovaná území jsou zahrnuta v územně plánovací dokumentaci z velké části k rekreačnímu využití. Část z nich je plánována do nadregionálních biokoridorů, část z nich je plánována do regionálních biokoridorů. Rekultivační projekty tvoří nedílnou součást plánovací dokumentace a všechna povolení byla vydána v souladu s územními plány.

⁷⁴ Urbanistická studie západní části Sokolovské pánve, jezero Medard, strana 60 materiálu

⁷⁵ Zásady územního rozvoje Karlovarského kraje, strana 20 materiálu

5. Aplikace právních předpisů při rekultivaci vybraných území regionu Karlovarského kraje

5.1. Staré důlní dílo Boží Požehnání

Staré důlní dílo Boží Požehnání leží (z geologického hlediska) v Chebské uhelné pánvi. Samotný důl se skládal z několika povrchových lomů a hlubinného dolu. Těžba v něm probíhala od roku 1870 do roku 1945, kdy došlo k vyuhlení dolu. Do roku 1946 byly v blízkosti důlního díla v provozu Briketárna I. a Briketárna II. Ty po vyuhlení dolu zpracovávaly uhlí dodávané lanovkou dodanou v roce 1940 firmou Bleichert. Lanovka vedla z Dolního Rychnova až do Kynšperka, byla zničena po spojeneckém náletu na jaře 1945. Do dnešního dne se z celého areálu zachovaly dvě zbytkové jámy označené jako Boží Požehnání I. a II. resp. Jižní a Severní lom. Jámy byly po ukončení těžby samovolně zaplaveny spodní důlní vodou. Staré důlní dílo je v majetku společnosti Sokolovská uhelná, právní nástupce a.s. (dále jen Sokolovská uhelná).

Důlní dílo bylo zahrnuto mezi projekty k odstraňování ekologických škod v západní části Sokolovské uhelné pánve. Konkrétně jde o projekt č. 403. V popisu projektu je uvedeno: *„Na pilíři je umístěna hlavní železniční trať Karlovy Vary - Cheb. Součástí dnes nevyužívaného území je výsypný prostor (dnes již zalesněný) a odvodňovací rýha. Touto rýhou jsou odváděny vody čerpané ze severního lomu. Čerpáním vod je udržována hladina na takové úrovni, aby nedošlo k ohrožení stability uhelného pilíře nesoucího železniční trať. Čerpání vod je prováděno jen ze severního lomu, voda z jižního lomu prosakuje důlními chodbami do lomu severního a je takto udržována na úrovni o cca 3 m vyšší. Ukončení čerpání vod bez předchozí sanace uhelného pilíře není možné, což již v minulosti potvrdil svým stabilitním posudkem Prof. Ing. V. Limberk. Ke stabilitě pilíře se vyjadřoval také Prof. Ing. Dr. V. Mencl, DrSc. Nové stabilitní řešení zpracoval Ing. A. Radl, CSc. v roce 2003. Z důvodu nízké hladiny v obou lomech, strmostí ponechaných konečných svahů lomů a omezenému plošnému prostoru není možné jakékoliv využití výše popsaného území. Základním cílem sanace bývalých povrchových lomů a zároveň faktorem umožňujícím revitalizaci území je sanace drážního pilíře dle stabilitního posudku (pomocí opěrných lavic) a tím ukončení čerpání důlních vod. Bez náročné sanace pilíře nelze přerušit čerpání důlních*

vod a připravit tak území pro příměstskou rekreaci obyvatelstva.“ Realizační smlouva byla podepsána dne 3. 12. 2009 pod č. 0050/02-UV-004-SU0267 s termínem plnění 31. 12. 2011, zhotovitel byla Sokolovskou uhelnou vybrána firma Rekultivace Ústí nad Labem s.r.o., náklady 419.429.252,-Kč. Mezirezortní komise projekt projednala dne 6. 10. 2008.⁷⁶

V roce 2008 požádala Sokolovská uhelná o vydání stavebního povolení na stavbu označenou jako „Sanace drážního pilíře a revitalizace přilehlého území – lom Boží Požehnání mezi Chlumem Sv. Máří a Kynšperkem nad Ohří“. Stavba obsahuje zahlazení důlní činnosti hydrickou rekultivaci lomu a sanaci drážního pilíře stabilizačními kamennými lavicemi. Během provádění kamenných lavic nebyla již spodní voda čerpána, a hladina v obou lomech byla ponechána přirozenému vývoji. Po vystoupení hladiny o dalších 24 metrů na kótu 412 m. n. m. budou přebytečné vody vypouštěny samospádem z jámy lomu do řeky Ohře. K vypouštění vod bude použito nejprve vtokového objektu, dále potrubí světlosti DN 500 o délce 340,70 m, na ně má navazovat propustek světlosti DN 500 o délce 6,30 m a na tento propustek pak otevřený odvodňovací kanál až do řeky Ohře o délce 161,5 m. Na objekty sloužící k vypouštění vod do řeky Ohře bude zahájeno další stavební řízení na stavbu označenou jako „Boží Požehnání – udržování hladiny vody v jižním lomu“.

Z hlediska aplikace právních předpisů jde u účastníků řízení a dotčených orgánů veřejné správy o využití několika procesů. Prvním procesem je stavební řízení o využití území podle zákona č. 183/2006 Sb. ve znění pozdějších předpisů, který byl zahájen žádostí o stavební povolení na sanaci drážního pilíře podané dne 24. 6. 2008 Sokolovskou uhelnou. Stavební povolení bylo vydáno Městským úřadem v Kynšperku nad Ohří dne 18. 9. 2008 pod sp. zn. SÚ/04514/08/Dr, právní moci nabylo dne 17. 10. 2008. Navážka kameniva na vytvoření kamenných lavic a tím i zpevnění drážního pilíře prováděl realizátor stavby po vydání stavebního povolení v letech 2009 až 2011. Po dokončení prací Městský úřad v Kynšperku nad Ohří dne 25. 5. 2012 pod sp. zn. SÚ/02220/12/BB vydal kolaudační souhlas s užíváním stavby.

Na stavební řízení o sanaci drážního pilíře navazuje stavební řízení o umístění stavby udržování hladiny vody v jižním lomu, jde o potrubí, propustky a kanál v rozměrech popsanych na začátku této stránky. Rozhodnutí o umístění stavby bylo vydáno Městským úřadem v Kynšperku nad Ohří dne 7. 3. 2014 pod sp. zn. SÚ/08392/13/MM.

⁷⁶ Převzato z <http://www.15miliard.cz/utility.php>; odkaz na projekt 403

Druhým procesem je využití vodoprávního řízení, vedené vodoprávním úřadem, jímž je Městský úřad v Sokolově, podle zákona č. 254/2001 Sb. ve znění pozdějších předpisů. Na všechna rozhodnutí ve stavebním řízení navazuje rozhodnutí Městského úřadu v Sokolově ze dne 4. 8. 2014 vydané pod č. spisu 33836/2014/OŽP/JIKO o povolení k nakládání s povrchovými vodami na dobu životnosti vodního díla. Povolení bylo vydáno k vypouštění max. 31 l/s, což představuje 974,455 tis. m³/rok, vody mají být vypouštěny na říčním kilometru 217,75 řeky Ohře. Říční kilometráž vychází z měření směrem od ústí řeky k prameni, vody z lomu Boží Požehnání budou tedy vypouštěny do řeky Ohře cca 218 km od ústí řeky Ohře do Labe u Litoměřic.

Podle informací ze září 2014 poskytnuté Sokolovskou uhelnou bylo povolení vodoprávního úřadu napadeno odvoláním jednoho z účastníků řízení, proto zatím nebylo zahájeno budování vypouštěcího objektu, rekultivace není dokončena.

Z uvedených informací je patrné, že rekultivace důlního díla Boží Požehnání probíhá od roku 2002, kdy byla zahrnuta jako projekt č. 403, do zakázky zpracované pro Fond národního majetku pod č. 00489-2002-240-S-2633. Dosud provedené stavební práce byly prováděny mezi roky 2008 až 2012, šlo o práce na sanaci drážního pilíře. Další práce zatím neprobíhají, když bylo účastníkem vodoprávního řízení napadeno rozhodnutí vodoprávního úřadu. Práce na odstranění ekologických škod nejsou z důvodu odvolání účastníka dosud ukončeny. Přitom od zařazení do projektů na odstranění škod uplynula doba třinácti let. První strana citovaného rozhodnutí vodoprávního úřadu je přílohou této práce.

5.2. Průmyslové využití dolu Silvestr

Bývalý povrchový důl a výsypka Silvestr (dříve Sylvestr), leží mezi obcemi Dolní Rychnov, Citice a městem Březová západně od Sokolova. Těžba v dole začala v roce 1939 na sloji Anežka a od roku 1943 ve sloji Antonín. Těžba byla ukončena 30. 11. 1981. Celkově bylo vytěženo 50.818.012 m³ skrývky a 89.942.126 tun uhlí. To představuje 140.760.138 m³ materiálu. Po ukončení těžby, byl důl využit k uložení skrývky z jiných okolních povrchových dolů, tento proces probíhal od poloviny sedmdesátých let. Celkově zde bylo v tomto procesu

následného využití dolu uloženo 102.640.000 m³ skrývky, tedy větší množství skrývky, než bylo vytěženo.

Původní krajina byla svažité, se sklonem od pahorkatiny Slavkovského lesa směrem do údolí řeky Ohře. Na svazích rostly lesy s převažujícím podílem jehličnanů, svahem protékal Dolnorychnovský potok. Nově utvořená krajina vniklá nasypáním výsypek tento původní reliéf zachovala.

Poměrně rozsáhlé území bývalého dolu, bylo rozděleno na tři základní části s rozdílným využitím. Nejzápadnější část slouží jako místo, kam je ukládán popílek (energósádovec) z elektrárny Tisová. Popílek je ukládán plavením, tzn. potrubím, kterým je přiváděn popílek smíšený s odpadními vodami, je zaústěno pod vodní hladinu. Tím je zamezeno prašnosti do ovzduší. Území bude rekultivováno až po ukončení provozu elektrárny. Východní část lomu Silvestr byla rekultivována na rekreační zónu a část krajiny, byla ponechána přirozené sukcesi lesa. Na tomto území se také nachází golfový klub.⁷⁷ Střední část je předmětem projektů č. 585 a 582. Území bylo rozděleno na tři části: Silvestr II. A etapa, Silvestr B etapa a Silvestr III. etapa. Projekt č. 582 (Silvestr II. A) je odůvodněn takto: *„Projekt řeší sanaci a rekultivaci pozemků výsypky Silvestr, která se nachází mezi městem Březová a obcí Dolní Rychnov a vznikla po vyuhlení bývalého lomu Silvestr, na kterém v minulosti probíhala povrchová těžba uhlí. Následně byl lom přesypán vnitřní převýšenou výsypkou. Zakládání bylo ukončeno v roce 1984. Rekultivace výsypky Silvestr II. A je členěna na objekty a zaujímá plochu 96,66 ha. Je situována do svahů a rovinných řezů v nadmořské výšce od 420 do 460 m n. m. Cílem této rekultivace je začlenění ploch do kulturní krajiny a zlepšení životního prostředí v okolí obce Dolní Rychnov a města Březová. Dojde zde k vytvoření nové cestní sítě formou stezek pro pěší a cykloturistiku. Při získání zakázky firmou z regionu bude mít toto vliv na zvýšenou zaměstnanost.“* Realizační smlouva byla podepsána dne 1. 11. 2006 pod č. 0050/02-UV-004-SU058, náklady 147.901.805,-Kč. Realizaci projektu provádí Sokolovská uhelná ve vlastní režii s termínem dokončení 31. 12. 2017.⁷⁸

Kromě projektu č. 582 je na výsypce Silvestr realizován projekt č. 585, který je zaměřený na rekultivaci ploch ležících mezi pozemní komunikací spojující Dolní Rychnov a

⁷⁷ Převzato z <http://golf-sokolov.cz/>

⁷⁸ Převzato z <http://www.15miliard.cz/utility.php>; odkaz na 582

Březovou, leží z druhé strany plochy, sloužící na ukládání popílku z elektrárny Tisová. Cílem tohoto projektu je vytvoření nové cestní sítě, vhodné pro cykloturistiku a pro pěší mimo pozemní komunikaci, pro motorová vozidla, aby se pěší a cyklisté nepohybovali v běžném silničním provozu. Realizační smlouva byla podepsána dne 8. 7. 2008 pod č.j. 0050/02-UV-004-SU0106 s náklady 31.412.383,-Kč. Realizací byla pověřena společnost Stavby silnic a železnic a.s., termín dokončení je 31. 12. 2019.⁷⁹

Vedle těchto projektových prací, placených státem dle usnesení vlády z roku 2002, probíhá ještě na náklady Sokolovské uhelné další revitalizace areálů závodu Přátelství v Citicích. Zde jde o celkem 50 ha plochy, nabízené jako průmyslová zóna. *„Jde o takzvané brownfieldy, tedy místa postižená v minulosti průmyslovou činností. Díky jejich využití nebude nutné nikde zabírat další zemědělskou půdu,“* jak je uvedeno v materiálech předsedy představenstva Sokolovské uhelné Jiřího Pöpperla. Obě místa jsou v blízkosti rychlostní komunikace R 6, na obou je potřebná kapacita rozvodné sítě elektrické energie, stejně jako voda, plyn kanalizace i potřebné komunikace. *„A co je důležité, jako jediné průmyslové zóny v kraji mají i vlastní vlečku napojenou na státní železniční síť. Což je podstatné například pro strojírenské firmy i různé další obory.“*⁸⁰ Na rozdíl od města Chebu, na jehož okraji byla vybudována velká průmyslová zóna, nemůže město Sokolov k podobnému řešení přistoupit. Všechny větší pozemky v sousedství města Sokolov jsou zasaženy těžbou a jsou v užívání Sokolovské uhelné. Pro zřízení průmyslové zóny a zachování pracovních míst v regionu v budoucnu, je nezbytná spolupráce města Sokolov a Sokolovské uhelné.

Z hlediska aplikace právních předpisů jde u projektu č. 585 o využití procesů stavebního řízení, nebylo využito procesů podle vodního zákona. Vzhledem k tomu, že Sokolovská uhelná požádala o územní rozhodnutí dne 15. 3. 2004, bylo postupováno Městským úřadem v Sokolově, odborem stavebního úřadu, podle tehdy účinného zákona č. 50/1976 Sb. Územní rozhodnutí bylo vydáno dne 4. 11. 2004 pod sp. zn. SÚ/334/2004/Ko, právní moci nabylo dne 8. 12. 2004. Ani rekultivace probíhající u projektu č. 585 není dokončena, i když od vydání rozhodnutí uběhlo letos 11 let. Také zde je přílohou této práce první strana citovaného rozhodnutí.

⁷⁹ Převzato z <http://www.15miliard.cz/utility.php>; odkaz na 585

⁸⁰ Převzato z <http://www.suas.cz/article/show/id/562>

5.3. Od velkolomu k jezeru Medard - Libík

Nejvíce projektů na odstranění ekologických škod pokrývá plochu bývalého velkolomu Medard – Libík, ležící západně od města Sokolova. Celkově jsou odstraňovány škody na území velkém 1183 ha. Samotné jezero má plochu okolo 400 ha s průměrnou hloubkou 25 m a maximální hloubkou 50 m. Délka jezera je zhruba 4,5 km. To z něj činí jednu z největších uměle vybudovaných vodních ploch v České republice. Velikostí objemu vody je srovnatelné s vodním dílem Dalešice, sloužícího k zásobování Jaderné elektrárny Dukovany vodou. Plochou je větší než Máchovo jezero. Území bývalého velkolomu Medard - Libík leží na katastrálních územích měst: Sokolov, Habartov, dále obcí Citice, Bukovany a Svatava. Územně velká revitalizace se sestává z mnoha dílčích částí a různých staveb, rozpracována je do několika dílčích projektů.

Těžba v areálu, nyní rekultivovaném, začala v roce 1888 (hlubinný důl Nová Šachta, resp. Nová Jáma). Povrchový lom Medard I. zahájil těžbu v roce 1919, těžba byla ukončena v roce 2000. Během této dlouhé doby probíhala těžba ložiskových slojí jak hlubinnými doly, tak i z povrchu a od roku 1955 velkolomovým způsobem. Těženy byly všechny tři uhelné sloje, které se v Sokolovské pánvi nacházejí. V pořadí od povrchu se jedná o sloj Anežka, Antonín (v dole Libík byly sloje Anežka a Antonín spojeny v jednu sloj mocnou 60 m), a nejhlouběji je umístěná sloj Josef. S postupující hloubkou velkolomové těžby, byly objeveny i staré důlní chodby hlubinných dolů. Celkově bylo vytěženo 200 mil. tun uhlí a 300 mil. m³ skrývky. Na nyní rekultivovaném území byly provozovány tyto uhelné doly: Gustav I., Gustav II. a Gustav III., Felicián, Fischer (později Lidice), Václav, Nová Šachta (Nová jáma), Josef, Adolf - Žofie, Svatý Petr a Pavel, Rudolf, Medard I., Medard II., Antonín Anežka - Josef (jméno jednoho dolu), Vlečná jáma a Libík. Areál velkolomu Medard - Libík vznikl postupným propojením, těžbou dolových polí, všech uvedených dolů.

Vzhledem k tomu, že jde o rozsáhlé území, byly rekultivační práce v areálu velkolomu zahájeny posouzením vlivu na životní prostředí podle tehdy platného zákona č. 244/1992 Sb. Z posudku EIA bylo zřejmé, že rekultivací dojde ke zlepšení stavu životního prostředí, proto bylo dne 14. 5. 2001 vydáno Ministerstvem životního prostředí České

republiky kladné stanovisko. V roce 2002 bylo území rozděleno na dílčí projekty a nejprve byly práce hrazeny z finančních prostředků Sokolovské uhelné, vázaných na sanaci a rekultivace. V roce 2003 byly projekty předloženy mezirezortní komisi a tou následně zařazeny k financování ze strany státu.

V roce 2004 byl zahájen projekt č. 461 označený zakládání sanační skrývky na lomu Medard - Libík. Realizační smlouva byla uzavřena dne 4. 3. 2004 pod č. 0050/02-UV-004-SU0056 s termínem dokončení do 31. 12. 2007, realizací byla pověřena firma Hadron s. r.o. Tato firma však realizaci nedokončila, proto byla dne 28. 7. 2006 uzavřena další realizační smlouva pod č. 0050/02-UV-004-SU0088 s termínem dokončení do 31. 12. 2008. Realizaci provedla přímo Sokolovská uhelná a.s. Náklady činily 236.108.124,-Kč.⁸¹

Projekt č. 462 označuje práce Medard - Libík V. etapa. Jde o práce na budoucím břehu jezera v blízkosti obce Svatava, kdy dojde k postupnému přesypání stávajícího povrchu zeminou schopnou zúrodnění. Plocha je 100,57 ha. Realizační smlouva byla uzavřena dne 11. 10. 2004 pod č. 0050/02-UV-004-SU0061 s plánovanými náklady 105.920.764,-Kč a termínem dokončení do 31. 12. 2017. Zhotovitel je firma Geosan Group a.s.⁸²

Projekt č. 463 označuje práce Medard - Libík III. etapa. Jde o práce na budoucím břehu jezera v blízkosti města Habartov, kdy na ploše 67,08 ha bude provedena lesnická rekultivace. Realizační smlouva byla uzavřena dne 2. 9. 2004 pod č. 0050/02-UV-004-SU0062 s plánovanými náklady 44.494.146,- Kč a termínem dokončení do 31. 12. 2015. Zhotovitel je Sokolovská uhelná a.s.. Dne 6. 2. 2008 byla pod č. 0050/02-UV-004-SU0162 uzavřena další smlouva s termínem plnění do 30. 6. 2008 a náklady 8.253.491,-Kč, kdy tato nově uzavřená smlouva pokrývá sanaci sesuvu a dodatečné stavební práce v lokalitě. Zhotovitelem je opět Sokolovská uhelná.⁸³

Projekt č. 464 označuje práce Medard - Libík II. etapa - Jižní svahy a jde o práce na budoucím břehu jezera v blízkosti obce Bukovany. Na ploše 63 ha je prováděna lesnická rekultivace. Realizační smlouva byla uzavřena dne 26. 8. 2004 pod č. 0050/02-UV-004-

⁸¹ Převzato z <http://www.15miliard.cz/utility.php>; odkaz na 461

⁸² Převzato z <http://www.15miliard.cz/utility.php>; odkaz na 462

⁸³ Převzato z <http://www.15miliard.cz/utility.php>; odkaz na 463

SU0063 s plánovanými náklady 41.773.791,- Kč a termínem dokončení do 31. 11. 2015. Zhotovitel je firma ZKZ Chomutov s.r.o.⁸⁴

Projekt č. 465 označuje práce Medard - Libík I. etapa - Jižní svahy a jde o práce na budoucím břehu jezera v blízkosti obce Citice. Je zde prováděna lesnická rekultivace. Realizační smlouva byla uzavřena dne 26. 8. 2004 pod č. 0050/02-UV-004-SU0064 s plánovanými náklady 32.150.661,- Kč a termínem dokončení do 31. 11. 2015. Zhotovitel je firma ZKZ Chomutov s.r.o.⁸⁵

Projekt č. 466 označuje práce Medard - Libík I. etapa - Severní svahy a jde o práce na pozemcích přiléhajících břehu jezera mezi městem Habartov a obcí Svatava. Je zde prováděna lesnická rekultivace. Realizační smlouva byla uzavřena dne 23. 9. 2004 pod č. 0050/02-UV-004-SU0065 s plánovanými náklady 25.244.895,- Kč na ploše 67,65 ha a termínem dokončení do 31. 12. 2014. Zhotovitel je firma Less a Forest s.r.o.⁸⁶

Projekt č. 398 označuje práce Medard - Libík, napouštěcí objekt jezera. Realizační smlouva byla uzavřena dne 10. 3. 2008 pod č. 0050/02-UV-004-SU0166 s plánovanými náklady 53.866.478,- Kč a termínem dokončení do 31. 12. 2009. Zhotovitel byla firma Stavby silnic a železnic a.s. Název smlouvy je „Stavba jímání vody SO 501“.⁸⁷

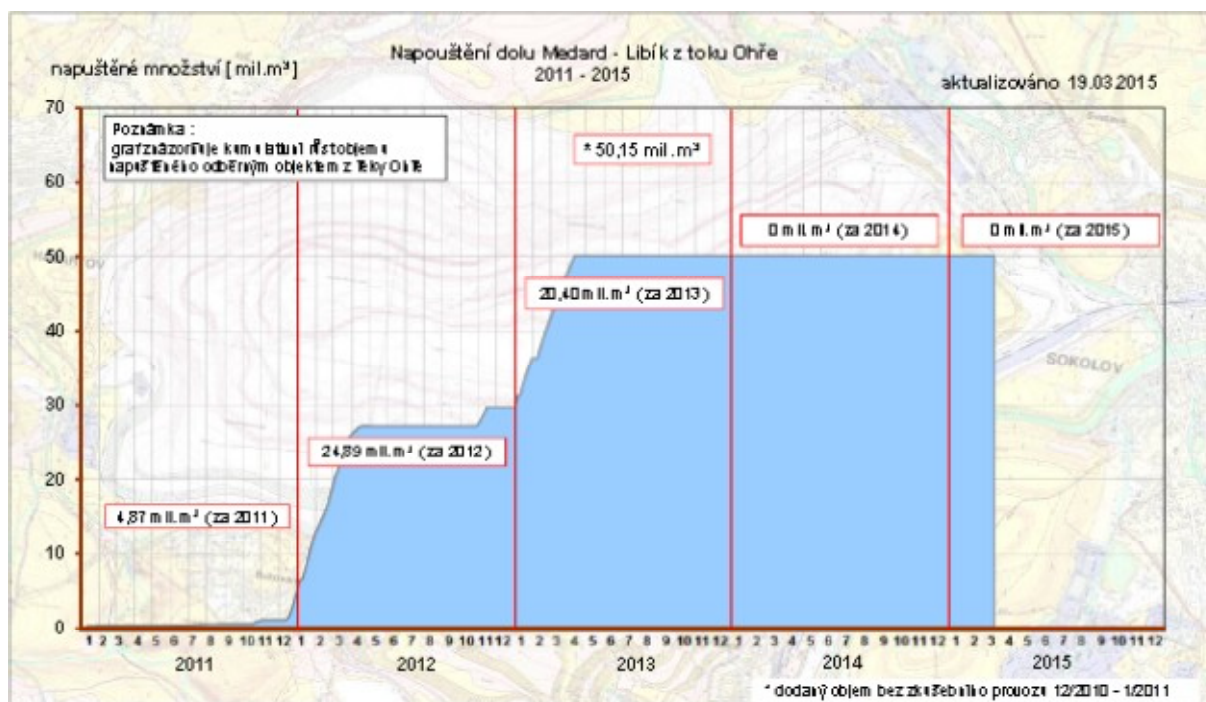
Zhotovení napouštěcího objektu je zásadní pro provedení navržené rekultivace a pro další využití krajiny. Jezero vzniká nejen tím, že do něj přirozeně natékají drobné vodní toky ze svahů, ale jsou do něj čerpány důlní vody z provozovaného velkolomu Družba – Jiří. Nejsou čerpány spodní vody, jezero je doplňováno z toku řeky Ohře.

⁸⁴ Převzato z <http://www.15miliard.cz/utility.php>; odkaz na 464

⁸⁵ Převzato z <http://www.15miliard.cz/utility.php>; odkaz na 465

⁸⁶ Převzato z <http://www.15miliard.cz/utility.php>; odkaz na 466

⁸⁷ Převzato z <http://www.15miliard.cz/utility.php>; odkaz na 398

graf č. 4 napouštění jezera Medard - Libík, zdroj: poh.cz/aktuality/files/napousteni_jezera_medard.pdf

Napouštění vody z řeky Ohře je technicky umožněno právě objektem stavby jímání vody SO 501, kdy je v současné době směřována voda z řeky do jezera. Rekultivací má vzniknout jezero, lemované břehy, které jsou osázeny lesy a celá nově vytvořená krajina má umožnit rekreační a sportovní aktivity. Jak je z grafu patrné, nebyla do jezera v roce 2013 a ani v roce 2014 napuštěna žádná voda z řeky Ohře, jezero stoupá jen přítokem spodních vod. Údaje v grafu jsou k 15. 3. 2015.

Po napuštění jezera na plánovanou hladinu, na kótě 400 m. n. m., bude objekt sloužit k vypouštění přebytečné vody z jezera do řeky Ohře, voda bude proudit opačným směrem, než je tomu v současné době. Je zřejmé, že objekt má významnou funkci, jak pro samotné napuštění jezera, ale hlavně pro budoucí bezproblémový provoz jezera.

Z hlediska aplikace právních předpisů jde u projektu č. 398 o využití procesů stavebního řízení, dále je využito procesů podle vodního zákona. Vzhledem k tomu, že Sokolovská uhelná požádala o územní rozhodnutí ve věci umístění stavby dne 1. 6. 2005, bylo postupováno Městským úřadem v Sokolově, odborem stavebního úřadu, podle tehdy účinného zákona č. 50/1976 Sb. Územní rozhodnutí bylo vydáno dne 15. 7. 2005 pod sp. zn. SÚ/802/2005/Ko, právní moci nabylo dne 23. 8. 2005. Titulní strana tohoto rozhodnutí je opět přílohou této práce.

Dne 13. 7. 2006 vydal Městský úřad v Sokolově, odbor životního prostředí pod č.j. 25631/2006/ZP/SOKI rozhodnutí, kterým udělil společnosti Sokolovská uhelná povolení k nakládání s povrchovými vodami. Dále bylo povoleno zřízení a stavba vodního díla „Zatopení zbytkové jámy lomu Medard – Libík 1. stavba – jímání vody – SO 501 – jímání vody“. Toto rozhodnutí obsahuje konkrétní podmínky provedení stavby, přeložky kabelů blízké železniční trati, odbočení z řeky Ohře v říčním kilometru 203,75 na levém břehu řeky Ohře, protlačení potrubí pod silnicí a železniční trati. Rozhodnutí nabylo právní moci dne 8. 11. 2006. Jímací objekt je umístěn v katastrálním území města Sokolov. První strana rozhodnutí je v příloze této práce.

Na toto rozhodnutí navazuje veřejná vyhláška a rozhodnutí vydané dne 31. 10. 2006 Krajským úřadem Karlovarského kraje, odboru životního prostředí a zemědělství pod č.j. 2141/ZZ/06. Jde o rozhodnutí o celém vodním díle, tedy o celé ploše jezera. Rozhodnutí bylo vydáno na základě žádosti Sokolovské uhelné ze dne 19. 7. 2006, krajský úřad rozhodoval jako vodoprávní úřad vzhledem k tomu, že jezero je umístěno na katastrálních územích několika obcí a měst (vyjmenovány byly na začátku této kapitoly). Povoleno je nakládání a akumulace vod po dobu životnosti vodního díla v Karlovarském kraji, okres Sokolov, obec Habartov a Svatava, k. ú. Čistá a k. ú. Habartov, hydrogeologický rajon č. 212 – Sokolovská pánev. Základní parametry vodní nádrže jsou: Kóta provozní hladiny 400 m. n. m, maximální hladina 400,3 m. n. m., nejnižší kóta nádrže 350 m. n. m. (max. hloubka 50 m), plocha hladiny 416,88 ha a objem vody 119.850.768 m³. V rozhodnutí bylo uloženo, aby provozovatel vodního díla zřídil průzkumné vrty, sloužící k monitorování kvality podzemních vod. Titulní strana tohoto rozhodnutí je opět přílohou této práce.

Dne 12. 5. 2010 vydal Městský úřad v Sokolově, odbor životního prostředí pod č.j. 34 618/2010/ZP/SOKI rozhodnutí o povolení k užívání stavby vodního díla „Zatopení zbytkové jámy lomu Medard – Libík 1. stavba – jímání vody – SO 501 – jímání vody“. Rozhodnutí nabylo právní moci dne 29. 5. 2010, od této doby je napouštěcí objekt zkolaudován. První strana rozhodnutí je v příloze této práce.

Zahájení prací na řízené rekultivaci je datováno k roku 2002. Je zřejmé, že u projektů vedoucích ke vzniku jezera Medard – Libík, byly některé dílčí části dokončeny. Některé plochy rekultivace a napouštěcí objekt. Ale ani zde není v současné době rekultivace dokončena. Konečné výše hladiny u jezera má být, v závislosti na přírodních podmínkách,

dosaženo v roce 2015. Rekultivace navazujících ploch má být dokončena mezi lety 2015 až 2017. Celkově jsou práce na rekultivaci jezera plánovány na 15 let.

5.4. Další rekultivované plochy

Vedle podrobně popsáných projektů, byly v minulosti již rekultivovány z vládních prostředků na odstranění ekologických škod také další plochy. Jde o plochy lomu Boden, ležícího západně od Habartova a plochy lomu Michal, který leží východně od Sokolova. Obě tyto plochy slouží k rekreaci, uvnitř obou ploch byla zřízena menší jezera, která slouží ke koupání. Koupaliště Michal je provozováno Sokolovskou uhelnou.

Z vládních prostředků, byly také sanovány plochy bývalého lomu Gesteinig, jednalo se o projekt č. 596, výsledkem je zřízení parku okolo upraveného zatopeného jezera lomu. Lom Gesteinig se nachází přímo v městě Sokolov, v bezprostřední blízkosti silnice na Dolní Rychnov a bývalé elektrárny v Dolním Rychnově.

Vládní prostředky slouží již nyní k vytvoření podkladů rekultivace ploch, na nichž se dosud těží. Do budoucna je v rámci odstraňování ekologických škod uvažováno o zřízení jezera Jiří – Družba. Zřízení tohoto jezera je plánováno až na rok 2038. Pokud dojde k jeho vytvoření, bude se jednat o vůbec největší jezero v celém Podkrušnohoří. Má mít plochu hladiny 1322,3 ha (= 13 km²), objem vody 514.900.000 m³, průměrnou hloubku 40,6 m a maximální hloubku 93 m. Jezero Medard – Libík má plochu 416,8 ha (4 km²), objem vody 119.000.000 m³ s průměrnou hloubkou 25 m a maximální hloubku 50 m. Ještě více vynikne velikost budoucího jezera Jiří – Družba, pokud jej porovnáme s našimi největšími přehradami Orlík a Lipno. Přehrada Orlík má plochu hladiny 2.730 ha (27 km²), objem vody 716.600.000 m³ a max. hloubku 90 m; přehrada Lipno má plochu hladiny 4.870 ha (48 km²), objem vody 306.000.000 m³ a max. hloubku 42 m. Plánované rekultivační jezero Jiří – Družba je tak, co do velikosti srovnatelné s našimi největšími vodními plochami.

Také toto jezero má vzniknout podobným způsobem, jako jezero Medard – Libík. Při ukončování těžby dojde k překrytí zbytků ložisek uhelných slojí, budou upraveny svahy a rekultivována místa, kde budou břehy. Také zde je počítáno s využitím spodních vod, které nebudou čerpány, a hladina bude samovolně stoupat. Na urychlení napouštění bude také

vybudován napouštěcí objekt, který přivede do jezera vodu z řeky Ohře. Pomocí těchto říčních vod, by mělo dojít k napuštění jezera okolo roku 2042.

Jde o údaje hypotetické, neboť dokončení základních forem rekultivace v této části pánve jsou plánovány v podstatě až za 50 let. Je možné, že dojde ke změnám směřujícím k urychlení napouštění jezera, nebo naopak směřujícím k jinému využití těžební jámy. To je patrné z materiálů územně plánovací dokumentace s názvem „Územní prognóza území dotčeného těžbou hnědého uhlí na Sokolovsku“, který v roce 2004 zpracovala firma Atelier T-Plan s.r.o.: „Po ukončení těžební činnosti lomů Jiří a Družba, což by mělo být podle dosavadních předpokladů v roce 2043, zůstane propojená zbytková jáma s vnitřními výsypkami o celkové výměře 2 299,22 ha. Dno zbytkové jámy bude na kótě 300,00 m n. m. Současná koncepce rekultivace daného prostoru předpokládá, že společná zbytková jáma lomů Jiří a Družba bude po ukončení těžby zatopená na kótu hladiny 394 m n.m., čímž má vzniknout umělé jezero o rozloze 1 312,3 ha, s největší délkou ve směru východ - západ 6,3 km a největší šířkou 2,7 km. Objem vody v jezeře je při zmíněné kótě hladiny odhadován na cca 515 mil.m³.

Napuštění by mělo být provedeno gravitačním způsobem z řeky Ohře. Případný odtok vody nad kótou 394 m n. m by byl odveden též gravitačně zpět do Ohře. Pro napouštění jezera budou rovněž využity srážkové vody z povodí jezera a podzemní vody. Při dotaci vody z řeky Ohře v rozsahu 2 m³/s bude jezero plněno po dobu 8 let. V případě dotace 1 m³/s se tato doba zvýší na 15,2 roků.

Protože se dobývací prostor obou předmětných lomů nachází v ochranném pásmu 3. stupně přírodních léčivých zdrojů lázeňského města Karlovy Vary, je nutno jak při těžbě, tak následně po jejím ukončení, respektovat podmínky stanovené řadou usnesení vlády, které mají vztah zejména k nutnému trvalému přetížení dna lomu jako ochrany před průvalem těchto vod.

Problémem výše popsané hydrické varianty rekultivace zbytkových prostorů po lomech Jiří a Družba je v tom, že může být aktuální až asi za 50 let. Do té doby se jakákoliv rekultivace rozsáhlého, těžbou zdevastovaného území lomů Jiří a Družba, s poukazem na budoucí zatopení, nutně odkládá. Jinými slovy, dnešní přijetí varianty rekultivace zbytkové jámy lomů Jiří - Družba jejím zatopením vodou po ukončení těžby znamená, že po dobu následujících nejméně 45 až 55 let, to je do avizovaného zatopení, bude v krajinném prostoru

řešeného území zet rozsáhlá otevřená jáma (až 23 km²), velkoplošný zdroj prachu a manifestace, přetrvávající fyzické i estetické devastace krajiny zdejšího regionu.⁸⁸

Citovaný materiál názorně ukazuje, že proces rekultivace důlního díla je velmi složitý. Pokud by mělo být celé ložisko vyuhleno, bude těžba probíhat v nejhlubší části areálu lomu Jiří - Družba. Přesně v místech, která by měla nečerpaná důlní voda zaplavit jako první. Základní úvaha směřuje k rozhodnutí, zda skutečně „těžit do poslední chvíle“ a riskovat negativní jevy, například prašnost z těžební jámy, spojené s tím, že není možné začít rekultivaci dříve, než bude těžba ukončena. Nebo těžbu v nejhlubším místě ukončit za cenu účetní ztráty, zahájit rekultivaci přesypáním ložiska v nejhlubším místě těžební jámy a pokusit se těžit na jiných místech.

5.5. Porovnání délky rekultivací na vybraných lokalitách

Rekultivace probíhají v západní části Sokolovské uhelné pánve od šedesátých let dvacátého století. Porovnáním délky procesu rekultivace v minulosti můžeme určit, zda se délka rekultivace prodlužuje, jaký má vliv způsob provedení rekultivace a velikost rekultivované plochy. Lokality byly vybrány tak, aby se nacházely v západní části Sokolovské uhelné pánve, kde byly zahájeny rekultivační práce nejdříve a kde je v současné době prováděno nejvíce rekultivačních projektů z meziresortní komise. Jednou z nejstarších rekultivací v regionu vůbec, byla rekultivace u elektrárny Dolní Rychnov. Šlo o rekultivaci lesnickou, na území o rozloze 14,48 ha. Prováděna byla v letech 1960 až 1963.

Z údajů o vybraných lokalit je zřejmé, že největší zastoupení mají rekultivace lesnické. To odpovídá charakteru rekultivovaného území. Na zemědělskou produkci je nutno provést navážku kvalitní zeminy. V prostoru Sokolovské uhelné pánve se taková zemina nenachází v dostatečném množství. Lesnickou rekultivaci je možné provést na méně kvalitních půdách, rostoucí les následně vytvoří podmínky pro rozvoj druhově pestřejší populace. Velmi významným faktorem u lesnických rekultivací je možnost sukcesního šíření lesa, samovolného, nikým neregulovaného, přirozeného růstu, kdy dochází k růstu lesa ze semen z okolí. Uchytí se a zakoření jen semena zdravá a schopná růstu i na méně kvalitních

⁸⁸ Převzato z materiálu „Územní prognóza území dotčeného těžbou hnědého uhlí na Sokolovsku“, str. 86 a násl.

půdách výsypek. Pod rostoucími stromy se stejným způsobem uchyťí další vegetace, a tak jsou přirozeně vytvořena vegetační patra. Lesní rekultivace nejvíce pomáhá obnovit co největší biodiverzitu na rekultivovaném území.

Ostatní rekultivace jsou pro přehlednost shrnuty do tabulky.

lokalita	zemědělská	lesnická	hydrická	ostatní	zahájení	ukončení	délka
Dukla	3,16	9,61			1960	1964	4
Libík Gustav		2,5			1972	1977	5
Libík 62		3,40			1963	1967	4
elektrárna Dolní Rychnov		14,48			1960	1963	3
Medard jižní lom	4,35	16,20			1964	1971	7
Silvestr u Březové		10,91			1968	1972	4
silnice u betonárky Čitice		10,35			1965	1969	4
Libík severní svahy		4,10			1976	1981	5
Libík severní svahy ozelenění				1,90	1978	1983	5
Libík severní svahy ozelenění				5,00	1979	1984	5
Libík severní svahy ozelenění				5,00	1981	1984	3
vnitřní výsypka Medard		4,50			1978	1985	7
Silvestr		15,00			1988	1990	2
Michal východní část	13,57				1961	1962	1
Michal vodní plocha			32,10		1997	2002	5

tabulka č. 1 průměrná doba provedení rekultivací u vybraných lokalit, zdroj: autor práce, zpracováno podle:

Routa Miloš, Ekonomická náročnost sanace a rekultivace v oblasti Sokolovska, Praha 2009

Průměrná délka rekultivací v minulosti činila zhruba 4 roky. Jediná hydrická rekultivace trvala 5 let. Průměrná rekultivovaná plocha činí asi 10 ha. Nejpočetněji zastoupený způsob, lesnická rekultivace, trvá 4 a ½ roku. Jde o dobu provedení prací v krajině, nikoliv o získání povolení ve správním řízení. Náročnost na získání povolení ve správním řízení nelze dost dobře zkoumat, když došlo ke zcela zásadním změnám v legislativě.

Jde o autorem učiněný výběr patnácti rekultivací. Podle dostupných pramenů bylo od roku 1960 v celé Sokolovské hnědouhelné pánvi provedeno 230 jednotlivých rekultivací. Z toho bylo 1.238 ha zemědělských, 4.083 ha lesnických, 169,74 ha ostatních a 581,76 ha hydrických rekultivací. Na učinění nějakého reprezentativního zhodnocení, by bylo nutno prozkoumat pokud možno celý vzorek všech rekultivací. Při porovnání rozsahu dosud provedených hydrických rekultivací o celkové ploše 581,76 ha a porovnání s plochou samotného jezera Medard - Libík je zřejmé, že plocha hydrické rekultivace Medard - Libík téměř obsáhne plochu všech provedených hydrických rekultivací v dosavadní historii Sokolovské uhelné pánve.

6. Návrhy na zlepšení situace, úvahy de lege ferenda

Z příkladů, které jsou popsány v předchozích kapitolách, je zřejmé, že rekultivace je proces opravdu dlouhodobý. Při rekultivaci starého díla Boží Požehnutí, bylo o stavební povolení zažádáno v roce 2008, na území bývalého lomu Silvestr bylo územní řízení zahájeno v roce 2004. Rekultivace území vznikajícího jezera Medard - Libík byla zahájena v roce 2001 žádostí o vydání stanoviska EIA, od roku 2005 jsou na jednotlivé stavby a projekty na území jezera vydávána postupně různá povolení a rozhodnutí (na stavbu napouštěcího objektu, nakládání s vodami apod.). Rozhodnutí o povolení k užívání stavby napouštěcího objektu bylo vydáno v květnu 2010, v témže měsíci nabylo toto rozhodnutí právní moci. Ani jedna z rekultivací není dosud (jaro 2015) dokončena.

Jako největší příčinu délky rekultivačních prací spatřuje autor práce dva základní okruhy problémů. Předně je to velký rozsah samotných prací v krajině, ten je dán tím, že se odstraňují následky těžby trvající desítky let. V případě lokality jezera Medard - Libík trvala těžba víc, než sto let. Tato dlouhá těžba povrchovým způsobem zanechala na krajině značné následky. Jejich odstranění je nákladné, prostředky na vázaném účtu provozovatele na tento velký rozsah prací obvykle nestačí, proto je většina projektů dotována státem. Řešení situace by bylo možné ve větší ekonomické motivaci provozovatele. Motivace může mít různé formy. Vzhledem k tomu, že těžba hnědého uhlí slouží k získání paliva do uhelných elektráren a tepláren, měly by těžbařské společnosti mít nárok na určitou část emisních povolenek, které by mohly prodat na trhu s povolenkami. To však sebou nese riziko, jak postupovat, když by povolenek na trhu byl nadbytek.

Dalším možným řešením je provádění rekultivací i v budoucnu za majetkové účasti státu, či samosprávných celků. Tak by bylo zaručeno, že budoucí využití rekultivované krajiny bude nejen v souladu s územně plánovací dokumentací, ale že bude také hned od počátku počítáno s jeho využitím například na průmyslové zóny u měst, nebo ke zřízení chráněných území.

Druhý okruh problémů souvisí s legislativou, která se provádění rekultivací týká. Rekultivační práce trvají dlouhou dobu zejména proto, že je nutno podstoupit několikerá řízení podle různých právních předpisů. Například na jezero Medard - Libík bylo po ukončení

těžby v roce 2000, březen, nejprve provedeno řízení EIA, květen 2001, následně proběhlo územní řízení, první v srpnu 2002. Stavební povolení byly vydávány na jednotlivé stavby a vedle toho probíhalo také vodoprávní řízení. Řízení probíhala u Krajského úřadu Karlovarského kraje, odboru životního prostředí. Vodoprávní řízení k zatopení jámy - vzhledem k tomu, že jde o území obcí Sokolov, Habartov a Svatava byl v prvním stupni příslušný krajský úřad jako společný nadřízený úřad ke stavebním úřadům obcí Sokolov a Habartov. Dále u Městského úřadu v Sokolově, odboru životního prostředí, vodoprávní řízení - pro vybudování napouštěcího objektu, který má sloužit později i k odtoku vod z jezera. Další část řízení probíhala u Městského úřadu v Sokolově, odbor stavebního úřadu, územní řízení a stavební povolení k vybudování napouštěcího objektu.

Všechna tato řízení měla za cíl vydat potřebná povolení k tomu, aby bylo možné z prašné jámy povrchového dolu vytvořit kulturní krajinu. Mimo již zmíněných řízení, byly prováděny další správní řízení u Obvodního báňského úřadu pro území kraje Karlovarského. Jde o rozhodnutí o schválení čerpání finančních prostředků z rezervy na sanaci a rekultivaci pozemků dotčených těžbou uhlí. Nejsou uvedeny všechny dotčené úřady a všechny rozhodnutí, jen ta základní. Chybí například rozhodnutí mimo správní řízení, která se týkají schvalování projektů na mezirezortní komisi. Ta uvolňuje prostředky na jednotlivé projekty financované státem, byly popsány v předchozí části práce.

Na uvedeném výčtu je zřejmé, že legislativa je roztříštěná a to způsobuje prodlužování doby pro získání všech povolení. Samozřejmě to také znamená další náklady pro těžební společnost, která o všechna povolení žádá. Na každé z řízení je nutno doložit buď zcela novou dokumentaci a podklady, nebo alespoň aktualizovat dokumentaci předloženou v předchozí době.

Řešení této situace navrhuje autor nejprve novelizací zákona č. 61/1988 Sb. (zákon o státní báňské správě) a dále zákona č. 183/2006 Sb. (stavební zákon) a v druhém kroku přijetí zcela nového zákona o rekultivacích, který by navázal na novelizaci uvedených zákonů.

Autor naopak nenavrhuje žádné změny v procesu EIA, kdy u rekultivací fáze posouzení vlivu na životní prostředí předchází, fázi územního řízení a vlastní řízení o povolení řízení stavebním, vodoprávním a řízení na úseku státní báňské správy. Autor

navrhuje integraci legislativy toliko ve fázi vlastního schvalování záměru rekultivace v procesech udělování povolení.

6.1. Návrh změny stávající legislativy

Návrh novelizovaných ustanovení má za cíl umožnit obvodnímu báňskému úřadu rozhodovat jako speciální stavební úřad. Jednotlivé návrhy jsou v textu vyznačeny podtržením:

Zákon č. 183/2006 Sb. § 15 Speciální stavební úřady

(1) Působnost stavebního úřadu, s výjimkou pravomoci ve věcech územního rozhodování, vykonávají u

a) staveb leteckých,

b) staveb drah a na dráze, včetně zařízení na dráze,

c) staveb dálnic, silnic, místních komunikací a veřejně přístupných účelových komunikací,

d) vodních děl

e) rekultivací důlních děl

orgány vykonávající státní správu na uvedených úsecích podle zvláštních právních předpisů (dále jen "speciální stavební úřady").

(2) Speciální stavební úřady postupují podle tohoto zákona, pokud zvláštní právní předpisy pro stavby podle odstavce 1 nestanoví jinak. Povolení pro stavby mohou vydat jen se souhlasem obecného stavebního úřadu příslušného k vydání územního rozhodnutí, který ověřuje dodržení jeho podmínek; souhlas není správním rozhodnutím. Jestliže se nevydává územní rozhodnutí ani územní souhlas, postačí vyjádření obecného stavebního úřadu o souladu navrhované stavby se záměry územního plánování. V případě staveb pro rekultivace důlních děl stačí, aby speciální stavební úřad oznámil obecnému stavebnímu úřadu, že takovou stavbu povolil.

(3) V pochybnostech, zda se v konkrétním případě jedná o stavbu podle odstavce 1, nebo o stavbu v působnosti obecného stavebního úřadu, platí stanovisko příslušného speciálního stavebního úřadu.

Navržený postup, aby se obvodní báňský úřad stal speciálním stavebním úřadem, vychází z judikatury - rozsudku Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 4. 3. 1997, sp. zn. 16 Ca 492/96 (SJS 374/1999) stanovícím, že obecný stavební úřad nemůže povolit stavbu,

jejíž povolení spadá do působnosti speciálního stavebního úřadu. Zvláštní právní předpisy, které upravují speciální stavby, nemusí přímo upravovat působnost speciálního stavebního úřadu. Nicméně, je důležité, aby tento zvláštní zákon upravoval organizační stránku, tedy orgány na tomto úseku působící. Proto je dále navržena novela ustanovení § 10 zákona č. 61/1988 Sb. o státní báňské správě *„Otvírka, příprava a dobývání výhradních ložisek, zajištění, likvidace a rekultivace důlních děl a lomů“*:

(1) Otvírku, přípravu a dobývání výhradních ložisek povoluje obvodní báňský úřad. Se žádostí o povolení předkládá organizace plán otvírky, přípravy a dobývání a předepsanou dokumentaci. Bez povolení obvodního báňského úřadu nesmí být otvírka, příprava a dobývání zahájeny.

(2) Plány otvírky, přípravy a dobývání se vypracovávají pro celé výhradní ložisko nebo pro jeho ucelenou část; jde-li o nově budované nebo rekonstruované doly nebo lomy, mohou se tyto plány vypracovat postupně podle jednotlivých etap prací na otvírce, přípravě nebo dobývání. Součástí plánu otvírky, přípravy a dobývání je vyčíslení předpokládaných nákladů na vypořádání očekávaných důlních škod a na sanaci a rekultivaci pozemků dotčených vlivem dobývání výhradního ložiska. Současně musí být předložen návrh na vytvoření potřebných finančních rezerv a návrh na časový průběh jejich vytvoření.

(3) Při dobývání výhradních ložisek se mohou používat jen dobývací metody, které zajišťují bezpečnost a ochranu zdraví při práci a bezpečnost provozu, hospodárné dobývání, požadovanou výrubnost a přípustný stupeň znečištění. Druhy dobývacích metod a rozsah jejich použití musí být uvedeny v plánech otvírky, přípravy a dobývání. Nové dobývací metody musí organizace vyzkoušet a vyhodnotit; do technologie dobývání je smí zavést jen se souhlasem obvodního báňského úřadu.

(4) Při dočasném zastavení provozu v dole nebo lomu je organizace povinna provést jejich zajištění tak, aby bylo možno dobývání ložiska obnovit. Zastavení provozu oznámí organizace obvodnímu báňskému úřadu. Neprovede-li organizace zajištění a je-li ohrožena bezpečnost nebo zdraví lidí nebo další dobývání ložiska, nařídí obvodní báňský úřad zajištění dolu nebo lomu na náklady organizace.

(5) Při trvalém zastavení provozu v dole nebo lomu je organizace povinna provést jejich likvidaci nebo předložit obvodnímu báňskému úřadu projekt jejich jiného využití. Za jiné využití se považuje také rekultivace. Neprovede-li organizace likvidaci a je-li ohrožena bezpečnost nebo zdraví lidí, obvodní báňský úřad nařídí provedení likvidace na náklady organizace.

(6) *Zajištění důlních děl a lomů a likvidaci hlavních důlních děl a lomů povoluje obvodní báňský úřad. Se žádostí o povolení předkládá organizace plán zajištění, likvidace nebo souhrnný plán sanace a rekultivace. Obvodní báňský úřad zajištění nebo likvidaci hlavních důlních děl a lomů organizaci nařídí, nejde-li o případy uvedené v odstavcích 4 a 5, též pokud organizace nepodá žádost o povolení do 3 měsíců od skončení dobývání nebo přerušení činnosti.*

(7) *Obvodní báňský úřad může nařídít provedení prací uvedených v odstavcích 4 až 6 maximálně do výše finanční rezervy vytvořené organizací.*

(8) *Hlavními důlními díly se podle tohoto zákona rozumí všechna důlní díla, která vyúsťují na povrch, a důlní díla otevírající výhradní ložisko nebo jeho ucelenou část.*

(9) *Podrobnosti o postupu při povolování otvírky, přípravy a dobývání výhradních ložisek, při zajištění důlních děl a lomů a likvidaci hlavních důlních děl a lomů, jakož i předepsanou dokumentaci stanoví Český báňský úřad obecně závazným právním předpisem.*

(10) *Při změně plánu otvírky, přípravy a dobývání nebo plánu zajištění nebo likvidace je účastníkem řízení pouze žadatel, pokud nejsou ohrožena práva a plnění povinností jiných osob a nezmění se okruh osob dotčených nebo ohrožených hornickou činností. K plánu otvírky nebo jeho změně vydávají dotčené orgány závazné stanovisko.*

(11) *Obvodní báňský úřad je speciálním stavebním úřadem pro rekultivaci důlních děl. Při provádění rekultivačních prací úřad vychází z dokumentace, která byla předložena pro likvidaci důlního díla. Dále vychází z dokumentace územního plánování, závazného stanoviska posouzení vlivu celé rekultivace na životní prostředí a souhrnného plánu sanace a rekultivace důlního díla. Žadatelem o zahájení řízení o rekultivaci je organizace, která důlní dílo provozovala podle odstavců 1 až 6. K plánu rekultivace důlního díla nebo jeho změně vydávají dotčené orgány závazné stanovisko. Obvodní báňský úřad může vydat územní rozhodnutí o změně využití pozemku.*

(12) *Pokud je navrženo více způsobů rekultivace důlního díla, vybere obvodní báňský úřad ten způsob, který je pro životní prostředí nejvýhodnější. Může také žadateli uložit, aby provedl rekultivaci i několika navrženými způsoby, pokud je to pro životní prostředí výhodnější, než rekultivace provedená jen jedním způsobem. Cílem je dosáhnout takového stavu rekultivace, který navrátí rekultivované důlní dílo do stavu nejbližšího životnímu prostředí, jaké bylo před zahájením otvírky, přípravy a dobývání výhradního ložiska.*

(13) *Pokud je při rekultivaci nutno vydat stavební povolení ke zřízení stavby nutné pro provedení rekultivace, stavební povolení vydá obvodní báňský úřad. Stavební povolení může být nahrazeno veřejnoprávní smlouvou. Pokud je při rekultivaci nutno vydat povolení*

k nakládání s vodami a ke zřízení a stavbě vodního díla, rozhodnutí vydá obvodní báňský úřad jako vodoprávní úřad dle zákona č. 254/2001 Sb. o vodách. Přitom stanoví závazné podmínky, za jakých je možné s vodami nakládat a jakou minimální kvalitu mají dosáhnout vody vypouštěné do vodních toků.

(14) Obvodní báňský úřad jako speciální stavební úřad je oprávněn vydat rozhodnutí o užívání stavby, nebo udělit kolaudační souhlas s užíváním stavby, kterou povolil podle odstavce 12. Rozhodnutí nevydá, nebo kolaudační souhlas neudělí, pokud nejsou splněny podmínky, za kterých došlo k povolení stavby. Obvodní báňský úřad jako speciální stavební úřad může vydat i rozhodnutí o předčasném užívání stavby, či o zkušebním provozu, pokud je nutno ověřit funkčnost a vlastnosti stavby podle dokumentace pro rekultivaci.

Navrhovaná novela ust. § 10 je rozsáhlá, ale umožní obvodnímu báňskému úřadu rozhodovat o rekultivacích integrovaně, na místo dosavadního stavebního úřadu, či vodoprávního úřadu.

6.2. Návrh principů věcného záměru zákona o rekultivacích

Obecně by návrh zákona o rekultivacích měl umožnit tyto principy:

- Integrovat řízení týkající se rekultivace důlních děl, aby bylo na rekultivaci celého dolu jedno společné územní řízení o umístění stavby rekultivovaného dolu do krajiny, na které by navázalo společné stavební řízení a řízení dle složkových zákonů ochrany životního prostředí, tedy dle zákona o vodách, lesního zákona, zákona o zemědělském půdním fondu, zákona o ochraně přírody a krajiny. Výhodou tohoto postupu, by bylo vypracování jen jedné projektové dokumentace, která by byla postupně využita pro celé integrované řízení o rekultivaci. V současné době je nutno žádat v různých fázích rekultivací a sanací o vydání různých druhů rozhodnutí u vodoprávního úřadu, stavebního úřadu, obvodního báňského úřadu. K zahájení každého řízení je nutno předložit samostatnou dokumentaci.

- Úprava kompetencí obvodních báňských úřadů tak, aby jejich znalosti o důlních dílech získané během jejich otírky a provozu bylo možné využít i při jejich likvidaci, alternativně při rekultivaci a sanaci území, na němž leží. Novým zákonem o rekultivacích by obvodní báňské úřady vykonávaly funkci speciálního stavebního úřadu, který by rozhodoval v jednom řízení o všech námitkách všech účastníků podobně, jako rozhodují klasické stavební úřady. Po vydání územního rozhodnutí, by obvodním báňským úřadem bylo pokračováno vydáním stavebních povolení k jednotlivým dílčím stavbám na území rekultivovaného dolu. Pokud by vyplývalo z typu rekultivace i nakládání s vodami, obvodní báňský úřad by

vykonával funkci i vodoprávního úřadu, a vydal by povolení k nakládání s vodami, a ke zřízení a stavbě vodního díla. Integrovaným řízením vedeným u obvodního báňského úřadu by mohlo být provedeno jediné řízení s jednou lhůtou pro podání námitek a jednou lhůtou k uplatnění opravného prostředku.

- Vytvořit státem placený fond, nejen na odstranění starých ekologických škod před privatizací uhelných společností, ale tak, aby jej bylo možné využít na odstranění ekologických škod u všech starých důlních děl. Alternativně by bylo možné využít takového fondu i k sanaci dalších starých ekologických zátěží. Vládní usnesení z roku 2002 nejprve sloužily k odstranění škod v Ústeckém kraji, následně byly rozšířeny i na Karlovarský kraj. Nejnověji se projekty týkají také odstraňování zátěže v Moravskoslezském kraji a vymezeného území Jihomoravského kraje, a také ke zmírnění dopadů ukončení těžby uhlí v kladenském regionu⁸⁹. Rozšíření na další území vychází ze znění zatím posledního usnesení vlády č. 743/2013. Lze tak říci, že došlo k rozšíření na velkou část území České republiky. Staré zátěže se však nacházejí na celém území České republiky, je proto vhodnější uvažovat o jednotném systému pro celé území České republiky.

Vytvořením speciální legislativy o rekultivacích, které by bylo svěřeno obvodním báňským úřadům, by došlo k významnému urychlení řízení tím, že by se dílčí lhůty k uplatnění opravných prostředků sloučily do lhůty jedné. Účastníci řízení, by ale nebyli zkráceni ve svých právech, neboť o všech takto obsáhlých řízeních s velkým počtem účastníků, budou všechny podklady k řízení přístupné na webových stránkách. Jde o doručování veřejnou vyhláškou podle stávajících předpisů. K tomu by byla navíc vytvořena povinnost k poskytnutí informací veřejnosti na webových stránkách báňského úřadu a možností do těchto dokladů nahlédnout přímo u úřadu. U již zmíněného jezera Medard - Libík bylo o první stavební povolení požádáno v roce 2005, rozhodnutí o užívání stavby napouštěcího objektu bylo vydáno v roce 2010. Pokud by bylo řízení integrováno shora popsaným způsobem, autor odhaduje, že by mohla k dosažení stejného výsledku stačit méně, než poloviční doba. Od ukončení těžby k užívání celého jezera by nemusela uplynout doba zhruba 20 let, ale mnohem kratší.

Změna legislativy v prvním kroku - tedy novelizace stavebního zákona a zákona o hornické činnosti - by byla z technického hlediska uskutečnitelná velmi rychle, prakticky

⁸⁹ Převzato z <http://www.15miliard.cz/index.php>

během jednoho kalendářního roku. Přijetí zcela nového zákona o rekultivacích, by pravděpodobně trvalo delší dobu, nutnou na posouzení záměru v odborné diskuzi. Výhodou tohoto nového zákona by bylo mnohem lepší řešení financování všech škod vzniklých důlní činností na území celé České republiky. Není nutné, aby se scházela vláda, či mezirezortní komise ke stanovení, na které projekty a na odstranění jakých ekologických škod budou čerpány prostředky státu. Tato pravidla by byla zapracována přímo v zákoně o rekultivacích.

7. Závěr

Těžba nerostných surovin povrchovým dolem znamená značný zásah do celého rázu krajiny. V terénu dojde k vyhloubení těžební jámy, materiál nad samotným ložiskem surovin (nadloží) je odtěžen a uložen v blízkosti jámy. Na místo původně rovinaté krajiny se objeví jáma a v její blízkosti uměle vytvořený kopec. Teprve v dalším průběhu těžby, může dojít k částečnému vnitřnímu ukládání vytěženého nadloží do jámy. Čím delší dobu je těžba prováděna, tím větší rozsah poškození krajiny to způsobí. Dojde k narušení přirozených procesů v krajině, regulaci a překládání vodních toků, přeložek dopravních cest a k demolicím staveb na povrchu. Z těžební jámy jsou vytěžené nerostné suroviny vyvázeny, buď důlními železničními vlečkami, nebo pásovými dopravníky s nepřetržitým provozem. Takto vzniká povrchový důl pro těžbu jakýchkoliv nerostných surovin. Těžba je v krajině patrná na první pohled. Tím se zásadně odlišuje od těžby hlubinnými doly, ze kterých je na povrchu vidět jen těžní věž a okolo stojící provozní budovy. Hlubinný důl do krajiny zasáhne jen tzv. pinkami - propadlinami v terénu v místech, kde byly v hloubce odtěženy nerostné suroviny.

V práci byl popsán region Karlovarského kraje a historie těžby nerostných surovin v něm. Dále byly popsány právní předpisy, kterými se procesy rekultivace řídí a to jak na úrovni zákonných předpisů, tak i předpisů podzákonných. Vedle nich byly popsány i usnesení vlády, které se dotýkají financování škod na krajině způsobených v době před privatizací uhelných společností. Pro srovnání byl zmíněn příklad projektu Ferropolis, který se zabýval rekultivací povrchového dolu ve Spolkové republice Německo.

Těžba hnědého uhlí v regionu Sokolovské pánve po druhé světové válce, byla prováděna otevíráním velkých povrchových dolů, a utlumení těžby hlubinnými doly. Bylo to způsobeno poválečnými poměry, kdy byla značná poptávka po hnědém uhlí do budovaného těžkého průmyslu. Takovou poptávku se od padesátých let dvacátého století podařilo uspokojit otevíráním povrchových dolů na rozsáhlých územích. Těžba probíhala kolesovými rypadly, která dokázala přemístit značná množství materiálu. Takto vznikaly postupně velkolomy - povrchové doly o velikosti několika kilometrů. Na území Sokolovské pánve došlo k těžbě ve všech třech uhelných slojích - nejbližší povrchu Anežka, níže Antonín a nejhlouběji Josef.

Povrchové velkolomy nejsou specialitou jen Sokolovské uhelné pánve. Mnohem známější a ještě rozsáhlejší jsou velkolomy na Chomutovsku a zejména Mostecku. Tam se nejvíce projevil devastující účinek takové těžby na krajinu a životní prostředí vůbec.

Rekultivace území zasažených těžbou jsou nezbytným krokem k tomu, aby došlo k návratu krajiny do stavu pokud možno nejbližší stavu původnímu před těžbou. Z tohoto důvodu jsou rekultivace důležité pro obnovu přirozených procesů v krajině, například koloběhu vody. Za dob centrálně plánovaného hospodářství, byly rekultivace území zasažených těžbou placeny z peněz státu. Těžební podniky byly podniky státními. Mnohé poznatky o tom, jak na chudých půdách výsypek pěstovat rostliny, a jaká pěstební společenstva, pocházejí z této doby. První rekultivační práce na území velkolomu Medard - Libík byly zahájeny již v roce 1960, zhruba pět let po zahájení těžby povrchovým velkolomovým způsobem. Tehdy prováděné rekultivace měly za cíl vytvořit podmínky, například pro vytvoření lesa, nebo zemědělsky využitelného pozemku.

Po privatizaci uhelných společností v devadesátých letech dvacátého století bylo financování rekultivací nejprve řešeno, jako činnost těžebních společností. Následně byla legislativou zavedena povinnost, aby těžební společnosti vyvážely na sanaci a rekultivaci důlních škod finanční rezervy. Posléze došlo k zavedení povinnosti tyto rezervy deponovat na vázaných účtech. Vedle toho se stát zavázal k úhradě škod na životním prostředí, které vznikly v době před privatizací těžebních společností.

Provádění rekultivačních prací v současné době je dlouhodobý a poměrně velmi složitý proces. Jeho cílem je návrat do původních funkcí krajiny, které měla před těžbou. Nejde jen o stanovení způsobu, jakou metodou které území rekultivovat. Velká území jsou revitalizována také s ohledem na územní plány a urbanistické studie na úrovni celého kraje. Musí proto dojít k harmonizaci využití rekultivovaného území a blízkých sídelních celků. Nezbytné je také napojení na infrastrukturu těchto celků. Například u jezera Medard - Libík je počítáno s rekreačním využitím této vodní plochy. Z tohoto důvodu je nezbytné vytvořit příjezdové komunikace a parkoviště pro budoucí uživatele. Takové stavby však na území bývalého dolu není možné provést libovolně, ale jen v souladu s projekty rekultivačních prací. To je nutné vzhledem k tomu, z jakých zdrojů jsou tyto rekultivace hrazeny. Při rekultivaci velkolomu Medard - Libík je zhruba polovina plochy rekultivována lesnickým a zemědělským způsobem, břehy budoucího jezera, druhá polovina plochy je pak rekultivace hydrická, která vytvoří samotnou vodní plochu jezera. Po ukončení těžby v březnu roku 2000

bylo v květnu roku 2001 Ministerstvem životního prostředí vydáno kladné stanovisko o hodnocení vlivů na životní prostředí (EIA). V srpnu roku 2002 byly zahájeny práce na první etapě rekultivací. Do konce roku 2015 má dojít k vystoupaní hladiny jezera na definitivní kótu, následně bude pokračováno v pracích na březích jezera. Jen z tohoto výčtu je zřejmé, jak dlouhodobé rekultivační práce jsou.

Rekultivační práce trvají dlouhou dobu zejména proto, že je nutno podstoupit několikrát řízení podle různých právních předpisů, konaných u různých úřadů. Délka řízení byla v práci popsána na konkrétních příkladech. Vyplývá z nich, že aplikace právních předpisů v praxi u konkrétních rekultivačních projektů trvá běžně déle, než deset let. S ohledem na poznatky získané z konkrétních rozhodnutí v této oblasti navrhuje autor práce legislativní opatření, která by mohla stávající situaci zlepšit.

Všechna stávající řízení by bylo vhodné integrovat do jednoho řízení, které by probíhalo u obvodního báňského úřadu. Ten by v řízení o rekultivacích vystupoval jako speciální stavební úřad a vodoprávní úřad. Obvodní báňský úřad byl zvolen proto, že jsou mu známy všechny geologické a technické poměry povrchového dolu, staveb na povrchu. Jsou mu známy také informace o celkovém vytěženém množství nerostných surovin, z nich vytvořených finančních rezerv a dále jejich další případné využití. Dá se říci, že ze všech státních úřadů má o rekultivovaném území právě státní báňská správa ty nejvíce relevantní informace. Integrovat rekultivační řízení u tohoto úřadu je proto nejvhodnější.

Integrováním všech dosud roztržštěných řízení do jediného, dojde k významnému zrychlení celého procesu. Autor odhaduje, že by mohlo dojít ke zkrácení doby až o polovinu času. Toho bude dosaženo zejména tím, že poběží jediná lhůta na opravný prostředek a jediná lhůta na námitky. Účastníci řízení, ale nebudou zkráceni ve svých právech. O všech takto obsáhlých řízeních s velkým počtem účastníků, budou všechny podklady k řízení přístupné na webových stránkách báňského úřadu. Vychází se také ze zásady pozitivního informování veřejnosti tím, že veškeré možné informace k danému řízení, budou publikovány na veřejnosti přístupné databázi.

V práci jsou navrženy dvě fáze k provedení integrace roztržštěných řízení: První fází je novelizace stavebního zákona a zákona o státní báňské správě, v případě terminologických nepřesností i dalších zákonů. Tímto krokem by mohlo dojít k vytvoření základů pro

integrované řízení. Dílčí novelizace je krok, který je možné v parlamentu přijmout poměrně velmi rychle. Už tím by mohlo dojít k urychlení procesu rekultivací.

Druhým krokem by bylo přijetí speciálního zákona o rekultivacích, který by v sobě zahrnoval prvky integrovaného řízení, řízení stavebního a řízení k ochraně životního prostředí, podle složkových zákonů práva životního prostředí. Dále by tento zákon řešil i trvalý způsob financování rekultivačních a sanačních prací ze strany státu. K povinně vytvářeným rezervám ze strany těžební společnosti, by stát mohl přispět na další práce navazující na rekultivované území.

Výsledkem této legislativy, bude podstatně rychlejší postup při rekultivacích území povrchových dolů, na nichž se ještě v této době těží uhlí: V Karlovarském kraji jde o velkolom Jiří - Družba, v severních Čechách velkolom ČSA, velkolom Vršany (Šverma), Libouš a další. U těchto důlních děl se ukončení těžby předpokládá mezi lety 2020 až 2040.

Úprava legislativy by měla mít význam pro ostatní díla a doly povrchově těžených surovin v celé České republice. Zároveň úpravou právních předpisů týkajících se rekultivací dojde k výraznému zlepšení ochrany životního prostředí.

Seznam použité literatury a pramenů:

knižní publikace:

BARTÁK J., ETTLER Z., FREMR V., *80 let elektřiny pro západní Čechy 1919-1999*, vydala Západočeská energetika a.s. 1999, náklad a ISBN neuvedeny

DAMOHORSKÝ M., *Právo životního prostředí*, 3. vydání vydalo nakladatelství C. H. Beck, Praha 2010, ISBN: 978-80-7400-338-7

DIMITROVSKÝ K., *Zemědělské, lesnické a hydričké rekultivace území ovlivněných báňskou činností*, vydal Ústav zemědělských a potravinářských informací, Praha 2000, ISBN 80-7271-065-6

CHLÁDEK J., NOVÁ, I. *Porcelán kolem nás* vydalo SNTL - Nakladatelství technické literatury a Karlovarský porcelán 1991, ISBN80-03-00540-X

FROUZ J., POPPERL J., PŘIKRYL I., ŠTRUDL J., *Tvorba nové krajiny na Sokolovsku*, vydala Sokolovská uhelná, právní nástupce a.s., Sokolov 2007,ISBN neuvedeno

KUNCOVÁ S., TYLLER R. *Romantické cesty neznámým Sokolovskem- Medard*, vydalo nakladatelství Fornica 2009, ISBN 978-80-87194

JISKRA J., *Z historie hornictví v obci Dolní a Horní Rychnov 1793-1993*, vydal Obecní úřad Dolní Rychnov 2000, počet výtisků 1100, ISBN neuvedeno

JISKRA J., *Z historie uhelných lomů, od Johanna Davida Edler von Starcka k Sokolovské uhelné společnosti*, vydala Sokolovská uhelná a.s. při příležitosti vytěžení jedné miliardy tun uhlí v regionu, Sokolov 1997, náklad 1.000 výtisků, ISBN neuvedeno

JISKRA J., *Z historie uhelného hornictví na Sokolovsku, Chebsku a Karlovarsku*, vydala Sokolovská uhelná a.s., Sokolov 1993, náklad a ISBN neuvedeny

ROJÍK P., *Historie cínového hornictví v západním Krušnohoří*, vydalo Okresní muzeum a knihovna Sokolov 2000, jako výstup z programu PhareCBC, nákladem 1500 kusů,ISBN neuvedeno

ROUTA M., *Ekonomická náročnost sanace a rekultivace v oblasti Sokolovska*. Praha 2009. Disertační práce. Česká zemědělská univerzita, fakulta lesnická a dřevařská, Katedra ekonomiky a řízení lesního hospodářství, vedoucí práce Karel Pulkrab

ROTHBAUER M., KRAJÍČEK L., *Územní prognóza území dotčeného těžbou hnědého uhlí na Sokolovsku*, vydala firma Atelier T-plan s.r.o., Praha 2004

Revitalizace krajiny postižené těžbou – úspěšné projekty, *sborník konference Budoucnost 2005, Chodov, 5. až 6. 10. 2005*, vydal Karlovarský kraj v roce 2005, náklad 200ks, ISBN 80-239-5681-7

"*Koncepce řešení ekologických škod vzniklých před privatizací hnědouhelných těžebních společností v Ústeckém a Karlovarském kraji*"; zakázka Fondu národního majetku České republiky č. 00489-2002-240-S-2633, vyskladněna 23. 10. 2003

„*Urbanistická studie západní části Sokolovské pánve, jezero Medard*“, pořizovatel Karlovarský kraj, Odbor regionálního rozvoje, se sídlem Závodní 353/88, evidenční číslo VZ 007/2005, listopad 2005

„*Územně analytické podklady obce s rozšířenou působností Sokolov, 3 aktualizace 2014*“, pořizovatel Městský úřad Sokolov, odbor stavební úřad, se sídlem Rokycanova 1929, Sokolov, datum zpracování 31. 12. 2015

„*Územní plán Sokolov*“, pořizovatel Městský úřad Sokolov, odbor stavební a územního plánování, se sídlem Rokycanova 1929, Sokolov, zpracováno v srpnu 2008

„*Zásady územního rozvoje Karlovarského kraje*“, pořizovatel Krajský úřad Karlovarského kraje, odbor regionálního rozvoje, se sídlem Závodní 353/88, Karlovy Vary, datum nabytí účinnosti 16. 10. 2010

internet:

<http://www.suas.cz/page/show/slug/podnikovy-archiv>

www.vscht.cz/document.php?docId=5775

<http://www.cbusbs.cz/>

<https://www.beck-online.cz>

<http://www.fotohistorie.cz/Karlovarsky/Sokolov/Habartov/Default.aspx>

<http://www.psp.cz/docs/laws>

<http://www.15miliard.cz/index.php>

<http://www.ferropolis.de/in-english/todo+visit1.html>

<http://michal-sokolov.cz/>

<http://golf-sokolov.cz/>

<http://www.zakonyprolidi.cz>

<http://www.mining.cz/KNIHY/01/H04/H4-001.htm>

Seznam tabulek a grafů:

grafy:

graf č. 1	<i>výroba elektrické energie v elektrárně Dolní Rychnov</i>	str. č. 27
graf č. 2	<i>výroba elektrické energie v elektrárně Nové Sedlo</i>	str. č. 29
graf č. 3	<i>růst těžby změnou technologie</i>	str. č. 33
graf č. 4	<i>napouštění jezera Medard - Libík</i>	str. č. 112

tabulky:

tabulka č. 1	<i>průměrná doba provedení rekultivací u vybraných lokalit</i>	str. č. 117
--------------	--	-------------

Přílohy:

Seznam příloh:

obrazy:

obraz č. 1 Johann Davida Edler von Starck

obraz č. 2 vrt H 11 v Horní Vsi u Františkových Lázní

obraz č. 3 lom Medard v roce 1955

obraz č. 4 lom Medard v roce 1995

obraz č. 5 území jezera Medard - Libík zakreslené na mapě z roku 1935

obraz č. 6 napouštění jezera Medard - Libík (stav v roce 2010)

obraz č. 7 budov hlubinného dolu Adolf - Žofie

obraz č. 8 titulní list zákoníku Václava I. „Ius regale montanorum“

obraz č. 9 titulní list knihy o první pomoci pro horníky, vydaná v roce 1890 ve Vídni

obraz č. 10 objekty projektu Ferropolis na břehu jezera Greminner See

obraz č. 11 důlní chodby bývalého hlubinného dolu Adolf - Žofie, odkryté povrchovou těžbou, další fotografie při požáru a po zazdění důlní chodby

titulní listy:

titulní list rozhodnutí o stavebním povolení ke stavbě „sanace drážního pilíře a revitalizace přilehlého území - lom Boží Požehnání mezi Chlumem sv. Máří a Kynšperkem nad Ohří“

titulní list rozhodnutí o povolení k nakládání s vodami a ke zřízení a stavbě vodního díla „Boží požehnání - udržování hladiny v jižním lomu“

titulní list kolaudačního souhlasu s užíváním stavby „sanace drážního pilíře a revitalizace přilehlého území - lom Boží Požehnání mezi Chlumem sv. Máří a Kynšperkem nad Ohří“

titulní list rozhodnutí v územním řízení o umístění stavby „Boží požehnání - udržování hladiny v jižním lomu“

titulní list rozhodnutí v územním řízení o využití území pro účel „rekultivace výsypky Silvestr II.A“

titulní list veřejné vyhlášky - rozhodnutí o povolení k provedení stavby vodního díla „Zatopení zbytkové jámy lomu Medard - Libík“

titulní list územního rozhodnutí o umístění stavby „Zatopení zbytkové jámy lomu Medard - Libík“

titulní list rozhodnutí o povolení k užívání stavby vodního díla „Zatopení zbytkové jámy lomu Medard - Libík“

titulní list a druhý list rozhodnutí o schválení čerpání finančních prostředků z rezervy na sanaci a rekultivaci pozemků dotčených těžbou hnědé uhlí pro rok 2014

titulní list a druhý list rozhodnutí o povolení hornické činnosti otvírky, přípravy a dobývání výhradního ložiska hnědé uhlí lomem Jiří - změna č. 4 „Plánu otvírky, přípravy a dobývání Lom Jiří 2020“

seznam prováděcích předpisů vydaných v působnosti Českého báňského úřadu

obrazy 1, 2, 3, 9 a 11 zdroj: JISKRA J., *Z historie uhelných lomů, od Johanna Davida Edler von Starcka k Sokolovské uhelné společnosti* vydala Sokolovská uhelná a.s. při příležitosti vytěžení jedné miliardy tun uhlí v regionu, Sokolov 1997, náklad 1.000 výtisků, ISBN neuvedeno

obrazy 4, 5, 6 zdroj KUNCOVÁ S., TYLLER R. *Romantické cesty neznámým Sokolovskem- Medard*, vydalo nakladatelství Fornica 2009, ISBN 978-80-87194

Obraz č. 1

Johann David Edler von Starck
(1. 5. 1771 Kraslice - 10. 11. 1841 Praha)

Obraz č. 2

situace v listopadu 1957 u vrtu H 11 v Horní Vsi u Františkových Lázní, při průzkumu ložisek uhlí tímto vrtem byly narušeny lázeňské prameny

Obraz č. 3

lom Medard okolo roku 1955 při zahájení velkolomové těžby
Věž kostela vpravo od rypadla je věž kostela sv. Jakuba v Sokolově, v pásu zeleně před
kostelem teče řeka Ohře

obraz č. 4

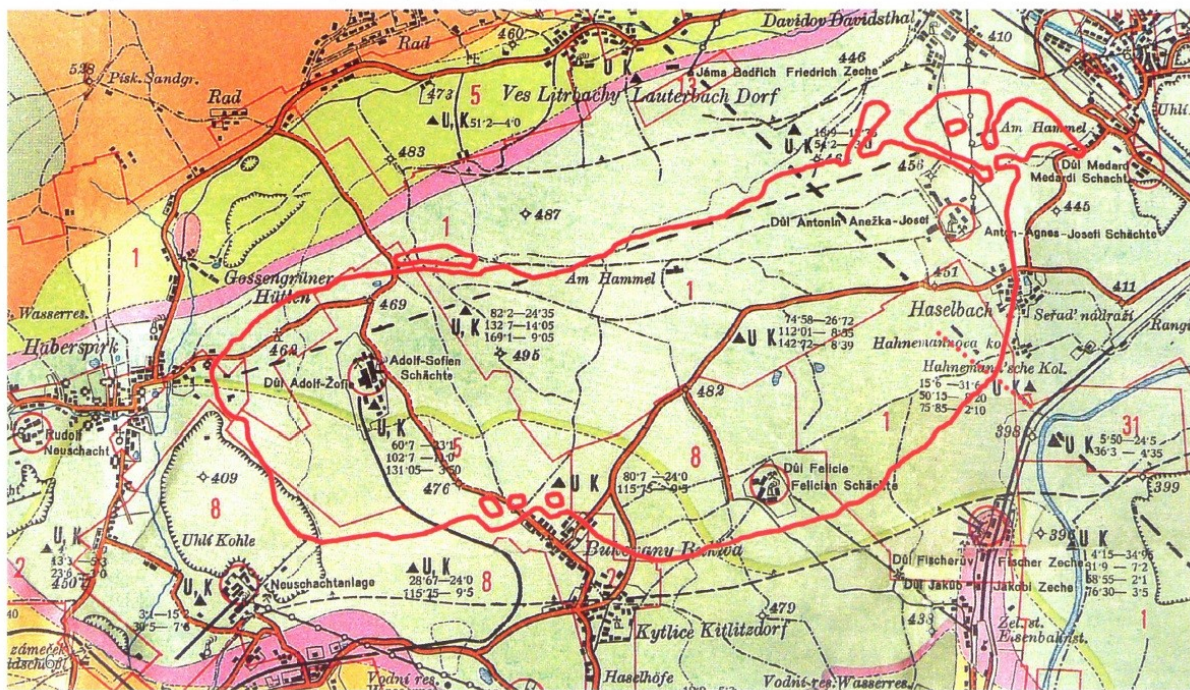
velkolom Medard okolo roku 1995, pět let před ukončením těžby

obraz č. 5

budoucí jezero Medard - Libík na mapě z roku 1935. Na území jsou vyznačeny zaniklé obce Kytlice, ves Litrbachy, zaniklé staré Bukovany (zachovány z části), starý Habartov (zachovaný z části) a bývalé hlubinné doly, jejichž zásoby byly dotěženy povrchového velkolomem

Zákres obrysu budoucího jezera do vojenské topografické mapy z roku 1935

obraz č. 6

fotografie napouštění jezera Medard - Libík (stav v roce 2010). V pozadí je město Sokolov (na snímku vpravo) a obec Svatava (v pásu zeleně). Definitivní linie břehu je v místech rozhraní šedé (zaplavené) a zelené (břehové) části svahů okolo jezera

obraz č. 7

budovy hlubinného dolu Adolf - Žofie, později důl Dukla, stav v roce 1930. Důl se nacházel vlevo dole na předchozím snímku (kde je v šedivé linii břehu tmavé ložisko uhlí). Převzato z webu <http://www.fotohistorie.cz/Karlovarsky/Sokolov/Habartov/Default.aspx>

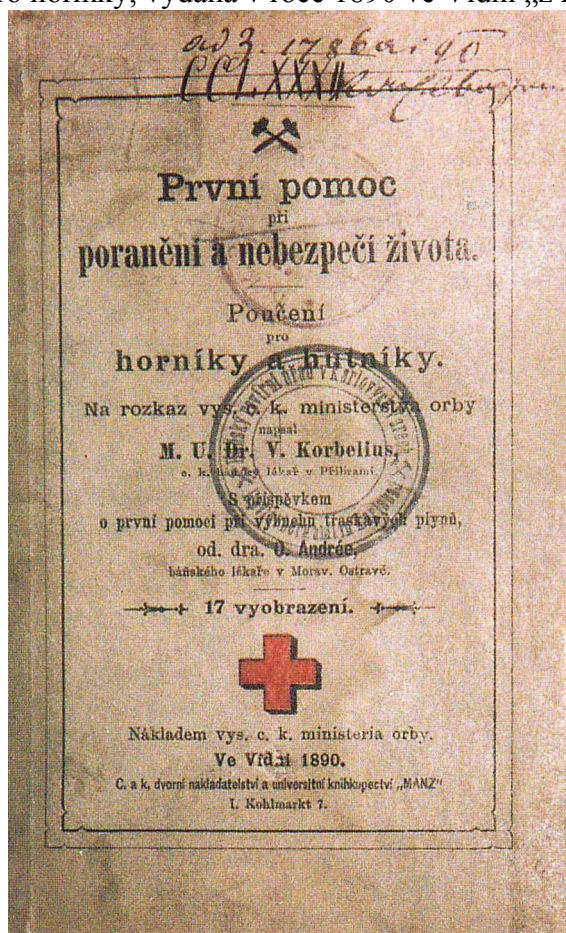
obraz č. 8

titulní strana zákoníku krále Václava I. „Ius regale montanorum“ převzato z webu: <http://www.mining.cz/KNIHY/01/H04/H4-001.htm>

obraz č. 9

kniha o první pomoci pro horníky, vydaná v roce 1890 ve Vídni „z rozkazu ministeria orby“

obraz č. 10

GreinnerSee a objekty projektu Ferropolis
zdroj: <http://www.ferropolis.de/in-english/todo+visit1.html>

obraz č. 11

chodby dolu Adolf - Žofie výronem důlních vod, které byly odkryté povrchovou těžbou lomu Libík v roce 1995, druhý obrázek zachycuje samovznícení uhlí od vlhka v chodbě dolu Adolf - Žofie, uhašení zazdění chodby

Toto rozhodnutí nabylo právní moci
dne 14.10.2008
V Kynšperku n/O. dne 22.10.2008
Za správnost

Městský úřad Kynšperk nad Ohří

Jana A. Komenského 221, 357 51 Kynšperk nad Ohří
odbor výstavby, územního plánování a dopravy

Spisová zn.: SÚ/04514/08/Dr

Vyřizuje: Šárka Drahoučková/ tel. 352 350 441,
e-mail: drahouckova@kynsperk.cz

Sekretariát technického ředitele

Došlo dne: 18. 23 IX 2008

Č.j.: 184 e-mail: ovupd@kynsperk.cz

tel.: 352 350 421; fax: 352 324 268

Kynšperk nad Ohří, dne 18.9.2008

**ROZHODNUTÍ
STAVEBNÍ POVOLENÍ**

Sokolovská uhelná, právní nástupce, a.s., Sokolov	
DOŠLO	23. 09. 2008
Č.j.	Průběh:

Výroková část:

Městský úřad Kynšperk nad Ohří, odbor výstavby, územního plánování a dopravy, jako stavební úřad příslušný podle § 13 odst. 1 písm. f) zákona č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon), ve znění pozdějších předpisů (dále jen "stavební zákon"), ve stavebním řízení přezkoumal podle § 109 až 114 stavebního zákona žádost o stavební povolení, kterou dne 24.6.2008 podala společnost

Sokolovská uhelná, právní nástupce, a.s., zástupce Ing. Jiří Pöpperle, IČ 26348349,

se sídlem Staré náměstí 69, 360 01 Sokolov

jako hlavní účastník řízení na něhož se vztahuje rozhodnutí správního orgánu (dále jen "stavebník"), za účasti dalších účastníků řízení na něž se také vztahuje rozhodnutí správního orgánu: Město Kynšperk nad Ohří, Jana A. Komenského 221, 357 51 Kynšperk nad Ohří, Krajské správy a údržby silnic Karlovarského kraje, Chebská 282, 356 04 Sokolov, Českých drah, a.s., nář. Ludvíka Svobody 1222, 110 15 Praha, Správy železniční dopravní cesty, státní organizace, Prvního pluku 367, 186 00 Praha, Českých drah, a.s., Správa dopravní cesty Karlovy Vary, Západní 2A, 360 01 Karlovy Vary, Lesů ČR, LS Kraslice, Tyršova 648, 358 01 Kraslice, Povodí Ohře s.p. Chomutov, Bezručova 4219, 430 03 Chomutov a na základě tohoto přezkoumání rozhodl takto:

- I. Vydává podle § 115 stavebního zákona a § 5 a 6 vyhlášky č. 526/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení stavebního zákona ve věcech stavebního řádu

stavební povolení

na stavbu:

**"Sanace drážního pilíře a revitalizace přilehlého území - lom Boží Požehnaní
mezi Chlumem Sv. Maří a Kynšperkem nad Ohří",**

(dále jen "stavba") na pozemcích parc. č. 7/2, 116/2, 116/3, 117, 146/1, 155 v katastrálním území Dolní Pochlovice, město Kynšperk nad Ohří, okres Sokolov, kraj Karlovarský.

Stavba obsahuje:

Zahrazení důlní činnosti (hydrická rekultivace lomu) a sanace drážního pilíře stabilizačními kamennými lavicemi bude v rozsahu cca 450.000 m³ v severní části lomu a v rozsahu 40.000 m³ v jižní části lomu a následné zatopení obou lomů na kótu 412 m.n.m., která obsahuje tyto stavební objekty:

1. SO 01 Sanace drážního pilíře a revitalizace přilehlého okolí:

část 1 - manipulační plocha na části pozemku p.č. 116/3 - severní lom o ploše - 1161 m² - zpevnění plochy kamenivem v tl. 40 cm na geotextilii se zhutněním a zakalením kamennou

MĚSTSKÝ ÚŘAD SOKOLOV

Rokycanova 1929, 356 01 Sokolov

odbor životního prostředí

ČÍSLO SPISU: 33836/2014/OŽP/JIKO
ČÍSLO JEDNACÍ: 33836/2014/OŽP/JIKO
ČÍSLO EVIDENČNÍ: 72201/2014
VYŘIZUJE: Jitka Kovaříková
TEL.: 359 808 173
E-MAIL: jitka.kovarikova@mu-sokolov.cz

- dle rozdělovníku -

DATUM: 04.08.2014

ROZHODNUTÍ

o povolení k nakládání s vodami a ke zřízení, stavbě vodního díla

"Boží požehnání – udržování hladiny vody v jižním lomu"

Městský úřad Sokolov, odbor životního prostředí, jako vodoprávní úřad příslušný dle § 104 odst. 2 písm. c) a § 106 odst. 1 zákona č. 254/2001 Sb., o vodách a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů (dále jen vodní zákon), s působností speciálního stavebního úřadu dle § 15 odst. 4 vodního zákona a § 15 odst. 1 písm. d) zákona č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu, ve znění pozdějších předpisů (stavební zákon), a jako místně příslušný vodoprávní úřad podle ustanovení § 11 zákona č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů (dále jen správní řád),

v y d á v á p o v o l e n í

právní osobě: Sokolovská uhelná, právní nástupce, a.s., IČ: 26348349

se sídlem: Staré náměstí 69, 356 01 Sokolov

(účastník řízení dle § 27 odst. 1 správního řádu)

- I. k nakládání s povrchovými vodami dle § 8 odst. 1 písm. a) bod 5 – k jinému nakládání s nimi – odvádění povrchových vod do řeky Ohře v rámci stavby "Boží požehnání – udržování hladiny vody v jižním lomu".

Údaje o místu povoleného nakládání:

Kraj:	Karlovarský
Okres:	Sokolov (CZ0413)
Obec:	Kynšperk nad Ohří (560499)
Katastrální území:	Dolní Pochlovice (678589)
Číslo hydrologického pořadí:	1-13-01-0810-0-00
Název toku:	Ohře
ID toku:	14046000
Říční km:	217,75
Identifikace dle souřadnic JTSK:	Y – 1018145.11; X – 875714.22

Počet měsíců v roce, kdy se s vodami nakládá:

12

Předpokládané množství odváděných vod:

max. 31,00 l/s
max. 81 205 m³/měs.
max. 974,455 tis. m³/rok
na dobu životnosti vodního díla

Doba povoleného nakládání:

Městský úřad Kynšperk nad Ohří
Jana A. Komenského 221, 357 51 Kynšperk nad Ohří
odbor výstavby, územního plánování a dopravy

SPISOVÁ ZN.: SÚ/02220/12/BB
Č.J.: 03480/12/OVÚPD
OPRÁVNĚNÁ
ÚŘEDNÍ OSOBA: Ing. Bohumil Beran
TEL.: 352 350 441
FAX: 352 350 445
E-MAIL: beran@kynsperk.cz
DATUM: 25.05.2012

KOLAUDAČNÍ SOUHLAS
S UŽÍVÁNÍM STAVBY

Městský úřad Kynšperk nad Ohří, odbor výstavby, územního plánování a dopravy, jako stavební úřad příslušný podle ust. § 13 odst. 1 písm. f) zákona č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon), ve znění pozdějších předpisů (dále jen „stavební zákon“), správní orgán věcně a místně příslušný podle ust. § 10, 11 zákona č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „správní řád“), přezkoumal podle ust. § 122 stavebního zákona žádost o kolaudační souhlas, kterou dne 21.03.2012 podala firma

Sokolovská uhelná, právní nástupce, a.s., Ing. Jiří Pöpperle, IČ 263 48 349,
Staré náměstí 69, 356 01 Sokolov

(dále jen „stavebník“), a na základě tohoto přezkoumání vydává podle ust. 122 odst. 3 stavebního zákona a ust. § 12 vyhlášky č. 526/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení stavebního zákona ve věcech stavebního řádu

k o l a u d a č n í s o u h l a s ,

který je dokladem o povoleném účelu užívání stavby

**„Sanace drážního piliře a revitalizace přilehlého území - lom Boží Požehnání
mezi Chlumem Sv. Maří a Kynšperkem nad Ohří“**

(dále jen „stavba“) na pozemcích parc. č. 7/2 (ostatní plocha – jiná plocha), 116/2 lesní pozemek – les jiný než hospodářský), 116/3 (ostatní plocha – manipulační plocha), 117 (vodní plocha – vodní nádrž umělá), 146/1 (ostatní plocha – dobývací prostor) a 155 (zastavěná plocha a nádvoří) v katastrální území Dolní Pochlovice

Na stavbu bylo vydáno stavebního povolení ze dne 18.09.2008 spis. zn.: SÚ/04514/08/Dr, které nabylo právní moci dne 17.10.2008.

Vymezení účelu užívání stavby:

- SO 01 Sanace drážního piliře a revitalizace přilehlého okolí
- část 1 - manipulační plocha - severní lom - 1161 m² - zpevnění plochy kamenivem v tl. 40 cm na geotextilii se zhutněním a zakalením kamennou prosívkou;
- část 2 - přístupové komunikace - severní lom - 191 + 193 m komunikace šířky 4 m;
- část 3 - přítěžovací kamenné lavice - severní lom - 450 tis. m³ - postupně byly vytvořeny etáže sypáním kameniva - na kóty 406, 413, 417 a 418 m.n.m.; hutnění bylo prováděno až od 1 m nad hladinou vody, po 50 cm výšky vrstvy kameniva;

Městský úřad Kynšperk nad Ohří
Jana A. Komenského 221, 357 51 Kynšperk nad Ohří
odbor výstavby, územního plánování a dopravy

SPISOVÁ ZN.: SÚ/08392/13/MM
Č.J.: 01639/14/OVÚPD
OPRÁVNĚNÁ
ÚŘEDNÍ OSOBA: Miluše Mlejnková
TEL.: 352 350 442
FAX: 352 324 268
E-MAIL: mlejnkova@kynsperk.cz
DATUM: 07.03.2014

ROZHODNUTÍ
ÚZEMNÍ ROZHODNUTÍ

Výroková část:

Městský úřad Kynšperk nad Ohří, odbor výstavby, územního plánování a dopravy, jako stavební úřad příslušný podle § 13 odst. 1 písm. d) zákona č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon), ve znění pozdějších předpisů (dále jen „stavební zákon“) a správní orgán věcně a místně příslušný podle § 10 a 11 zákona č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „správní řád“), v územním řízení posoudil podle § 84 až 91 stavebního zákona žádost o vydání rozhodnutí o umístění stavby, kterou dne 29.11.2013 podala společnost

Sokolovská uhelná, právní nástupce, a.s., předseda představenstva Ing.Jiří Pöpperle,
IČ: 263 48 349, se sídlem Staré náměstí 69, 356 01 Sokolov

(dále jen „žadatel“), a na základě tohoto posouzení rozhodl takto:

- I. Vydává podle § 79 a 92 stavebního zákona a § 9 vyhlášky č. 503/2006 Sb., o podrobnější úpravě územního řízení, veřejnoprávní smlouvy a územního opatření, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „vyhláška“)**

rozhodnutí o umístění stavby

„Boží požehnání - udržování hladiny vody v jižním lomu“

(dále jen „stavba“) na pozemcích parc. č. 141/8 (trvalý travní porost), parc. č. 141/9 (trvalý travní porost), parc. č. 144 (ostatní plocha), parc. č. 145/1 (lesní pozemek) v katastrálním území Dolní Pochlovice, parc. č. 1531/2 (vodní plocha) v katastrálním území Kynšperk nad Ohří.

Stavba obsahuje:

- jedná se vodohospodářskou stavbu, která se skládá ze tří stavebních objektů a to SO 01- trubního kanálu, SO 02 - rekonstrukce propustky a SO 03 - rekonstrukce otevřeného kanálu. Stavba slouží k odvedení povrchových vod z území a udržování hladiny v jižním lomu Boží požehnání na hladině 412,0 m n.m.
- Objekt SO 01 - trubní kanál o dl. 340,70 m, představuje trubní propojení hladiny v lomu po vyústění do otevřeného kanálu. Tento trubní objekt prochází lesním pozemkem majetku Lesů ČR. Potrubí je navrženo z konfigurovaného plastového potrubí. V místech lomů po trase jsou navrženy

MĚSTSKÝ ÚŘAD SOKOLOV

Rokycanova 1929, 356 20 Sokolov

odbor stavebního úřadu

NAŠE ZN.: SÚ/334/2004/Ko
VYŘIZUJE: Korimová
TEL.: 352 325 231
E-MAIL: jana.korimova@mu-sokolov.cz
DATUM: 4.11.2004

Městský úřad Sokolov

Toto rozhodnutí nabylo právní moc

dne 8.12.2004

Kuč

ÚZEMNÍ ROZHODNUTÍ

Městský úřad Sokolov, odbor stavebního úřadu, jako stavební úřad příslušný podle § 117 odst. 1 písm. a/ zákona č. 50/1976 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon), ve znění pozdějších předpisů (dále jen "stavební zákon"), v územním řízení posoudil podle § 37 stavebního zákona návrh na rozhodnutí o využití území, který dne 15.3.2004 podala

Sokolovská uhelná a.s., zastoupená ing. Jiřím Pöpperlem, Staré nám. 69, 356 00 Sokolov

(dále jen "navrhovatel"), a na základě tohoto posouzení vydává podle § 39 stavebního zákona a § 5 vyhlášky č. 132/1998 Sb., ve znění pozdějších předpisů

rozhodnutí o využití území

pro účel "Rekultivace výsypky Silvestr II.A"

(dále jen "účel") na pozemku parc. č. 420/1 v katastrálním území Březová u Sokolova, parc. č. 194/29 v katastrálním území Tisová u Sokolova, parc. č. 827/1, 827/16, 827/17, 827/22 v katastrálním území Dolní Rychnov.

Popis:

objekt č.1 Terénní úpravy - 39,32 ha

objekt č.2 Odvodnění (výměry ploch součástí lesnické rekultivace)

- cestní příkopy CO 1-7: 1161m
- kanál K1: 326m
- kanál K2: 197m
- odvodňovací žebro : 347m
- mokřady: 0,90ha

objekt č.3 Hospodárnice: výměry součástí lesnické rekultivace 9947m

objekt č.4 Biologická rekultivace

- klasická lesnická rekultivace - 55,61ha
- hospodárnice - 2,98ha
- mokřady - 0,90ha

- celkem les. rek. vč. hospodárenic a odvodnění 59,49 ha

- zemědělská rekultivace 36,17ha

objekt č.5 Ostatní rekultivace 1,00ha

Řešené území celkem 96,66ha

Pro nové využití pozemků se stanoví tyto podmínky:

1. Terénní úpravy a využití území budou realizovány na pozemku parc.č. 420/1 v katastrálním území Březová u Sokolova, parc.č. 194/29 v katastrálním území Tisová u Sokolova, parc.č. 827/1, 827/16, 827/17, 827/22 v katastrálním území Dolní Rychnov na území vymezeném v ověřeném situačním výkresu v měřítku

KRAJSKÝ ÚŘAD KARLOVARSKÉHO KRAJE - 2. XI. 2006
ODBOR ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ A ZEMĚDĚLSTVÍ

Se sídlem: Karlovy Vary, Závodní 353/88, 360 21 Karlovy Vary – Dvory, Česká republika

Číslo jednací: 2141/ZZ/06

Vyřizuje: Ing. Nečesánková/221

Toto rozhodnutí nabývá právní účinnosti dnem 5. 12. 2006	
dne 5. 12. 2006	
KRAJSKÝ ÚŘAD KARLOVARSKÉHO KRAJE	
VEŘEJNÁ VYHLÁŠKA	
ROZHODNUTÍ	
DOŠLO	2. 11. 2006
Číslo	2141/ZZ/06

Krajský úřad Karlovarského kraje, odbor životního prostředí a zemědělství, jako věcně příslušný vodoprávní úřad podle ustanovení § 104 odst. 2 písm. d) a § 107 písm. m) a ú) zákona č. 254/2001 Sb., o vodách a o změně některých zákonů (vodní zákon), ve znění pozdějších předpisů, jako speciální stavební úřad podle ustanovení § 120 odst. 1 zákona č. 50/1976 Sb. o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon), ve znění pozdějších předpisů a jako místně příslušný správní orgán podle ustanovení § 11 zákona č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů,

uděluje povolení

Právnícké osobě: Sokořovská uhelná, právní nástupce, a.s.
Staré náměstí 69
356 00 Sokolov
IČ 26348349

1. podle ustanovení § 15, odst. 1, vodního zákona a ustanovení § 66, stavebního zákona, k provedení stavby vodního díla

„Zatopení zbytkové jámy lomu MEDARD – LIBÍK“

2. stavba – opevnění břehové linie a terénní úpravy
3. stavba – monitoring podzemních vod

v Karlovarském kraji, okres Sokolov, obec Habartov a Svatava, na p.p.č. 80/1, 80/43, 80/44, 80/45, 80/46, 80/59, 80/60, 80/61, 80/62, 80/63, 80/64, 80/65, 147 v k.ú. Čistá, na p.p.č. 660/1, 684 v k.ú. Habartov, hydrogeologický rajon č. 212 – Sokolovská pánev.

MĚSTSKÝ ÚŘAD SOKOLOV

Rokycanova 1929, 356 20 Sokolov

odbor stavebního úřadu

NAŠE ZN.: SÚ/802/2005/Ko
VYŘIZUJE: Korimová
TEL.: 352 325 231
E-MAIL: jana.korimova@mu-sokolov.cz
DATUM: 15.7.2005

Městský úřad Sokolov
Toto rozhodnutí nabylo právní moc
dne 23. 8. 2005

ÚZEMNÍ ROZHODNUTÍ

Městský úřad Sokolov, odbor stavebního úřadu, jako stavební úřad příslušný podle § 117 odst. 1 písm. a/ zákona č. 50/1976 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon), ve znění pozdějších předpisů (dále jen "stavební zákon"), v územním řízení posoudil podle § 37 stavebního zákona návrh na rozhodnutí o umístění stavby, který dne 1.6.2005 podala

Sokolovská uhelná a.s., ing. Jiřím Pöpperlem, Staré nám. 69, 356 00 Sokolov

(dále jen "navrhovatel"), a na základě tohoto posouzení vydává podle § 39 stavebního zákona a § 4 vyhlášky č. 132/1998 Sb., ve znění pozdějších předpisů

rozhodnutí o umístění stavby

"Zatopení zbytkové jámy lomu Medard - Libík"

na pozemku parc. č. 660/1, 684 v katastrálním území Habartov,; na pozemku parc. č. 10, 4022/1, 4051 v katastrálním území Sokolov, na pozemku parc.č. 80/43, 80/44, 80/45, 80/46, 80/59, 80/60, 80/61, 80/62, 80/63, 80/64, 80/65, 147, 80/1, 106, 113/1, 117 v katastrálním území Čistá u Svatavy, na pozemku parc. č. 783/59 v katastrálním území Svatava.

Popis stavby:

SO 501 - Jímání vody

DSO 501.01 - jímací objekt – odbočení z Ohře, vtokový objekt

DSO 501.02 - nátokové potrubí – dl. 60m - protlak pod silnicí, objekt na výtok z potrubí

DSO 501.03 - otevřené koryto – dl. 210m

DSO 501.04 - svodný kanál

DSO 501.05 - elektro přípojka

DSO 501.06 - měření průtoků

DSO 501.07 - přeložka sdělovacích kabelů

Jímací objekt pro převod vody z Ohře do lomu (a též v opačném směru po jeho naplnění) bude otevřeným korytem, v místě křížení komunikace a železnice bude dvěma potrubími, zbývající část bude otevřené koryto. Na otevřené koryto navazuje svodný kanál kopírující svah a vedoucí až na upravené dno jámy. Elektro přípojka mezi stávajícím hradlem M4 a šachtou měření průtoků. Měření průtoků bude umístěno do šachty před koncem potrubí v objektu na výtok z potrubí. Přeložka kabelů bude do travnatého pásu mezi vtokovým objektem a silnicí.

SO 502 - Terénní úpravy

- úpravy zajišťující stabilitu svahů nasypáním zatěžovacích lavic v patě svahu a tam, kde je to nutné budou svahy dotvarované zmenšením jejich sklonu
- nasypání tří umělých ostrůvků u jihovýchodního břehu

SO 503 - Opevnění břehové linie

- břeh bude podle namáhání účinky vln opevněn trojím způsobem – nejméně namáhané části vegetačním opevněním; středně namáhaná část kamenným pohozením z oblázků; nejvíce namáhaná část těžkým kamenným záhozem

29. 5. 2010

Městský úřad Sokolov
odbor životního prostředí
Rokycanova č.p. 1929, 356 01 Sokolov

Váš dopis zn./ze dne: -/29.03. 2010
ČÍSLO JEDNACÍ: **34 618/2010/ZP/SOKI**
ČÍSLO EVIDENČNÍ: 75 787/2010
VYŘIZUJE: Bc. Soňa Kinderová
tel. ☎ 359 808 163
e-mail: ✉ sona.kinderova@mu-sokolov.cz
V SOKOLOVĚ DNE: **12.05. 2010**

dle rozdělovníku

Zatopení zbytkové jámy lomu MEDARD – LIBÍK
1. STAVBA – JÍMÁNÍ VODY – SO 501 – Jímání vody
- kolaudační rozhodnutí -

ROZHODNUTÍ

Vzhledem k výsledku provedeného vodoprávního řízení **u d ě l u j e** Městský úřad Sokolov, odbor životního prostředí, jako příslušný vodoprávní úřad dle § 104 odst. 2 písm. c) a § 106 odst. 1 zákona č. 254/2001 Sb., o vodách a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů (vodní zákon), s působností speciálního stavebního úřadu dle § 15 odst. 4 vodního zákona a § 15 odst. 1 písm. d) zákona č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu, ve znění pozdějších předpisů (dále jen stavební zákon),

p o v o l e n í

navrhovateli – právnické osobě –
společnosti Sokolovská uhelná, právní nástupce, a.s. (IČ 263 48 349),
se sídlem Staré náměstí č.p. 69, 356 00 Sokolov,
(jedná se o účastníka řízení ve smyslu § 27 odst. 1 písm. a) zákona č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů)

podle § 82 zákona č. 50/1976 Sb., o územním plánování a stavebním řádu, ve znění pozdějších předpisů, k užívání stavby vodního díla - „**Zatopení zbytkové jámy lomu MEDARD – LIBÍK – 1. STAVBA – JÍMÁNÍ VODY – SO 501 – Jímání vody**“.

Základní popis stavby:

- **stavba je členěna na tyto stavební objekty:**

DSO	501.01	- jímací objekt
	501.01.01	- odbočení z Ohře
	501.01.02	- vtokový objekt
DSO	501.02	- nátokové potrubí
	501.02.01	- protlak pod silnici
	501.02.02	- objekt na výtoku z potrubí
DSO	501.03	- otevřené koryto
DSO	501.04	- balvanitý skluz
DSO	501.05	- elektropřípojka
DSO	501.06	- měření průtoku
DSO	501.07	- přeložka sdělovacích kabelů

- **základní popis dílčích stavebních objektů:**

DSO 501.01 - jímací objekt - jímací objekt pro převod vody z Ohře do lomu (a též v opačném směru po jeho naplnění) je navržen jako otevřené koryto, které se odděluje z Ohře na levém břehu v ř. km 203.75. V místě křížení trasy nápuštěného objektu s místní komunikací a železnici je otevřené koryto nahrazeno dvěma potrubími profilu DN 1200 mm v délce 54,3 m. Zbývající úsek v délce 197,2 m tvoří opět otevřené koryto, které ústí do lomu na kótě 396.50 m.n.m. Součástí nápuštěného objektu je nízký práh ve dně za odbočením a pevný přeliv na konci otevřeného kanálu před vtokem do potrubí (zajištění minimálního zůstatkového průtoku v řece Ohře).

- **odbočení z Ohře** - mezi korytem řeky a vtokovým objektem (na okraji bermy řeky) je průtok veden, v levobřežní bermě vyhloubeným, otevřeným lichoběžníkovým korytem šířky ve dně 6 m. Na začátku odbočení je ve dně umístěn pevný práh proti sunutým splaveninám. Dno i břehy koryta jsou opevněny proštěrkovaným kamenným pohozem. Výška břehů koryta odbočení je dána úrovní bermy a dosahuje výšky 400,00 – 400,40 m.n.m.

- práh proti splaveninám je vytvořen z kamenné rovnaniny. Korunu prahu tvoří vodorovně položená ocelová štětovnice ukotvena na dvě svísele zabírané štětovnicí. Koruna prahu je na kótě 399,20 m.n.m.

Tel.: 359 808 111
Fax.: 359 808 300

Bankovní spojení: KB Sokolov
Č.Ú.: 19-521391/0100
IČ: 002 59 586

epodatelna@mu-sokolov.cz
http://www.sokolov.cz

Toto rozhodnutí nabylo
právní moci dne... 24.1.2014
je vykonatelné dne... 24.1.2014
Obvodní báňský úřad pro území
kraje Karlovarského
dne... 27.1.2014

OBVODNÍ BÁŇSKÝ ÚŘAD PRO ÚZEMÍ KRAJE KARLOVARSKÉHO

Č.j. SBS 37669/2013/OBÚ-08

V Sokolově dne 3.1.2014

Rozhodnutí

**o schválení čerpání finančních prostředků z rezervy na sanaci a rekultivaci pozemků
dotčených těžbou hnědého uhlí pro rok 2014**

Na základě výsledku správního řízení, provedeného Obvodním báňským úřadem pro území kraje Karlovarského k žádosti organizace Sokolovská uhelná, právní nástupce, a.s., se sídlem: Sokolov, Staré náměstí 69, PSČ 356 01, IČ: 26348349, ze dne 19.11.2013, zn.: BAR/Ing.St/32/2013, o schválení čerpání finančních prostředků z rezervy na vypořádání sanací a rekultivací v roce 2014 - uhlí, Obvodní báňský úřad pro území kraje Karlovarského (dále jen „OBÚ“) jako orgán místně příslušný dle ustanovení § 38 zákona č. 61/1988 Sb., o hornické činnosti, výbušninách a o státní báňské správě, ve znění pozdějších předpisů a věcně příslušný podle ustanovení § 41, odst. 2, písm. c) zákona č. 61/1988 Sb., a podle ustanovení § 37a odst. 2 zákona č. 44/1988 Sb., o ochraně a využití nerostného bohatství (horní zákon), ve znění pozdějších předpisů, v dohodě s Ministerstvem životního prostředí, Odborem výkonu státní správy IV, Školní 5335, 430 01 Chomutov,

s c h v a l u j e

organizaci Sokolovská uhelná, právní nástupce, a.s., se sídlem: Sokolov, Staré náměstí 69, PSČ 356 01, IČ 26348349, jako jedinému účastníku řízení podle § 27 odst. 1 zákona č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů, čerpání finančních prostředků z rezervy na sanaci a rekultivaci pozemků dotčených vlivem dobývání výhradních ložisek hnědého uhlí pro rok 2014,

ve výši 55 380 000,- Kč

slovy: Padesátpětmilionůtřistaosmdesáttisíckorun,

za předpokladu dodržení následujících podmínek:

1. Finanční rezerva bude využita výhradně k provedení těchto účelů:

lokalita	č. akce	název	ha	zaháj.	Druh SaR	Kč	rok ukon.	Zah.bio rek.
Medard - Libík	230/2	Medard - Libík, VI. etapa	100,30	2007	lesnická	4 530 000	2021	2011
					technická	1 500 000		
	217/3	Medard - Libík jezero - monitoring + kvalita vod			technická	1 500 000		
Podkrušnohor. výsypka	234	Podkrušnohorská výsypka XIII. etapa	116,01	2012	technická	41 300 000	2025	
Smolnice	215/2	Smol. výs.- III. etapa/2	41,46	2011	lesnická	4 400 000	2022	2012
Celkem na SaR -hnědé uhlí						53 230 000		
Jiří	Výzkum, projekty a autorský dozor					700 000		
Medard - Libík	Výzkum, projekty a autorský dozor					400 000		
Smolnice	Výzkum, projekty a autorský dozor					100 000		
Podkrušnohorská výsyp.	Výzkum, projekty a autorský dozor					800 000		
Družba	Ornice, skrytí (odvoz), ošetření deponií:					150 000		
Výzkum, proj. dok., autor. dozor a ornice celkem						2 150 000		
Celkem na SaR pozemků dotčených vlivem dobývání výhradních ložisek hnědého uhlí						55 380 000 Kč		

2. Nejpozději do 31.3.2015, podá organizace na OBÚ písemné vyhodnocení sanací a rekultivací (dále jen „SaR“), provedených v roce 2014 v rozsahu a členění podle tohoto rozhodnutí, ve kterém budou uvedeny skutečně vynaložené náklady. V písemném vyhodnocení bude zůstatek zákonné rezervy na SaR pro nerost hnědé uhlí vykazován se stavem k 31.12.2014 v členění finančních prostředků vedených účetně a uložených na zvláštním vázaném účtu.

Odůvodnění

Organizace Sokolovská uhelná, právní nástupce, a.s., se sídlem: Sokolov, Staré náměstí 69, PSČ 356 01, IČ 26348349, předložila OBÚ podání ze dne 19.11.2013, zn.: BAR/Ing.St/32/2013, „Žádost o schválení čerpání finančních prostředků z rezervy na vypořádání sanací a rekultivací v roce 2014 - uhlí“. Žádost byla na OBÚ doručena dne 18.12.2013 a je evidována pod č.j. SBS 37669/2013. Dnem doručení žádosti bylo zahájeno správní řízení v předmětné věci.

Žádost byla předložena v souladu s ustanovením § 37a odst. 2 zákona č. 44/1988 Sb., ve znění pozdějších předpisů, a byla doložena kladným vyjádřením Ministerstva životního prostředí, Odborem výkonu státní správy IV, Chomutov, zn. 2367/530/13, ze dne 29.11.2013 a kladnými vyjádřeními měst Sokolov a Chodov, městyse Svatava a obcí Lomnice, Citice, Božičany a Dolní Nivy, na jejichž katastrálních územích budou předmětné rekultivace prováděny.

Prostudováním žádosti bylo zjištěno, že sanace a rekultivace pozemků dotčených těžbou hnědého uhlí, navržené k realizaci v roce 2014, je v souladu s plánem otvírky, přípravy a dobývání Lom Jiří 2020. Tvorba zákonné rezervy pro SaR pozemků dotčených

OBVODNÍ BÁŇSKÝ ÚŘAD PRO ÚZEMÍ KRAJE KARLOVARSKÉHO

Č.j.: SBS/17166/2012/OBÚ-08
V Sokolově dne 21.6.2012

Rozhodnutí

**o povolení hornické činnosti otvírky, přípravy a dobývání výhradního ložiska
hnědého uhlí lomem Jiří - změna č. 4 „Plánu otvírky, přípravy a dobývání
Lom Jiří 2020“**

Na základě výsledku správního řízení, provedeného Obvodním báňským úřadem pro území kraje Karlovarského (dále jen „OBÚ“) k žádosti organizace Sokolovská uhelná, právní nástupce, a.s., zn.: BAR/Ing.Li/17/2012 ze dne 22.5.2012, o povolení hornické činnosti „Lom Jiří 2020“ - změna POPD č. 4, OBÚ jako orgán místně příslušný dle ustanovení § 38 zákona č. 61/1988 Sb., o hornické činnosti, výbušninách a o státní báňské správě, ve znění pozdějších předpisů, a věcně příslušný

I.

podle ustanovení § 10, odst. 1 zákona č. 61/1988 Sb. a podle ustanovení § 8, odst. 2 vyhlášky č. 104/1988 Sb., ve znění pozdějších předpisů,

p o v o l u j e

organizaci Sokolovská uhelná, právní nástupce, a.s., se sídlem Staré náměstí 69, 356 01 Sokolov, IČ: 26348349, jako jedinému účastníku řízení dle § 27 zákona č. 500/2004 Sb., správní řád, v platném znění, hornickou činností otvírku, přípravu a dobývání výhradního ložiska hnědého uhlí lomem Jiří - změnu č. 4 Plánu otvírky, přípravy a dobývání „Lom Jiří 2020“ - Měrná finanční rezerva na sanaci a rekultivaci území dotčeného těžební činností.

Změna č. 4 Plánu otvírky, přípravy a dobývání „Lom Jiří 2020“, - Měrná finanční rezerva na sanaci a rekultivaci území dotčeného těžební činností, z května 2012, schválená závodním lomem Ing. Alešem Hanzlíčkem, držitelem osvědčení odborné způsobilosti vydaným Českým báňským úřadem v Praze pod č.j. 2275/95/111, se povoluje v předloženém rozsahu bez dalších podmínek.

II.

podle ustanovení § 37a, odst. 2 zákona č. 44/1988 Sb., o ochraně a využití nerostného bohatství (horní zákon), ve znění pozdějších předpisů a § 41, odst. 2, písm. c) zákona č. 61/1988 Sb., o hornické činnosti, výbušninách a o státní báňské správě, ve znění pozdějších předpisů,

s c h v a l u j e

organizaci Sokolovská uhelná, právní nástupce, a.s., se sídlem Staré náměstí 69, 356 01 Sokolov, IČ: 26348349, návrh na vytvoření finančních rezerv na sanaci a rekultivaci pozemků dotčených vlivem dobývání výhradních ložisek hnědého uhlí za předpokladu dodržení následujících podmínek:

1. Způsob tvorby zákonných finančních rezerv na sanaci a rekultivaci ploch dotčených těžbou bude zajištěn v souladu se změnou č. 4 Plánu otvírky, přípravy a dobývání „Lom Jiří 2020“, – Měrná finanční rezerva na sanaci a rekultivaci území dotčeného těžební činností, z května 2012, a pro výpočet výše tvorby zákonných rezerv bude použit koeficient měrného zatížení ve výši 10,81 Kč na 1 tunu vytěženého uhlí.
2. V souladu s ustanovením § 31 odst. 6 zákona č. 44/1988 Sb., v platném znění, musí tvorba zákonných finančních rezerv na sanaci a rekultivaci odpovídat potřebám sanace a rekultivace pozemků dotčených dobýváním. Organizace bude přehodnocovat dostatečnost plánem OPD navržené tvorby, a to s ohledem na cenový vývoj sanačních a rekultivačních prací a množství vytěžitelných zásob uhlí. Případná změna výše tvorby zákonných finančních rezerv bude předkládána ke schválení na OBÚ.
3. Každoročně, nejpozději do 31.3. kalendářního roku, bude organizace předkládat na OBÚ souhrnnou zprávu - písemné vyhodnocení sanací a rekultivací provedených v daném roce ve věcném a finančním plnění. Vyhodnocení bude dále obsahovat přehled ploch nově předaných k rekultivaci, přehled ploch s ukončenou rekultivací v roce, přehled akcí hrazených z jiných prostředků než z rezervy na SaR (ekologické dotace, prostředky z MF ČR) a přehled o tvorbě, čerpání a zůstatku stavu zákonné finanční rezervy v daném roce v členění finančních prostředků vedených účetně, uložených na zvláštním vázaném účtu, popřípadě umístěných do jiných aktiv v souladu s právními předpisy. Součástí zprávy bude aktualizovaná mapová dokumentace v členění dle stavu rozpracovanosti a druhu rekultivace, včetně tabulkového členění těchto ploch za organizaci podle jednotlivých lokalit.

Odůvodnění

Organizace Sokolovská uhelná, právní nástupce, a.s., se sídlem Staré náměstí 69, 356 01 Sokolov, IČ: 26348349, předložila OBÚ dne 24.5.2012 žádost zn.: BAR/Ing.Li/17/2012 ze dne 24.5.2012 o povolení hornické činnosti „Lom Jiří 2020“ – změna plánu otvírky, přípravy a dobývání (POPD) č.4. Změna POPD byla předložena dle § 10 odst. 10 zákona č. 61/1988 Sb., v platném znění. Uvedená žádost je na OBÚ evidována pod spisovou značkou SZ SBS 17166/2012. Dnem doručení žádosti OBÚ zahájil správní řízení v předmětné věci.

V současné době je hornická činnost v hnědouhelném lomu Jiří povolena rozhodnutím OBÚ č.j. 1820/2009/08/2 ze dne 20.8.2009, č.j. SBS 13584/2010 ze dne 24.5.2010, č.j. SBS/28766/2011/OBÚ-08/1 ze dne 19.9.2011, č.j. SBS/10104/2012/OBÚ-08/1 ze dne 2.4.2012 podle „Plánu otvírky, přípravy a dobývání Lom Jiří 2020“, z května 2009 a jeho změn č.1, č.2 a č.3 s platností do dosažení hranic plánovaných postupů vnitřní výsypky a porubní fronty uvedených v přílohách grafické části plánu OPD.

Seznam prováděcích předpisů vydaných v působnosti Českého báňského úřadu:

1. Vyhláška ministerstva dopravy a ÚBÚ č. 28/1967 Sb., kterou se stanoví pravidla pro styk drah s hornickou činností
2. Vyhláška ČÚBP a ČBÚ č. 50/1978 Sb., o odborné způsobilosti v elektrotechnice, ve znění vyhlášky ČÚBP a ČBÚ č. 98/1982 Sb.
3. Vyhláška ČBÚ č. 72/1988 Sb., o používání výbušnin, ve znění vyhlášky ČBÚ č. 173/1992 Sb., vyhlášky ČBÚ č. 340/1992 Sb., vyhlášky ČBÚ č. 99/1995 Sb., vyhlášky ČBÚ č. 341/2001 Sb., ČBÚ č. 338/2004 Sb., vyhlášky č. 298/2005 Sb. a vyhlášky č. 199/2006 Sb.
4. Vyhláška ČBÚ č. 104/1988 Sb., o hospodárném využívání výhradních ložisek, o povolování a ohlašování hornické činnosti a ohlašování činnosti prováděné hornickým způsobem, ve znění vyhlášky ČBÚ č. 242/1993 Sb., vyhlášky ČBÚ č. 434/2000 Sb. a vyhlášky č. 299/2005 Sb.
5. Vyhláška ČBÚ č. 22/1989 Sb., o bezpečnosti a ochraně zdraví při práci a bezpečnosti provozu při hornické činnosti a při dobývání nevyhrazených nerostů v podzemí, ve znění vyhlášky ČBÚ č. 477/1991 Sb., vyhlášky ČBÚ č. 340/1992 Sb. vyhlášky ČBÚ č. 3/1994 Sb., vyhlášky ČBÚ č. 54/1996 Sb., vyhlášky ČBÚ č. 109/1998 Sb., vyhlášky ČBÚ č. 434/2000 Sb., vyhlášky ČBÚ č. 330/2002 Sb., vyhlášky č. 141/2004 Sb., vyhlášky č. 298/2005 Sb., vyhlášky č. 282/2007 Sb., vyhlášky č. 361/2009 Sb., vyhlášky č. 35/2010 Sb. a vyhlášky č. 176/2011 Sb.
6. Vyhláška ČBÚ č. 26/1989 Sb., o bezpečnosti a ochraně zdraví při práci a bezpečnosti provozu při hornické činnosti a při činnosti prováděné hornickým způsobem na povrchu, ve znění vyhlášky ČBÚ č. 340/1992 Sb., vyhlášky ČBÚ č. 8/1994 Sb., vyhlášky ČBÚ č. 236/1998 Sb., vyhlášky ČBÚ č. 434/2000 Sb., vyhlášky č. 142/2004 Sb., vyhlášky č. 298/2005 Sb. a vyhlášky č. 240/2009 Sb. Úplné znění vyhlášky
7. Vyhláška ČBÚ č. 51/1989 Sb., o bezpečnosti a ochraně zdraví při práci a bezpečnosti provozu při úpravě a zušlechťování nerostů, ve znění vyhlášky ČBÚ č. 340/1992 Sb., vyhlášky ČBÚ č. 9/1994 Sb., vyhlášky ČBÚ č. 237/1998 Sb., vyhlášky č. 434/2000 Sb., vyhlášky č. 143/2004 Sb., vyhlášky č. 298/2005 Sb., vyhlášky č. 395/2011 Sb. a vyhlášky č. 12/2013 Sb.
8. Vyhláška ČBÚ č. 415/1991 Sb., o konstrukci, vypracování dokumentace a stanovení ochranných pilířů, celíků a pásem pro ochranu důlních a povrchových objektů, ve znění vyhlášky ČBÚ č. 340/1992 Sb. a vyhlášky ČBÚ č. 331/2002 Sb.
9. Vyhláška ČBÚ č. 99/1992 Sb., o zřizování, provozu, zajištění a likvidaci zařízení pro ukládání odpadů v podzemních prostorech, ve znění vyhlášky č. 300/2005 Sb.

10. Vyhláška ČBÚ č. 172/1992 Sb., o dobývacích prostorech, ve znění vyhlášky č. 351/2000 Sb.
11. Vyhláška ČBÚ č. 175/1992 Sb., o podmínkách využívání ložisek nevyhrazených nerostů, ve znění vyhlášky č. 298/2005 Sb.
12. Vyhláška ČBÚ č. 327/1992 Sb., kterou se stanoví požadavky k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví při práci a bezpečnosti provozu při výrobě a zpracování výbušnin a o odborné způsobilosti pracovníků pro tuto činnost, ve znění vyhlášky ČBÚ č. 340/2001 Sb.
13. Vyhláška ČBÚ č. 435/1992 Sb., o důlně měřické dokumentaci při hornické činnosti a některých činnostech prováděných hornickým způsobem, ve znění vyhlášky ČBÚ č. 158/1997 Sb., vyhlášky č. 298/2005 Sb. a vyhlášky č. 382/2012 Sb.
14. Vyhláška ČBÚ č. 2/1994 Sb., kterou se stanoví podmínky pro stavbu a provoz důlního požárního vodovodu
15. Vyhláška ČBÚ č. 4/1994 Sb., kterou se stanoví požadavky na provedení a stavbu objektů a zařízení pro rozvod a izolaci větrů a uzavírání důlních děl, ve znění vyhlášky ČBÚ č. 90/2003 Sb. a vyhlášky č. 176/2011 Sb.
16. Vyhláška ČBÚ č. 5/1994 Sb., kterou se stanoví způsob odběru a rozboru vzorků inertního a uhelného prachu a směsi inertního a uhelného prachu v uhelných dolech
17. Vyhláška ČBÚ č. 10/1994 Sb., kterou se stanoví technické podmínky provedení protivýbuchových uzávěr prachových a vodních, ve znění vyhlášky č. 361/2009 Sb.
18. Vyhláška ČBÚ č. 102/1994 Sb., kterou se stanoví požadavky k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví při práci a bezpečnosti provozu v objektech určených pro výrobu a zpracování výbušnin, ve znění vyhlášky ČBÚ č. 76/1996 Sb.
19. Vyhláška ČBÚ č. 15/1995 Sb., o oprávnění k hornické činnosti a činnosti prováděné hornickým způsobem, jakož i k projektování objektů a zařízení, které jsou součástí těchto činností ve znění vyhlášky č. 298/2005 Sb. a vyhlášky č. 380/2012 Sb.
20. Vyhláška ČBÚ č. 99/1995 Sb., o skladování výbušnin, ve znění vyhlášky ČBÚ č. 342/2001 Sb. a vyhlášky č. 200/2006 Sb.
21. Vyhláška ČBÚ č. 202/1995 Sb., o požadavcích k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví při obsluze a práci na elektrických zařízeních při hornické činnosti a při činnosti prováděné hornickým způsobem
22. Vyhláška ČBÚ č. 55/1996 Sb., o požadavcích k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví při práci a bezpečnosti provozu při činnosti prováděné hornickým způsobem v podzemí, ve znění vyhlášky č. 238/1998 Sb., vyhlášky č. 144/2004 Sb. vyhlášky č. 298/2005 Sb. a vyhlášky č. 265/2012 Sb.

23. Vyhláška ČBÚ č. 52/1997 Sb., kterou se stanoví požadavky k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví při práci a bezpečnosti provozu při likvidaci hlavních důlních děl, ve znění vyhlášky ČBÚ č. 32/2000 Sb., vyhlášky ČBÚ č. 592/2004 Sb. a vyhlášky č. 176/2011 Sb.
24. Vyhláška ČBÚ č. 35/1998 Sb., o požadavcích k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví při práci a bezpečnosti provozu důlní dráhy hnědouhelného lomu, ve znění vyhlášky č. 485/2006 Sb.
25. Vyhláška ČBÚ č. 239/1998 Sb., o bezpečnosti a ochraně zdraví při práci a bezpečnosti provozu při těžbě a úpravě ropy a zemního plynu a při vrtných a geofyzikálních pracích a o změně některých předpisů k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví při práci a bezpečnosti provozu při hornické činnosti a činnosti prováděné hornickým způsobem, ve znění vyhlášky ČBÚ č. 360/2001 Sb., vyhlášky č. 298/2005 Sb. a vyhlášky č. 52/2011 Sb.
26. Vyhláška ČBÚ č. 75/2001 Sb., kterou se stanoví báňsko-technické podmínky pro zřizování, využití a ochranu důlních děl vybraných pro využití při krizových situacích pro uplatňování preventivních, technických a bezpečnostních opatření a provádění kontrol
27. Vyhláška ČBÚ č. 447/2001 Sb., o báňské záchranné službě, ve znění vyhlášky ČBÚ č. 87/2006 Sb. a vyhlášky č. 379/2012 Sb.
28. Vyhláška ČBÚ č. 71/2002 Sb., o zdolávání havárií v dolech a při těžbě ropy a zemního plynu
29. Vyhláška ČBÚ č. 72/2002 Sb., o důlní degazaci
30. Vyhláška ČBÚ č. 74/2002 Sb., o vyhrazených elektrických zařízeních
31. Vyhláška ČBÚ č. 75/2002 Sb., o bezpečnosti provozu elektrických technických zařízení používaných při hornické činnosti a činnosti prováděné hornickým způsobem, ve znění vyhlášky ČBÚ č. 381/2012 Sb.
32. Vyhláška ČBÚ č. 165/2002 Sb., o separátním větrání při hornické činnosti v plynujících dolech, ve znění vyhlášky č. 56/2007 Sb., vyhlášky č. 176/2011 Sb. a vyhlášky č. 110/2014 Sb.
33. Vyhláška ČBÚ č. 447/2002 Sb., o hlášení závažných událostí a nebezpečných stavů, závažných provozních nehod (havárií), závažných pracovních úrazů a poruch technických zařízení
34. Vyhláška č. 293/2003 Sb., o bližších podmínkách a vlastnostech výbušnin pro použití při rizikových podmínkách nebo v rizikovém prostředí a o přezkušování vlastností těchto výbušnin

35. Vyhláška č. 392/2003 Sb., o bezpečnosti provozu technických zařízení a o požadavcích na vyhrazená technická zařízení tlaková, zdvihací a plynová při hornické činnosti a činnosti prováděné hornickým způsobem, ve znění vyhlášky č. 282/2007 Sb.
36. Vyhláška č. 415/2003 Sb., kterou se stanoví podmínky k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví při práci a bezpečnosti provozu při svislé dopravě a chůzi, ve znění vyhlášky č. 571/2006 Sb.
37. Vyhláška č. 659/2004 Sb., o bezpečnosti a ochraně zdraví při práci a bezpečnosti provozu v dolech s nebezpečím důlních otřesů, ve znění vyhlášky č. 282/2007 Sb. a vyhlášky č. 35/2010 Sb.
38. Vyhláška č. 298/2005 Sb., o požadavcích na odbornou kvalifikaci a odbornou způsobilost při hornické činnosti nebo činnosti prováděné hornickým způsobem a o změně některých právních předpisů, ve znění vyhlášky č. 240/2006 Sb. a vyhlášky č. 378/2012 Sb.
39. Vyhláška č. 601/2006 Sb., kterou se zrušuje vyhláška Českého úřadu bezpečnosti práce a Českého báňského úřadu č. 324/1990 Sb., o bezpečnosti práce a technických zařízení při stavebních pracích, ve znění vyhlášky č. 363/2005 Sb., a vyhláška č. 363/2005 Sb., kterou se mění vyhláška Českého úřadu bezpečnosti práce a Českého báňského úřadu č. 324/1990 Sb., o bezpečnosti práce a technických zařízení při stavebních pracích
40. Vyhláška č. 49/2008 Sb., o požadavcích k zajištění bezpečného stavu podzemních objektů, ve znění vyhlášky č. 13/2013 Sb.
41. Vyhláška č. 153/2008 Sb., o vzorech tiskopisů žádostí o udělení povolení k předávání, nabývání, vývozu, dovozu a tranzitu výbušnin
42. vyhláška č. 378/2008 Sb., o stanovení procesu schvalování plastických trhavin, které neobsahují detekční látky
43. vyhláška č. 428/2009 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o nakládání s těžebním odpadem
44. vyhláška č. 429/2009 Sb., o stanovení náležitostí plánu pro nakládání s těžebním odpadem včetně hodnocení jeho vlastností a některých dalších podrobností k provedení zákona o nakládání s těžebním odpadem
45. vyhláška č. 394/2011 Sb., o sídlech obvodních báňských úřadů
46. vyhláška č. 123/2014 Sb., o bezpečnostních a technických požadavcích na zacházení s pyrotechnickými výrobky

Summary:

This thesis describes the region of Karlovy Vary and its mining history. It further describes the legislation governing the processes of rehabilitation of the landscape both at the level of statutory regulations and the regulations of the secondary. Next to them were discussed and the resolution of the Government which affect the financing of the landscape caused by damage in the time before the privatization of the coal companies. Brown coal mining in the region, Sokolovská pans after World War II, was carried out by opening the large surface mines, and stifle mining underground mines. Mining and quarrying of surface mine means a significant intervention in the entire countryside. Excavation occurs in the mining pit, the material itself bearing raw materials (overburden) is extracted and is stored in the vicinity of the pit. In place of the originally flat landscape appears the pit and near the artificial Hill. Surface velkolomy not just speciality Sokolovská coal basin. Much better known and more are velkolomy on Chomutov region, and in particular the Most region. There was the most devastating effect of such mining on landscape and the environment at all. Reclamation of the territory are a necessary step in order to return the landscape to almost its original condition before mining. Reclamation currently is long-term and relatively very complicated process. When the reclamation of mine Medard-Libík is about half of the area being restored forestry and agricultural way, the shores of the Lake in the future, the other half of the area is the reclamation of the water, which creates a water area of the lake itself. After their extraction in March 2000 was in May 2001 by the Ministry of the environment issued a positive opinion on the environmental impact assessment (EIA). In August 2002, work commenced on the first stage of the reclamation. By the end of 2015 to get the lake level on the final point, then it will be continued in the works on the shores of the Lake. All existing management would be appropriate to integrate into a single control, which took place at the district mining Office. That would be in the control of rekultivací featured as a special construction Bureau and the water management authority. He was elected to the district mining Office because they are aware of all the geological and technical conditions of the surface of the mine buildings on the surface. In the thesis are designed in two phases for the implementation of the integration of fragmented management: The first phase is the amendment to the building Act and the Act on State Mining Administration. The second step would be the adoption of a special law on rekultivací, which would include the elements of the integrated management, building control and management to protect the environment, in accordance with the laws of the constituent law of the environment. The result of this legislation, it will be much faster to rekultivací territory of surface mines, which are still mined coal at this time: In the Karlovy Vary region as velkolom Jiří-Družba, in Northern Bohemia, CSA, velkolom velkolom Vršany (Šverma), Libouš and more. These mine workings with their mining assumes between 2020 and 2040. Legislation will have relevance for other works and mines surface-mined raw materials in the whole Czech Republic. At the same time adjusting the legislation on reclamation will significantly improve the protection of the environment.

Abstrakt:

Rigorózní práce popisuje region Karlovarského kraje a historie těžby nerostných surovin v něm. Dále byly popsány právní předpisy, kterými se procesy rekultivace řídí a to jak na úrovni zákonných předpisů, tak i předpisů podzákonných. Vedle nich byly popsány i usnesení vlády, které se dotýkají financování škod na krajině způsobených v době před privatizací uhelných společností. Těžba hnědého uhlí v regionu Sokolovské pánve po druhé světové válce, byla prováděna otevíráním velkých povrchových dolů, a utlumení těžby hlubinnými doly. Těžba nerostných surovin povrchovým dolem znamená značný zásah do celého rázu krajiny. V terénu dojde k vyhloubení těžební jámy, materiál nad samotným ložiskem surovin (nadloží) je odtěžen a uložen v blízkosti jámy. Na místo původně rovinaté krajiny se objeví jáma a v její blízkosti uměle vytvořený kopec. Povrchové velkolomy nejsou specialitou jen Sokolovské uhelné pánve. Mnohem známější a ještě rozsáhlejší jsou velkolomy na Chomutovsku a zejména Mostecku. Tam se nejvíce projevil devastující účinek takové těžby na krajinu a životní prostředí vůbec. Rekultivace území jsou nezbytným krokem k tomu, aby došlo k návratu krajiny do téměř původního stavu před těžbou. Provádění rekultivačních prací v současné době je dlouhodobý a poměrně velmi složitý proces. Při rekultivaci velkolomu Medard - Libík je zhruba polovina plochy rekultivována lesnickým a zemědělským způsobem, břehy budoucího jezera, druhá polovina plochy je pak rekultivace hydrická, která vytvoří samotnou vodní plochu jezera. Po ukončení těžby v březnu roku 2000 bylo v květnu roku 2001 Ministerstvem životního prostředí vydáno kladné stanovisko o hodnocení vlivů na životní prostředí (EIA). V srpnu roku 2002 byly zahájeny práce na první etapě rekultivací. Do konce roku 2015 má dojít k vystoupaní hladiny jezera na definitivní kótu, následně bude pokračováno v pracích na březích jezera. Všechna stávající řízení by bylo vhodné integrovat do jednoho řízení, které by probíhalo u obvodního báňského úřadu. Ten by v řízení o rekultivacích vystupoval jako speciální stavební úřad a vodoprávní úřad. Obvodní báňský úřad byl zvolen proto, že jsou mu známy všechny geologické a technické poměry povrchového dolu, staveb na povrchu. V práci jsou navrženy dvě fáze k provedení integrace roztržitých řízení: První fází je novelizace stavebního zákona a zákona o státní báňské správě. Druhým krokem by bylo přijetí speciálního zákona o rekultivacích, který by v sobě zahrnoval prvky integrovaného řízení, řízení stavebního a řízení k ochraně životního prostředí, podle složkových zákonů práva životního prostředí. Výsledkem této legislativy, bude podstatně rychlejší postup při rekultivacích území povrchových dolů, na nichž se ještě v této době těží uhlí: V Karlovarském kraji jde o velkolom Jiří - Družba, v severních Čechách velkolom ČSA, velkolom Vršany (Šverma), Libouš a další. U těchto důlních děl se ukončení těžby předpokládá mezi lety 2020 až 2040. Úprava legislativy bude mít význam pro ostatní díla a doly povrchově těžených surovin v celé České republice. Zároveň úpravou právních předpisů týkajících se rekultivací dojde k výraznému zlepšení ochrany životního prostředí.

Klíčová slova v českém jazyce:

rekultivace

hnědouhelný povrchový důl

životní prostředí

Keywords:

land recultivation and restoration

lignite strip mine, brown coal surface mine

environment